

Ариф Гулиев

УКРАИНО- АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ:

**ПРАВО,
ПОЛИТИКА,
ДИПЛОМАТИЯ
ТОМ 5**

Государственное учреждение
«Институт всемирной истории НАН Украины»

Киевский университет интеллектуальной собственности
и права Национального университета
«Одесская юридическая академия»

Ариф Гулиев

**УКРАИНО-
АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ
ОТНОШЕНИЯ:
ПРАВО,
ПОЛИТИКА,
ДИПЛОМАТИЯ**

ТОМ 5

Харьков
«Факт»
2024

УДК 327
Г 94

Государственное учреждение «Институт всемирной истории НАН Украины»
(протокол № 3 от 30 апреля 2024 года)

Киевский университет интеллектуальной собственности и права
Национального университета «Одесская юридическая академия»
(протокол № 7 от 24 апреля 2024 года)

При полном или частичном использовании материалов
научных трудов ссылки на издание обязательны

Рецензенты:

С.И. Пирожков — вице-президент Национальной академии наук Украины, доктор экономических наук, профессор, академик НАН Украины, Чрезвычайный и Полномочный Посол Украины;

Я.В. Лазур — доктор юридических наук, профессор, декан юридического факультета Ужгородского национального университета,

А.М. Гашилов — первый вице-президент Национальной академии наук Азербайджана, доктор экономических наук, профессор, академик НАН Азербайджана;

Н.Г. Алиев — доктор юридических наук, профессор, Государственный советник 2-го класса, чрезвычайный и полномочный посол Азербайджанской Республики;

А.Г. Пужкал — профессор, доктор наук по государственному управлению, профессор кафедры парламентаризма НИИ публичного управления и государственной службы Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, академик Академии экономических наук Украины, народный депутат Верховной Рады Украины III созыва, Заслуженный работник народного образования Украины;

Э.Я. Мадатли — исполняющий обязанности директора Института философии и социологии Национальной академии наук Азербайджанской Республики, доктор исторических наук, доцент, чрезвычайный и полномочный посол Азербайджанской Республики

Гулиев А. Д.

Г 94 УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 5 / А. Д. Гулиев. Харьков: Факт, 2024. 536 с.: ил.

ISBN 978-617-8175-20-7

Книга является выражением мнения автора, посвятившего большую часть своей жизни руководящей, дипломатической, научной и публицистической деятельности, в том числе внешней политике, что вызывает интерес в качестве продукта его аналитического подхода к процессу международных отношений, непосредственным свидетелем которого он был.

Сборник станет подспорьем научным и практическим работникам в сфере международного права и международных отношений, государственного управления, преподавателям вузов, юристам-международникам, студентам, аспирантам и докторантам, дипломатам, а также всем, кто интересуется этими проблемами.

DOI: <https://doi.org/10.36719/2024/536>

ISBN 978-617-8175-20-7

УДК 327

© Гулиев А. Д., 2024

**Когда мои руки не могут обнять того,
кто в моем сердце,
я всегда обнимаю его своими молитвами
Я люблю, я люблю, я люблю
И любить никогда не устану.
И Тебя я, Всевышний, молю:
«Пусть все люди счастливыми станут».**

**Эта книга
посвящается
светлой памяти
А з е р б а й д ж а н с к и х
ш е х и д о в
(начало 1988 г. по сегодня)**

**и
У к р а и н с к и м
Г е р о я м
Н е б е с н о й
С о т н и,**

**а также многим невинным людям
(начало 2014 г. по сегодня в связи
с агрессией россии)**

**Буду рядом с тобою всегда:
В солнце утреннем, в небе вечернем,
В нежном трепете розы листка,
Прикоснусь к тебе трелями, пеньем**

СОДЕРЖАНИЕ

ВСТУПИТЕЛЬНОЕ СЛОВО	9
СЛОВО АВТОРА	11
Научно-практический опыт: Азербайджанские и Украинские поучительные уроки — рекомендации для международного сообщества на пути восстановления суверенитета успешных и независимых стран	11
Благодарность — память сердца	28
ГЛАВА 1. УКРАИНА И АЗЕРБАЙДЖАН (НАУЧНЫЕ ТРУДЫ)	45
1.1. Hər bir vətənpərvər üçün əhəmiyyətli gün: milli qurtuluş və dirçəliş günü	45
1.2. Важливый день для каждого патриота: день національного порятунку та пробудження	52
1.3. Важный день для каждого патриота: день национального спасения и пробуждения	59
1.4. Освобождение оккупированных территорий — как средство борьбы с терроризмом (на примере армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта)	66
1.5. Автономия для Нагорного Карабаха как средство разрешения этно-территориального конфликта	83
1.6. Наукова школа, сформована навколо ідей В. Ф. Антипенка: актуальність, здобутки та перспективи	95
1.7. 32-а річниця відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки	106
1.8. Османський султанат: ієрархія та суспільно-релігійні цінності	117
1.9. Особливий день у календарі кожного патріота	123
1.10. Hər bir vətənpərvərin təqvimində xüsusi bir gün-12 noyabr	130

1.11. Образ Хюррем султан у правових пам'ятках.....	135
1.12. Україно-азербайджанское дружеское сотрудничество — залог безопасности и потенциал для развития дипломатии ...	143
1.13. Принципи діяльності адвоката.....	148
1.14. Взаємовпливи права прав людини і міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту в Україні	150
1.15. Дипломатія. Корпоративна культура та етикетні норми	155
1.16. Від минулого до сьогодення: до дня незалежності Азербайджанської Республіки	169
1.17. Взаємовпливи права: прав людини і міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту в Україні	175
1.18. Глобализации и терроризм как степени, порождающие преступное явление в современном мире	181
1.19. Вместо заслуженного наказания признавший свою вину преступник получил международный статус	197
1.20. Глобализация современного мира: терроризм как доминирующий фактор порождения преступности в трансформированной общественной среде	204
1.21. 34 года кровоточат воспоминаниями открытая рана в мировой истории: «черный январь» ежегодный траур с 1990 года	210
1.22. Збереження традицій і цінностей.....	217
1.23. Xalq diplomatiyasının hüquqi əsasları.....	225
1.24. Роль жіночого султанату в османській імперії	231
1.25. Триумфальный финал 200-летнего конфликта. Сохранение традиций и ценностей: 20-летие избрания президента и восстановление государственной независимости Азербайджанской Республики.....	240
1.26. Імідж держави як продукт міжнародної комунікації	250
1.27. Історичні передумови воєнних конфліктів: досвід Азербайджану	265

ГЛАВА 2. ОБ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОМ ЛИДЕРЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДА ГЕЙДАРЕ АЛИЕВЕ И ПРЕЗИДЕНТЕ ИЛЬХАМЕ АЛИЕВЕ (ПУБЛИКАЦИИ).....	268
2.1. Гейдар Алиев всегда будет жить в сердцах людей.....	268
2.2. Жить так, как жил Гейдар Алиев, любить Родину так, как это делал великий лидер.....	287
2.3. Мудрый лидер — залог успеха нации.....	299
2.4. Naydar Əliyev'in ən güclü silahı olan söz'ün azərbaycan devletçiliğinde pratik dəyərləri	321
2.5. Heydər Əliyev 100 il. Uzun şərəfli bir həyat dastanı.....	338
2.6. Народна пам'ять не забуває своїх лідерів.....	344
2.7. Народная память не забывает своих лидеров.....	351
2.8. Ильхам Алиев: вчера. Сегодня. Завтра.....	358
2.9. Ильхам Алиев верен своей присяге.....	371

ГЛАВА 3. ПРЕЗЕНТАЦІЯ МОНОГРАФІЇ «ОТЕЦ НАЦІЇ» В ЧЕСТЬ 100-ЛЕТНЕГО ЮБІЛЕЯ ГЕЙДАРА АЛІЄВА В УКРАЇНСЬКИХ І АЗЕРБАЙДЖАНСЬКИХ НАУЧНИХ, ОБЩЕСТВЕННЫХ КРУГАХ.....	374
3.1. В Украине издана книга об общенациональном лидере Гейдаре Алиеве.....	374
3.2. Kitabxananın fəxri oxucusu, professor Arif Quliyev yeni yazdığı «Millət atası» monoqrafiyasını kitabxanaya təqdim etdi	375
3.3. Презентація у державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» монографії Аріфа Джаміль огли Гулієва «Отец нации»	378
3.4. Bakı şəhərində kitabxanada «Millət atası» («Отец нации») kitabının təqdimatı keçirildi	385
3.5. Ulu Öndərə həsr olunmuş kitabın təqdimatı Keçirildi.....	387
3.6. Презентація монографії Аріфа Джаміль огли Гулієва «Отец нации» в бібліотеці ім. Миколи Руденка м. Києва.....	388

3.7. Bakı Slavyan universitetində «Millət atası» kitabının təqdimat mərasimi keçirilib fotolar	395
3.8. Azərbaycan MEA mərkəzi elmi kitabxanasında — professor Arif Quliyevin «Millət atası» (Отец нации) kitabının təqdimatı baş tutub.....	398
3.9. Bakı Dövlət universitetinin hüquq fakültəsində universitetin məzunu, professor Arif Quliyevin ümummillî lider Heydər Əliyevə həsr edilmiş «Millət atası» («Отец нации») kitabının təqdimatı keçirilmişdir	405
3.10. Презентація монографії «Отец нации» у громадській організації «Ліга азербайджанців Дніпропетровщини»	411
3.11. В родном Бардинском районе Азербайджанской республики по инициативе региональной организации партии Ени Азербайджан прошла презентация монографии Арифа Гулиева «Отец нации»	421
3.12. Презентации монографии Арифа Гулиева «Отец нации» ветеранской организации Наримановского района города Баку	426
ГЛАВА 4. НАРОДНАЯ ДИПЛОМАТИЯ КАК ДЕЙСТВЕННЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО, НАУЧНОГО ОБЩЕСТВА	428
4.1. Геннадій Удовенко. Вступне слово. Право зовнішніх зносин: підручник.....	428
4.2. Ukrayna Prezidenti Vladimir Zelenski Ukraynada yaşayan həmyerlimiz professor Arif Quliyevə minnətdarlıq məktubu göndərib.....	430
4.3. Müasir xarici siyasətin fəlsəfəsi və xalq diplomatiyası.....	431
4.4. Azərbaycan MEA-da keçirilən dəyirmi masada professor Arif Quliyev «Azərbaycanın qüruru» qızıl ordeninə layiq görülüb....	433
4.5. «Şuşa ili» Qarabağın təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi baxımından çox önəmli il kimi yadda qalacaq.....	440

4.6. Голові комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони, академіку НАН України Литвину В.М.	442
4.7. Відповідь голови Верховної Ради України академіка НАН України Литвина В.М.	444
4.8. Rəsmi sənədlər.....	445
4.9. «Ukrayna ciddi ərazilərini itirib» öldürülən əsgərin, dağılan şəhərlərin qərbə dəxli yoxdur».....	450
4.10. Ukrayna mətbuatında 20 yanvar faciəsinə dair məqalə dərc edilib.....	457
4.11. До 70-річчя видатного вченого та патріота Аріфа Гулієва	459
4.12. On the 70-th anniversary of the outstanding scientist and patriot Arif Guliyev.....	465
4.13. Xalq diplomatiyamızın layiqli təmsilçisi — professor Arif Quliyev.....	471
4.14. Всегда впереди времени.....	476
4.15. Сегодня Азербайджан выступает с инициативами, способствующими решению глобальных проблем	482
4.16. Як протидіяти міжнародному тероризму?.....	486
4.17. İnsan hüquqlarına hörmət beynəlxalq hüququn əsas normalarındandır...amma!	490
ОБРАЩЕНИЕ К ЧИТАТЕЛЮ ПРЕДСТАВИТЕЛЯ УКРАИНСКОЙ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ НАУКИ	496

ВСТУПИТЕЛЬНОЕ СЛОВО

Уважаемый читатель держит в руках достаточно интересную и во многом особенную книгу, которая является продолжением важных изысканий известного автора как в украинском, так и в азербайджанском обществе. Создатель представленного научного труда, прежде всего, истинный патриот своей страны. Известный ученый, дипломат, надежный друг родного ему Азербайджана и, конечно, его второй Родины — Украины, Ариф Джамиль оглы Гулиев. Он, находясь

за пределами своей Отчизны, продолжает жить ее жизнью, радостями, бедами и чаяниями, стремится сделать ее более развитой и более безопасной. Мы гордимся тем, что среди нас на украинской земле есть такие талантливые ученые, как Ариф Гулиев, прославляющие родную страну далеко за пределами республики.

Сборник научных трудов — 5-й том — книга «Украино-Азербайджанские отношения: право, политика, дипломатия» является новым итогом напряженной, двадцатипятилетней научной работы автора. Несмотря ни на какие жизненные и общественные, политические и экономические изменения, профессор А. Гулиев продолжает свой уверенный научный путь, творит, продуктивно пишет и знакомит в своих работах читателей со спецификой украино-азербайджанских отношений, уделяя большое внимание правовой составляющей, учитывая их политические особенности и ярко подчеркивая роль дипломатии в этих процессах.

Необходимо отметить, что тот большой жизненный, научный, дипломатический опыт, которым владеет автор, позволяет ему предлагать в своих научных трудах именно конкретные решения существующих проблем как в общественной жизни в целом, так и в украинском обществе в частности. И во многом поэтому проблематика представленного сборника научных и общественно-политических работ достаточно широка.

В начале этого солидного сборника на основании авторских научных статей раскрывается целый ряд проблем по реализации прав человека, формированию его позитивного имиджа, установ-

лению и поддержанию настоящих дружеских отношений, значение толерантности, дипломатии, экологической безопасности и других процессов в Украине и Азербайджанской Республике.

Во второй главе сборника рассматриваются проблемы, которые возникли в связи с существующими конфликтами на международном уровне. Автором анализируются различные аспекты армяно- азербайджанского нагорно-карабахского конфликта и вопросы организованного сепаратизма и терроризма как неотъемлемые составляющие конфликта, формирующие проблемы глобального значения.

В отдельном разделе автор значительное внимание уделяет освещению роли национального лидера в развитии и достижении стабильности государства (на примере деятельности Гейдара Алиева — основателя азербайджанской государственности и почетного доктора Национальной академии государственного управления при Президенте Украины).

В конце книги представлены выдержки из весьма важных работ А. Д. Гулиева — Народная дипломатия как действенный инструмент развития демократического научного общества (письменные обращения, выступления и различные материалы переписки).

В целом, в представленной работе автор достаточно органично соединил теорию и практику организации внешних сношений. Здесь глубоко раскрыты правовые, политические и дипломатические особенности в освещаемой сфере. Положительным отличием сборника является рациональная детализация поднимаемых вопросов. Это, безусловно, делает возможным использование издания в практической деятельности многих специалистов сферы права и дипломатии, а также позволяет просто служить основой для изучения трудов и оценки научного потенциала доктора юридических наук, профессора, заслуженного работника образования Украины, дипломата Гулиева Арифа Джамиль оглы.

А. И. Кудряченко,

доктор исторических наук, профессор,

член-корреспондент НАН Украины,

Заслуженный деятель науки и техники Украины,

директор Государственного учреждения

«Институт всемирной истории НАН Украины»

СЛОВО АВТОРА

Научно-практический опыт: Азербайджанские и Украинские поучительные уроки — рекомендации для международного сообщества на пути восстановления суверенитета успешных и независимых стран

В XXI веке, в эпоху глобализации, человечество перешло на новый этап своего развития. Нынешние условия жизни кардинально отличаются от тех, которые были несколько десятков лет назад. Новым содержанием наполняются представления о национальной идентичности и незыблемости границ, об экономических и деловых связях, о военных союзах и идеологической экспансии. Развитие передовых технологий обуславливает переход общественных отношений в информационную плоскость, закладывая основу нового этапа развития человечества. Однако наряду с позитивными результатами такого развития появляются и негативные, которые бросают вызов всему современному обществу — техногенные и демографические угрозы, а также насилие, к которому относится прежде всего терроризм.

В последнее время терроризм приобретает все более новые формы и черты. Об этом свидетельствуют расширение его масштабов и характеристик, изменение его субъектного и объектного состава, целей, увеличение числа терактов.

«В связи с этим, изучение особенностей механизмов правового регулирования борьбы с терроризмом представляет сегодня большой научный интерес и является актуальным для современной юридической науки. Ознакомление с мировым научным и практическим опытом правового регулирования в сфере борьбы с терроризмом, особенностями деятельности Азербайджанской Республики в этом направлении может помочь и Украине в поиске эффективных путей развития ее системы национальной безопасности, в совершенствовании стратегии внешней политики в решении данной проблемы.

Важно отметить, что в борьбе с терроризмом особая роль принадлежит Президенту — главе государства — как гаранту Конституции, прав и свобод человека и гражданина. Именно Президент несет персональную ответственность за эффективную работу

механизма защиты Конституции и прав человека. Он обязан принимать все необходимые меры по охране суверенитета государства, его независимости и государственной целостности, обеспечивать согласованное функционирование и взаимодействие всех государственных органов власти. Я скрупулёзно отслеживаю изменения в общественно-политической сфере и регулярно выступаю в СМИ, научных конференциях и форумах в поддержку безопасности и цивилизованного решения всех типов проблем.

Отдельные аспекты изучаемого круга проблем нашли свое отображение в трудах многих отечественных и зарубежных специалистов в различных отраслях права. Однако специальных исследований, изучающих роль института президентства в борьбе с терроризмом, в том числе с учетом опыта и реалий Украины и Азербайджанской Республики, пока еще не проводилось. Отсутствие таких исследований не позволяет комплексно и системно рассматривать вопросы по противодействию терроризму как на национальном, так и на международном уровнях»¹.

Глобализированный мир в эпоху трансформаций

Действием агрессора обозначающихся слова «Терроризм» не было должным образом оценено, что это угроза не только для Украины и Азербайджана но и всего международного сообщества. Это тоже несправедливо, что «Единого определения этого явления в международных документах не существует. Однако практически все исследователи отмечают, что терроризм можно охарактеризовать как стремление к достижению политических или иных публичных целей с помощью насильственных методов: убийств, захватов заложников, похищений людей, диверсионных актов и т.д.»²

¹ Гулиев. А.Д. *Институт президентства в противодействии международному терроризму: сравнительно-правовой анализ законодательства Украины и Азербайджанской Республики : монография / Ариф Джамиль оглу Гулиев. — К. : НАУ, 2012. — С. 8–9.*

² Гулиев А.Д. *Восстанавливая историческую правду / А.Д.Гулиев. Киевский Телеграф. — К.: — 2010. — №13 (515), — С. 11., см: Гулиев А.Д. *Исторична справедливість та правда / А.Д.Гулиев. Гілея.: зб. наук.праць. — К.: вид-во УАН, — вип. 31. С. 164–169.**

Борьба с терроризмом вышла на новый уровень после событий 11 сентября, которые, по сути, изменили ситуацию в мире. Сразу же после этой трагедии Азербайджан¹ безоговорочно и без колебаний присоединился к антитеррористической коалиции, 11 международно-правовым документам ООН в области борьбы с терроризмом и продолжает вносить свой вклад в борьбу с международным терроризмом, имея четкую программу реализации намеченных в связи с этим законодательных, организационных и практических мер.

Хотелось бы отметить, что положения в области противодействия терроризму детально отражены и в национальном законодательстве Азербайджанской Республики. Важным внутригосударственным нормативно-правовым актом в этой сфере является Закон «О борьбе с терроризмом» 1999 года. Указанный закон определяет правовые и организационные основы борьбы с терроризмом в Азербайджанской Республике, координирует деятельность государственных органов, осуществляющих борьбу с терроризмом, а также закрепляет права и обязанности этих органов и граждан.

В Законе также даны понятия «террориста», «террористической группы», «террористической организации», «борьбы с терроризмом», «террористической деятельности», «международной террористической деятельности» и «операций, проводимых против террора»².

В национальном законодательстве определены такие основные принципы борьбы с терроризмом, как обеспечение законности; неотвратимость наказания; координация открытых и скрытых методов в борьбе с терроризмом; комплексное использование правовых, политических, социально-экономических и организационно-профилактических мер; преимущество защиты прав лиц, подвергшихся опасности в результате террористической деятельности; самостоятельность в управлении силами,

¹ Указ Президента Азербайджанской Республики «О плане мероприятий по обеспечению выполнения резолюций Совета Безопасности ООН №1368 от 12 сентября 2001 года, №1373 от 28 сентября 2001 года и №1377 от 12 ноября 2001 года». — Режим доступа: www.br.az

² Закон Азербайджанской Республики «О борьбе с терроризмом» 18 июня 1999 года. — Режим доступа: www.br.az

привлеченными к проводимым против терроризма операциям; минимальная гласность в объявлении личного состава, участвующего в осуществлении проводимых против террора операций, в том числе технических способов и тактики, используемых в этих целях.

Мировое сообщество не могло оставаться равнодушным к этим процессам и в течение последних больше четверти века предприняло ряд серьезных мер юридической защиты от терроризма и сепаратизма — как на уровне национальных законодательств, так и в рамках международно-правовых отношений.

Варианты решения актуальных проблем: опыт и рекомендации

Декларация принципов международного права, касающихся дружеских отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом ООН еще раз подтверждает, что определения «территориальная целостность» и «нерушимость границ» являются основными принципами международного права, регулирующего всю систему международных отношений.

В этой Декларации так же, как и в Международной Конвенции о борьбе с бомбовым терроризмом и Международной Конвенции о борьбе с финансированием терроризма, в самых первых параграфах закреплено положение о том, что члены ООН осуждают террор во всех его проявлениях, включая те, которые создают угрозу дружественным отношениям между государствами и народами, а также территориальной целостности и безопасности государств¹.

Почувствовав приближение распада СССР в конце 80-х годов XX столетия, руководители Армении начали составлять планы территориального расширения будущей независимой Армении. Внезапно на арене появилась исчезнувшая в советский период партия «Дашнакцутюн» и другие националистические организации. В 1985 году в столице Греции Афинах собрался XXIII съезд «Дашнакцутюн». В повестке дня был один вопрос —

¹ А. Д. Гулиев. *Международный орган — Организация Объединенных Наций — в борьбе с терроризмом // Права і суспільство. — 2009. — № 6. — С. 159–164.*

расширение территории Армении. Съезд предлагал Центру (т.е. Москве), чтобы Армения стала ее геополитической опорой в регионе. Лишь один вопрос вызывал разногласия среди делегатов съезда — с какого направления начинать наступление: с северного (Азербайджан) или с западного (Грузия). По итогам голосования, с перевесом в один голос, было принято решение начать наступление с карабахского (Азербайджан) направления.

С приходом к власти яркого сторонника армян — М. С. Горбачева (советник М. Горбачева, академик А. Аганбегян, помощник генсека Георгия Шахназарова и Карена Брутенца, приближенных к новому премьеру Рыжкову, Ситарян и Хачатуров) на проходившем в Париже в ноябре 1987 г. очередном Армянском национальном конгрессе, как сообщили, было принято решение использовать начавшиеся в СССР демократические преобразования для удовлетворения «законных требований армянского народа» о «воссоединении» НКАО с Арменией. В том же месяце во время визита М. Горбачева в США, его супруга Раиса Горбачева встретила с представителями армянской диаспоры. Особую активность в организации этой встречи проявила Лиана Дубинина, супруга бывшего в то время послом СССР в США Юрия Дубинина. Представители диаспоры, знавшие об алчности Раисы Горбачевой, поднесли ей ценные подарки и попросили ее способствовать тому, чтобы М. Горбачев поддержал требования армян в связи с Нагорным Карабахом¹.

После Парижской встречи, при поддержке Раисы Горбачевой и кремлевского руководства, армянские власти стали выдвигать территориальные притязания к Азербайджану. Ю.А. Помпеев писал в своем «Карабахском дневнике»: «По Еревану разгуливал марш протеста под оглушительным транспарантом «Раиса, отдай нам наши подарки!»².

Первым шагом М. С. Горбачева на пути к реализации захватнического плана стало устранение из политбюро Гейдара Алиева, который оказался самым мощным препятствием. Дальше собы-

¹ А.Д. Гулиев *УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 2.* — Х.: Факт, 2015. — 572 с.

² Помпеев Ю.А. *Карабахский дневник / Ю.А. Помпеев.* — М.: «Канон +» РООИ «Реабилитация», 2010. — 416 с.

тия на политической арене стали развиваться с такой скоростью, что азербайджанцы, не успев понять «глубинной сути» одного политического акта кремлевских руководителей, оказывались перед фактом совершения ими уже следующего коварного шага.

...После благословений Горбачева Армяно-азербайджанский нагорно-карабахский конфликт вошел в историю, как один из самых кровавых и трагических конфликтов XX века. Начавшийся в 1987 году, он отразился на судьбах миллионов людей. Противостояние сохраняется и сегодня, поскольку армянская сторона не желает идти ни на какие компромиссы, нагло игнорируя мнение мировой общественности...»¹.

Реальные конфликты и возможные пути выхода из нарастающего кризиса

... Начиная с 90-х годов прошлого века Азербайджан вынужден был воевать за свою территорию и независимости. Граждане Советского Союза азербайджанцы — стали жертвами агрессии со стороны Советской Армии, которая действовала по приказу главы государства. Жестокость, с которой советские войска расправлялись с мирными жителями Баку в ночь с 19-го на 20-е января, не знала себе равных. Жители города Баку, да и все население Азербайджана, были в шоке от произошедшего. Люди не понимали, как могла армия расстреливать мирных жителей своего же государства. А все дело в том, что государство по имени Советский Союз пребывало в состоянии агонии. «Колосс на глиняных ногах» к тому времени уже разлагался на глазах. И как последняя мера против отсоединения стремящихся к независимости республик применялась военная сила, которая проявляла особую жестокость к тем, кто захотел свободы.

События 20 января 1990 года в Баку показали страшное лицо Советской империи, которая находилась в состоянии распада. «Черный январь», как принято называть те страшные со-

¹ Ариф Гулиев. *Солидарность Азербайджанского Народа, Армии, Президента и Международного права.* <http://ru.yerveinsan.az/news.php?id=8022>; <http://ru.strategiya.az/news.php?id=286614>; <https://azpress.az/index.php?lang=ru&sectionid=news&id=102874>;

бытия, разделил нашу жизнь на две половины: «до», когда мы пребывали в иллюзии, что являемся гражданами самой цивилизованной страны, и «после» — когда мы увидели истинное лицо государства под названием Советский Союз.

Бакинская бойня была учинена Кремлем для того, чтобы сломить волю азербайджанского народа. В один вечер эта кровавая бойня забрала жизни 170 человек, ранены свыше 800 человек, незаконно арестован 841 человек, сотни людей пропали без вести, а миллионы советских граждан испытали психологический шок и приобрели четко осознанное нежелание продолжать жить в СССР.

Преступление коммунистического режима против азербайджанского народа квалифицируется юридическим правом как геноцид и государственный терроризм. Руководством Советского Союза были нарушены основные положения Пакта о правах человека 1966 года, Хельсинкского заключительного акта 1975 года, Гаагских конференций 1899 и 1907 годов, Женевской конвенции 1949 года и, наконец, Конвенции 1948 года о запрещении геноцида и наказания за него, которые предусматривают запреты на использование вооруженных сил против мирных жителей с применением карательных мер.

По причине такого полного равнодушия со стороны мирового сообщества остались безнаказанными виновные в совершении чудовищного преступления против человечества. Это ещё раз подтверждает двойные стандарты мирового сообщества, больших государств и международных организаций, которые в знак признания огромных «заслуг» наградили Михаила Горбачева как выдающегося реформатора, политика мирового масштаба, внесшего уникальный вклад в изменение к лучшему самого характера международного развития, Нобелевской премией мира.

В заявлении Нобелевского комитета 15 октября 1990 года говорится: «Норвежский Нобелевский комитет решил присудить Нобелевскую премию мира за 1990 год Президенту Советского Союза Михаилу Сергеевичу Горбачеву за его ведущую роль в мирном процессе, который сегодня характеризует важную составную часть жизни международного сообщества. В последние годы в отношениях между Востоком и Западом произошли весомые перемены. Конфронтация сменилась переговорами...».

Так Нобелевская премия мира была вручена в Осло 10 декабря 1991 года через заместителя министра иностранных дел РФ А.Ковалева не с обычной суммой в 250 тысяч долларов, а в один миллион 20 тысяч долларов. На мой взгляд, их высокая оценка состояла в том, что М.Горбачев уничтожил империю как сильнейшую ядерную державу в мире.

«Двойная игра» мирового общества

Это тоже показывает лица Мировых организаций, которые фактами подтверждают. Мировая общественность должна оказать влияние на Армению и поспособствовать восстановлению территориальной целостности Азербайджана. Когда сегодня азербайджанская сторона говорит о возможности решения конфликта военным путем, то мировые «посредники» отвечают, что это недопустимо, и, дескать, в этом случае Азербайджан может лишиться членства в Совете Европы. Однако, когда Армения применяя силу, захватила чужие территории, «посредники» оставили все без изменений, признавая статус-кво. Таким образом, в создавшейся ситуации мировая общественность допускает использование силы одним из членов Совета Европы против другого, но другого участника конфликта, тоже члена организации, лишает права на самооборону. Это и есть «двойные стандарты», ныне широко распространенные в мировых кругах.

Занимающиеся 1994 года, чтобы разрешить Армяне-азербайджанский Нагорно-карабахский конфликт сопредседатели Минской группы ОБСЕ всего лишь были карьерные дипломаты — чиновники — «туристы» среднего уровня соответствующих внешнеполитических ведомств, но государства, которые они представляют, являются самыми могущественными в мире и им давно пора сказать свое веское слово в соответствии с нормами международного права, резолюциями Совбеза и Генассамблеи ООН, документами ОБСЕ, ПАСЕ.

Зная все истории, Президент Азербайджана Ильхам Алиев сказал: «Очень сожалею, что сопредседатели Минской группы, которым надлежит непосредственно заниматься данным вопросом, стремятся не к урегулированию, а к замораживанию конфликта. Их сегодняшняя деятельность абсолютно бессмыс-

ленна. Они не только не оказывают давления на Армению, но и защищают ее от возможных проблем. Посмотрите, к чему привела их провокационная деятельность на последних слушаниях в Совете Европы. Спрашивается: кем они себя возомнили? То есть будут оказывать давление на все международные организации? Давать указания всем международным организациям? Совет Европы — международная организация. Конечно, там есть разные люди. Есть люди, занимающие антиазербайджанскую позицию, достаточно много исламофобов. Есть те, кто вообще солидарны с Арменией, связаны с армянским лобби. Я был членом этой организации, знаю это. Но эта организация вынесла сейчас этот вопрос на повестку дня. Сопредседатели Минской группы оказывают на них давление, чтобы этот вопрос не рассматривался. Именно из-за этой провокационной деятельности нам не хватило 4 голосов для принятия резолюции»¹.

Совет Безопасности ООН абсолютно четко заявил 1993 года в своих резолюциях №№ 822, 853, 874 и 884 и других международных организациях ОБСЕ, ПАСЕ, ОИГ и др. еще раз подтвердили оккупацию территории Азербайджана, его территориальную целостность и суверенитет, в том числе и то, что Нагорно-карабахский регион является частью Азербайджана, вновь подчеркнул принцип неприкосновенности международных границ и неприемлемости насильственного захвата территории, потребовал незамедлительного, полного и безоговорочного вывода войск Армении с оккупированных территорий Азербайджана.

Деятельность Армении незаконна и несовместима с запретом на применение военной силы в международных отношениях, противоречит Уставу ООН (статьи 2(4) и ее целям.

По этому поводу, стоит вспомнить слова у Черчилля о том, что ООН должна стать храмом мира, а не второй Вавилонской башней. К сожалению, ООН не полностью стала храмом мира. Черчилль призывал к тому, чтобы были созданы международные силы ООН, он считал, что это будут чрезвычайно могучие

¹ Ильхам Алиев: «Армению поддерживают потому, что азербайджанцы — мусульмане». — Режим доступа: http://azertag.az/ru/xeber/Prezident_Azerbaidzhana_nham_Aliev_vstretilsya_s_gruppoi_molodezhi_strany_OBNOVLENO_VIDEO-922829 30 Января 2016

и влиятельные силы. Такие силы были созданы, но зачастую они показывают свое бессилие. ...

А ведь международные документы фактически признают территориальную целостность Азербайджана и квалифицируют его как пострадавшей от агрессии Армянской стороной.

Мой опыт и знания во благо

Я поддерживаю своего учителя, Чрезвычайного и Полномочного Посла Азербайджана, доктора юридических наук, профессора Намика Алиева могу сказать, что «Вся армянская идеология и политика построены на мифической истории и идее «великой Армении от моря до моря», основанных на них территориальных претензиях ко всем соседям. Политика Азербайджана миролюбива и основана на нормах международного права, направлена на мирное сосуществование и сотрудничество с соседями и другими странами...

В результате оккупации 20 % азербайджанских земель, в том числе 7 районов, не относящихся к Нагорно-Карабахскому административно-территориальному региону, в которых до начала 1990-х годов жили только азербайджанцы, более миллиона людей оказались в положении беженцев и вынужденных переселенцев, в Нагорном Карабахе была проведена этническая чистка, был совершен Ходжалинский геноцид, которые жестоко убиты 613 азербайджанцев, 1000 мирных жителей различного возраста стали инвалидами. Не видеть эти факты и не давать этому справедливую оценку означает, что они недостаточно справедливо относятся к своим служебным обязанностям.

В зоне бывшего оккупации — сотни городов и сел, тысячи общественно-культурных строений, учреждения образования и здравоохранения, памятники истории и культуры, музеи, мечети, священные места, кладбища были стерты с лица земли, подверглись невиданному вандализму.

В этом национальном конфликте Азербайджан потерял более тридцати тысяч своих сыновей и дочерей, ранено 100 тыс., а 50 тыс. стали инвалидами. По официальным данным, армяне взяли в плен 4852 азербайджанца, в том числе 323 женщины, 54 ребенка и 410 пожилых людей (из армянского плена осво-

бождены около 1 400 азербайджанцев, однако все еще остается неопределенной судьба более 4 тыс. граждан Азербайджана) среди которых были люди и других национальностей, в том числе и украинцы.

Кровавая глава современной истории

Ярким примером этому служит подвиг 24-летнего украинца Олега Бабака, который, День Святой Пасхи 7 апреля 1991 года армянские террористы его убили в Губадлинского района защищая территориальную целостность Азербайджана, поэтому стал первым и последним Героем Советского Союза, и кому посмертно присвоили такое звание за участие в разрешении межнациональных конфликтов. За участие в разрешении межнационального конфликта посмертно присвоено звание Национального Героя Азербайджана и Виктор Серегин и Руслан Половинки (Харьков), Рафаэл Асадов (Киев), которые тоже были с Украины и их семья получает Президентский степендий как Национального Героя Азербайджана.

Азербайджанский народ не смирился с потерей своих земель. Сегодня Президент Азербайджана Ильхам Алиев проводил политику, направленную на освобождение азербайджанских территорий, руководствуясь принципами, которые были заложены общенациональным лидером Азербайджана Гейдаром Алиевым, его мудрой и эффективной внутренней и внешней политикой.

... Азербайджан, в настоящее время проводил контрнаступление на своей суверенной территории, осуществляя предусмотренное ст. 51 Устава ООН право на индивидуальную самооборону и защищая свою территорию от незаконного иностранного военного присутствия.

Не так давно, выступая с трибуны Генассамблеи ООН, Президент Азербайджана Ильхам Алиев открыто говорил, что Армения готовится к войне и необходимо ее остановить. В июле они предприняли вооруженное нападение на наши населенные пункты на государственной границе. Это находится далеко от зоны конфликта. Тогда погиб один мирный житель и несколько военнослужащих. Столкновения длились четыре дня, и поскольку у нас не было и нет никаких военных целей на территории Арме-

нии, то как только армянские вооруженные силы были отброшены от нашей территории, по обоюдной договоренности огонь был прекращен.

В результате армянской военной провокации, которая началась утром 27 сентября, были подвергнуты массированному артиллерийскому обстрелу населенные пункты Азербайджана и боевые позиции. Азербайджан вынужден был дать адекватный ответ агрессору и таким образом защитить свой народ, своих людей и свою землю.

Черный год в календаре

2020 год останется в истории как год нашей славной Победы. Нанеся Армении поражение за 44 дня, Азербайджан освободил родные земли от оккупации. Эта Победа будет жить в памяти азербайджанского народа вечно. Это историческая Победа. Солидарности Азербайджанского народа, Армии и Президента восстановил историческую справедливость.

В период войны Президент, Главнокомандующий страны Ильхам Алиев регулярно информировал народу и мировых СМИ о ходе военных действий. Война проходила на глазах у всего народа. После войны также предоставляли определенная информация о некоторых операциях, решениях. Но в течение 44 дней Азербайджанская армия разгромила армянскую армию. Наши героические солдаты и офицеры продемонстрировали мощь Азербайджана. Благодаря правильно спланированным и проведенным операциям, пользуясь техническими возможностями, опираясь на героизм, доблесть наших отважных сынов, сделали невозможное, уничтожили противника, враг поднял белый флаг, пал на колени. Односторонним порядком реализовано 27-летние 4 резолюции Совета Безопасности ООН, освобождено от оккупации более 300 городов и сел, древний азербайджанский город, родной для всех Шуша, а следом множества сел враг полностью сдался, подписал акт о капитуляции и был вынужден покинуть другие находившиеся под оккупацией земли.

Азербайджанский железный кулак, превратившийся в символ войны, победы, показал свою силу... Если кто-то сегодня в Армении живет реваншистскими настроениями, то он со-

вершает большую ошибку. Пусть они никогда не забывают эту 44-дневную войну. Если кто-то впредь попытается оскорбить азербайджанский народ, то он получит такой урок, который не сравнится с этой **44-дневной войной**.

Азербайджан нанес поражение Армении. Это увидел весь мир, это произошло на глазах у всего мира.

Победа попал канун с Нового года и с Днем солидарности азербайджанцев мира. В честь праздников обращая весь азербайджанского народу с великой Победой Президент сказал, «Хотел бы, чтобы в канун Нового года мы все вместе произнесли лозунг, который вел нас к Победе: Карабах — это Азербайджан!»

По этому поводу, Украинская сторона выступает за политическое урегулирование ситуации на основе соблюдения суверенитета и территориальной целостности Азербайджанской Республики в рамках ее международно признанных границ. Министерство иностранных дел Украины выражает глубокую обеспокоенность в связи с обострением ситуации и заявляет следующее: «Призываем стороны конфликта приложить максимальные усилия для деэскалации ситуации и продолжения поиска путей мирного решения конфликта на основе общепризнанных принципов и норм международного права, а также резолюций Совета Безопасности ООН № 822, 853, 874 и 884, принятые в 1993 году».

Этот мудрый шаг в столице Армении — Ереване оценено по-другому — представители молодежного крыла партии Дашнакцутюн устроили акцию протеста, облили борщом и принесли с собой плакаты с требованием к украинским дипломатам ...

Они не понимают украинской боли, которая уже длится больше 10-ти лет, и Армения не поддержала территориальную целостность Украины, а Азербайджан со времен соблюдения суверенитета и территориальной целостности был и есть рядом с Украиной.

Последние события на юге — востоке Украина как будто оказалось завоевать за независимость, сегодня воюет братская и родная Украина укрепить свою суверенитет. Возможно это судьба украинских и азербайджанских народов... Здесь уместно будит подсказку Украинского академика Иван Кураса «Украина, как девушка на выданья, соскучилась по харизматичному

политику». Азербайджанский харизматический духом можно будит объединится Народ, Армия и Президент. Наверное, Бог перед нами поставил эти тяжелые задачи, чтобы мы чувствовали, что такое независимость. Преодолеть все это мы можем, только объединившись... По этому поводу интересный будит сказанного экс-госсекретарь США Помпео: «Мы сделали много всего, однако в юго-восточной Украине до сих пор продолжается конфликт. Мы не достигли значительного прогресса, как и европейцы в их дипломатических усилиях. Я жалею об этом. Я бы хотел, чтобы в течение пребывания у власти мы достигли большего...»¹.

5 декабря 1994 года с тех пор, как представители четырех государств — Соединенное королевство, США, РФ и Украина подписали Будапештский меморандум, которым последней гарантировались территориальная целостность и нерушимость границ в обмен на отказ от ядерного оружия².

Когда выводились Советские войска из Европы Запад гарантировал, что база НАТО не будит вокруг России. Сейчас их около 20-ти. И могла быть такая база в Крыму. Возможно это для из причин действий России.

Франция и Китай — два других участника, обладавшие на момент подписания Будапештского меморандума ядерным оружием, предоставили аналогичные гарантии, сделав соответствующие заявления, но не поставили свои подписи под этим документом. А по этому поводу очевидно, апеллируя к подписанию Будапештского меморандума 1994 г., стоило бы вспомнить слова Президента Франции Франсуа Миттерана, которые озвучил в фильме А. Кончаловского «Битва за Украину» Леонид Кучма: «...сынок, не надо верить этому обещанию, надо верить в свои силы»³.

¹ Помпео заявил об отсутствии прогресса в решении конфликта на Донбассе. <https://ru.slovoidilo.ua/2021/01/06/novost/mir/pompeo-zayavil-otsutstvii-progressa-reshenii-konflikta-donbasse>

² <https://ru.slovoidilo.ua/2016/12/06/infografika/politika/neshbyvshiesya-ozhidaniya-i-poteryannye-vozmozhnosti-godovshhina-podpisaniya-budapeshtskogo-memoranduma>

³ А.Д.Гулиев. УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 2. — Х.: Факт, 2015. — С. 17.

Подписав документ, названные стороны также взяли обязательство не применять военную силу против Украины, в том числе и ядерное оружие, воздерживаться от экономического давления с целью склонить Украину на свою сторону, а также принимать соответствующие меры в Совете безопасности ООН в случае, если агрессивные действия будут направлены против Украины.

Думаю, что возникшая сегодня проблема украинской государственной власти не оставляет равнодушными людей, всех жителей Украины, независимо от их вероисповедания и отношения к негативным событиям, происходящим в стране, которые угрожают территориальной целостности государства, чего допустить нельзя...

Стабильное безопасное будущее наших стран — гарантия процветания народов

Во все времена и Украина, и Азербайджан на различных уровнях открыто заявляли о поддержке территориальной целостности и своих, и других государств. В частности, Азербайджан поддержал территориальную целостность Украины при голосовании в Генеральной ассамблее ООН по вопросу Крыма. Генеральная ассамблея ООН подавляющим большинством голосов приняла резолюцию, признающую состоявшийся в Крыму 16 марта 2014 года референдум о присоединении к России незаконным. Кризис с Крымом показал всему миру, что Азербайджан является надежным союзником как в вопросах дипломатии, так и стратегического партнерства¹. Азербайджан является сторонником урегулирования подобных проблем путем переговоров и опирается на национальные интересы, нормы и принципы международного права².

В Уставе ООН сформулированы «десять принципов» что регулируют международные отношения во всем мире и охватывают самые важные сферы внешней деятельности государств.

¹ Натали Гуле. Депутат французского парламента «Азербайджан является союзником, которому можно доверять». <http://news.day.az/politics/489190.html>

² Мережко А. А. Проблема Нагорного Карабаха и международного права / Мережко А. -К.: Издательский дом Дмитрия Бураго, 2013. — 208 с

В частности, один из принципов позволяет жертве агрессии в целях индивидуальной и коллективной самообороны прибегнуть к вооруженным силам для восстановления территориальной целостности государства и защите прав граждан, ставших жертвами этнических чисток¹.

По этому поводу можно согласиться с академиком Владимиром Горбулиным, в том, что «При решении проблем юго-восточной части украинского Донбасса и Крыма нужно максимально учитывать международный контекст. Оба вопроса вряд ли будут окончательно решены без всеобъемлющей трансформации постсоветского пространства и разрешения территориальных противоречий вокруг Карабаха, Приднестровья, Абхазии, Южной Осетии. Возвращению упомянутых регионов в состав национальных государств может предшествовать их временная передача под международное управление. Ныне же Украине следует начать «продвижение» дипломатическими и пропагандистскими средствами идеи проведения международной конференции по умиротворению и упорядочению постсоветского пространства.

Актуальным в этом контексте является объединение усилий Грузии, Украины, Азербайджана и Молдовы в формате ГУАМ как обновленной региональной организации со значительным потенциалом»².

Дружба народов — приоритет мудрых политиков. Азербайджан присоединяется к списку стран, которые будут проводить тренинги для украинских специалистов в области разминирования. Азербайджанский опыт очень интересен для Украины и не только о национальных возможностях, но и о международных миссиях, в которые был привлечен Азербайджан.

Дети — будущее цивилизованного общества. Азербайджан готов оказать помощь Украине по четырем основным направлениям. Речь идет о медико-психологической реабилитации для украинских детей, пострадавших в результате вторжения Рос-

¹ Тимченко Л. Д. *Міжнародне право: підручник* / Л. Д.Тимченко, В. Н. Кононенко. — К.: Знання, 2012. — 631 с.

² *Донбасс и Крым: цена возвращения : монография / под общ. ред. В. П. Горбулина, А. С. Власюка, Э. М. Либановой, А. Н. Ляшенко. Сокр. пер. с украинского.* — К.: НИСИ, 2015. — 224 с.

сии, реабилитации военнослужащих, оказания помощи в энергетическом секторе и послевоенного восстановления Украины.

Поддержка и помощь от Азербайджана. Азербайджан выбрали для своего сотрудничества город Ирпень, об восстановлении инфраструктуры города. Концепция проекта предполагает восстановление архитектурного центра, спортивного комплекса, строительство нового художественного центра для детей, предоставление медицинского оборудования для госпиталя и др.

Азербайджан оказывать Украине всю необходимую помощь. Президент Азербайджана Ильхам Алиев держит ситуацию на контроле и постоянно ведет переговоры с Украинским Президентом Владимиром Зеленским.

В любом случае дальновидно было бы готовиться хорошими Азербайджанскими 44 Дневному опытами к тому, что многие обстоятельства политического урегулирования конфликта на Востоке Украины могут измениться, а значит — мы нуждаемся в адекватном подготовительном этапе к этому процессу, дружных Украины Азербайджанский поучительным уроком. Успехов нам и мудрости дипломатам!

Уверен: очень скоро на Востоке Украины обстоятельства могут радикально измениться, а значит — общество нуждается в адекватном подготовительном этапе к этому процессу, в том числе, с учетом опыта для Украины со страниц Азербайджанской истории. Азербайджан официально оказывает поддержку Украине, проводит тренинги для медиков и военных, а также предоставляет гуманитарную и неизменную политическую поддержку в том числе и сегодня, 2024 году.

Успехов нам, мудрости народу и дипломатам!

ОПЫТ — ЕДИНСТВЕННЫЙ КРИТЕРИЙ ИСТИНЫ, УВЕЛИЧИВАЕТ НАШУ МУДРОСТЬ, ГОРДОСТЬ И ПРОГРЕСС: ПАТРИОТИЧЕСКАЯ ДИПЛОМАТИЯ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. БЛАГОДАРНОСТЬ — ПАМЯТЬ СЕРДЦА

Несмотря на то, что у каждого человека есть своя история и свои воспоминания, существуют события, которые объединяют нас общей памятью. Память о прошлом становится основой для формирования нашего настоящего и определяет наше будущее.

Недавние события в Азербайджане под руководством Президента Ильхама Алиева подчеркнули единство народа, блестящую военную стратегию и отвагу национальной армии. Это великая победа, которая стала возможной благодаря силе национального духа и решимости защищать свою родину.

Нам, обычным людям, конечно, неизвестно, что мысленно говорил уходящему в вечность любимому великому отцу сын, гордо несущий свое горе. Но то, что сын поклялся вернуть Шуша, услышал весь мир: «Сегодня я посетил могилу великого лидера Гейдара Алиева, склонил голову перед его памятью. Я сказал про себя, что являюсь счастливым человеком, так как выполнил завещание отца. Мы освободили Шуша! Это — великая Победа! Сегодня души наших шехидов, душа Великого лидера возрадовались!»¹.

Его слова стали голосом миллионов, подтверждением исполнения завещания отца и победы. Президент Ильхам Алиев стал символом этой победы и организатором национального единства. Азербайджанский народ сделал рациональный выбор, поддержав лидера, который воплотил идеалы развития страны. Именно благодаря этому выбору удалось достичь победы и восстановить 200 летний территориальную целостность.

Лидерство и национальная идентичность

Президент Ильхам Алиев проявил не только силу и решимость в борьбе за свою страну, но и высокую нравственность, урок которой должны усвоить его враги. Эти качества отличают

¹ https://azertag.az/ru/xeber/zaveshchanie_geidara_alieva_vypolneno_velikaya_pobeda_azerbaidzhana-1660071

азербайджанский народ и его лидера от врагов. Азербайджанская победа продемонстрировала всему миру не только прочность всей государственной системы. Она доказала наличие живой, действенной связи между Президентом и народом, для которого Ильхам Алиев стал организатором, вдохновителем и символом Великой Победы.

Философ и просветитель Шарль Монтескье в сочинении «Дух законов» сделал вывод: «Каждый народ достоин своей участи». Я не случайно цитирую известного идеолога Просвещения, потому что, азербайджанский народ, смогли сделать рациональный выбор и призвали общенационального лидера Гейдара Алиева, заложившего фундаментальные основы политического, экономического и социального развития страны, доверили своему Президенту, Верховному главнокомандующему Ильхаму Алиеву за успешное настоящее и прогнозируемое лучшее будущее, восстановление территориальной целостности государства и достойно добились своей Победы.

Коллективная память

Президент Ильхам Алиев, даже обещая отомстить за кровь наших шехидов, жертв армянского вандализма, жертв Ходжалы, преподнес урок высокой нравственности нашим врагам. Именно нравственность и достоинство, ментально заложенные в народе и взращенные общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, отличают нас — азербайджанцев от врагов, которым органически, видимо, в силу их «национальной идентичности», эти качества не доступны ни в понимании, ни в претворении. Азербайджанский воин, помнит слова Президента Ильхама Алиева, что мы, азербайджанцы, не воюем с гражданскими лицами, а мстим на поле боя, гоним врага и будем гнать!

Потеря близких людей невозможно превратить в зрелище или инструмент политической борьбы. Это трагедия, которая должна быть уважаема: благодаря коллективной памяти и жертвам наших шехидов, мы достигли победы. Помним о наших героях и тех, кто погиб за свою родину. Их память будет жить в наших сердцах навсегда. Давайте ценить каждый момент, проведенный с друзьями и близкими, ведь именно они придают

нам сил и мужества. Правда, потерять родных, близких очень тяжело, если не понимать, что убийство — это страшное дело, и его нельзя превращать в зрелище. Азербайджанский народ чувствовал этого более 30 лет, из-за созданных Советским руководством Январских трагедий 1990 года, армяно-азербайджанским карабахским конфликтом до II Отечественной войны потерял более 30 тысячи своих родных и близких... Президент Ильхам Алиев добился восстановления заложённой общенациональным лидером Гейдаром Алиевым традиции лидерства в Азербайджане. Азербайджан подвергнут жесточайшим испытаниям, но именно он стал первым государством, которое смогло выйти из столь уже привычного для мировой практики состояния замороженности вооружённого конфликта. Азербайджан первым из стран бывшего Советского Союза, где имеются замороженные конфликты, восстановил свою 200-летнюю территориальную целостность, историческую и политическую справедливость. Три района Азербайджана — Агдамский, Кяльбаджарский и Лачинский — возвращены без единого выстрела, без единого шехида. Но заслуживают самых добрых слов и чувства друзья, люди которые ушли из жизни, но память, о которых навсегда в наших сердце 2841 шехидов **Allah rəhmət eləsin! Царство небесное!...**

В данном контексте уместно вспомнить слова классика мировой литературы, одного из основателей математического анализа Блез Паскаля: «Добрые слова оставляют в душах людей прекрасный след. Они смягчают, утешают и исцеляют сердце того, кто их слышит».

Талантливые люди всегда вызывают полярные реакции: либо восторг, либо ненависть. Их невозможно воспринимать равнодушно. Их невозможно не замечать, игнорировать. Их невозможно забыть. Их помнят, их любят, их ненавидят, о них думают, им завидуют. Поэтому если вы талантливы, то не надейтесь на всеобщее одобрение. Враги будут уже потому, что не все таланты достались им. Сегодняшние реалии Азербайджана подтверждение этому.

Разумно распоряжайтесь своим временем. У нас есть сильное желание сделать атмосферу вокруг как можно приятнее, однако это невозможно сделать за один день.

Научные горизонты: исследования Украины и Азербайджана

Выполнение повседневных обязанностей становится для нас непростым занятием. Не можем сосредоточиться на делах, так как мысли уносятся к друзьям. Остается только ждать вечера, чтобы встретиться с теми, кто всегда заряжает нас позитивом.

Хочу выразить особую благодарность Ученому совету государственного учреждения «Институт всемирной истории НАН Украины» и Киевскому университету интеллектуальной собственности и права Национального университета «Одесская юридическая академия» за рекомендацию публикации моего научного труда. Также благодарю директора Государственного учреждения «Институт всемирной истории НАН Украины», доктора исторических наук, профессора, члена-корреспондента НАН Украины, заслуженного деятеля науки и техники Украины Андрея Кудряченко за подготовку вступительного слова.

Отдельное спасибо Президенту, академику НАПрН Украины, Заслуженному юристу Украины, доктору юридических наук, профессору Сергею Кивалову и ректору, доктору юридических наук, профессору, Заслуженному юристу Украины Василию Фелику, а также рецензентам: вице-президенту Национальной академии наук Украины, доктору экономических наук, профессору, академику НАН Украины, Чрезвычайному и Полномочному Послу Украины Сергею Пирожкову; Первому вице-президенту Национальной академии наук Азербайджана, доктору экономических наук, профессору, академику НАН Азербайджана Арифу Гашимову; доктору юридических наук, профессору, Государственному советнику 2-го класса, чрезвычайному и полномочному послу Азербайджанской Республики Намику Алиеву; профессору, доктору наук по государственному управлению, профессору кафедры парламентаризма НИИ публичного управления и государственной службы Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, академику Академии экономических наук Украины, народному депутату Верховной Рады Украины III созыва, Заслуженному работнику народного образования Украины Александру Пухкало; декану юридического факультета Ужгородского национального университета, доктору юридических наук, профессору Ярославу Лазуру; исполня-

ящему обязанности директора Института философии и социологии Национальной академии наук Азербайджанской Республики, доктору исторических наук, доценту, чрезвычайному и полномочному послу Азербайджанской Республики Эйнулле Мадатли; а также профессору, доктору наук по государственному управлению, заведующему отделом проблем государственного управления и административного права Института государства и права имени В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины Ярославу Жовнирчику за обращение к читателю, конструктивные пожелания и ценные советы по содержанию материала моей рукописи. Ваши рекомендации и поддержка вдохновляют меня и стимулируют к дальнейшему развитию и публикации книг. Благодарю моих друзей имиджмейкера Веронику Чекалюк и культуролога Марию Розову за поддержку и консультации, искренне ценю добро настоящих верных друзей и коллег.

Волшебные моменты преумножаются и побуждают других людей присоединиться к нашей работе. Наш ум вместе мыслит ясно и естественно. Идеи возникают с легкостью, и тут же говорите о них.

Всегда стараюсь не высказывать радость при виде несчастья другого человека, будь он даже твоим врагом. Стараюсь людям делать все, что способствует укреплению ДРУЖБЫ.

За радость каждого дня благодарю моих родных, искренне ценю каждый момент жизни с моими внуками-внучками: Ондар Мурадом, Сафией, Арифом и их друзьями Амелией, Софией и Михаилом, Минарой и Васифом, Айгюном и Севинджом, Гюльнаррой и Рустамом, Арифом и Нураной, Вусалой и Айселом, Русланом и Тамарой, Асланом, Реной и Рахимом, Ниджатом и Савадом. Подтверждаю, что их чистая детская энергетика стимулирует творческий потенциал и вдохновляет на новые свершения. Полагаю, если бы в государственных управленческих «машинах» были бы такие механизмы использования Детского чистого наивного разума, то было бы больше света и добра в мире, развития здорового общества и перспективных инфраструктур...

Верь в доброе мирное будущее

Человек может, как угодно далеко расширять свое познание, казаться себе сколь угодно объективным, но единственная

его выгода из всего этого — только его собственная страница жизни и деятельности. Мы все немного дети. И пытаемся верить в лучшее. Повышенная тревожность, сильная гиперактивность, обсессивно-компульсивное расстройство, невроз, и для борьбы с этими ситуациями всем нужна психологическая поддержка. Окружайте себя добрыми людьми, хорошими книгами и добрыми воспоминаниями. Нам необходимо бороться с такими ситуациями, психологически защищая себя от подобных мыслей и хорошую координацию действий всех заинтересованных сторон на национальном уровне.

Без прошлого нет будущего

Больше пятнадцати лет я трудился в девяностолетнем Киевском Национальном авиационном университете (НАУ). Мне приятно осознавать, что коллектив НАУ активно и последовательно поддерживает стремление к укреплению дружбы между Украиной и Азербайджаном, проверенной веками.

Последние три года я работаю и избран членом Ученого Совета Киевского университета интеллектуальной собственности и права Национального университета «Одесская юридическая академия», кафедра конституционного, международного права и публично правовых дисциплины. Пользуюсь случаем и обращаюсь со словами благодарности руководству университета и всему научно-педагогическому, студенческому коллективу, который всегда ко мне относится с доверием и уважением, и я всегда испытывал к ним самые теплые чувства и с большими удовольствиями шлю им наилучшие пожелания, Мира и Стабильность вокруг Нас...

Университет сотрудничает с Азербайджанским Государственным Бакинскими Славянским Университетом.

Кроме этого мы организовали сотрудничество начиная с 2003 года между Академией Государственного управления при Президенте Украины и Академией Государственного управления при Президенте Азербайджана, Бакинским Государственным Университетом, Бакинским Славянским Университетом и Киевским Национальным Лингвистическим Университетом, Бакинским государственным Университетом архитектура и строительства

и Киевским национальным Университетом архитектуры и строительства, городами побратимам Баку-Киев, Черкассы-Сумгаит, Шамкирский районом — Заводской район Николаевской области и др. В этом есть доля и моей заслуги, я очень счастлив...

Для меня огромной честью быть среди азербайджанских ученых — Иса Габиббейли, Арифа Гашимова, Расима Алигулиева, Габилу Гурбанова, Ибрагима Гулиева, Говхар ханум Бахшалиевой, Масума ханым Меликова, Назима Алиева, Ейнуллы Мадатли, Адилья ханум Намазовой, Расима Гасанова, Арастуна Амирасланова, Азиз Алекперли, Теймур Керимли, Муса Гасымлы, Мансур Бархударов, Закира Алиева и друзьям из этой среды Сардаром Алиевым, Тогрулу Мурадовым, Бунямин Сеидовым, Сулейман Азизовым и другими, также с удовольствием их вспоминаю и шлю благодарные приветственных слова.

Украино-азербайджанские научные отношения в разное время развивались при разных обстоятельствах при участии украинских ученых и научно-педагогических деятелей — Василия Кременя и Владимир Лугового, Василия Куйбиды и Анатолия Савкова, Антона Наумовца, Станислава Довгого, Анатолия Конверского, Владимира Бугрова и Валерия Копейки, Ларисы Комахи, Павла Кривоноса, Натальи Татаренко, Светланы Курас, Николая Банчука, Александар Стрижака, Сергея Ерохина, Натальи и Анатолия Берлач, Николая Шульги, Ивана Варзара и Марии Пирень, Светланы Дубовик, Юрия Вдовиченко, Василия Ильенко, Виктора Матвиенко, Александра Маначинского, Михаила Сидоржевского, Татьяны Баран и Оксаны Витовской, Ивана Зайца, Ивана Драча, Павла Мовчана, Яны Салаховой, Александра Решмедилова и др. с которыми мы вместе строили мосты взаимопонимания, укрепляя наши ряды.

Всегда вспоминаю с благодарностью ученых земляков, которые своими бесценными пожеланиями и советами всегда дают новый импульс дальнейшего развития во всех сферах: Фархада Абдуллаева, Урхана Алекперова, Эльмана Насирова, Аликрама Абдуллаева, Мисир Марданова, Ибрагима Кулиева, Амира Алиева и Заура Алиева, Етибара Алиева и Октяя Эфендиева, Фируза Аббасова, Айтана Мустафаева, Ильхам Рагимова, Фикрету Алиеву и Шахрияра Алиева, Авазу Алекперову, Айхана Рустамзаде, Вугара Мамедова, Бахрама Захидова, Рустама Мамедова, Исахан

Велиева, Джейхуна Гараджаева, Гасыма Гаджиева, Карима Шукюрова, Имдад Байрамова и Захида Джафарова, Айтакин Ибрагимова, Ниязи Сафарова, Иса Мамедова, Ясин Керимова, Алыш Гасымова, Рамин Абдуллаева и многих других.

Патриоты украинской дружбы, ученые азербайджанцы — Шохраддин Аскеров, братья Мурад, Азад и Шахин Омаровы, Ельдар Велиев, Мамед Багиров, Айдын Салманов, Хикмет Джавадов, Садиг Тагиев, Ханлар Махмудов, Намик Рашидов, Джалал Рахматов, Талят и Замина Алиевы, Фархад Туранлы, Аида Гурбанова, Хафис Асланов, Малик Дурсунов, Садиг Аскеров, Адалат Абиев, Мукафат Аскеров, Сергей Багиров, Максим Алиев и др., объединили нас создать Общественную организацию «Ученый Совет азербайджанцев Украины» и мы стараемся углубить дружбу между народами и странами в научных ценностях.

Я очень благодарен Президенту Национальной Академии Наук Высшего образования Украины, доктору медицинских наук, профессору, академику Станиславу Табачникову, за рекомендации вице-президентов, а именно: Петра Воробья и Ирины Дейнеги как представителей азербайджанского народа, за мои заслуги перед наукой в присвоении мне звания академика Национальной Академии Наук Высшего образования Украины. Академик — это не случайность, заслуженный успех, статус, уважение и официальное признание.

Вспоминаю добрым словом каждого, а особенно профессоров — флагманов украинской юридической науки: Александра Копыленко, Анатолия Мирошниченко, Игоря Следенко, Ярослава Василькевича, Павла Тесленко, Олега Зайчука, Леонида Тимченко, Александру Костенко, Юрия Шемшученко, Юрий Пивовара, Тараса Проценко и Татьяну Плугатар, Александра Мережко, Александра Ярмыша, Ирину Сопилька, Софию Лиховую, Владимира Шатило, Наталию Онищенко, Тимура Короткого, Наталию Плахотнюк, Ирину Шопину, Григория Семенюка, Александра Батанова, Михаила Буроменского, Татьяну Кагановскую, Михаила Баймуратова, Наталью Каминскую, Алексея Драчова, Андрея Саматуга, Владислава Кубальского, Катерину Важную, Алену Замулю и других.

Личная благодарность — это категория, в большей или меньшей степени относящаяся к сфере нравственности, это ре-

зультат высокого уровня духовного развития человека. В этой связи могу от души сказать наилучшие слова о моих земляках и друзьях, членах Милли Меджлиса Азербайджана: Зияфат Аскерова, Эльдар Ибрагимова, Бахтияр Алиева, Эльман Мамедова, Муса Гасымлы, Малахат Ибрагимгызы, Тахир Рзаева, Вугар Ибрагимова, Бахруз Магеррамова, Фатима ханым Йилдырыма, Севиндж ханум Гусейнова, Азер Бадамова, Айдын Мирзазаде, Захид Оруджа, Азай Гулиева, Махир Аббасада и др.

Я глубоко благодарен главному редактору «Xalq qəzeti» (Народной газеты) Администрации Президента Азербайджанской Республики многоуважаемому другу Афлатуну Амашову, который каждый день присылает мне электронную версию газеты с информацией о нашем родном Азербайджане.

Как результат высокого уровня нравственного развития человека и образования с наилучшими пожеланиями от чистого сердца хочу выразить благодарность коллегам ученым Киевского университета интеллектуальной собственности и права Национального университета «Одесская юридическая академия»! Хочу поблагодарить вас уважаемые Петр Воробей, Михаил Вильгушинский, Людмила Заболотная и Татьяна Француз-Яковец, Ольга Кивалюк, Надежда Христинченко, Ульяна Жорнокуй, Юрий Полищук и Юрий Витомский, Андрей Андрейчук, Вячеслав Тильчик, Роман Шишка, Ольга Олейник, Владимир и Ольга Мельник, Надежда Щербак, Елена Маложон и Елена Банчук-Петросова, Валерий Дяченко, Александр Лещенко, Валентин Рибачек, Сергей Бурма, Валентин Галунько, Иван и Виктор Бородина, Сергей Мирошниченко, Юлия Василенко, Владимир Букач, Александр Микитчик, Наталия Коваленко, Алла Палий, Олег Васюренко, Виталий Тупкало, Светлана Соляник, Олеся Чернякова. Искренне вам благодарен за внимание и сотрудничество!

Вспоминая словами Наполеона Бонапарта: «Народ без религии — жалкий корабль без КОМПАСА. Без религии человек ходит во тьме. Только религия указывает человеку на его начало и конец». Поэтому, обучая правилам, определяющим нравы, духовные и душевные качества человека, некоторым навыкам поведения в обществе, особенно важным для развития его умственной деятельности. Большую роль в этом направлении

имеет Духовное управление мусульман Украины во главе с высшим духовным лицом мусульман — муфтием (имеющим право решать религиозно-юридические вопросы) Украины, шейхом Ахмедом Тамимом. Признание важности деятельности Духовного управления является позитивным зарядом, стимулирующим активную работу в области нравственного воспитания мусульманских братьев и сестер на благо украинской государственности. Ещё одно подтверждение участия уважаемого Ахмед Тамима в связи объявленными 2017 года Азербайджана «Годом Исламской солидарности» организованная совместно с Управлением мусульман Кавказа, Государственным комитетом по работе с религиозными образованиями, Национальной Академией наук Азербайджана и Бакинским международным центром мультикультурализма международная конференция на тему «Исламская солидарность — призыв времени». И его выступление отмеченные важность правильной пропаганды исламских ценностей, недопустимости политизации религии. Рассказ о вреде, наносимом исламским ценностям в социальных сетях. Сolidarity исламских стран является очень важным фактором создания гуманитарных отношений, это обеспечивает мультикультурализм и стабильность в обществе.

От души рад вспомнить старых добрых моих друзей, и пожелать благосостояние, счастье, благополучие которых обусловлено присутствием трех слагаемых: нужно что-то делать, что-то любить, на что-то надеяться.

В Украине мне очень помогают в разных жизненных обстоятельствах члены Винницкого землячества, родные братья и племянники Эйваз и Маариф Гулиевы, Мехман и Алиш Сафаровы, Мехман Нехмадов и др...

Не могу оставить без внимания и наилучших добрых пожеланий своих коллег, друзей Харьковского землячества, семью моего друга покойного Евгений Кушнарева — жена Валентина, брат Сергей, дочка Татьяна, сына Андрея, зятя Александра Кагановского и др. а также друзей Сергея Чернова, Светлану Реву, генерала Владимира Стоженко, Александра Тихонова, Олега Шпичака, Заида Заидова, Вали Гасанова и особенно издательство «Факт» в лице Людмилы Гудзинской, которая помогла с изданием моего 5-томника сборника научных трудов «Украино-азербайджанские

отношения: право, политика, дипломатия», научных пособий «Верховенство право» и «Основы Дипломатического протокола и этикета» на русском и украинском языках и монографиями «Наука и Народная дипломатия» и «Отец Нации».

За многие годы я стал свидетелем того как создается история наших стран и видел как меняется общество. В разрешении межнационального конфликта из Украины получивших посмертно звание Национального Героя Азербайджана Виктор Серёгин и Руслан Половинка (Харьков), Рафаел Асадов (Киев), их семья уже 15 лет получают президентскую стипендию Азербайджана. Знаю это потому, что сам занимался подготовкой документов. Как видите, это горе интернациональное, поэтому говорят, что чужого горя не бывает. Это тоже одно из положительных качеств украинского и азербайджанского народа. А также есть многие общих фактов по украинским событиями в связи с агрессией РФ на территории Украины.

Дружественные отношения и здравый смысл являются, по моему мнению, лучшими рычагами воздействия.

Чувство благодарности сохранится в душе человека, которому вы сделали одолжение, уже через минуты после того, как он скажет: «Я буду Вам вечно благодарен». Подтверждение тому дают замечательные люди, с которыми мы дружим семьями.

Хочу выразить искреннюю благодарность всем вам за вашу ценную поддержку и сотрудничество в нашей общей работе. Ваши знания, опыт и преданность делу делают наше профессиональное сообщество сильнее и более эффективным. Благодаря вашему участию и вкладу мы достигаем новых высот в нашей деятельности. Позвольте выразить особую признательность за ваш профессионализм, дружелюбие и готовность поддержать в трудные моменты. Наше взаимодействие вдохновляет меня каждый день, и я рад иметь таких замечательных коллег.

Вместе мы сила, способная преодолеть любые препятствия и добиться великих результатов. Добрые слова я адресую коллективу Киевскую библиотеку имени Самеда Вургунга возглавляемая Галина Чеботарева которая много делает во имя укрепления культурных, научно-образовательных связей Азербайджана с Украиной.

Знакомство и совместное сотрудничество с управленцем и экспертом различных структур Украины, руководителями Международной академии рейтинговых технологий и социологии «Золотая Фортуна» Дмитрием Акимовым, Головой Украинского Конгресса в Азербайджане Юрием Осадченко, Михаилом Гончаром, Сергеем Хоперским, Владимиром Табачником и Владимиром Брожиным, Маарифом Алиевым, Сергеем Комиссаровым из Всеукраинского Совета старейшин Украины изменило мои представления во многих вопросах. Хочу выразить искреннюю благодарность каждому из вас за ваше преданное служение нашему общему делу. Высоко ценю вашу открытость к сотрудничеству и готовность делиться знаниями и опытом. Наше взаимодействие не только обогащает нас лично, но и способствует общему росту и прогрессу.

Пусть наше совместное творчество и научные исследования продолжают приносить плоды, а наше сообщество сохраняет дух взаимовыручки и взаимопомощи. Всегда во время поездки в Азербайджан меня радует и заряжает энергией встреча с Ахундом Гаджи Рамазан Гусейновым, Гасаном Аллахвердиевым, которые вместе собираемся на могилах, чтим память родственников и друзей. Встреча с друзьями моей юности — Рафилом Гусейновым, Шахином Мамедовым, Намиком Гулиевым, Рахимом Алиевым, Эльгизом и Эльбрусом Аббасовыми, Фагатой Шадлинской, Садагат Агаевым и Гази Элмара Гусейном, Асафом Гасымовым, Яшар Замановым и Бахрам Наримановым, Садигом Алыевым, Юнисом Мамедовым, Эльбрусом Алиевым, Ильхамом Гаджиевым, Вахид Гараевым, Салманом Исмаиловым, а также посещение Центральной электронной библиотеки г. Барда и встреча с родственниками Расима и Магеррама Шафиевыми, Ильгаром Сафаровым, которые также дарят энергию и смысл жизни своей деятельностью.

Послушав заслуженные похвалы в адрес организаторов встречи, я испытал гордость за родную землю. Это было подтверждено участниками встречи во время неформальных дискуссий, где вспоминались успехи и недостатки диаспоры. Было сказано, что если бы мы были едины и боролись бы с собственными недостатками также эффективно, как топоры с топорщиком, то наши успехи могли бы превзойти даже сегодняшние, как это было в те дни 44-дневной Отечественной войны. Хочу выразить

глубокую признательность каждому из вас за вашу преданность, трудолюбие и прекрасный пример патриотизма. Благодарю вас за вашу любовь и преданность нашей родине, за ваше постоянное стремление к развитию и улучшению ее благосостояния. Ваши достижения являются важным и неопенимым вкладом в наше общее будущее. Пусть наша дружба и солидарность всегда остаются крепкими, а наши усилия будут направлены на процветание и благополучие нашей родины.

Встречи с друзьями в эти дни заряжают меня энергией для исполнения своего долга перед обеими родинами — Азербайджаном и Украиной.

Воспитание начинается в школе

Хотелось бы выразить благодарность за основание школьных классов азербайджанского языка при поддержке бывшего начальника Департамента науки и образования города Киева, экс-Министра Науки и образования Украины Лилии Гриневич. Эти классы успешно функционируют уже более 15 лет. Дети азербайджанских украинцев активно изучают родной язык в общеобразовательных школах № 37, 135, 188, 247 и 291 в городе Киеве.

Нашими совместными усилиями было подписано Соглашение о сотрудничестве между Бакинским управлением образования и Департаментом образования и науки, молодежи и спорта города Киева. Благодаря этому более 120 молодых украинских азербайджанцев успешно изучают язык, культуру и обычаи своей исторической родины — Азербайджана под руководством преподавателя Сафая Наировой.

Также хочу выразить благодарность за успешное сотрудничество между директорами Бакинской школы № 164 и Киевской школы № 247, Кемале Гадировой и Татьяной Вишневецкой. Хочу отметить их заботу о дружбе между нашими школами и детьми во благо обеих наций.

В Украине, далеко от родины, значение азербайджанской диаспоры очень велико. Поэтому выражаю глубокую признательность всем украинским азербайджанцам, которые с большой верой, надеждой и любовью представляют наш народ. Мы можем гордиться тем, что благодаря постоянному вниманию общена-

ционального лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева в начале XXI века у нас была очень толерантная диаспора. К сожалению, в последствии она по различным причинам разделилась.

Несмотря на сложности, с которыми столкнулись наши земляки, каждый из них обладает такими качествами, как толерантность, интеллигентность, патриотизм и предприимчивость, и в целом служит общенациональной идеи Азербайджанства. Необходимо помнить о вызовах современного мира и о наших приоритетах, истории развития азербайджанской диаспоры, демонстрирующей, что все наши успехи и достижения связаны с феноменом личности. В основе нашей тесной сплоченности вокруг национального единства и идеологии Азербайджанства лежат многочисленные факторы. Хочу подчеркнуть важность нашей единства и солидарности, особенно в контексте нашей диаспорной общины. Наша дружба и солидарность играют ключевую роль в сохранении и продвижении наших общих интересов, а также в поддержке наших соотечественников как в родной стране, так и за ее пределами. Развитие дружественных отношений и взаимопомощи внутри диаспоры позволяет нам эффективнее реагировать на вызовы и проблемы, с которыми мы сталкиваемся, и обеспечивает нам большие возможности для взаимного развития и процветания.

Поэтому призываю всех нас поддерживать и укреплять наши дружеские связи, сотрудничать в различных областях, обмениваться опытом и знаниями, чтобы создать более сильную и благоприятную среду для нашего общего развития.

Давайте работать вместе для создания лучшего будущего как для нашей диаспоры, так и для нашей родины.

Возможно, в отличие от других руководителей диаспоры, которые больше занимаются укреплением собственного имиджа, наши земляки больше служат укреплению позиций своей страны и представляют азербайджанскую диаспору. Каждый вносит свой вклад, и возможно, кто-то делает это больше других. К сожалению, в государственных структурах у нас отсутствует должная требовательность к себе, инициатива и настойчивость, необходимые для реализации целей организации. Сравнение нашей «рекламы» в глобальном мире с другими диаспорами — это непростая задача, которую мы едиными усилиями должны до-

стичь. Я искренне желаю успехов нашим землякам, уверен, что со временем они объединятся на деле, а не только на словах, во имя торжества идей Азербайджанства.

В конечном итоге, необходимо отбросить дешевые интриги и признать тех, кто понимает и уважает нас, таких, как я, прошедших значительный путь вместе. Это внутренняя гармония, и только душа способна постигнуть ее молчаливые аккорды, чтобы мы могли вспоминать добрых людей и окружение... Воспоминания — это рай, из которого нас не изгонишь. Память о утраченном всегда кажется более высокой, чем то, что мы можем ожидать от будущего.

Обобщая наши взаимоотношения с друзьями, коллегами, студентами, учеными, хочу напомнить молодым о необходимости сохранения того духа, который определяет сущность человека и общества в целом.

Важен и ценен любой жизненный опыт. Я верю, что это не только внимание и тепло, которые согревают человека, дарят ему заряд добра, веселья, и стимулируют к труду на благо общества.

Прошу прощения у тех, кого не упомянул здесь, и выражаю всем, оставшимся в тени, огромную общечеловеческую Благодарность.

От всего сердца вспоминаю всех своих коллег, земляков, товарищей и студентов, включая друзей в Facebook, с которыми мы всегда были рядом в определенные моменты. Они все достойны уважения. Не буду перечислять их всех поименно, но буду рад, если среди них будет как можно больше дисциплинированных, порядочных и патриотически настроенных людей. Ребята, у вас есть достаточно потенциала, чтобы своим патриотизмом и энтузиазмом строить мирное и стабильное будущее для нашей страны, где всем будет комфортно жить, творить, любить и быть любимыми. Тогда вас будут уважать и ценить как на Севере, так и на Юге, на Западе и на Востоке. Ведь жизнь коротка, и нам стоит успеть сделать как можно больше добрых дел. Это может звучать банально, но это истина.

Отдельные слова благодарности адресую моей дорогой семье — братьям и родственникам, которые я считаю своим самым большим достижением. Они всегда поддерживали меня на всех этапах моей учебы, дипломатической и научно-педагогической

деятельности, давая мудрые советы и выступая в роли моего морального опоры. Хочу выразить вам искреннюю благодарность за вашу неоценимую поддержку в создании и издании моей монографии. Ваше терпение, понимание и постоянная поддержка были для меня невероятно важны в этом творческом процессе.

Ваши постоянные слова поддержки, помощь в организации времени и уход за семьей позволили мне сосредоточиться на написании исследования и довести его до завершения. Ваша вера в меня и в мою работу была настоящим источником вдохновения и мотивации.

Без вашей жертвенной поддержки и понимания было бы крайне сложно достичь этого важного этапа в моей карьере. Я бесконечно благодарен вам за вашу неоценимую поддержку и любовь, которые помогли мне осуществить написание цикла монографий и публикаций.

Выражаю благодарность всем, кто помог советами в подготовке этого издания, а также моим близким друзьям за их помощь в подготовке научных трудов и публикаций.

Если я обидел кого-то в этих строках или ранее, прошу прощения. Подобные «покаяния» нужны, они заставляют нас быть более внимательными, измерять каждый шаг и беречь себя и своих коллег от ошибок. Страх возникает из-за слабости духа. Когда сомневаемся, мы должны говорить только правду. Время дорого, но правда дороже времени, как говорили мудрецы.

Зависть — это зло

Я хотел бы поделиться с вами некоторыми мыслями о том, почему важно не мешать друг другу делать карьеру и избегать чувства зависти. В нашей среде профессиональной деятельности существует соблазн сравнивать свои успехи с успехами других и чувствовать зависть к их достижениям. Однако я верю, что это негативное чувство не только не приносит пользы, но и мешает нам сами достигать своих целей. Вместо того, чтобы завидовать успехам коллег, давайте поддерживать их и радоваться за них. Каждый из нас имеет свой путь к успеху, и важно помнить, что чужой успех не отнимает от нашего. Более того, сотрудничество

и поддержка между коллегами способствуют общему прогрессу и успеху нашей общей цели. Когда мы работаем вместе и поддерживаем друг друга, мы становимся сильнее и успешнее. Я призываю нас всех стремиться к сотрудничеству, взаимопомощи и взаимопониманию. Давайте поддерживать друг друга в наших усилиях и помогать достигать общих целей. Только вместе мы сможем добиться больших результатов.

Желаю всем иметь возможность работать как я, в коллективе, который патриотичен, дружен, сложен и трудолюбив. Однако мы должны признать, что скромность вызывает зависть у других. Возможно, они не знают труда и усилий, затраченных на достижение успеха, душевной щедрости, способности быть самими собой, открыто говорить правду, а не приспосабливаться к этому переменчивому миру. По сути, я представляю не просто реальную личность, а скорее являюсь воплощением азербайджанского интеллектуала за пределами родной земли. Я уважаю и ценю тех, кто завидует тем, кого всегда будет не хватать... Кто-то из них может даже не проявлять ко мне расположение, не желать вспоминать меня. Это, вероятно, связано с тем путем, который я выбрал ради своих земляков, борясь с терроризмом, вкладывая силы в научные и жизненные усилия. Кому-то это не нравится, я понимаю, что мои действия вызывают разногласия, но я делаю это из любви к своей стране — Азербайджану и Украине. Их будущее — моя гордость, и я искренне верю в успех их развития, защищая их от терроризма и зависти.

Сегодняшняя научная, общественная, политическая и дипломатическая практика требует огромного количества предварительной работы, прежде всего аналитического плана. Это подразумевает необходимость новых подходов участия в обсуждении проблем, с которыми сталкиваются всех т. е. реформирования самого как личности по параметрам **четырёх «П» — Патриотизму, Профессионализму, Порядочности и Пунктуальности**, что является необходимым. Я убежден, что это хорошая привычка... Еще раз хочу выразить Благодарность всем, кто был, есть и всегда будет в моей жизни!

С БОЛЬШИМ УВАЖЕНИЕМ, ВАШ АРИФ ГУЛИЕВ

ГЛАВА 1. УКРАИНА И АЗЕРБАЙДЖАН (НАУЧНЫЕ ТРУДЫ)

1.1. HƏR BİR VƏTƏNPƏRVƏR ÜÇÜN ƏHƏMİYYƏTLİ GÜN: MİLLİ QURTULUŞ VƏ DİRÇƏLİŞ GÜNÜ¹

15 iyun 2023-cü il Azərbaycan Respublikası
Milli Dirçəliş və Qurtuluş Gününün 30 illik bayramıdır

14:25 14.06.2023

İnsanın doğulduğu gündən yaranan bayramlar var. Hər bir xalqın milli qurtuluş və oyanış anları olur. 15 iyun bütün Azərbaycan xalqı üçün əlamətdar bir tarixdir. Məhz bu gündə Azərbaycan xalqı öz dövlətini xilas etmək üçün ümummillət lider Heydər Əliyevə üz tutdu.

¹ Arif QULIYEV, *Hər bir Vətənpərvər üçün əhəmiyyətli Gün: Milli Qurtuluş və Dirçəliş Günü*. <https://xalqgazeti.az/siyaset/130606-her-patriot-ucun-ehemiyetli-gun-milli-qurtulus-ve-dircelis-gunu>; <https://azpressmedia.az/news5271>; <https://yerveinsan.az/news.php?id=22330>;

Onun titanik fəaliyyəti nəticəsində cəmi bir neçə ilə hesablanan çox qısa müddətdə Azərbaycan minilliklərə bərabər inkişaf yolu keçib. Bu günə kimi dünyada hər şey qaydasında getmir və buna uyğun olaraq sarsıntılar Azərbaycana da təsirsiz ötüşməyib, lakin bizim mərd xalqımız əfsanəvi Heydər Əliyev kimi sarsılmaz və mərd-dir.

Tariximizin səhifələri

1991-ci ildə Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkədə hakimiyyət böhranı yarandı, ayrı-ayrı şəxslər və qruplar arasında dövlətə nəzarət uğrunda mübarizə getdi, bu da ictimai həyatın bütün sahələrində xaosa səbəb oldu. Xalq yoxsullaşma ərəfəsində idi, sosial gərginlik artdı. Nəticədə 1993-cü ilin yayında real vətəndaş müharibəsi təhlükəsi yarandı. Müstəqilliyin ilk illərində ölkə müstəqillik yolu ilə gedə bilmədi. Üstəlik, bütün addımlar yeni problemlərin yaranmasına gətirib çıxardı və hakimiyyətin bəzi hərəkətləri suverenliyin itirilməsinə gətirib çıxara bilərdi. Sonra ölkədəki çaşqınlığı və Ermənistanın elan etmədiyi müharibəni dayandırmaq, qaçqınlar problemini tez bir zamanda həll etmək, respublikanın həyatını yoluna qoymaq lazım idi. Belə bir çətin dövrdə uzun illər öz müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparan xalqın şüuraltı oyandı və xalqın xilasını üçün məsuliyyəti Heydər Əliyevdən tələb etdilər. Azərbaycanın baş naziri olmuş, sonralar Heydər Əliyevə qarşı çevrilişin təşkilatçılarından biri olmuş üsyankar polkovnik Sürət Hüseynov zirehli texnika kolonnası ilə Gəncədən Bakı istiqamətində hərəkət edirdi. Əliyev qorxuya və riskə meydan oxuyaraq qiyamçıların qarşısına çıxır. O, yüksək nüfuzu və diplomatiyası ilə onları qardaş qırğınının dağıdıcılığına və təhlükəsinə inandırır.

Bundan əvvəl Azərbaycan Konstitusiyasına ölkə prezidenti vəzifəsində işləmək üçün yaş həddi ilə bağlı maddə daxil edilmişdi ki, bu da Əliyevin yaşının bilavasitə ahıl olmasını nəzərdə tuturdu, lakin baş verən hadisələrə görə heç kim bu maddənin dəyişdirilməsinə şübhə etmirdi.

Azərbaycan xalqı ölkəni gözlənilən fəlakətdən xilas etmək üçün o vaxt Kreml hakimiyyəti qarşısında rüsvay olmuş Azərbaycanın görkəmli liderini Naxçıvandan dəvət etdi. Heydər Əliyev dəvəti

şərəflə qəbul edərək iyunun 9-da Bakıya gəldi, ayın 15-də isə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri seçildi.

1993-cü il oktyabrın 3-də isə Heydər Əliyev ölkə prezidenti oldu və özlərinə tarix yazan qlobal siyasi oyunçuların ssenarilərin həyata keçirilməsində kiçik dövlətlərin mübahisəsiz rolu ilə bağlı postulatları təkzib etdi.

Yeni dövr — dövlətin formalaşması mərhələsi

Heydər Əliyev Azərbaycanın rəhbəri kimi öz sərəştəli fəaliyyəti ilə çox qısa müddətdə ölkədə sosial gərginliyin aradan qaldırılmasına, vətəndaş müharibəsinin qarşısının alınmasına nail olmaqla yanaşı, həm də müstəqil və güclü dövlət quruculuğu prosesinə start verdi.

Amma bu illər Azərbaycan üçün ciddi sınaqlar dövrü idi: müstəqil dövlət kimi ayaqda qala biləcəkmiz?! Zaman göstərdi ki, Azərbaycan xalqının milli ruhu sönməyib, xalqın layiqli lideri, irimiqyaslı dövlət xadimi olduğuna görə hər bir çətinliyə qalib gəlməyə qadirdir.

Hər bir dövlətin inkişafında görkəmli şəxsiyyətlər mühüm rol oynayır və oynayacaqdır. Cəmiyyətin və dövlətin həyatında mühüm rol oynamaq, xalqını irəli aparmaq üçün lider daim zirvədə olmalı, bütün imkanlarını cəmləşdirməyi, onlardan düzgün istifadə etməyi bacarmalıdır. Azərbaycan xalqı zəngin tarixə, mədəniyyətə, adət-ənənələrə malik böyük xalqdır. Amma təəssüf ki, tarixi proseslər elə getdi ki, son bir neçə əsrdə öz müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparan Azərbaycan xalqı öz suveren dövlətini yarada bilmədi. Yalnız Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra Azərbaycanda vəziyyət kökündən dəyişdi.

Ölkənin keçmiş şərəfsiz baş naziri Sürət Hüseynovun əli ilə dövlət çevrilişinə iyrənc cəhd edilib. Ona dəstək verən satqın dairələr öz qanunsuz əməlləri ilə Azərbaycan dövlətçiliyini ciddi təhlükə həddinə çatdırdılar. Heydər Əliyev özünəməxsus məharəti, siyasi məharəti ilə dövləti də bu sınaqdan çıxardı.

Mənfi düşmənin intriqaları

1995-ci ilin martında uğursuz çevrilişin tərəfdarları xüsusi təyinatlı polis dəstəsinin köməyi ilə yenidən cəhd etmək qərarına

gəldilər. Və bu dəfə də Heydər Əliyevin məharətli hərəkətləri ilə konstitusiya quruluşuna qarşı hücum qətiyyətlə yatırıldı. Ölkədə ictimai təhlükəsizlik və sabitlik bərpa olundu.

1993–1996-cı illərdə Heydər Əliyev müstəqilliyin ilk illərində ölkənin keçmiş rəhbərliyinin utopik qərarlarının nəticələrinin aradan qaldırılması istiqamətində fəaliyyət göstərmişdir. Lakin Heydər Əliyevin fəaliyyəti təkcə yığılıb qalmış problemlərin həllinə deyil, paralel olaraq onun səyləri ölkənin gələcək inkişafına və dövlətçiliyinin möhkəmlənməsinə yönəlmişdir. Eyni zamanda, ölkənin siyasi çaşqınlıq vəziyyətindən çıxarılması və dövlətçiliyinin inkişafı üçün əsasların bərpası məsələsi də var idi. Eyni zamanda, işsizliyin azaldılması və dövlətin gələcək taleyi üçün ictimai məsuliyyətin formalaşdırılması üçün əsaslı tədbirlər görülməli idi. Heydər Əliyev bütün bu məsələləri öz nəzarətində saxlayır və həll edirdi.

Çətinliklərin öhdəsindən gəlmək — ulduzlara doğru

1993–2003-cü onillik müxtəlif təhdidlər və təhlükələr yaşadı, gənc respublikaya təzyiqlər həddən artıq böyük idi. Heydər Əliyevin siyasi nüfuzu və vaxtında qəbul etdiyi qərarlar Azərbaycanın şəxsiyyətsiz dövlət vəziyyətinə düşmək təhlükəsini neytrallaşdırdı. On il ərzində Azərbaycan genişmiqyaslı iqtisadi islahatlar, ölkənin siyasi sisteminin və ictimai münasibətlərin humanistləşdirilməsi ilə paralel olaraq dövlətçiliyinin qurulması, demokratik keçid və konsolidasiya yolu keçmişdir.

Ümummillə liderin aydın rəhbərliyi ilə 1994-cü ilin əvvəllərində Azərbaycanın silahlı qüvvələri işğal olunmuş bir sıra ərazilərimizi düşmən tapdağından azad edib. Ancaq ordu quruculuğunu yaxşılaşdırmaq üçün vaxt lazım idi. 1994-cü il mayın 12-də cəbhədə atəşkəs əldə olundu və ATƏT-in himayəsi altında ABŞ, Rusiya Federasiyası və Fransanın daxil olduğu Minsk Qrupu yaradıldı. Əliyevin o zamankı taktikasını qısa şəkildə ifadə etmək olar: «Müharibədə qalib gəlmək üçün güclü olmaq, ondan qaçmaq üçün isə müdrik olmaq lazımdır».

Bu, müdrik dövlət başçısı, ulu öndər Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasətinin əyani sübutu oldu. Ukrayna Prezidenti Leonid Kuçma ilə

Heydər Əliyev arasında başlayan dostluq da vaxtında Azərbaycan rəhbərinə mənəvi dəstək oldu.

Heydər Əliyev Azərbaycanın rəhbəri kimi öz səriştəli fəaliyyəti ilə çox qısa müddətdə ölkədə sosial gərginliyin aradan qaldırılmasına, vətəndaş müharibəsinin qarşısının alınmasına nail olmaqla yanaşı, həm də müstəqil və güclü mütərəqqi dövlət quruculuğu prosesinə start verdi.

Ümummillə liderin Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyi tarixi dövrdən keçən iyirmi ildən artıq müddətdə dövlətçilik və milli şüur, iqtisadiyyat və ictimai quruluş köklü transformasiyaya məruz qalmışdır. Ölkədə ictimai-siyasi həyatın sabitləşməsi, demokratik ənənələrin və təsisatların yaradılması və təkmilləşdirilməsi çox zəruri idi. Dövlət aparatı gücləndirildi və səmərəli dövlət idarəçiliyi institutları formalaşdırıldı. Cəmiyyətdə yeni davranış normaları, stereotiplər yaradıldı, yeni açıq və demokratik vətəndaşlıq formalaşdı. İqtisadi inkişafın əsas prioritetləri 1994-cü ildən başlayaraq Qarabağ cəbhəsində atəşkəs rejimi ilə formalaşdırılıb. Müstəqil dövlətin neft strategiyası yaradılıb və bunun əsası «Əsrin müqaviləsi»nin imzalanması ilə qoyulub. Böyük İpək Yolu layihəsində fəal iştirak etməklə Azərbaycanın regional loqistika mərkəzi kimi rolunda dəyişiklik baş verib. Bundan əlavə, həyata keçirilən xarici siyasət modeli formalaşdırılıb, müasir, döyüşə hazır ordu yaradılıb. Bütün bunlar isə ona görədir ki, lazımi vaxtda ölkədə düzgün adam, peşəkar vətənpərvər hakimiyyətə gəlib.

Liderin fundamental məntiqi və uzaqgörənliyi müasirlərin uğurudur

Heydər Əliyev istər nəzəri səviyyədə, istərsə də praktiki olaraq bir sıra norma və dəyərlər toplusunu həyata keçirdi və nəticədə konsolidasiya edilmiş demokratiyanın canlı modeli yarandı. Heydər Əliyevin prezidentliyi dövründə ölkənin müasir inkişafı üçün möhkəm zəmin yaradılmış, Azərbaycanın qurulmuş dövlət kimi dərk edilməsi təmin edilmiş, Azərbaycanın müasir dünyaya gələcək sıçrayışı üçün şərait yaradılmışdır. Və bu da hamısı deyil.

Heydər Əliyev bütün Azərbaycan xalqı üçün xalqın milli dirçəlişi və ləyaqəti ilə bağlı olan o əbədi milli simvola çevrilmişdir.

Ümummilli lider xalqın dəstəyinə arxalanaraq Azərbaycanı diz çökdürdü. Onun nəcib arzusu ideoloji əqidəsindən və siyasi üstünlüklərindən asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlıyı xoşbəxt etmək idi. Yaxşı siyasətçi xalqı ona inandırmağa qadirdir, lakin Heydər Əliyev kimi böyük siyasətçi hər bir Azərbaycan vətəndaşını özünə inandırmağı bacarıb. O, milyonlarla insandan bir-birinə bağlı bir millət yaratdı.

İcəzə verin, fikrimi deyim, əminəm: Heydər Əliyev sağ olsaydı, indiki Ukrayna böhranının həllində böyük vasitəçi missiyasını öz üzərinə götürərdi. Axı, hərbi əməliyyatların getdiyi, vətəndaş qarşıdurmasının açıq şəkildə ifadə olunduğu bir ölkəni idarə etmək çox çətinidir...

Ukraynada çoxlu belə problemlər yığılıb, lakin təəssüf ki, biz hələ də onların lazımi səviyyədə həllini görmürük. Mən çox istəyirəm ki, Ukrayna xalqının müdrikliyi Azərbaycanda olduğu kimi bu çətin dövrdə də özünü göstərsin. Ukraynanın Heydər Əliyev kimi rəhbərlərinin xalqın bu gününə və gələcəyinə xidmət etməsi üçün ilk növbədə sülhün, vətəndaşların təhlükəsizliyinin və ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi üçün ölkənin daxili problemlərini həll etmək lazımdır.

Liderin iradəsi, nizam-intizamı və müdrikliyi vətənpərvərlər və gələcək nəsillər üçün örnekdir

Prezident Heydər Əliyev özünə və tabeliyində olanlara qarşı çox tələbkar idi. Onun qoyduğu iş tempinə tab gətirmək üçün bunu yalnız peşəkarlar edə bilər. Və tezliklə müxtəlif səviyyəli həvəskarlar və müvəqqəti işçilər öz yerlərini tərk etməyə başlayacaqlar, yollarını liderlə ayaqlaşa bilən, ümumi problemləri həll etməyə həvəsli və bacaranlara verəcəklər. Əliyevin və onun komandasının hakimiyyətə gəlişi ilə bəşəriyyətin sivil birgəyaşayış sistemi transformasiya olunur və bu dövrün əsas amili Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli üzrə danışıqlar, onların həyat şəraitinin normallaşdırılması olacaq. milyonlarla qaçqın.

Azərbaycanda bugünkü əmin-amanlıq nəinki xarici düşmənlərə, hətta ölkədə qisas almaq, hakimiyyətə can atmaq, ölkəni parçalamaq cəhdlərindən çəkinməyən, terror aktları, dövlət çevrilişləri təşkil

etməklə cəmiyyəti parçalamaq arzusunda olanlara da yaraşır. Heydər Əliyev və xalq dəfələrlə belə cəhdlərlə üzləşib.

Biz hər il liderimizin planlarının həyata keçirilməsinə, onun arzusuna — Vətənimizi firavan, bütöv və azad görmək arzusuna daha da yaxınlaşırıq! Bu yanaşma milli dövlətçiliyin, milli kimliyin və milli ləyaqətin, yəni Heydər Əliyev tərəfindən işlənib hazırlanmış azərbaycançılıq ideyalarının bütün komponentlərinin möhkəm təməlini qoyan şəxsiyyətin yeni sifətlərini açır.

Ümummillə lider Heydər Əliyev siyasi kursda davamlılığın möhkəm əsasını qoydu. Onun dövlət quruculuğu və iqtisadi dirçəliş sahəsində gərgin əməyi nəticəsində Azərbaycan ulu öndərin siyasi kursunun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə dünyanın sürətlə inkişaf edən bir sıra dövlətlərinə daxil olub.

Azərbaycan xilasında Heydər Əliyevə borcludur

İyunun 15-i Azərbaycan tarixinə Milli Qurtuluş Günü kimi daxil olub və bu, bütün Azərbaycan xalqının ümummillə lideri, çox qısa bir müddətdə ölkəyə müstəqillik qazandıran Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ilə bağlıdır. iqtisadi və siyasi çıxılmaz vəziyyətdən çıxararaq müstəqil və güclü dövlətə çevirdi.

Bu gün Azərbaycan bir çox beynəlxalq birlik və təşkilatların üzvüdür. Azərbaycanın Avropa Şurasında uğurları göz qabağındadır. Heydər Əliyev siyasətinin layiqli davamçısı, onun vəsiyyətlərini yerinə yetirən İlham Əliyevin bu mötəbər ümumavropa təşkilatında parlaq çıxışları, erməni millətçiləri üzərində aparılan debatlarda rəhbərlik etdiyi qrupun inamlı qələbələri Azərbaycanda haqlı qürur hissi doğurur. hər bir Azərbaycan vətəndaşı.

Bayramınız mübarək, hamımızın!

Biz PATRIOT andına sadıq qalırıq.

1.2. ВАЖЛИВИЙ ДЕНЬ ДЛЯ КОЖНОГО ПАТРІОТА: ДЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПОРЯТУНКУ ТА ПРОБУДЖЕННЯ¹

15 червня 2023 року 30-річчя свята: День Національного
Порятунку та пробудження Азербайджанської Республіки

Є пам'ятні дні та свята закладені на народження людини. сьогодні: 15 червня такий день! Кожен народ має моменти національного порятунку і пробудження. 15 червня — знаменна дата для всього азербайджанського народу. Саме цього дня азербайджанський народ, аби врятувати свою державу, звернувся до загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва. В результаті його титанічної діяльності Азербайджан за дуже короткий термін, обчислюється лише кількома роками, пройшов шлях розвитку, рівний тисячоліть. На сьогоднішній день не все гладко

¹ Аріф ГУЛІЄВ, Важливий день для кожного патріота: День Національного порятунку та пробудження. <https://kyivdiplomatic.com/ua/news/4784>;
https://kyivdiplomatic.com/ua/news/4784?fbclid=IwAR1p_NrXOz_BLuHNyyVN-hiwO7Q-xfeX3uvdVT52MI7kP2bcQrPtxmZX6io

у світі і відповідно потрясіння торкнулися і Азербайджану, але наш мужній народ непохитний і мужній як легендарний Гейдар Алієв.

Сторінки нашої історії

У 1991 році, після здобуття Азербайджаном незалежності, в країні спостерігалася криза влади, між окремими особами та групами точилася боротьба за управління державою, що призвело до хаосу у всіх сферах суспільного життя. Народ перебував на межі зубожіння, зростала соціальна напруженість. Внаслідок цього влітку 1993 року назріла реальна загроза громадянської війни. У період перших років самостійності країна не могла вийти на шлях незалежності. Більше того, всі кроки призводили до нових проблем, причому деякі дії влади могли призвести до втрати суверенітету. Тоді треба було зупинити плутанину в країні та неоголошену Вірменією війну, швидко вирішити проблему з біженцями, пустити життя республіки в нормальне русло. У такий складний період прокинулася підсвідомість народу, який довгі роки боровся за свою незалежність, і він звернувся з проханням до Гейдара Алієва взяти на себе відповідальність за порятунок нації. Заколотний полковник Сурет Гусейнов, який став прем'єр-міністром Азербайджану, а згодом одним із організаторів путчу проти Гейдара Алієва, рухався з колоною бронетехніки з Гянджі у напрямку Баку. Алієв, знехтувавши страхом і ризиком, йде на зустріч з бунтівниками. Своім високим авторитетом і дипломатією переконує їх у згубності та небезпеці братовбивчого зіткнення.

До цього в Конституцію Азербайджану було введено статтю, що стосується вікового цензу на обіймання посади президента країни, в якій безпосередньо мав на увазі похилий вік Алієва, але внаслідок подій, що відбулися, ні в кого не виникло сумнівів у необхідності зміни цієї статті.

Щоб врятувати країну від біди, що нависла, азербайджанський народ запросив з Нахічевані видатного лідера Азербайджану, який на той час перебував в опалі у кремлівської влади. Гейдар Алієв із честю прийняв запрошення та прибув до Баку 9 червня, а вже 15-го був обраний головою Міллі Меджлісу Азербайджанської Республіки.

А 3 жовтня 1993 року Гейдар Алієв став президентом країни та спростував постулати про безальтернативну роль невеликих держав у реалізації сценаріїв глобальних політичних гравців, які пишуть історію під себе.

Нова ера — етап становлення держави

Своїми грамотними діями на посту глави Азербайджану Гейдар Алієв за дуже короткий час не лише зміг зняти соціальну напруженість у країні та запобігти громадянській війні, а й розпочати процес побудови незалежної та сильної держави.

Але ці роки для Азербайджану були періодом серйозних випробувань: чи зможе він вижити як самостійну державу?! Час показав, що національний дух азербайджанського народу не погас, що він може подолати будь-які труднощі тому, що має гідного лідера нації, масштабного державного діяча. До Вашої уваги, описано в моїй книзі «Батько Нації».

У становленні кожної держави велику роль відіграють і відіграватимуть видатні особи. Для того щоб відігравати важливу роль у житті суспільства та держави, вести вперед свій народ, лідер завжди має бути на вершині, вміти зібрати воедино всі свої можливості та правильно їх використати. Азербайджанський народ — великий народ, що має багату історію, культуру та звичаї. Але, на жаль, історичні процеси протікали таким чином, що азербайджанському народові, який бореться за свою незалежність протягом останніх кількох століть, не вдавалося створити свою суверенну державу. І лише після приходу до влади Гейдара Алієва ситуація в Азербайджані змінилася докорінно.

Була підла спроба здійснення державного перевороту руками колишнього непорядного прем'єр-міністра Сурета Гусейнова. Зрадники, які його підтримували, своїми незаконними діями поставили державність Азербайджану на межу серйозної небезпеки. Гейдар Алієв з властивим йому вмінням та політичною майстерністю вивів державу і з цього випробування.

Чвари противника

У березні 1995 року прихильники невдалого перевороту вирішили повторити спробу за допомогою загону поліції особли-

вого призначення. І цього разу умілими діями Гейдара Алієва вилазка проти конституційного ладу була рішуче припинена. У країні було відновлено суспільну безпеку та стабільність.

У період з 1993 по 1996 роки Гейдар Алієв вів роботу з усунення наслідків утопічних рішень колишнього керівництва країни у роки незалежності. Але діяльність Гейдара Алієва була спрямована не тільки на вирішення проблем, що накопичилися, паралельно його зусилля були спрямовані на майбутній розвиток і зміцнення державності країни. Разом з тим стояло питання виведення країни зі стану політичної плуганини та відновлення основ розвитку державності. Одночасно були необхідні докорінні заходи щодо скорочення безробіття та формування у громадськості відповідальності за майбутню долю держави. Усі ці питання тримав під своїм контролем та вирішував Гейдар Алієв.

Долаючи труднощі — через терни до зірок

Десятиліття 1993–2003 рр., несло у собі різні загрози та небезпеки, надто великим був тиск на молоду республіку. Політичний авторитет Гейдара Алієва і своєчасні рішення, які він приймає, нівелювали загрози сповзання Азербайджану до стану знеособленої держави. Азербайджан за десять років пройшов шлях утвердження державності, демократичного транзиту та консолідації, паралельно з масштабними економічними реформами, гуманізацією політичної системи країни та соціальних відносин.

Під чітким керівництвом загальнонаціонального лідера збройними силами Азербайджану на початку 1994 року від ворожої окупації було звільнено кілька окупованих територій. Але потрібен був час для вдосконалення армійського будівництва. 12 травня 1994 року на фронті було досягнуто режиму припинення вогню, утвореного під егідою ОБСЄ Мінської групи, до якої увійшли — США, РФ і Франція. Тактику Алієва тоді можна сформулювати лаконічно: «треба бути досить сильним, щоб перемогти війну, і досить мудрим, щоб її уникнути».

Це стало наочним свідченням далекоглядної політики мудрого глави держави, великого лідера Гейдара Алієва. дружба, Що Зав'язалася між президентом України Леонідом Кучмою

і Гейдаром Алієвим, теж вчасно морально підтримала азербайджанського лідера.

Своїми грамотними діями на посту глави Азербайджану Гейдар Алієв за дуже короткий час не лише зміг зняти соціальну напруженість у країні та запобігти громадянській війні, а й розпочати процес побудови незалежної та сильної прогресивної держави.

Через два десятки років з того історичного часу, коли загальнонаціональний лідер очолив Азербайджанську Республіку, державність і національна свідомість, економіка і соціальний устрій пережили корінну трансформацію. Відбулися така необхідна стабілізація суспільно-політичного життя в країні, створення та вдосконалення демократичних традицій та інститутів. Зміцнився державний апарат та сформувалися працездатні інститути державного управління. У суспільстві було створено нові поведінкові норми та стереотипи, сформувалася нова відкрита та демократична громадянськість. Склалися ключові пріоритети економічного розвитку за умов режиму припинення вогню на карабахському фронті, починаючи з 1994 р. було створено нафтову стратегію незалежної держави, основу якої закладено підписання «Контракту століття». Відбулася зміна ролі Азербайджану як регіонального логістичного центру через активну участь у проєкті «Великий Шовковий шлях». Крім того, сформувалася життєво здатна модель зовнішньої політики, була створена сучасна боєздатна армія. І все це завдяки тому, що до влади в країні в потрібний час прийшла людина-патріот-професіонал.

Фундаментальна логіка та далекоглядність Лідера — успіх для сучасників

Гейдар Алієв як теоретично, так і практично втілював у життя сукупність і цінностей, що вилилася в життєздатну модель консолідованої демократії. У період президентства Гейдара Алієва було закладено міцний фундамент для сучасного розвитку країни, забезпечено сприйняття Азербайджану як держави, створені умови для майбутнього прориву Азербайджану в сучасний світ. І це також далеко не все.

Для всього азербайджанського народу Гейдар Алієв став тим неминучим національним символом, з яким асоціюється наці-

ональне відродження та гідність нації. Загальнонаціональний лідер, спираючись на підтримку народу, підняв Азербайджан із колін. Його благородною мрією було зробити щасливим кожного азербайджанця, незалежно від ідейних переконань та політичних уподобань. Хороший політик здатний змусити людей повірити в нього, а великий політик, як Гейдар Алієв, зумів переконати кожного громадянина Азербайджану повірити в самого себе. Він створив із мільйонів людей один згуртований народ.

Дозвольте висловити свою думку, впевнений: чи був би Гейдар Алієв живий, він узяв би на себе велику місію посередника у вирішенні сьогоденішньої української кризи. Адже дуже складно керувати країною, в якій йдуть бойові дії та яскраво виражене громадянське протистояння.

В Україні накопичилося багато таких проблем, але, на жаль, вирішення їх поки що на належному рівні не бачимо. Дуже хочеться, щоб у цей тяжкий час виявилася і мудрість українського народу, подібно до того, як це було в Азербайджані. Щоб лідери України, подібно до Гейдара Алієва, служили сьогоденню та майбутньому народу, насамперед вирішили внутрішні проблеми країни щодо забезпечення миру, безпеки її громадян та територіальної цілісності.

Сила волі, дисципліна, цілеспрямованість та мудрість Лідера — приклад для патріотів та майбутніх поколінь

Президент Гейдар Алієв був дуже вимогливим до себе та своїх підлеглих. Витримати заданий ним темп роботи під силу лише професіоналам. І невдовзі дилетанти та тимчасові правителі різних рівнів почнуть залишати свої крісла, поступаючись місцем тим, хто здатний йти в ногу з лідером, хто хоче і може вирішувати спільні проблеми. З приходом до влади Алієва та його команди трансформується цивілізована система людського гуртожитку, а головним чинником цього часу стануть переговори щодо мирного врегулювання нагірно-карабахського конфлікту, нормалізація умов життя мільйонів біженців.

Сьогоднішній мир та спокій в Азербайджані не влаштовують не лише зовнішніх ворогів, а й тих, хто мріє взяти реванш у країні, рветься до влади, не цураючись спроб розчленування країни, розколу суспільства організацією терактів та путчів.

З такого роду спробами кілька разів зустрічалися Гейдар Алієв та народ.

З кожним роком ми все більше наближаємося до реалізації планів нашого лідера, до його мрії — бачити свою Батьківщину процвітаючою, цілісною та вільною! Це наближення відкриває нові грані особистості, що заклала міцний фундамент національної державності, національної ідентичності та національної гідності, тобто всіх складових ідей азербайджанства, розроблених Гейдаром Алієвим.

Загальнонаціональний лідер Гейдар Алієв заклав міцний фундамент наступності у політичному курсі. В результаті його напруженої діяльності у сфері державного будівництва та економічного відродження Азербайджан увійшов до низки держав світу, що стрімко розвиваються, під керівництвом гідного наступника політичного курсу великого лідера — президента Ільхама Алієва.

Своїм порятунком Азербайджан завдячує мудрому Гейдару Алієву

Дата 15 червня увійшла в історію Азербайджану як День національного порятунку, і пов'язана вона з приходом до влади загальнонаціонального лідера всього азербайджанського народу Гейдара Алієва, який за дуже короткий період вивів країну з економічного та політичного глухого кута і перетворив її на незалежну і сильну державу.

Сьогодні Азербайджан є членом багатьох міжнародних спілок та організацій. Є успіхи Азербайджану в Раді Європи. Яскраві виступи в цій авторитетній загальноєвропейській організації Ільхама Алієва, який є гідним продовжувачем політики Гейдара Алієва, виконуючи його завіти, переконливі перемоги очолюваної ним групи у дебатах над вірменськими націоналістами породжують у кожному громадянinin Азербайджану законне почуття гордості. Зі святом, Всіх нас! Бережіть історію — створюйте майбутнє! Зберігаємо вірність клятві ПАТРІОТУ.

1.3. ВАЖНЫЙ ДЕНЬ ДЛЯ КАЖДОГО ПАТРИОТА: ДЕНЬ НАЦИОНАЛЬНОГО СПАСЕНИЯ И ПРОБУЖДЕНИЯ¹

15 июня 2023 года — «Год Гейдара Алиева», 30-летний юбилей праздника: День Национального Спасения и Пробуждения Азербайджанской Республики

Есть памятные дни и праздники заложены на с рождения человека. Сегодня: 15 июня такой день! У каждого народа есть моменты национального спасения и пробуждения. 15 июня — знаменательная дата для всего азербайджанского народа. Именно в этот день азербайджанский народ, чтобы спасти свое государство, обратился к общенациональному лидеру Гейдару Алиеву. В результате его титанической деятельности Азербайджан за очень короткий срок, исчисляется всего лишь несколькими

¹ Ариф Гулиев. Важный день для каждого патриота: день Национального спасения и пробуждения. <https://kyivdiplomatic.com/ua/news/4784>; https://kyivdiplomatic.com/ua/news/4784?fbclid=IwAR1p_NrXOz_BLuHNyyVN-hiwO7Q-xfeX3uvdVT52MI7kP2bcQrPtzmZX6io

годами, прошел путь развития, равный тысячелетиям. На сегодняшний день не все гладко в мире и соответственно потрясения коснулись и Азербайджана, но наш мужественный народ непоколебим и мужественный как легендарный Гейдар Алиев.

Страницы нашей истории

В 1991 году, после обретения Азербайджаном независимости, в стране наблюдался кризис власти, между отдельными лицами и группами шла борьба за управление государством, что привело к хаосу во всех сферах общественной жизни. Народ находился на грани обнищания, возрастала социальная напряженность. В результате летом 1993 года назрела реальная угроза гражданской войны. В период первых лет самостоятельности страна никак не могла выйти на путь независимости. Более того, все шаги приводили к возникновению новых проблем, причем некоторые действия властей могли привести к потере суверенитета. Тогда нужно было остановить неразбериху в стране и необъявленную Арменией войну, быстро решить проблему с беженцами, пустить жизнь республики в нормальное русло. В такой сложный период проснулось подсознание народа, долгие годы боровшегося за свою независимость, и он обратился с просьбой к Гейдару Алиеву взять на себя ответственность за спасение нации. Мятежный полковник Сурет Гусейнов, который стал премьер-министром Азербайджана, а впоследствии одним из организаторов путча против Гейдара Алиева, двигался с колонной бронетехники из Гянджи в направлении Баку. Алиев, презрев страх и риск, идет на встречу с мятежниками. Своим высоким авторитетом и дипломатией убеждает их в губительности и опасности братоубийственного столкновения.

До этого в Конституцию Азербайджана была введена статья, касающаяся возрастного ценза на занятие должности президента страны, в которой напрямую подразумевался преклонный возраст Алиева, но в силу происшедших событий ни у кого не возникло сомнений в необходимости изменения этой статьи.

Чтобы спасти страну от нависшей беды, азербайджанский народ пригласил из Нахичевани выдающегося лидера Азербайджана, который в то время находился в опале у кремлевских

властей. Гейдар Алиев с честью принял приглашение и прибыл в Баку 9 июня, а уже 15-го был избран председателем Милли Меджлиса Азербайджанской Республики.

А 3 октября 1993 года Гейдар Алиев стал президентом страны и опроверг постулаты о безальтернативной роли небольших государств в реализации сценариев глобальных политических игроков, пишущих историю под себя.

Новая эра — этап становления государства

Своими грамотными действиями на посту главы Азербайджана Гейдар Алиев за очень короткое время не только смог снять социальную напряженность в стране и предотвратить гражданскую войну, но и начать процесс построения независимого и сильного государства.

Но эти годы для Азербайджана были периодом серьезных испытаний: сумеет ли он выжить как самостоятельное государство?! Время показало, что национальный дух азербайджанского народа не погас, что он в состоянии преодолеть любые трудности потому, что имеет достойного лидера нации, масштабного государственного деятеля. К Вашему вниманию, подробнее описано в моей книге «Отец Нации».

В становлении каждого государства большую роль играют, и будут играть выдающиеся личности. Для того чтобы играть важную роль в жизни общества и государства, вести вперед свой народ, лидер всегда должен быть на вершине, уметь собрать воедино все свои возможности и правильно их использовать. Азербайджанский народ — великий народ, имеющий богатую историю, культуру и обычаи. Но, к сожалению, исторические процессы протекали таким образом, что азербайджанскому народу, борющемуся за свою независимость на протяжении последних нескольких столетий, не удавалось создать свое суверенное государство. И только после прихода к власти Гейдара Алиева ситуация в Азербайджане изменилась коренным образом.

Была подлая попытка совершения государственного переворота руками бывшего непорядочного премьер-министра страны Сурета Гусейнова. Поддерживавшие его круги предателей своими незаконными действиями поставили государственность

Азербайджана на грань серьезной опасности. Гейдар Алиев с присутствием ему умением и политическим мастерством вывел государство и из этого испытания.

Козни подлого противника

В марте 1995 года сторонники неудавшегося переворота решили повторить попытку с помощью отряда полиции особого назначения. И на этот раз умелыми действиями Гейдара Алиева вылазка против конституционного строя была решительно пресечена. В стране были восстановлены общественная безопасность и стабильность.

В период с 1993 по 1996 годы Гейдар Алиев вел работу по устранению последствий утопических решений прежнего руководства страны в первые годы независимости. Но деятельность Гейдара Алиева была направлена не только на решение накопившихся проблем, параллельно его усилия были устремлены на будущее развитие и укрепление государственности страны. Вместе с тем стоял вопрос вывода страны из состояния политической неразберихи и восстановления основ развития государственности. Одновременно необходимы были коренные меры по сокращению безработицы и формированию у общественности ответственности за будущую судьбу государства. Все эти вопросы держал под своим контролем и решал Гейдар Алиев.

Преодолевая трудности — вперед к звездам

Десятилетие 1993–2003 гг., несло в себе самые различные угрозы и опасности, слишком большим было давление на молодую республику. Политический авторитет Гейдара Алиева и принимаемые им своевременные решения нивелировали угрозы сползания Азербайджана к состоянию обезличенного государства. Азербайджан за десять лет прошел путь утверждения государственности, демократического транзита и консолидации, параллельно с масштабными экономическими реформами, гуманизацией политической системы страны и социальных отношений.

Под четким руководством общенационального лидера вооруженными силами Азербайджана в начале 1994 года от вра-

жеской оккупации были освобождены несколько оккупированных территорий. Но нужно было время для усовершенствования армейского строительства. 12 мая 1994 года на фронте был достигнут режим прекращения огня, образована под эгидой ОБСЕ Минская группа, в которую вошли — США, РФ и Франция. Тактику Алиева в то время можно сформулировать лаконично: «нужно быть достаточно сильным, чтобы победить войну, и достаточно мудрым, чтобы ее избежать».

Это стало наглядным свидетельством дальновидной политики мудрого главы государства, великого лидера Гейдара Алиева. Завязавшаяся между президентом Украины Леонидом Кучмой и Гейдаром Алиевым дружба тоже вовремя морально поддержала азербайджанского лидера.

Своими грамотными действиями на посту главы Азербайджана Гейдар Алиев за очень короткое время не только смог снять социальную напряженность в стране и предотвратить гражданскую войну, но и начать процесс построения независимого и сильного прогрессивного государства.

По прошествии более двух десятков лет с того исторического времени, когда общенациональный лидер возглавил Азербайджанскую Республику, государственность и национальное сознание, экономика и социальное устройство пережили коренную трансформацию. Произошли столь необходимая стабилизация общественно-политической жизни в стране, создание и совершенствование демократических традиций и институтов. Укрепился государственный аппарат и сформировались работоспособные институты государственного управления. В обществе были созданы новые поведенческие нормы и стереотипы, сформировалась новая открытая и демократическая гражданственность. Сложились ключевые приоритеты экономического развития в условиях режима прекращения огня на карабахском фронте, начиная с 1994 г. Была создана нефтяная стратегия независимого государства, основу которой заложены подписание «Контракта века». Произошло изменение роли Азербайджана как регионального логистического центра посредством активного участия в проекте «Великий Шелковый путь». Кроме того, сформировалась жизненно способная модель внешней политики, была создана современная боеспособная армия. И все это благо-

даря тому, что к власти в стране в нужное время пришел нужный человек-патриот-профессионал.

Фундаментальная логика и дальновидность Лидера — успех для современников

Гейдар Алиев как на теоретическом уровне, так и на практике воплотил в жизнь совокупность норм и ценностей, что вылилась в жизнеспособную модель консолидированной демократии. В период президентства Гейдара Алиева был заложен прочный фундамент для современного развития страны, обеспечено восприятие Азербайджана как состоявшегося государства, созданы условия для предстоящего прорыва Азербайджана в современный мир. И это тоже далеко не все.

Для всего азербайджанского народа Гейдар Алиев стал тем непреходящим национальным символом, с которым ассоциируется национальное возрождение и достоинство нации. Общенациональный лидер, опираясь на поддержку народа, поднял Азербайджан с колен. Его благородной мечтой было сделать счастливым каждого азербайджанца, вне зависимости от идейных убеждений и политических пристрастий. Хороший политик способен заставить людей поверить в него, а великий политик, такой как Гейдар Алиев, сумел убедить каждого гражданина Азербайджана поверить в самого себя. Он создал из миллионов людей один сплоченный народ.

Позвольте высказать свое мнение, уверен: был бы Гейдар Алиев жив, он взял бы на себя великую миссию посредника в разрешении сегодняшнего украинского кризиса. Ведь очень сложно управлять страной, в которой идут боевые действия и ярко выражено гражданское противостояние...

В Украине накопилось много таких проблем, но, к сожалению, решения их пока на должном уровне не видим. Очень хочется, чтобы в это тяжелое время проявилась и мудрость украинского народа, подобно тому, как это было в Азербайджане. Чтобы лидеры Украины, подобно Гейдару Алиеву, служили настоящему и будущему народа, первым делом решили внутренние проблемы страны по обеспечению мира, безопасности ее граждан и территориальной целостности.

Сила воли, дисциплина, целеустремленность и мудрость Лидера — пример для патриотов и будущих поколений

Президент Гейдар Алиев был очень требовательным к себе и своим подчиненным. Выдержать задаваемый им темп работы по силам только профессионалам. И вскоре дилетанты и временщики разных уровней начнут покидать свои кресла, уступая места тем, кто способен идти в ногу с лидером, кто хочет и может решать общие проблемы. С приходом к власти Алиева и его команды трансформируется цивилизованная система человеческого общежития, а главным фактором этого времени станут переговоры о мирном урегулировании нагорно-карабахского конфликта, нормализация условий жизни миллионов беженцев.

Сегодняшний мир и покой в Азербайджане не устраивают не только внешних врагов, но и тех, кто мечтает взять реванш в стране, рвется к власти, не чураясь попыток расчленения страны, раскола общества организацией терактов и путчей. С такого рода попытками несколько раз встречались Гейдар Алиев и народ.

С каждым годом мы все больше приближаемся к реализации планов нашего лидера, к его мечте — видеть свою Родину процветающей, целостной и свободной! Это приближение открывает новые грани личности, заложившей прочный фундамент национальной государственности, национальной идентичности и национального достоинства, то есть всех составляющих разработанных Гейдаром Алиевым идеей азербайджанства.

Общенациональный лидер Гейдар Алиев заложил прочный фундамент преемственности в политическом курсе. В результате его напряженной деятельности в сфере государственного строительства и экономического возрождения Азербайджан вошел в ряд стремительно развивающихся государств мира под руководством достойного преемника политического курса великого лидера — президента Ильхама Алиева.

Своим спасением Азербайджан обязан мудрому Гейдару Алиеву

Дата 15 июня вошла в историю Азербайджана как День национального спасения, и связана она с приходом к власти общенационального лидера всего азербайджанского народа Гейдара

Алиева, который за очень короткий период времени вывел страну из экономического и политического тупика и превратил ее в независимое и сильное государство.

Сегодня Азербайджан является членом многих международных союзов и организаций. Налицо успехи Азербайджана в Совете Европы. Яркие выступления в этой авторитетной общеевропейской организации Ильхама Алиева, являющегося достойным продолжателем политики Гейдара Алиева, выполняя его заветы, убедительные победы возглавляемой им группы в дебатах над армянскими националистами порождают в каждом гражданине Азербайджана законное чувство гордости. С праздником, Всех нас! Берегите историю — создавайте будущее! Храним верность клятве ПАТРИОТА.

1.4. ОСВОБОЖДЕНИЕ ОККУПИРОВАННЫХ ТЕРРИТОРИЙ — КАК СРЕДСТВО БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ ¹ (на примере армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта)

Террор, если перевести это слово с латинского «terror», означает страх, запугивание, политика устрашения, подавления политических противников насильственными мерами. В новой истории впервые практика массового терроризма была применена в конце XVIII века во времена Великой французской революции. Термин «террорист» впервые использовал Гракх Бабеф в книге «Глас народа» (1793), в 1797 году он был казнен. Массовый террор эпохи Французской революции оказался предтечей насилия, страха и геноцида, сопровождавших все последующие революции².

¹ Ариф Гулиев. Освобождение оккупированных территорий — как средство борьбы с терроризмом (на примере армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта). Право восстановления территориальной целостности государства. Сборник статей / Под науч. ред. проф., д-ра наук Намика Алиева. Харьков: Факт, 2020. С. 49–69.

² Барский Л. А. Корни и лики террора: Историко-публицистический детектив. / Л.А.Барский — Москва: Изд.-во ЛКИ, 2007. — 336 с.

Единого определения этого явления в международных документах не существует. Однако практически все исследователи отмечают, что терроризм можно охарактеризовать как стремление к достижению политических или иных публичных целей с помощью насильственных методов: убийств, захватов заложников, похищений людей, диверсионных актов и т.д.¹.

Армяно-азербайджанский нагорно-карабахский конфликт был спровоцирован определенными силами, которые **не жили и не будут жить на Карабахской земле**. Первым делом они добились в октябре 1987 года отставки Гейдара Алиева из Советского Правительства. Тот час вслед за этим академик-армянин Аганбегян в ноябре 1987 года, выступая в Париже, сделал заявление о том, что Нагорный Карабах должен быть присоединен к Армении, и добавил, что этот вопрос согласован с Михаилом и Раисой Горбачевыми... Это послужило началом кровавого конфликта. Экстремисты, спровоцировавшие его, виновны в гибели тысяч и тысяч людей — и армян, и азербайджанцев, они несут ответственность перед историей².

Позиция Азербайджанской Республики всегда была конструктивной и носит миролюбивый характер. Несмотря на нанесенный ей ущерб, предлагается армянской стороне мир на основе международного права, справедливости и гуманности, гарантии безопасности армянскому населению Нагорного Карабаха³.

Нагорный Карабах послужил катализатором сепаратизма. Потом начались события в Абхазии, Приднестровье, Чечне, Косово, Македонии, Украине. США, при всей их политической и экономической мощи, также оказались под прицелом терро-

¹ Гулиев А.Д. *Восстанавливая историческую правду*/А.Д.Гулиев. Киевский Телеграф. — Київ, 2010, №13 (515), с. 11, см: Гулиев А.Д. *Історична справедливість та правда* / А.Д.Гулиев. Гілея.: зб. наук. праць. — Київ: вид-во УАН, вип. 31, с. 164–169.

² Помпеев Ю.А. *Карабахский дневник* / Ю.А. Помпеев. — Москва: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2010, с. 79.

³ Гулиев А.Д. *Армяно-азербайджанский нагорно-карабахский конфликт: сущность, характер событий и процесс урегулирования* / А.Д.Гулиев. *Держава і права: зб. наук.праць.* — Київ: Ін-т держави і права ім. Корещького НАН України, 2008, № 42, с. 198–208.

ризма. Поэтому, чтобы покончить с терроризмом, надлежит, прежде всего, ликвидировать очаги сепаратизма¹.

Армянский терроризм как дестабилизирующий фактор Кавказского региона

Терроризм пришел на землю Азербайджана благодаря целенаправленной деятельности госструктур Армении, как в последние годы существования СССР, так и после его развала. Этот этнический (армянский) терроризм отличается особой жестокостью по отношению к мирным гражданам и полным пренебрежением к нормам и правилам, принятым в цивилизованном мире².

Основными объектами армянского терроризма, в первую очередь стали — метро, автобусы, мосты, самолеты, дипломатические учреждения, другие места скопления мирного населения.

В начале XX в. к тактике террора активно прибегают национально-освободительные и революционные движения. Они действуют на территориях Российской, Османской и Британской империй при тайной поддержке государствами-противниками. Так, во время Первой мировой войны, Германия поддерживала ирландских сепаратистов, которые вели борьбу с британской армией в Ирландии методами террора (взрывы на военных объектах, бомбы в ресторанах, где обедали английские офицеры и т. д.). Немцы организовали переброску в Россию революционеров-марксистов во главе с Лениным «в plombированном вагоне». Россия поддерживала боевые группы армянской партии «Дашнакцутюн» («Единство») на территории Турции³.

¹ Гулиев А.Д. *Terrorizing son qoymaq ügün separatizm msnbshrini bgv etmak lazımdır.* / А.Д.Гулиев. *Международный право и проблемы интеграции:* — Баку: Изд-во БГУ, 2010, №1 (21), с. 80–85; Гулиев А.Д. *Правовое разрешение проблем борьбы с терроризмом: опыт Азербайджанской Республики,* / А.Д.Гулиев. *Часопис. Київського університету права (наук, журнал),* 2010, №4, с. 324–328.

² Гулиев А.Д., Османов А.М. *Державна політика Республіки Времени до Нагорного Карабаху* / А.Д. Гулиев, Османов А.М. *Гілея: зб. наук. праць.* — Київ: вид-во УАН, вип. 38, с. 576–583.

³ Мамедов Ильгар, Мусаев Тофик. *Армяно-азербайджанский конфликт. История. Право. Посредничество.* — Тула: Гриф и К, 2006; — Баку, 2008. — 196 с.

Корни армянского терроризма уходят в конец прошлого века и связаны с созданием в 1890 году революционной партии «Дашнакцутюн». История становления этой партии показывает, что основным методом политической борьбы «Дашнакцутюн» были и остаются — террор, грабежи и убийства. Позже все свои террористические акции армянские боевики прикрывали лозунгом «мести за геноцид» и борьбы за создание «великой Армении». В середине 70-х годов дашнаки создали ряд самостоятельных террористических организаций, из которых наиболее активной является АСАЛА. В период существования СССР, АСАЛА осуществила несколько десятков террористических актов (известные взрывы в метро в 70-е годы), которые должны были якобы способствовать международному признанию т.н. «армянского вопроса».

Однако с распадом СССР армянский терроризм поменял направленность и превратился в орудие захватнической политики по отношению к Азербайджану, которая уже осуществлялась под ширмой «борьбы за самоопределение армян Карабаха».

С середины 80-х годов по настоящее время армянский терроризм в своем развитии прошел два организационных этапа.

Первый — связан с последними годами СССР, когда руководство Арм.ССР, стремившееся к независимости от контроля центральных органов власти, начало широкомасштабную кампанию по приглашению в Ереван активистов радикальных организаций зарубежной диаспоры. А по сути — боевиков различных террористических организаций: «Дашнакцутюн», АСАЛА, МАГ, «Союз армян», «Армянский Освободительный Фронт» и др. Правительство Армении дало разрешение на деятельность в республике указанных организаций, предоставило убежище находящимся в розыске террористам, обеспечило деньгами, поддельными документами, транспортом и оружием. В район разжигаемого армянской диаспорой конфликта через Армению направлялись террористы, оружие и финансы из Ирана, Ливана, Франции, США, России и Греции.

В Ереване на государственном уровне организовывались компании по поддержке армян, осужденных за теракты против турецких представительств. Так, для реабилитации уроженца Сирии, члена АСАЛА Варужана Карапетяна, осужденного во

Франции за взрыв в июне 1983 года в аэропорту г. Орли, спецслужбами Армении, используя возможности Эчмиадзинской церкви, был осуществлен сбор около миллиона подписей с требованиями его освобождения.

Прибывающие в Ереван террористы были задействованы в изгнании азербайджанцев из Армении. В атмосфере террора и всеобщего психоза с их участием насильственным путем было убито свыше 100, изгнано около 250 тыс. азербайджанцев. Позже, пытаясь уйти от ответственности, экс-президент Л.Тер-Петросян всё свалил на свою оппозицию в лице дашнаков, заявив в парламенте Армении: «Дашнакцутюн» создало на территории Армении запрещенные законом ячейки, кружки и молодежные организации»¹.

Выпущенный из французской тюрьмы известный международный террорист, гражданин США Монте Мелконян появился в Армении в 1990 году и сразу же был переправлен в Нагорный Карабах. Являясь руководителем АСАЛА и профессиональным террористом, он был учеником известного международного террориста Карлоса. Пройдя школу по подготовке террористов в долине Бекаа в Ливане, среди единомышленников он слыл специалистом по взрывным устройствам. Свой опыт он использовал в Карабахе. В результате из Карабаха, со своих исконных земель было изгнано около одного миллиона азербайджанцев. В ходе боя с частями азербайджанской армии летом 1993 г. Монте Мелконян был убит. На его похоронах в г. Ереване приняли участие почти все официальные лидеры «демократической» Армении, включая президента. Он объявлен национальным героем Армении, а его именем назван один из диверсионных центров Министерства Обороны РА².

¹ Гулиев А.Д. *История террора — история борьбы за власть и влияние.* / А.Д.Гулиев. Держава і права: Зб. наук. пр. — Київ: Ін-т держава і права ім. Корецького НАН України, 2011, № 53, с. 560–566.

² Гулиев А.Д., Маначинский А.Я. *Вызовы терроризма в Черноморском регионе: этнологический аспект, или есть ли у террористов родина?* / *Международное право и проблемы интеграции.* — Баку: Изд-во БГУ, 2010, №4 (24), с. 59–68.

На фоне выступлений армян Карабаха за «самоопределение», «справедливое урегулирование конфликта» и их «борьбы за исторические права», правительство Армении направляло в регион новых членов АСАЛА. Так, в 1992 г. в г. Ханкенди вертолетом из Еревана был переброшен Вазген Сислян — террорист, участвовавший в захвате турецкого посольства в Париже в 1981 году. Переквалифицировавшись в «борца за свободу Арцаха», в интервью газете «Московские новости» Сислян заявил, что политика насилия имеет большую важность для привлечения общественного внимания к армянскому делу. Свою «лепту» в истреблении мирных азербайджанских крестьян Карабаха внесли также террористы с Ближнего Востока Абу Али и Гильберт Минасян. Посещая Ереван и Карабах и дополняя кровавые деяния своих единомышленников, они успели пригрозить Турции и международным нефтяным компаниям осуществлением терактов против их представительств в случае участия в справедливом урегулировании Карабахского конфликта. Вскоре отдельные теракты переросли в необъявленную войну Армении с Азербайджаном за отторжение Нагорного Карабаха, ведущуюся все теми же террористическими организациями, но уже выросшими до размеров террористических армий и бригад, имеющими на вооружении самое современное оружие. Политика государственного терроризма в отношении азербайджанцев в Армении нашла свое логическое продолжение в Нагорном Карабахе.

Согласно материалам различных СМИ, армянскими террористами на другой территории Азербайджана с 1989–94 гг. было совершено 29 крупных терактов на средствах транспорта, сбито 2 гражданских вертолета и 2 гражданских самолета.

Вначале основной мишенью армянских террористов стали транспортные средства, связывающие азербайджанские села в Карабахе с остальным Азербайджаном. Так, 28 января 1992 года в небе Карабаха ракетой «земля-воздух» был сбит рейсовый гражданский транспортный вертолет «Агдам — Шуша». Погибли — 41 пассажир, в основном эвакуируемые из зоны боевых действий азербайджанские женщины и дети, а также три члена экипажа. Там же, в районе города Ханкенди 18 марта 1994 года

армянскими террористами в воздушном международном коридоре был сбит самолет «Геркулес» иранских ВВС с находящимися на борту дипломатами и их семьями, летевшими из Москвы в Тегеран. В результате погибли все пассажиры — 34 человека. Несмотря на все попытки иранской стороны установить лиц, причастных к теракту, сделать им это не удалось. Террористы, нашедшие убежище в Нагорном Карабахе, вновь остались безнаказанными.

Группой террористов, орудующих на дороге Лачын — Шуша 9 января 1991 года в автомобиле были расстреляны корреспондент газеты «Молодежь Азербайджана» С. Аскерова и три офицера Советской Армии. Несмотря на то, что организаторы и исполнители теракта Мкртчян А.М., Петросян Т.А., Мангасарян А.А. и Арутюнян Т.М. были арестованы и приговорены судом к высшей мере наказания — расстрелу, в настоящее время они нашли убежище в Республике Армения.

Официальный Ереван, вооружая различные группы террористов современным оружием, в том числе ракетным, непосредственно несет ответственность за теракт, совершенный 20 ноября 1991 года, когда вблизи села Гаракенд Ходжавендского района Азербайджана был сбит вертолет с группой видных государственных деятелей Азербайджана¹.

Кровавым венцом армянской террористической мысли является геноцид, устроенный в Карабахе в феврале 1992 года над целым городом, населенным азербайджанцами — Ходжалы, население которого составляло 7 тысяч человек. В ходе крупномасштабной акции после захвата Ходжалы армянскими формированиями при участии «зарубежных специалистов» и регулярных российских спецподразделений были зверски убиты 613 мирных азербайджанских граждан, тысячи пропали без вести. Город расположен на оккупированной армянами территории и в настоящее время превращен в развалины. Акция была осуществлена для устрашения и с целью поколебать надежду азербайджанского населения Карабаха на проживание в указанном регионе Азербайджана. Данная практика была продолжена

¹ Мехтиев Р.Э. *Межнациональные отношения: анализ проблем и поиск решений* / Р.Э. Мехтиев. — Баку, 1992. — 173 с.

и в ходе захвата основного центра карабахских азербайджанцев г. Шуша, где к настоящему времени уничтожены все памятники культуры, свидетельствующие о её исторической принадлежности Азербайджану. Следует отметить особую жестокость армянских террористов при совершении преступлений.

Армянские террористы, не ограничиваясь территорией самого Азербайджана, перекинули свою деятельность и на территории других сопредельных регионов, в особенности, Российской Федерации. Так, в Ростове-на-Дону в 1991 г. ими было осуществлено убийство заместителя начальника Управления Внутренних войск в Закавказье полковника Владимира Блахотина. О причастности АСАЛА к убийству В. Блахотина свидетельствовало то, что убийцы Багманян А., Антонян А. и Акопян К. имели при себе документы прикрытия, использование которых характерно именно для этой организации — членские удостоверения религиозной благотворительной организации «Амарас», имеющей отделения в Карабахе и в зарубежных армянских общинах. Приговором судебной коллегии Ростовского областного суда РФ Багманян А., Антонян А. осуждены к 15 годам лишения свободы. Из географии приведённых ниже терактов следует, что по замыслу вдохновителей армянского терроризма кровавое кольцо должно было опоясать Азербайджан по всему периметру его границ. В этой связи из Армении в сопредельные страны были направлены несколько групп террористов.

Их усилиями было совершено несколько взрывов на железнодорожных путях, соединяющих Азербайджан с соседними странами: 30 мая 1991 года вблизи станции Хасавюрт (Дагестан) взорван пассажирский поезд «Москва — Баку». Погибли 11 и ранены 22 человека; 31 июля 1991 года вблизи станции Темиртау (Дагестан) взорван поезд, следовавший до Баку, погибли 16 и ранены 20 человек; 8 января 1992 года взорван морской паром «Красноводск — Баку». Погибли 25 и ранены 88 человек; 28 февраля 1993 года вблизи станции Гудермес (Чечня) взорван пассажирский поезд «Кисловодск — Баку». Погибли 11 и ранены 18 человек; 1 февраля 1994 года на железнодорожном вокзале г. Баку взорван пассажирский поезд «Кисловодск — Баку». По-

гибли 3 и ранены свыше 20 человек; 13 апреля 1994 года на станции «Дагестанские огни» (РФ) взорван пассажирский поезд «Москва — Баку». Погибли 6 и ранены 3 человека.

Основную массу погибших и искалеченных людей составляют гражданские лица из числа азербайджанцев.

Второй этап реализации задач, стоящих перед международным сообществом армянских террористов, связан с обретением Арменией государственной независимости. После реорганизации спецслужб Армении, «стихийный» период деятельности армянских террористических организаций завершился. После реорганизации КГБ Армении в Главное Управление Национальной Безопасности (ГУНБ), был создан специальный отдел по проведению террористических и диверсионных операций.

Одним из направлений деятельности отдела стало использование традиционных армянских террористических организаций в интересах правительства Армении, а другим — создание новых террористических групп под прикрытием различных структур. Так, в г. Пятигорске под прикрытием ассоциации «Казис» был создан центр, занимающийся диверсионно-подрывной работой против Азербайджана. Деятельностью центра руководили кадровые офицеры МНБ Армении, которые занимались подготовкой и осуществлением терактов. Отличительной особенностью Пятигорского центра является то, что в своей деятельности были сделаны акценты на индивидуальный террор — убийства. Так, исходя из опубликованных в СМИ Азербайджана информации, можно полагать, что центр причастен к убийству нескольких азербайджанских бизнесменов, работающих на Северном Кавказе. Центр имеет также прямое отношение к серии взрывов на железнодорожных путях, идущих из Северного Кавказа в Азербайджан. В настоящее время террористы из указанного центра скрываются в Республике Армения. О причастности силовых структур Армении к террористической деятельности в Азербайджане свидетельствуют многочисленные следственные материалы по делам Хатковского, а также факты расследования право-

охранительными органами Азербайджана взрыва в Бакинском метро в марте 1994 г., осуществленного активистами «Садвала» по заданию ГУНЕ РА. Исходя из преданных огласке материалов, следует, что в 1992 году спецслужбы РА, с целью осуществления акции террора на территории Азербайджана, установили контакт с лидерами лезгинского движения «Садвал». В апреле 1992 года 17 активистов «Садвала» проходили обучение по ведению диверсионных операций в поселке Лусакер Наирийского р-на Армении. В последующем, в марте 1994 года ими был произведен взрыв в бакинском метро. В результате этого взрыва погибло 14 человек, 42 получили ранения. В ходе следствия доказано, что, будучи в Армении их инструктировали и обучали взрывному делу сотрудники спецслужб, а также армяне-террористы из-за рубежа. В августе 1993 года на железнодорожном вокзале в г. Баку спецслужбами Азербайджана, при попытке совершения очередного теракта, был задержан гражданин РФ Хатковский Игорь Анатолиевич. На следствии он признался, что был завербован ГУНЕ РА с целью проведения на территории Азербайджана диверсионных и террористических операций¹. Организаторы акций были арестованы спецслужбами России, при них были обнаружены взрывчатые средства и в ходе следствия они признались в содеянном.

Однако, в последующем судебное разбирательство по организаторам терактов, по личной просьбе президента Армении Л.Тер-Петросяна, было переведено из Москвы в периферийный г. Тамбов. Вскоре после суда возглавлявший группу подполковник Джаан Оганесян — начальник отдела диверсионных операций ГУНБ Армении и его заместитель майор Ашот Галоян, как и другие организаторы преступлений были отпущены и нашли укрытие на территории Республики Армения. Несмотря на неоднократные обращения прокуратуры Азербайджана, преступников не только не выдали, а напротив они были повышены в званиях. О государственной политике нынешнего руководства

¹ Гулиев А.Д., Османов А.М. Указ. Раб., см: Гулиев А.Д. О новых вызовах и угрозах национальной безопасности государства А.Д.Гулиев. Часопис. Київського університету права (наук. журнал), 2010, №3, с. 275–280.

Армении и ее причастности к международному терроризму свидетельствуют и материалы следствия английских правоохранительных органов по делу об убийстве братьев Уциевых в Лондоне. Следствие доказало причастность к убийству чеченцев сотрудников ГУНБ Армении. Английский судья Горланд на суде заявил: «За убийцей чеченцев — М. Мартиросяном, кроется фигура организатора Саркисяна, который является генералом ГУНБ Армении». Сам убийца, Мкртыч Мартиросян, также является кадровым офицером спецслужб РА.

Поставив на службу государственным интересам международный террор, официальный Ереван активно пытается использовать в русле этой политики и «курдский вопрос». В декабре 1993 г. с санкции официальных структур в Армении, в поселке Алагез началось формирование т.н. «Армии освобождения народов Курдистана» (АОНК) из числа проживающих там курдов-езидов. Командующим армией является Джамиль Байик. Отдельные группы АОНК принимают участие в террористических операциях в Турции, а также проходят стажировку в Нагорном Карабахе. Пытаясь разжечь межнациональную рознь в Азербайджане, Армения активно использует этнический фактор, а также военнопленных, которых вербует для осуществления террористических акций. Так, 3 июля 1994 г. в Бакинском метрополитене, между станциями «28 мая» — «Гянджлик» произошёл взрыв во втором вагоне электропоезда. В результате террористического акта погибли 13 и были ранены 42 человека, в том числе женщины и дети. Государству был нанесён большой материальный и моральный ущерб. Проведёнными оперативно-следственными мероприятиями было установлено, что взрыв в метро был совершён неким Аслановым Азером Салман оглы, 1967 г. рождения, уроженцем и жителем г. Баку, лезгином по национальности, бывшим офицером Азербайджанских Вооружённых сил, который, находясь в армянском плену, в 1994 г. был завербован спецслужбами РА. Следствием доказано, что спецслужбы Армении вели длительную обработку А. Асланова, в том числе с использованием наркотических веществ, склоняя его к проведению террористических актов на территории Азербайджана. Кроме того, было установлено, что для принужде-

ния А. Асланова к совершению теракта спецслужбами Армении через своего агента-связника, проживающего в г. Москве Аюкопяна Артура Шмавоновича, был организован приезд матери А. Асланова в г. Ереван, а оттуда под предлогом вызволения сына из плена, она была вывезена в оккупированный г. Шуша. Мать А. Асланова, оставшаяся в заложницах на весь период его подготовки к осуществлению теракта в метрополитене, была выпущена на свободу спустя неделю после взрыва.

В ходе проведения оперативно-следственных мероприятий, А. Асланов был установлен в г. Махачкале РФ и по просьбе МНБ АР 3 сентября 1996 г. был арестован сотрудниками Анти-террористического центра (АТЦ) ФСБ РФ и был передан азербайджанской стороне. Следствием установлено, что к подготовке взрыва в Бакинском метрополитене помимо вербовавших А. Асланова сотрудников спецслужб Армении — полковника Карена Багдасаряна, некоего полковника по кличке Агван, капитана Сейрана Саркисяна и других также был причастен армянский писатель провинциального масштаба, один из идеологов отделения Нагорной части Карабаха от Азербайджана — Зорий Балаян. Со слов подследственного, на проведение указанного террористического акта также было получено «благословение» тогдашнего президента так называемой «Нагорно-Карабахской Республики» господина Роберта Кочаряна (позднее президента Армении). Следствием доказано, что перед отправкой А. Асланова на выполнение задания, сотрудники спецслужб Армении в присутствии террориста передали командиру рейсового самолёта Ереван — Минеральные Воды (РФ) чёрный «дипломат» с самодельным взрывным устройством (СВУ), камуфлированным под пачки из-под печенья, масла, шоколада и под баллончик из-под косметического дезодоранта, который по прибытию в конечный пункт, минуя досмотр, передал «дипломат» А. Асланову. Накануне террорист был снабжён поддельными документами и крупной суммой денег. Из показания подсудимого стало известно, что Республика Армения в лице Зория Балаяна вела переговоры с генеральным директором акционерного общества «Дагнефть» Махачевым Гаджи Нухиевичем о поставках крупной партии оружия и боеприпасов в Дагестан в обмен на нефть

и нефтепродукты. Полученные таким образом вооружения, Г. Махачев продавал чеченской стороне, а некоторую часть разместил на базах вблизи государственной границы Азербайджанской Республики. Армянский терроризм является дестабилизирующим фактором во всём Кавказском регионе и направлен не только против интересов Азербайджана. Он используется также против интересов Турции, США, Грузии и др. стран. По информации грузинских СМИ, к покушению на главу государства Грузии Шеварнадзе Э.А. причастны армянские террористы из числа граждан этой страны. В частности, начальник авиационной части, расположенной на российской военной базе в Грузии подполковник Михаил Маркарян, тесно сотрудничал с представителями армянского сепаратистского движения «Джавахк» (организация выступает за присоединение южных регионов Грузии к Армении). Во время визита Шеварнадзе в конце апреля 1998 года в Турцию в двигателях самолёта был обнаружен песок, который мог стать причиной аварии. Следствие по данному вопросу не завершено.

Следует отметить, что в Джавахетии действуют несколько армянских организаций террористического толка, имеющих реальное влияние на развитие ситуации в этом регионе. Это, прежде всего наиболее крупная политизированная организация «Джавахк», возглавляемая Самвелом Петросяном и Давидом Векиляном, штаб-квартира, которой расположена в региональном центре, в комфортабельном офисе с внутренней охраной. Они выступают за предоставление региону фактической независимости, прикрытой статусом административной автономии, однако на самом деле являются инструментом по претворению в жизнь известной бредовой идеи о восстановлении т.н. «великой Армении» в границах 3-х морей.

Военизированная организация «Фидаины» (лидер Амбарцум Геворкян), располагающая небольшими группами боевиков в основных населённых пунктах региона — Богдановке, Орловке, Самеба, Пасофна, полностью контролируется боевым крылом партии «Дашнакцутюн». Именно по их указанию боевиками-федаинами в сентябре 1996 г. был избит известный своими прогрузинскими взглядами мэр Ахалкалаки Сергей Дарбинян.

Роберт Кочарян как крёстный «Отец» реабилитации руководителей армянских террористических организаций

После ухода в отставку президента Л.Тер-Петросяна в Армении начался процесс по реабилитации руководителей армянских террористических организаций. Еще, будучи исполняющим обязанности главы армянского государства, Роберт Кочарян, выдвинув свою кандидатуру на пост президента Армении, досрочно реабилитировал и освободил из тюрьмы известного иранского террориста Гранта Маркаряна. Последний, являясь членом бюро АРФД и гражданином Ирана, по поддельным документам в 1991 году был переброшен из Армении в Карабах. Он вместе с другими террористами Монте Мелконяном и Вазгеном Сисляном признан по инициативе Р. Кочаряна, ни много, ни мало «героем» Карабахской войны. Это дает основание считать, что Р.Кочарян, будучи «председателем государственного комитета по обороне», в 1992 году в г. Ханкенди принимал непосредственное участие в организации террористических актов в отношении азербайджанского населения региона. По инициативе президента Р. Кочаряна из ереванской тюрьмы выпущен и лидер АРФД Ваган Оганесян, осужденный в 1996 году за террористическую деятельность организации «Дро». В последствие В.Оганесян стал советником президента Республики Армения. Р.Кочарян и нагорно-карабахская команда не скрывали свои тесные контакты с армянскими террористами. Так, на состоявшемся 25 ноября 1997 г. в здании филармонии г. Еревана вечере памяти Монте Мелконяна, было зачитано обращение Р. Кочаряна, в котором говорилось, что «Арцах освобождён и ради этого отдал свою жизнь патриот Монте Мелконян, это не подлежит забвению¹.

Указанные факты частично известны мировой общественности. В частности, в одной из книг в разделе о Карабахе руководитель калифорнийского Евразийского центра Алан Фогельквист раскрыл тайну, которой окутана начальная стадия конфликта — изгнание азербайджанцев из Армении, роль некарабахских армян в ИКАО, события в Сумгаите, «чёрный

¹ Tutuncu M. Памяти Монте. «Caucasus. War & Peace. The New World Disorder & Caucasian» Haarlem, SOTA, 1998, с. 134; Голос Армении, 1997, 27 ноября.

январь» 1990 года в Баку. В этой же книге голландский журналист Чарльз Ван Дёр Леу, затрагивает тему армянского терроризма. В частности он пишет, что в карабахском конфликте и в политической карьере Роберта Кочаряна важную роль сыграла АСАЛА. Террористы АСАЛА Давидян и Мелконян, перебравшиеся из Ливана в Карабах, были приняты Р. Кочаряном на службу в качестве «полевых командиров» и именно они несут ответственность за резню азербайджанцев в Ходжалы, Шуше и Лачыне. АСАЛА, сменившая название на «Вреж» («Мечь»), связана с армянскими и российскими спецслужбами, имеет своих людей в Ростове и совершила оттуда в 1994–1995 годах несколько террористических актов в поездах, следовавших в Азербайджан. Анализ вышеприведённых фактов даёт основания полагать, что терроризм в Армении возведен в ранг государственной политики и правящей элитой рассматривается в качестве основного инструмента внешне и внутривнутриполитического механизма. Под лозунгом «борьбы за право армян Карабаха на самоопределение» к власти в Армении пришли силы, использующие терроризм для удовлетворения своих идеологических установок и территориальных претензий.

Азербайджану лучше, чем многим другим, известно насколько опасен террор. Террор на земле должен быть искоренен. Против кого бы он ни был направлен. Мы внесем свой вклад в искоренение террора. Но вместе с тем все мировое сообщество должно знать, что следует дать отпор и террору, направленному против Азербайджана¹.

Заметим, что Азербайджан не имел даже возможности поднять вопрос о предоставлении автономии гораздо большему азербайджанскому населению в Армении, чем армян в Нагорном Карабахе².

¹ Алиев Намик. *Право народов на самоопределение и территориальная целостность государств. Территориальная целостность государств и соблюдение прав человека: Материалы Международной научно-практической конференции. 17 сентября 2014 г. Кишинэу. — Кишинэу, 2015, с. 13–21.*

² Погорилко В.Ф., Гулиев А.Д. *Нагорный Карабах: какая автономия ему нужна — формальная или реальная / В.Ф. Погорилко, А.Д. Гулиев. Держава і права: зб. наук.прац. — Київ: Ін-т держава і права ім. Корецького НАН України, 2001, вип. 12. № 12, с. 206–214.*

С международно-правовой точки зрения, конфликт явился результатом агрессии соседнего государства — Республики Армения. Прикрытием для агрессии стали действия сепаратистской группировки армян Нагорного Карабаха, провозгласивших отделение этого региона от Азербайджана. Военно-политические цели, преследуемые армянской стороной в конфликте и реализуемые силовым путем, — это ревизия существующих границ, оккупация и последующая аннексия Карабаха и прилегающих азербайджанских территорий. Неполное признание миром этих очевидных реалий крайне, в конечном счете, усложнило проблему. Это обстоятельство следовало бы признать большим успехом армянской пропагандистской машины.

С военной точки зрения, по мере своего развития, стандартный геополитический кризис в результате поэтапной горизонтальной и вертикальной эскалации трансформировался в региональный вооруженный конфликт средней интенсивности.

Исключительно сложным оказался политический фон конфликта. Армяно-азербайджанский конфликт напрямую затрагивает интересы многих государств, в том числе США, России, Франции, Турции и Ирана, пребывающих в состоянии соперничества за влияние в регионе и контроль над источниками и маршрутами транспортировки каспийской нефти. Индивидуальные и коллективные усилия по политическому урегулированию конфликта, в том числе со стороны международных организаций (ООН, ОБСЕ, СНГ) оказались неэффективными. Четыре резолюции Совета Безопасности ООН по армяно-азербайджанскому конфликту остаются невыполненными³.

³ Гулиев А.Д. *Международный орган — Организация Объединенных Наций — в борьбе с терроризмом* / А.Д. Гулиев. *Права і суспільство. — Донецьк, 2009, №6, с. 159–164.*

1.5. АВТОНОМИЯ ДЛЯ НАГОРНОГО КАРАБАХА КАК СРЕДСТВО РАЗРЕШЕНИЯ ЭТНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО КОНФЛИКТА¹

Разрешение нагорно-карабахского конфликта связано с вопросом предоставления региону, как обещает азербайджанская сторона, самоуправления в форме автономии.

Европейское понимание автономии относительно отличается от автономии бывших республик Советского Союза, которые накопили довольно богатый опыт автономизации — формальный и реальный, которого Европа не имела.

Автономия² — это один из этапов процесса децентрализации. Если исходить из этимологии греческого понимания этого слова (*autos* — сам + *nomos* закон), то это, в определенной степени, этап перехода от жесткого подчинения к определению своих полномочий с тем, чтобы, в конечном итоге, отделиться в самостоятельную структурную единицу. И для того, чтобы понять суть этого явления, скорее всего, надо ответить на три традиционных вопроса. Первый, какая часть населения государства, которая по тем или иным причинам не удовлетворена существующим положением, желает иметь какой-то круг дополнительных возможностей, который в юридической форме выражается в виде полномочий — прав и соответственно обязанностей? Во-вторых, какой круг прав желает иметь это часть населения по сравнению с тем, что предоставляется обычным административно — территориальным единицам внутри этого государства? И третий, какими средствами это достигается? История знает разные средства мирные — цивилизованные и средства насильственные нецивилизованные.

Очертя круг этих трех традиционных вопросов, мы можем уже реально говорить о статусе автономии. Автономия, безусловно, предполагает существование какого-либо государства, внутри которого эта автономия возникает. В основном автономия

¹ Виктор Погорилко, Ариф Гулиев. Автономия для Нагорного Карабаха как средство решения этно-территориального конфликта. Право восстановления территориальной целостности государства. Сборник статей / Под науч. ред. проф., д-ра наук Намика Алиева. Харьков: Факт, 2020. С. 93–102.

² Краткий политический словарь. — Москва: Политиздат, 1989, С. 6.

характерна для унитарного государства. Но имели место случаи, когда автономии возникали внутри федеративного государства: бывшего Советского Союза, бывшей Югославии.

Если сделать исторический экскурс, то мы увидим, что эта проблема не XIX века, и даже не XX или XXI века, это проблема, которая возникла значительно раньше. Она существует все то время, пока существует государство, что это было значительно более распространено в далекие эпохи, когда не было сильной централизации внутри государств, не было возможности центра постоянно воздействовать на провинцию, на периферию и в этой связи в древние времена и в средние века сохранение автономии было правилом. Многие провинции внутри государства сохраняли автономию, т.е. они имели более широкий круг полномочий, чем обычно представлялось другим территориям. И даже в случаях насильственного присоединения какого-то государства к более сильному централизованному государству за этим государством сохранялся относительный статус автономии. Так, Финляндия, хотя и была в составе российского самодержавного государства, но сохраняла в значительной степени автономию. Это было условие вхождения (завоевания) Финляндии Россией¹. Можно согласиться, что юридический характер эта проблема приобретает именно в конце XIX и начале XX веков, когда в Европе образовались национальные государства.

И в этом случае проблема статуса автономии приобретает несколько другой оттенок. Не просто оттенок обладания определенными правами более высокого уровня, но и оттенок защиты интересов этнических меньшинств, проживающих на территории централизованного унитарного государства. Когда марксистская теория в целом требовала объединения всех не по этническому, не по национальному признаку, а по классовому признаку (выдвинув, провозгласив — знаменитый лозунг «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»), тогда возникли этнические трения внутри революционеров. К тому же революционеры не настолько далеко ушли от существующего быта, чтобы не понимать: каждый из них, будучи революционером, принадлежит к определенной

¹ Пидлуцкий Олекса. Карл Маннергейм: Маршал, который победил Сталина. — Зеркало недели, № 21, 02 июня 2001 г., с. 18.

этнической среде. Была знаменитая организация — объединение еврейских социал-демократов России, Литвы и Польши. Эта организация, которая именовалась «Бунд», что в переводе с иврит означает союз, предложила определенную схему будущего государственного образования с полиэтническим составом населения. Это так называемая культурная автономия, в которой предполагалось, что все люди, принадлежащие к одной этнической группе, предположим, евреи, независимо от того, где они проживают — на территории Российского государства, они подчиняются каким-то особым установлениям, которые представляются именно этой этнической группе. При этом они считали возможным, что другие этнические группы тоже могут создавать такие обособленные общества, группы людей внутри государства. В то время это породило ожесточенную дискуссию. В.И. Ленин очень резко выступил против бундовцев и отстаивал автономию как самое лучшее средство решения национального вопроса в России¹. Правда, этот политик через несколько лет в корне поменял свою точку зрения и посчитал, что автономизация уже не пригодна для России, и после Октябрьской революции он стал на позицию того, что это должна быть федерация², состоящая из государств, образованных на территории бывшей Российской империи.

Фактически то, что мы называли союзными республиками, не отличалось от автономии в классическом смысле этого слова. Формально, по Конституции, они обладали большими полномочиями, но в реальной жизни это были самые настоящие автономии в западном понимании этого слова. Но, кроме союзной республики, Советская власть дала новые виды автономии, такие, как автономная республика, автономная область и автономный округ. Чем реально они отличались друг от друга, даже теоретики советского государственного права затруднялись ответить, потому что все решал один орган, и автономия была лишь формой для того, чтобы обеспечить власть тоталитарного государства. Будучи в составе Советского Союза как союзная республика, Азербайджан в своем составе имел два автономных образования:

¹ Ленин В.И. ПСС, т. 7, С.100–101.

² Ленин В.И. ПСС, т. 28, С. 408.

Нахичеванскую Автономную Республику и Нагорно-Карабахскую автономную область. Основы Нахичеванской автономии были заложены Карским от 13 октября 1921 г. и Московским от 16 марта 1921 г. международными договорами.

Право на самоопределение или покушение на территориальную целостность. В 1970 году в Декларации международного права, было подчеркнуто, что, принцип самоопределения, «не должен трактоваться как санкционирующий или поощряющий расчленение, частичное или полное нарушение территориальной целостности или политического единства суверенных и независимых государств, действующих с соблюдением принципа равноправия и самоопределения»¹.

Тезис об относительной несовместимости международно-правовых принципов права наций на самоопределение и недопустимости нарушения территориальной целостности был возведен в СССР в абсолют при рассмотрении межнациональных конфликтов в разных регионах государства.

Вместе с тем современная история государств, входивших ранее в СССР, свидетельствует о том, что вопросы территориального устройства способны существенно повлиять на развитие событий и политическую ситуацию в данном регионе на долгий период.

Попытка проведения демократических реформ в общественно-политической жизни советского общества, ряд регионов поставил вопрос об изменении своего государственно-правового статуса «на основе права на самоопределение». В некоторых союзных республиках, не без оснований видя это покушение на их территориальную целостность, упразднили автономные образования (Нагорный Карабах в Азербайджане, Южная Осетия в Грузии) или не признали новых образований (как, например, в Молдове). Все это привело к значительному обострению отношений между представителями различных этнических групп².

¹ Алиев Н. Г. *Процесс образования (развития) территориальной автономии*. — *Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Məlumatı*, 1999, № 2, S. 98.

² *Материалы совместного семинара Конституционного Суда Азербайджанской Республики с Венецианской Комиссией Совета Европы на тему «Конституционный статус Автономии»*. — *Konstitusiyası Məhkəməsinin Məlumatları (Bakı)*, 1999, № 2. С. 65–66.

Современной практике уже известны случаи, когда правом нации на самоопределение прикрываются аннексионистские цели. Примером может служить так называемое «стремление» армянского населения Нагорного Карабаха самоопределиться. На первый взгляд, ничего предосудительного в этом нет. Однако здесь следует отметить, что армянский народ уже давно самоопределился и имеет собственное мононациональное государство. Признав право на самоопределение армянского населения в Азербайджане, одновременно признанием права на самоопределение армян в России, армян во Франции, армян в США и т.д.¹ Одна нация не может самоопределиться дважды и более раз и иметь несколько государств.

Для достижения сепаратистских целей часто декларируется право на самоопределение «народа Нагорного Карабаха». Однако известно, что «народ» — это категория политическая, связанная с наличием государства, гражданством данного государства и его юрисдикцией. В данном вопросе использование подобного понятия невозможно, т. к. понятия «народ Нагорного Карабаха» нет и быть не может. Есть лишь армянское и азербайджанское население Нагорного Карабаха, причем, обе этнические группы обладают равными правами на проживание в пределах территории².

Наиболее ярким примером влияния вопросов, связанных с национально-территориальным устройством, на развитие событий и политическую ситуацию в регионе, а также доказательством возможности использования национально-территориальных противоречий в сепаратистских целях является конфликт между Азербайджаном и Арменией по поводу Нагорного Карабаха³.

Данный вопрос сегодня приобретает новые аспекты в связи с тем, что Конституция Азербайджанской Республики 1995 года наделила наиболее демократичном статусом другое автономное образование на своей территории — Нахчыванскую Автономную

¹ Алиев Намик. *Международное право и нагорно-карабахский конфликт*. — Москва: Вече, 2013. — С. 56.

² Алиев Намик. *Международное право и нагорно-карабахский конфликт*. — Москва: Вече, 2013. — С. 54.

³ Алиев Г.А. *Азербайджан — родина всех азербайджанцев*. — Баку: Азербайджан, 2000, с. 104.

Республику¹. Создав тем самым необходимую прецедентную базу для конструктивного разрешения нагорно-карабахского конфликта. Сегодня Нахчыванская АР продолжает представлять собой автономное образование, имеющее целый ряд государственных атрибутов: свою Конституцию, гарантированную Конституцией и законами Азербайджана законодательную, исполнительную и судебную власть и т. д.

Для того, чтобы уяснить смысл нагорно-карабахского конфликта, достаточно обратить внимание на последние два столетия в истории возникновения предпосылок, создания и развития нагорно-карабахской автономии, иначе говоря, на весь период с момента присоединения Южного Кавказа к России и до нынешних времен.

На момент присоединения Карабахского ханства к России — 14 мая 1805 г. армянское население региона составляло лишь пятую его часть. По данным «Описания Карабахской провинции», составленного в 1823 г. чиновниками императора России, «в Карабахском ханстве было 90 тыс. жителей, имелся один город и более 600 сел, из коих всего лишь 150 армянских. В Шуше проживало примерно 1948 семей, состоящих из азербайджанцев и 474 армян. В деревнях соответственно около 13 тыс. и более 4 тыс.».

В ходе русско-иранских войн 1804–1813 гг. и 1826–1828 гг. и после них начинается массовое переселение армян на Южный Кавказ, в том числе и в Карабах. Как свидетельствуют официальные документы, значительная масса переселенцев поселилась именно в Карабахе. Шавров Н.Н. писал: «С 1828 по 1830 гг. мы переселили в Закавказье свыше 40 тыс. персидских и 84 тыс. турецких армян и водворили их на лучших казенных землях Елисаветпольской и Эриванской губерний. Там армянское население было ничтожно, и им было отведено более 200 тыс. десятин казенных земель и куплено более чем на 2 млн. рублей частновладельческих земель у мусульман. Нагорная часть Елисаветпольской губернии и берега озера Геокча (нынешний Севан) заселены этими армянами. Необходимо иметь в виду, что на

¹ Алиев Г.А. *Азербайджан — родина всех азербайджанцев.* — Баку: Азербайджан, 2000, с. 104.

124 тыс. армян, официально переселенных, переселилось сюда и множество неофициальных, так что общее число значительно превышает 200 тыс. человек»¹.

Возможные последствия данного переселения, радикальное видоизменение этнического состава населения данной территории уже тогда, в XIX веке, беспокоили не только представителей коренного населения, но также и здравомыслящую часть русской интеллигенции. В частности, выдающийся русский дипломат и поэт А. С. Грибоедов (кстати, непосредственно причастный к Туркманчайскому договору, разделившему Азербайджан на две части) писал: «Так же мы с ним (князем Аргутинским) немало рассуждали о внушениях, которые должно дать мусульманам, чтобы помирить их с нынешним их отягощением, которые не будет долговременно. И искоренить из них опасения насчет того, что армяне завладеют навсегда землями, куда их на первый раз пустили»².

Еще 22 мая 1919 г. А. И. Микоян в своем докладе В. И. Ленину сообщал: «Дашнаки — агенты армянского правительства — добиваются присоединения Карабаха к Армении, но это для населения Карабаха значило бы лишиться источника своей жизни в Баку и связаться с Эриванью, с которой никогда и ничем не были связаны.

Армянское крестьянство на пятом съезде решило признать и примкнуть тоже к Советскому Азербайджану»³.

Уже вскоре после установления власти большевиков в Азербайджане, 19 июня 1920 года на имя наркома иностранных дел РСФСР Г. В. Чичерина за подписью Г. К. Орджоникидзе была направлена телеграмма: «В Карабахе и Зангезуре провозглашена Советская власть, и вышеупомянутые территории считают себя частью Азербайджанской Советской Республики»⁴.

¹ Шавров Н. Н. *Новая угроза русскому делу в Закавказье: предстоящая распродажа Мугани инородцам*. — СПб, 1911. — С. 59–60.

² Грибоедов А. С. *Соч. в 2-х томах*. — Т.2. — М., 1971. — С. 341.

³ *К истории образования Нагорно-Карабахской Автономной Области Азербайджанской ССР, документы и материалы*. Б.: Изд-во Азернешр, 1989. — С. 16, 49, 65, 152.

⁴ Там же.

В декларации правительства уже Советского Азербайджана от 1 декабря 1920 г. говорилось, что «...трудовому крестьянству Нагорного Карабаха предоставляется полное право самоопределяться»¹. Идея предоставления Нагорному Карабаху права самоопределения дебатировалась в партийных и советских кругах. И постепенно зрело мнение о необходимости объявления автономии Нагорного Карабаха.

5 июля 1921 г. Пленум Кавбюро ЦК с учетом мнения ЦК РКП (б) принял постановление: «Исходя из необходимости национального мира между мусульманами и армянами и экономической связи верхнего и нижнего Карабаха, его постоянной связи с Азербайджаном, Нагорный Карабах оставить в пределах Азербайджанской ССР, предоставив ему широкую областную автономию с административным центром в г. Шуше, входящим в состав автономной области»².

7 июля 1923 г. был издан декрет АзЦИКа «Об образовании автономной области Нагорного Карабаха»³. В 1982 г. был принят последний акт, утвердивший статус Нагорного Карабаха, как автономной области в составе Азербайджанской ССР — Закон Азербайджанской ССР «О Нагорно-Карабахской автономной области». Статус автономии определялся Конституцией СССР, Конституцией Азербайджанской ССР и упомянутым законом.

В соответствии с законом Нагорный Карабах, так же как и любая другая автономия, имел представительство на съезде народных депутатов СССР, а в Совете Национальностей Верховного Совета СССР представлялся пятью депутатами. Территория автономии не могла быть изменена без согласия Совета народных депутатов (представительного органа государственной власти) автономии. Гражданам, проживающим на территории автономии, гарантировалось равноправие во всех областях экономической, политической, социальной и культурной жизни, а также возможность пользоваться родным языком, а судопроизводство велось на языке автономной области.

¹ Там же

² Филиал партархива ИМЛ ф. 64. Оп. 2, 1, л. 118, 121–122.

³ К истории образования Нагорно-Карабахской Автономной Области Азербайджанской ССР, документы и материалы. В.: Изд-во Азернешр, 1989, — С. 16, 49, 65, 152.

В соответствии с Конституцией Азербайджанской ССР один из заместителей Председателя Президиума Верховного Совета Азербайджанской ССР избирался от Нагорно-Карабахской автономной области. Председатель областного суда автономии входил в состав Верховного Суда Азербайджанской ССР. Органом государственной власти в автономии являлся Совет народных депутатов, который решал все вопросы местного значения. Совет народных депутатов выбирал свои органы, свой Президиум, а также исполнительный и распорядительный орган Совета, суд автономии и другие руководящие органы. Совет народных депутатов автономии руководил на своей территории государственной, хозяйственной и социально-культурной политикой. Он утверждал план экономического и социального развития, бюджет автономии и отчет о его выполнении, руководил подчиненными ему государственными органами и предприятиями. А также обеспечивал соблюдение законов, охрану государственного и общественного порядка и прав граждан, имел широкие полномочия в сфере регулирования цен, промышленности, строительства, сельского хозяйства, использования природных ресурсов, образования, здравоохранения и т. д.

Автономия и федерация — это вечная тема для народов. Автономия — это компромисс между спорящими сторонами, какие бы ценности здесь не являлись предложениями или причинами. А федерация — это в какой-то степени самообман, ибо, если национальные меньшинства получают право на федерацию с большинством в тех случаях, какие сегодня предусматриваются в международном масштабе. В предложениях Минской группы Азербайджанской Республике это фактически территориальные потери для национального большинства, а национальная автономия — это реальный компромисс, и за этим компромиссом идут уже нормальные процессы. Можно добавить, что это имеет социально-экономический характер. Может быть, многие национальные меньшинства не восставали бы против национального большинства, в рамках этой страны, где экономические процессы шли бы как полагается. Сегодня в европейских странах экономическое благополучие предотвращает процессы самоопределения. Экономические рычаги являются главным фактором создания автономии вплоть до того, чтобы в дальнейшем эти народы

не поднимали других вопросов. Но как долго социальная автономия может оставаться фактором компромисса в рамках существующего спора? То есть сегодня человечество не в состоянии ответить на этот вопрос. Но я думаю, что концепция, которую избрал международный союз и ОБСЕ в отношении Лиссабонского саммита — развитие без войн — может привести к нормальному решению этого вопроса.

Азербайджанская Республика — государство, в состав которого входит Нахчыванская Автономная Республика, поэтому основополагающее значение имеют вопросы, касающиеся взаимосвязи органов государственной власти республики и автономии. Следует отметить, что в связи с известными событиями вокруг территории Нагорного Карабаха Азербайджанской Республики, определение ее статуса стало одной из основных тем переговоров по мирному урегулированию.

Следует отметить, что положение каждого государственного или самоуправленческого органа, урегулированное правовыми нормами, образует его правовой статус.

Таким образом, баланс власти в территориальном аспекте разрешен конституционно. Положение о верховенстве Конституции Азербайджанской Республики нашло свое отражение как в ст. 163 Конституции Азербайджанской Республики, так и в преамбуле Конституции Нахчыванской Автономной Республики. Так согласно Конституции Азербайджанской Республики¹, наряду с другими нормативно-правовыми актами, и Конституция Нахчыванской Автономной Республики должна соответствовать Конституции и законам Азербайджанской Республики. А в преамбуле Конституции Нахчыванской Автономной Республики имеется положение о том, что основу Конституции Нахчыванской Автономной Республики составляет принятая референдумом 12 ноября 1995 г. Конституция Азербайджанской Республики. Эти положения приобретают особый характер в связи с тем, что на территории Азербайджана имеется этнический конфликт вокруг Нагорного Карабаха. Однако, несмотря на большой промежуток времени, международные органы, которые вовлечены в урегулирование этого конфликта, не представили варианта,

¹ Конституция Азербайджанской Республики. — Баку, 2000. — С. 42–45.

который устраивал бы обе стороны. Так, последнее предложение сопредседателей Минской конференции ОБСЕ по созданию «общего государства», противоречит сущности федеративного государства, не говоря унитарного. Как известно, основными признаками федерации является наличие общегосударственных органов (законодательной, исполнительной и судебной власти), целостность территории, единые вооруженные силы, единая денежная система и т. д.

При разрешении конфликтов между государством и его составными частями органы конституционного правосудия призваны обеспечить, с одной стороны, соблюдение конституционных гарантий правового статуса субъекта, с другой — защитить целостность и единство государства. Иными словами. Конституционный суд играет роль поддержания установленного основным законом баланса между государством и его составными частями, а также закрепления децентрализации¹.

При разрешении подобных вопросов, на наш взгляд, в конституционном производстве должно быть обеспечено участие представителей автономии, которые могли бы отстаивать права и законные интересы автономий. Диапазон решения вопроса национальных меньшинств велик — от культурной автономии до федеративного или конфедеративного устройства общего государства².

Что касается Азербайджана, то в Нагорном Карабахе ситуация трагически проста. Был вооруженный конфликт, который вовлек многих погибших с той и другой стороны. Конфликтная ситуация сохраняется. Необходимо выйти из этого состояния. Как найти решение? Но путь-то намечен международным сообществом, в частности, Лиссабонская декларация указала, что необходимо уважать территориальную целостность государств Азербайджана, предоставить значительную автономию Нагор-

¹ *Материалы совместного семинара Конституционного суда Азербайджанской Республики с Венецианской Комиссией Совета Европы на тему «Конституционный статус Автономии».* КММ. — Баку. — №2. — С. 98, 65–66, 79.

² *Примаков Е. М. Годы в большой политике.* — Изд-во Сов. секр. — М., 1999. — С. 396.

ному Карабаху и соответствующие международные гарантии¹. Но до сих пор стороны не смогли это конкретизировать и воплотить в жизнь...

Возможности предоставления автономии — политический инструмент для разрешения конфликта. Автономия — это компромисс между конфликтующими сторонами, с целью мирного урегулирования конфликта Национальная автономия — это реальный компромисс, и за этим компромиссом последуют уже нормальные процессы.

Азербайджанская Республика — государство, в состав которого входит Нахчыванская Автономная Республика, поэтому основополагающее значение имеют вопросы взаимодействия органов государственной власти центра и автономии. Следует отметить, что в связи с известными событиями вокруг территории Нагорного Карабаха Азербайджанской Республики, определение ее статуса стало одной из основных тем переговоров по мирному урегулированию.

Следует отметить, что положение каждого государственного или самоуправленческого органа, урегулированное правовыми нормами, образует его правовой статус.

Таким образом, баланс власти в территориальном аспекте разрешен конституционно. Положение о верховенстве Конституции Азербайджанской Республики нашло свое отражение как в ст. 163 Конституции Азербайджанской Республики, так и в преамбуле Конституции Нахчыванской Автономной Республики. Так, согласно Конституции Азербайджанской Республики, наряду с другими пормативно-правовыми актами, и Конституция Нахчыванской Автономной Республики должна соответствовать Конституции и законам Азербайджанской Республики. А в преамбуле Конституции Нахчыванской Автономной Республики² имеется положение о том, что основу Конституции Нахчыванской Автономной Республики составляет принятая 12 ноября 1995 года референдумом Конституция Азербайджанской Республики.

¹ *Дипломатия мира.* — Баку: Изд-во «Азербайджан». — 1997. — С. 373.

² *Аскеров З.А. Конституционный статус Нахчыванской Автономной Республики.* — Баку: Изд-во БГУ, 1999, с. 26–27.

Эти положения приобретают особый характер в связи с тем, что на территории Азербайджана имеется этнический конфликт, спровоцированный агрессией Армении и повлекший оккупацию 20% территории государства. Однако, несмотря на большой промежуток времени, международные органы, которые вовлечены в урегулирование этого конфликта, не представили варианта, который устраивал бы обе стороны.

Так, в свое время предложения сопредседателей Минской группы ОБСЕ по созданию «общего государства», противоречили сущности федеративного государства, не говоря о том, что вели в дальнейшем к расчленению Азербайджана.

Как известно, основными признаками федерации являются наличие общегосударственных органов (законодательной, исполнительной и судебной власти), целостность территории, единые вооруженные силы, единая денежная система и т. д. Однако в этих предложениях имелись такие положения, как наличие у субъекта федерации собственной армии, эмиссии собственных денежных знаков, придание Нагорному Карабаху статуса, равного с Азербайджаном субъекта в рамках некоего «общего государства». При этом ссылка на международно-признанные границы Азербайджана, как пределы общего государства, не может обеспечить реальных гарантий реализации Азербайджанской Республикой своих суверенных прав в пределах этих границ.

Как видно, предложенный вариант по урегулированию конфликта идет вразрез со ст. 11 Конституции Азербайджанской Республики, где отражено, что территория Азербайджанской Республики является «единой, неприкосновенной и неделимой»¹.

---

¹ Конституция Азербайджанской Республики. — Баку, 2000. — С. 42–45.

1.6. НАУКОВА ШКОЛА, СФОРМОВАНА НАВКОЛО ІДЕЙ В. Ф. АНТИПЕНКА: АКТУАЛЬНІСТЬ, ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ¹

Постановка проблеми. Проблема міжнародно-правової протидії тероризму становить предмет наукового інтересу науководослідних установ та учених багатьох країн світу. Проте серйозних результатів, які могли б вплинути на якість і дієвість міжнародної антитерористичної нормотворчості, на жаль, отримати не вдалося.

Міжнародне право у сфері боротьби з тероризмом остаточно не визначилося у вихідній оцінці загальної відповідальності міжнародного співтовариства за створення умов та можливостей для виникнення і поширення тероризму, а також для реалізації терористичних актів як таких.

Запропоноване бачення тероризму як злочину за міжнародним правом знайшло втілення у його визначенні.

Тероризм — насильницьке протиборство, яке базується на конфлікті, поряд із спричиненням шкоди державі посягає на міжнародний мир і безпеку і зумовлене відмінністю політичних, економічних і культурних інтересів цивілізацій, держав, народів, націй, соціальних груп і рухів за умови використання хоча б однією із сторін терористичних актів як засобу впливу на противника для досягнення політичних цілей².

На відміну від тероризму, терористичний акт визначається як злочинне діяння у тероризмі зі створення умов впливу на міжнародну організацію, державу, юридичних або фізичних осіб, або на групу осіб з метою примушення до певної дії або відмови від такої, що вчинене шляхом залякування за наявності прямого умислу на спричинення невинних жертв³.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Наведена тема залишається актуальною й сьогодні,

¹ А.Гулієв, А.Замула. *Наукова школа, сформована навколо ідей В.Ф.Антипенка: актуальність, здобутки та перспективи*. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С.123–129.

² Антипенко В.Ф. *Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи*. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 5.

³ Там же С. 6.

оскільки саме міжнародно-кримінологічні дослідження тероризму як сигналу крайньої форми про катастрофогенне загострення глобального соціального конфлікту відкривають можливості глибокого препарування світові механізмів, які, з одного боку, виробляють міжнародну злочинність кричущої соціальної нерівності, а з іншого — міжнародну злочинність у відповідь, тобто таку, що насичується глобальною соціальною протестністю і значною мірою виражається у терористичній асиметрії¹. Цю та інші проблеми було досліджено науковцями: В. Антипенком, А. Антипенко, К. Важною, І. Громівчук, А. Гулієвим, А. Замулою, В. Кубальським, Б. Леоновим, О. Семенюком та ін.

Виклад основного матеріалу. Важливо, що в епіцентрі міжнародно кримінологічних досліджень наукової школи було помічено тероризм як злочин за міжнародним правом і це не випадково².

У одній із своїх численних наукових статей професор В. Ф. Антипенко аргументував це так. По-перше, тероризм є злочином первинно міжнародного походження. У сучасному, загрозливому для миру і міжнародної безпеки масштабі він виник і сформувався на ґрунті криміногенних, глобалізаційних чинників, а отже, віддзеркалює найхарактерніші вади світоустрою³.

По-друге, відповідність детермінантів тероризму тим геополітичним, геоеконімічним і геосоціальним факторам, що спричинили кризу світопорядку, з'ясовано під час співставного дослідження генезису цього міжнародного злочину на фоні теорій світового розвитку⁴, які таку кризу передбачили, вважають невід'ємним елементом системи світоустрою і логічною розв'язкою глобального соціального конфлікту, що лежить в основі кризи⁵.

¹ Антипенко В. Ф. *Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи*. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 19.

² Там же — С.3.

³ Там же.

⁴ Антипенко В. Ф. *Теорії мирового розвитку и антитеррористическое право. Логика сопрягаемости*. Киев, 2007. 440 с.

⁵ Антипенко В. Ф. *Наукова школа: концепція головної (первинної) криміногенності тероризму та інших міжнародних злочинів*. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados>.

По-третє, дослідження природи тероризму створили досвід формування кримінологічної методології міжнародного між-дисциплінарного типу і використання міжнародних наукових інструментів, що виходять з суміжних з правом наук (геополітики, геоекономіки, міжнародної соціології, конфліктології, культурології), здатних забезпечити реалізацію мети і завдань кримінології у цій сфері².

По-четверте, міжнародно-кримінологічні дослідження тероризму, міжнароднозлочинний механізм якого очолив найактуальніші політико-економічні, цивілізаційні, а отже, міжнародно-правові проблеми сучасного світооблаштування спродукували системний базовий матеріал для формування нового напрямку кримінології — міжнародної кримінології, яка завдяки перевиданням російською та англійською³ мовами набуває поширення і визнання в міжнародній науці⁴.

По-п'яте, кримінологічні дослідження міжнародного характеру визначили зміст нової галузі міжнародного права — міжнародного антитерористичного права. Концептуальною характеристикою нової галузі є правовий феномен складного сукупного суб'єкта міжнародного злочину «тероризм», який віддзеркалює соціальний механізм формування злочину як продукту міжнародного суспільства у цілому, але не відірваних від соціуму груп радикально налаштованих екстремістів⁵.

Самостійність міжнародного антитерористичного права визначається специфічними об'єктом і предметом міжнародно-правового регулювання, а також методом регулювання, що має риси, притаманні лише цій галузі міжнародного права.

² Антупенко В. Ф. Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. — С. 3–4.

³ Antypenko Vladimir. *International criminology. The experience of the research of terrorism*. IAP, 2015. 302 с.

⁴ Антупенко В. Ф. Наукова школа: концепція головної (первинної) криміногенності тероризму та інших міжнародних злочинів. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados>

⁵ Антупенко В. Ф. Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 4.

Зокрема, об'єктом регулювання для міжнародного антитерористичного права є відносини держав, міжнародних організацій, фізичних осіб та інших акторів міжнародного життя, що складаються в процесі виникнення, дії тероризму й організації боротьби з ним¹.

Відповідно предмет регулювання міжнародного антитерористичного права становлять власне тероризм як злочин за міжнародним правом і діяльність інституційних систем і органів антитерористичної спрямованості міжнародного, регіонального та національного рівнів².

Специфічними характеристиками методу міжнародного антитерористичного права є, по-перше, глобальний масштаб цілей правового регулювання і, по-друге, специфічний «змішаний» характер його правової дії. Воно утворюється внаслідок впливу абсолютної асиметрії терористичних актів як основного способу дій, що робить зіставними протидіючі можливості різних за воєнно-економічним потенціалом суб'єктів боротьби. Отже, правове поле дії міжнародного антитерористичного права створює в міжнародному суспільстві атмосферу усвідомлення спільного характеру проблеми подолання тероризму.

Ефективність міжнародного антитерористичного права визначається можливостями його функціонування в комплексі політичних, економічних, культурологічних та інших факторів впливу на тероризм³.

Антитерористичне право, його принципи й норми повинні будуватися так, щоб надавати регулятивного впливу на зміст і спрямованість розвитку суспільства й тим самим позбавити його потреби в такому квазірегулятивному засобі як тероризм⁴.

Не менш вагомим є вклад і міжнародної кримінології, на прями розвитку якої визначаються, по-перше, завданням усу-

¹ Антипенко В. Ф., Тимченко Л. Д., Беглий О. В. *Міжнародне публічне право : підручник; за заг. ред. В. Ф. Антипенка : в 3 т. Київ : НАУ, 2012. Т. 2. 346 с.*

² Антипенко В. Ф., Тимченко Л. Д., Беглий О. В. *Міжнародне публічне право : підручник; за заг. ред. В. Ф. Антипенка : в 3 т. Київ : НАУ, 2012. Т. 2. С. 72–73.*

³ Антипенко В. Ф., Тимченко Л. Д., Беглий О. В. *Міжнародне публічне право : підручник; за заг. ред. В. Ф. Антипенка : в 3 т. Київ : НАУ, 2012. Т. 2. С. 72–73.*

⁴ Там же С. 73.

нення криміногенності, що міститься в самому міжнародному праві, формуванням уявлень багатофакторності криміногенної бази міжнародної злочинності. Необхідне системне обґрунтування вирішальної ролі в її (злочинності) виникненні і ескалації найбільш впливових акторів міжнародних відносин, що визначають зміст світоустрою, його кризовість¹.

По-друге, через утвердження та розвиток інституту сукупного суб'єкта складу міжнародного злочину треба надати консенсусний характер антитерористичній, і, можливо, іншій міжнародній кримінальній нормотворчості, сприяючи формуванню загальнопланетарного інтересу до усунення (катастрофогенної) глобальної конфліктності².

Отже, до здобутків наукової школи, її конкретних напрямів наукового пошуку, які сприяють розробці основної проблеми, належать такі:

- проблема кодифікації основних принципів міжнародного права;
- конфліктологічний підхід до міжнародно-правової кваліфікації складу тероризму;
- відповідальність держави в нормах міжнародного антитерористичного права, проблема кримінальної за міжнародним правом відповідальності держави;
- міжнародне право збройних конфліктів і терористичний характер сучасної конфліктності: можливості застосування;
- боротьба з тероризмом і права людини: міжнародно-правові проблеми;
- антитерористичний потенціал міжнародного економічного права;
- тероризм і транснаціональна організована злочинність: спільне та відмінності правової природи і механізмів злочинів тощо³.

У межах наукової школи відповідно до вказаних вище напрямів наукового пошуку молодими вченими, співробітниками,

¹ Антипенко В. Ф. Наукова школа: концепція головної (первинної) криміногенності тероризму та інших міжнародних злочинів. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados>. С. 1–2.

² Там же С. 1–2.

³ Антипенко В. Ф. Наукова школа: концепція головної (первинної) криміногенності тероризму та інших міжнародних злочинів. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados>.

здобувачами та докторантами кафедри були захищені кандидатські та докторські дисертації.

Стосовно першого напрямку: прогнози щодо мімікрії тероризму¹, з одного боку, і трансформації збройної боротьби — з іншого, поставили проблему відповідності норм і положень міжнародного кримінального права, міжнародного гуманітарного права, міжнародного антитерористичного права та інших галузей міжнародного права змінам, що відбуваються².

Своєчасно здійснене дослідження на тему «Конфліктологічний підхід у міжнародноправовому регулюванні боротьби з тероризмом», щонайменше, принесло бачення подальшого розвитку міжнародного права сфери, що розглядається за логікою супроводу міжнародним правом збройних конфліктів змін у змісті збройної боротьби³.

Конкретизуючи такий підхід, обґрунтовано появу специфічного різновиду збройного конфлікту — терористичного збройного конфлікту. На підставі кваліфікації останнього було запропоновано концепцію Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року «Про захист жертв терористичних збройних конфліктів» (ДП — IV). За своїм змістом такий спеціалізований Протокол має передбачати криміналізацію діянь обох сторін конфлікту, які утворюють цей конфлікт (тобто тероризм) у їх глобалізованому розумінні⁴.

¹ Гулиев А. Д. *Понятие терроризма в законодательстве Украины и Азербайджанской Республики. Наука і правоохорона. 2011. № 4. С. 270–273.*

² Антипенко В. Ф. *Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи.* URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 8.

³ Антипенко А. В. *Конфліктологічний підхід у міжнародно-правовому регулюванні боротьби з тероризмом : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. Нац. ун-т «Одеська юридична акад».* Одеса, 2013. 20 с.; Антипенко В. Ф., Антипенко А. В. *Конфліктологія в міжнародном антитерористическом правотворчестве : монография.* Одесса : Феникс, 2014. 404 с.

⁴ Антипенко В. Ф. *Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи.* URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 8.

Усвідомлення міжнародної сутності тероризму і його дослідження показали, що, нехтуючи міжнародною кримінологією, міжнародне право не в змозі адекватно реагувати на глобалізаційні процеси та пов'язані з цим суттєві вади світопорядку як основного його матеріального джерела права. У антитерористичній сфері міжнародного права з часом склалася ситуація, коли формування норм і положень щодо боротьби з тероризмом залишилися, по суті, осторонь світових, соціально-економічних і культурних процесів та явищ, що утворюють цей міжнародний злочин, «забезпечують» його життєздатність і ескалацію¹.

Зокрема, такими безплотними виявилися норми інституту відповідальності у міжнародному праві. Ця проблема становить пріоритетний напрям наукового пошуку у межах наукової школи, що знайшла своє первинне втілення у дисертаційному дослідженні: «Концепція кримінальної відповідальності держави»² та отримала подальший розвиток у монографічних дослідженнях В. Ф. Антипенка та К. А. Важної³. Спонукальним посилом дослідження стала констатація алогічності того, що держава, у структурах якої визрівають різноманітні плани і наміри і яка внаслідок своєї (домінуючої) міжнародної правосуб'єктності здатна втілювати ці наміри у злочинних за міжнародним правом діяннях, залишається поза дією кримінального покарання⁴.

Перспективність міжнародно-кримінологічного підходу доведено ще одним дослідженням наукової проблеми у сфері за-

¹ Там же. С. 9–10.

² Важна К. А. Концепція кримінальної відповідальності держави у доктрині міжнародного права. Держава і право : зб. наук. праць. Київ, 2012. Вип. 56. С. 483–489; Антипенко В. Ф. Международно-криминологическое видение концепции уголовной ответственности. Библиотека уголовного права и криминологии. 2014. № 1 (5). С. 94–101.

³ Антипенко В. Ф. Теория уголовной ответственности государства : монография. Одесса : Феникс, 2016. 328 с.; Важна К. А. Концепція кримінальної відповідальності держави: можливість реалізації в сучасному міжнародному праві : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 292 с.

⁴ Антипенко В. Ф. Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 9–10.

безпечення прав людини — «Міжнародноправовий захист прав людини в умовах боротьби з тероризмом»¹.

Проаналізований міжнародно-кримінологічний матеріал дозволив, не обмежуючись констатацією порушення з боку терористичних угруповань права людини на життя й безпеку і попри безсумнівну небезпечність та бузувірство терактів, кваліфікувавши його (порушення) вторинний, похідний характер, викрити й обґрунтувати основне, генеральне порушення прав людини у механізмі терору. Воно полягає у порушенні не лише права окремих осіб, але й народів на самовизначення, політичну, економічну й культурну незалежність, територіальну цілісність й недоторканність, гідне життя тощо².

Зростаючі масштаби й цинічність у нехтуванні цих прав у глобальному світі тягнуть на хвилі глобального протесту у відповідь зростаюче збройне бузувірство. Ця протиборча спіраль у всьому комплексі її складових й утворює тероризм як світову загрозу, тобто як небезпечний міжнародний злочин³.

Системність як основна ознака наукової школи тут виявляється у взаємопов'язаності і взаємовпливі наукових досліджень різної спрямованості, які аргументаційно збагачують одне одного, зміцнюючи реальність і дієвість наукової ідеї школи, що вказує на актуальність міжнародно-кримінологічного обґрунтування нормотворення у сучасному міжнародному праві⁴.

Тож у процесі дослідження проблеми прав людини щодо тероризму й боротьби з ним підтверджено конфліктологічне бачення цього міжнародного злочину і формування нових асиметричних різновидів збройної конфліктності. Дослідження також дає додаткові аргументи, що вказують на актуальність криміналізації поведінки держави як політичного інструменту забезпечення прав людини і народів. Зазначені попередні

¹ Громівчук І. М. *Міжнародно-правовий захист прав людини в умовах боротьби з тероризмом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2014. 19 с.*

² Антупенко В. Ф. *Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи. URL: <http://itv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 13.*

³ Там же С. 12–13.

⁴ Там же с. 13.

дослідження зумовили оригінальність і новизну положень і висновків праці у сфері міжнародного права прав людини. Навіть більше, остання знайшла розвиток і конкретизацію у дослідженні в межах кандидатської дисертації «Міжнародно-правова заборона катування як фактор впливу на ефективність боротьби з тероризмом»¹.

Міжнародно-кримінологічна сутність цієї роботи полягає у визначенні механізму тортур щодо соціальних, етнічних груп і народів і міжнародно-правової його кваліфікації у складі тероризму. Тортири також досліджуються і як складова терористичної діяльності (але не лише тероризму), і як чинник такої діяльності. Катувальний зміст терористичних методів боротьби розглядається як сутнісна характеристика злочину, що ототожнюється з намірами на залякування влади для досягнення політичних цілей. Пропозиція щодо кваліфікації певної частини засобів і способів власне терористичної діяльності у ролі тортур містить у собі значні міжнародно-правові можливості по боротьбі з тероризмом. Як і перспектива прирівняння терористичних актів до заборонених засобів збройної боротьби², така пропозиція передбачає уникнення абсолютизації злочинності терористичних проявів і введення терористичних формувань в активне поле дії міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права, міжнародного права прав людини та інших галузей міжнародного права³.

Цікавим є напрям міжнародно-кримінального пошуку міжнародно-правових можливостей стримування тероризму, що

¹ Замула А. Ю. *Еволюція становлення тортур (катувань) у сучасному міжнародному праві. Право і суспільство. 2015. 5-2. Ч. 3. С. 8-14; Замула А. Ю. Кваліфікаційні характеристики катування як злочину за міжнародним правом. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 15. Т. 2. С. 150-153.*

² *Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невивіркову дію 1980 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_266.*

³ Андипенко В. Ф. *Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи. URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 13.*

пов'язаний з удосконаленням норм і положень міжнародного економічного права. Дослідження відбулося в межах теми кандидатської дисертації: «Міжнародно-правовий вплив на економічні чинники виникнення і ескалації тероризму»¹. Оригінальність дослідження, наукова значущість розгляду гео економічних чинників тероризму полягає у тому, що проблема розкривається у трьох аспектах її міжнародно-кримінологічної сутності².

По-перше, знайшов свій розвиток гео економічний напрям детермінантності тероризму. У механізмах міжнародних економічних відносин виявлено низку факторів та обставин, що продукують глобальну протестність, а отже, умови та передумови ескалації тероризму.

По-друге, базуючись на концепції сукупного суб'єкта складу міжнародного злочину тероризму, що становить головну позицію наукової школи у формуванні міжнародного антитерористичного права, гео економічні чинники тероризму виводяться із детермінантної сфери і кваліфікуються як елемент складу тероризму. Тероризму — як масштабного складного міжнародного злочину, злочину-явища, злочину-процесу³.

По-третє, на основі аналізу міжнародного економічного права та з урахуванням змісту і спрямованості, полемічного за своєю галузевою цілісністю міжнародного права розвитку, запропоновано принципів зміни у нормах і положеннях зазначених і суміжних галузей міжнародного права, спрямовані в основному на надання їм завершеності й обов'язкового характеру.

Вбачається, що втілення цих пропозицій справило б руйнівний вплив на конфліктні засади формування злочинного механізму тероризму⁴.

Актуальним вбачається дослідження «Концептуальні засади запобігання тероризму», яке здійснено на кафедрі в межах докторської дисертації. Перспективи роботи не викликають сум-

¹ Фединець Р. В. *Глобальні економічні проблеми сучасності і міжнародне економічне право. Публічне право. 2015. № 4. С. 160–166.*

² Антипенко В. Ф. *Наукова школа міжнародної кримінології: актуальність, здобутки, перспективи.* URL: <http://imv.nau.edu.ua/struktura/pravo/mpshkolados/>. С. 13.

³ Там же С. 14–15.

⁴ Там же. С. 14–15.

нівів, оскільки зазначені й інші зміни у міжнародній економіці, змісті збройної конфліктності, міжцивілізаційних стосунках, потребують внесення суттєвих коректив у інститути міжнародної відповідальності й систему її реалізації. Вони зумовлюють необхідність перегляду підходів до криміналізації поведінки і дій держави та інших учасників міжнародних правовідносин. Це, зі свого боку, повинно супроводжуватися оновленням юридичних основ міжнародного кримінального процесу¹.

Свого часу досліджено й визначено антитерористичну систему держави, розроблено теорію терористичної асиметрії². На рівні докторської дисертації також здійснено «Порівняльно-правовий аналіз інституту президентства у протидії міжнародному тероризму»³.

Захищено кандидатські дисертації «Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні» та «Запобігання тероризму Службою безпеки України»⁴.

Висновки. Перелік досліджуваних проблем і тих, які підлягають дослідженню в межах наукової школи, звичайно ж, не є вичерпним. Важливо інше: напрями досліджень визначаються на базі загального підходу до оцінки юридичної природи міжнародної злочинності в умовах глобалізації як продукту соціальних взаємодій міжнародного співтовариства в цілому з урахуванням визначальної ролі його найбільш розвиненої частини.

Прихильність до цієї ідеї і завдання втілення її в міжнародному праві становлять сенс і зміст наукової школи, яка була сформована на кафедрі міжнародного права.

¹ Там же. С. 17.

² Антипенко В. Ф. *Антитерористическая система государства. Антипенко В. Ф. Теорія терористичної асиметрії. Оптимізація антитерористичної системи держави в умовах міжнародної і регіональної інтеграції.* Київ, 2007. С. 23–64.

³ Гулієв А. Д. *Порівняльно-правовий аналіз інституту президентства у протидії міжнародному тероризму : автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Інститут законодавства Верховної Ради України.* Київ, 2012. 36 с.

⁴ Кубальський В. Н. *Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.* Київ, 2007. 20 с.

1.7. 32-А РІЧНИЦЯ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ¹

Як казав славетний політичний діяч Азербайджану, Гейдар Алієв: «Немає більш складного шляху, ніж дорога до незалежності». Вихід із Радянського Союзу надав Азербайджану можливість відновити втрачену незалежність й вийти на шлях розвитку й суверенності, міцної позиції на політичній карті світу.

Знакова дата — початок епохи Незалежності

30 серпня 1991 року на позачерговій сесії Верховної Ради Азербайджану було прийнято Декларацію «Про відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки», у якій було сказано: Верховна Рада Азербайджанської Республіки, керуючись вищими державними інтересами народу Азербайджану та висловлюючи його волю, зазначаючи, що з 1918 по 1 Азербайджанська Республіка існувала як незалежна, визнана з боку міжнародного співтовариства держава, ґрунтуючись на Конституції

¹ Аріф Гулієв, Вероніка Чекалюк, 32-га річниця відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки. <https://kyivdiplomatic.com/ua/news/5558>;

Азербайджанської Республіки, Конституційних законах про суверенітет Азербайджанської Республіки та про основи економічної самостійності Азербайджанської Республіки, усвідомлюючи свою відповідальність за долю та забезпечення вільного розвитку народу Азербайджану, гарантуючи та основні свободи людини всім громадянам Азербайджанської Республіки незалежно від національної приналежності та віросповідання, прагнучі запобігти загрози суверенітету і територіальній цілісності Азербайджанської Республіки, керуючись священним обов'язком забезпечити безпеку і недоторканність державних кордонів Азербайджанської Республіки, усвідомлюючи необхідність консолідації всіх патріотичних сил республіки, визнаючи міжнародні пакти, конвенції та інші документи, що не суперечать інтересам Азербайджанської Республіки та її народу. відносини з усіма республіками, що входять до Союзу РСР, висловлюючи готовність встановити рівноправні відносини з державами — членами міжнародного співтовариства, сподіваючись на визнання державної незалежності Азербайджанської Республіки державами — членами міжнародного співтовариства та Організацією Об'єднаних Націй відповідно до принципів, закріплених у статуті Організації Об'єднаних Націй, міжнародно-правовими пактами та конвенціями, проголошує відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки.

«Велике повернення»: знакова подія 2023 року

Під керівництвом Президента Ільхама Алієва досягнуто низку блискучих успіхів у реалізації зовнішньополітичної концепції Азербайджанської Республіки. Налагоджено партнерство з багатьма країнами світу, ведеться активна робота в рамках міжнародних організацій. Діяльність Азербайджана як непостійного члена Ради Безпеки ООН у 2012–2013 роках стала одним із найбільших досягнень в історії дипломатії. «Політичний лідер своєю діяльністю охоплює короткий період, тоді як національний лідер визначає оптимальні напрями розвитку своєї країни на довгострокову перспективу. Міллі Меджліс Азербайджанської Республіки впевнений, що політична проникливість і ком-

петентність, властиві Президенту Ільхаму Алієву, забезпечать подальший впевнений поступ Азербайджану шляхом незалежності. Міллі Меджліс, бажаючи главі держави нових великих успіхів у цінній діяльності на благо сьогодення та майбутнього нашої Батьківщини та народу, заявляє, що, як завжди, активно підтримуватиме далекоглядну внутрішню та зовнішню політику Президента, гідно виконувати завдання щодо зміцнення та вдосконалення законодавчої бази здійснюваних творчих робіт», — (Заява прийнята на спеціальному засіданні Міллі Меджлісу Азербайджанської Республіки 12 жовтня 2023 року.)

Напередодні двадцятої річниці обрання Ільхама Алієва Президентом Азербайджанської Республіки було покладено край 200-річному конфлікту та 30-річній тузі нашого народу за Батьківщиною. Мудра стратегія й низка військово-політичних перемог військових Азербайджану спричинили відновлення повного суверенітету та територіальної цілісності Азербайджану під керівництвом Верховного Головнокомандувача, Президента Ільхама Алієва. Кожен громадянин переконався, що справедливості не уникнути, історично все стало на свої місця. Президент Ільхам Алієв, поклав край 200-річному конфлікту і 30-річній журбі азербайджанського народу за Батьківщиною, чудовою Перемогою у другій Карабахській війні золотими літерами вписав своє ім'я у героїчний літопис азербайджанського народу як Верховний Головнокомандувач та талановитий полководець. Опишемо історичну подію, цитуючи виступ Президента Ільхама Алієва у стародавньому регіоні Азербайджану, Східному Зангезурі, який зараз повністю реконструюється разом з Карабахським регіоном Азербайджану в рамках програми «Великого повернення», що передбачає комплексне вирішення питань, пов'язаних із самозайнятістю, видачею фермерам пільгових кредитів та, звичайно, соціальною інфраструктурою. «Програма «Великого повернення» передбачає відновлення всіх звільнених територій. Відновлення на основі сучасних технологій — концепції «розумних» міст та сіл із використанням найсучасніших зразків містобудування. З моменту закінчення Другої Карабахської війни і досі на відновлення звільнених територій із азербайджанського

бюджету було витрачено 7 млрд. доларів. Мінімальний бюджет, який ми плануємо наступного року і який незабаром обговорюватиметься в нашому парламенті, становить 2,4 млрд доларів. Можу сказати, що всі ці проекти Азербайджан реалізує власним коштом. Переселенці, які постраждали від вірменської окупації, протягом 30 років жили в різних частинах Азербайджану. Уряд намагався дбати про них. Щороку ми виділяли щонайменше від 300 до 500 млн доларів на будівництво нового житла для цих людей. Понад 300 тисяч із них було переселено до нових будинків з гідними умовами для життя. Проте, коли наші землі було звільнено, ми провели серед них опитування, і абсолютна більшість цих людей вирішила повернутися. До речі, зараз утворилася своєрідна черга з тих, хто чекає на повернення на рідні землі. Люди їдуть із Баку, з другого за величиною міста країни — Сумгайита, із Гянджі. Їдуть із міст у села. Тому, гадаю, що це теж треба вивчати та оцінювати. Зараз усі говорять про урбанізацію, зокрема й в Азербайджані. Ми стикаємося з цією проблемою багато років: люди їдуть із сіл у великі міста, бо там більше можливостей для працевлаштування та життя. Але зараз, водночас, ми спостерігаємо протилежне. Ми бачимо потік із Баку, Сумгайита, Гянджі, Мінгячевіра, із міст у села. Це насамперед показує, наскільки азербайджанський народ відданий своїй батьківщині. Вони хочуть жити землі своїх предків.

Азербайджанці піддавалися етнічним чисткам, окупації та знищенню територій упродовж цілих тридцяти років. Мільйони азербайджанців, у тому числі понад 200 тисяч людей із території сьогоденної Вірменії, були позбавлені своїх будинків. Наші села та міста були зруйновані. Протягом трьох десятиліть окупаційні сили не дозволяли нам повернутися, фактично блокуючи всі зусилля міжнародної спільноти щодо пошуку шляхів для мирного врегулювання конфлікту. Переговори велися з 1992 до 2020 року. Уявляєте? 28 років нескінченних і, як бачимо, марних переговорів, які призвели до нульового результату. А якщо ми подивимося на країни, які спонсорували ці переговори, то легко побачити, що рішення було б знайдено, якби вони цього захотіли. Тому що співголовами колишньої Мінської групи, яка

мала мандат на припинення окупації, були три постійні члени Ради Безпеки ООН, три ядерні держави. Мінська група була ніби відгалуженням ОБСЄ. Але в той же час ми мали правову основу. Ми мали резолюції Ради Безпеки ООН. Чотири з них вимагали негайного, беззастережного та повного виведення вірменських військ із окупованих територій.

Резолюції було прийнято 1993 року, проте вони не були виконані через відсутність політичної волі. Вірменія не хотіла вирішення конфлікту. Вони хотіли просто зберегти статус-кво, залишити його без змін. Хотіли, щоб наші землі назавжди залишилися під їхнім контролем. І вони будували незаконні поселення, зокрема й у Зангілані. Можливо, у Зангілані це відбувалося негаразд бурхливо, як і Лачині, Кельбаджаре і Шуші, де були тисячі незаконних поселенців, які з вірменської діаспори Близького Сходу та інших країн. Своїми злочинами Вірменія порушувала всі правила та норми міжнародного права. Згідно з Женевськими конвенціями, незаконне заселення вважається злочином. Але міжнародна спільнота не запровадила проти них санкції, навіть публічно не звинуватила їх. Воно навіть не закликала їх вивести війська з нашої території.

Отже, початок Другої Карабахської війни пояснюється не лише окупаційною політикою Вірменії, а й невіглаством із боку країн, які мали мандат на сприяння досягненню миру шляхом переговорів. І цей світ був досяжним. Азербайджан завжди був дуже конструктивним за столом переговорів. Ми 28 років чекали на відновлення справедливості. Але згодом нам довелося самим відновлювати її протягом 44 днів. І ми це зробили. Сорокачотириденна війна 2020 року була неминучою. По-перше, з причин, про які я вже говорив. По-друге, тому що Вірменія хотіла назавжди заморозити існуючу тоді ситуацію, припускаючи, що нові покоління азербайджанців не думатимуть про Карабаху. Але вони помилились. Сьогодні у школах Агали, Фізулі, Лачина, Забуха та Талиша навчаються сотні дітей із сімей колишніх переселенців, які ніколи не бачили цих місць. Але вони там є. Тому що ніхто не в змозі стерти з пам'яті азербайджанського народу пам'ять про наші землі та нашу історію. Зрозуміло, що Вірменія

хотіла тримати ситуацію під своїм, як вони думали, контролем. Вона не хотіла ні війни, ні миру; лише нескінченні переговори без результату. Водночас протягом останніх кількох років зникли й надії, покладені на новий вірменський уряд.

Повертаючись до ситуації перед Другою Карабахською війною, гадаю, що вірменський уряд втратив свій шанс. Вони недоцінили нас, переоцінили себе та свої плани щодо використання проти нас зовнішньої військової підтримки. Але вони прорахувалися. Зрозуміло, що Азербайджан воює на своїй території. До речі, це було наше законне право на самооборону, передбачене Статутом ООН. Право, яким Азербайджан скористався три роки тому, змусивши Вірменію капітулювати. А що було потім? Майже відразу після цього ми знову ініціювали початок мирних переговорів для країни та для народу, які постраждали від війни, ненависті та геноциду. Пропозиція світу була справді сильним політичним ходом. Потім ми запропонували створити вірмено-азербайджанські комісії з делімітації кордонів. Але Вірменія не дала позитивної відповіді. І, до речі, мирні переговори не сприяли прогресу. Хоча це можна було зробити протягом трьох років. І знову прорахунки та опора на іноземних прихильників привели їх до чергової складної ситуації. А риторика вірменських державних чиновників, зокрема й високопосадовців, які тепер намагаються звинуватити нас у тому, чого ми ніколи не робили, була дуже чіткою. У 2019 році нинішній лідер Вірменії оголосив у Ханкенді, що Карабах — це Вірменія, і крапка. І на цьому переговорний процес закінчився. Іншими словами, це була червона лінія, яку не слід переходити. Ніхто до цього не висловлювався у такій манері. Це фактично поклало край перемир'ю, бо не було сенсу вести будь-які переговори, коли вірменський лідер відкрито заявляв, що міжнародно визнана частина Азербайджану належить Вірменії. Про які переговори могла йтися? Проте ми вважали це ймовірною політичною помилкою. Ми все ще залишалися надії. Дальше більше. Міністр оборони Вірменії заявив, що Вірменія готова до нової війни з нами за нові території. Тобто вони лякали нас новою окупацією. Мабуть, їм було замало 20 відсотків окупованих територій Азербайджану. Вони

хотіли більшого. У їхніх планах було приїхати до Баку і поринути у води Каспію. Вони планували в'їхати до Баку танками. Так, вірменські танки справді перебувають у Баку, але вже у Парку військових трофеїв. Тож було багато прорахунків, вони надто недооцінили Азербайджан, його волю, потенціал та сили. І це спричинило серйозну катастрофу для регіону.

Тобто вони вкотре перетнули червону лінію — я вже втратив рахунок перетнутим ними червоним лініям. А дев'ятого вересня 22 депутати так званого парламенту так званої Нагірно-Карабахської Республіки обрали так званого президента Нагірного Карабаху. І що ця людина сказала у своїй так званій інавгураційній мові? Що вони «боротимуться за статус». І що це означало? І як ми мали реагувати? Чи ми могли це терпіти? Звичайно, ні.

8 листопада 2020 року, коли наша армія звільнила Шушу, ця перемога символ нашої волі. Через два дні після цього Вірменія капітулювала та Азербайджан поклав край окупації. 23 квітня цього року ми встановили контрольний-пропускний пункт на кордоні з Вірменією у Лачинському районі, що дозволило нам повністю відновити свою територіальну цілісність та забезпечити повний контроль над своїми кордонами. А 20 вересня 2023 року ми поновили свій суверенітет. Таким чином, на нашій землі більше немає жодних сірих зон, жодних незаконних об'єктів, жодного сепаратизму. Вважаю, що ця демонстрація сильної політичної волі, єдності азербайджанського народу, а також готовності азербайджанського уряду до миру з Вірменією є добрим сигналом для тих, хто все ще думає про реванш, все ще живе реваншистськими ідеями. Їм слід відмовитися від цього. Так само, як це сталося 20 вересня. Що тоді ми сказали сепаратистам, вірменській армії в Карабаху? Ми сказали їм скласти зброю, роззброїтися та піти. І сталося те, що сталося. Тож ми своє слово тримаємо», — зазначив Президент Ільхам Алієв.

«Сторінки історії»

18 жовтня 1991 року Верховна Рада Азербайджанської Республіки на виконання цього рішення, ґрунтуючись на Декларації про незалежність, прийнята Національною Радою Азербай-

джану 28 травня 1918 року, та керуючись Декларацією Верховної Ради Азербайджану від 30 серпня 1991 року «Про відновлення незалежності Азербайджанської Республіки» державної незалежності Азербайджанської Республіки та заснував основи державного, політичного та економічного устрою незалежної Азербайджанської Республіки.

Цей знаменний історичний документ започаткував довгоочікувану свободу. Багато чого довелося пережити азербайджанському народу у пошуках своєї незалежності, але жодні труднощі та випробування не змогли зупинити його на обраному шляху.

Підтримка і партнерство Азербайджана і України з року в рік міцнішає.

Взаємодія між офіційними Києвом та Баку пов'язана великою історією та мудрими взаєминами і досвідченими дипломатами, мудрими кроками лідерів держав. Свідченням цього є факт вручення 8 лютого 1919 року в Баку керівником Особливої дипломатичної місії Української Народної Республіки в Азербайджанській Демократичній Республіці Іваном Красковським вірчих грамот міністру закордонних справ Азербайджану Фаталі Хану Хойському.

Результатом продуманої мудрої політики багаторічна українсько-азербайджанська Співдружність ґрунтується на зміцненні державності, інституту президентства в країні, прагненні зберегти та розвинути національно-унікальні особливості та інституційні норми, притаманні азербайджанському генотипу нації.

Азербайджанська Республіка, що заявила про свою незалежність, почала своє існування в гранично важкій історичній ситуації. У зв'язку з зовнішніми і внутрішніми політичними конфліктами, що загострилися, виникла серйозна небезпека втрати так нелегко здобутої свободи. З одного боку вірмено-азербайджанський, нагірно-карабахський конфлікт, що розпалився до межі, з іншого — політичний крах і повна неадекватність політики тодішнього керівництва країни.

Однак з приходом до влади 15 червня 1993 року видатного політичного лідера, мудрого Гейдара Алієва ця небезпека була усунена. Повернувшись на настійну вимогу народу вдруге до ке-

рівництва країни, Гейдар Алієв зробив у умовах, що тоді склалися, майже неможливе, відстоявши назавжди незалежність азербайджанського народу. Хоча офіційний документ про незалежність було прийнято 18 жовтня 1991 року, насправді Азербайджан набув своєї справжньої незалежності після повернення до влади загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва. Саме багатий політичний досвід загальнонаціонального лідера, висока управлінська майстерність урятувала державну незалежність Азербайджану від небезпеки. Гейдар Алієв ліквідував у країні хаос та анархію, економічну, політичну та психологічну напруженість. У 1995 році було прийнято Конституцію незалежної держави та проведення ринкових реформ створили в країні умови для втілення моделі сильної президентської держави, здатної вирішити внутрішні проблеми, зберегти та примножити прогресивні національно-інституційні структури.

Виконуючи заповіді загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва у солідарності Азербайджанського Народу, Армія, Президента, Міжнародного права, виникла нова реальність. Цю реальність створив новий Азербайджан, який вигнав ворога — агресора з окупованих 20% земель, виконали 4 резолюції Ради Безпеки ООН, які протягом 27 років ці резолюції для багатьох були просто клаптиком паперу — не лише для Вірменії, а й для інших. Азербайджан знає, що міжнародне право на нашій стороні, що резолюції Ради Безпеки ООН вимагають виведення окупаційних сил із наших земель. Однак це не мало результату. Ми самі створили нову реальність у міжнародно-правовій практиці та у нашому регіоні. Покладено край окупації.

Підвалини успішної молодій держави закладено мудрим Гейдаром Алієвим

Справді, незалежність Азербайджану, яку свого часу було збережено справедливим лідером Гейдаром Алієвим, сьогодні ще більше зміцнюється під керівництвом Президента Ільхама Алієва. Все це знову дає підстави говорити, що незалежність Азербайджану — це подія, яка сталася за історичною потребою, то вічність та незворотність цієї незалежності пов'язані з ім'ям

загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва. За результатами багатогранної діяльності Азербайджану, країна стрімко лідирує й розвивається і спільними зусиллями уряду та народу, міжнародних партнерів — досягнуто значного прогресу у політичній, економічній, соціальній та військовій сферах. Азербайджан перетворився на країну, здатну впливати на перебіг стратегічних, політичних та економічних процесів у регіоні. Незалежна держава вміло використовує свою політичну та економічну міць, стратегічну позицію та багаті природні ресурси у забезпеченні зовнішніх політичних пріоритетів. Відповідно до національних інтересів Азербайджан плідно співпрацює з більшістю членів міжнародної спільноти. Завдяки стратегії успішного розвитку, що реалізується главою держави, економіка країни за темпами розвитку займає одне з найвищих місць у світі. І з політичного, і з економічного погляду Азербайджан є сьогодні однією з високорозвинених країн. За темпом економічного зростання він досяг лідерської позначки у регіоні, а й у світі. З кожним роком міцніють політичні та економічні основи держави. Без участі Азербайджану не розглядається не один широкомасштабний проект у регіоні. Основи державної незалежності, закладені у 1991 році, свято охороняються та розвиваються. Велика увага приділяється розвитку економіки, усіялому зміцненню держави, збереженню національних культурних цінностей.

Азербайджан за цивілізаційні взаємини: гостро засуджує напад на Україну

Фатальна доля українського та азербайджанського народів, завойовувати ціною гірких страждань свою незалежність та суверенітет. Напевно, ці тяжкі випробування дані нашим народам, щоб ми знали і усвідомлювали ціну незалежності. Кривава війна 2014–2023 років Росії проти України за своєю трагічністю нагадує, що свого часу пережив азербайджанський народ. Подолати все це ми можемо лише об'єднавшись. Як свідчить історія, і у добрі у важкі часи Азербайджан і Україна завжди разом. Так, з перших днів повномасштабного російського вторгнення в Україну, Азербайджан надає підтримку Україні у гуманітарній та інших сферах.

Вірмено-азербайджанська, карабахська проблема почала розглядатися виключно крізь призму установки, яка наголошувала: «Територіальна цілісність Азербайджану не є і ніколи не буде темою переговорів. Азербайджан ні на крок не відступить від цієї позиції. Щодо територіальної цілісності Азербайджану жодних компромісів не буде». Ці слова Президента Азербайджанської Республіки Ільхама Алієва відображають лінію спадкоємності державного курсу Гейдара Алієва.

Загальнонаціональний лідер висловив тверду впевненість у поверненні окупованих земель у непростий для країни період, коли Азербайджан тільки здобув незалежність і став на ноги. Цю ж політику неухильно проводить сьогодні гідний наступник політичного курсу Гейдара Алієва — Президент Азербайджану Ільхам Алієв. У зверненні до народу з нагоди чергових роковин березневих подій 1918 року глава держави наголосив: «Перед урядом та громадянами Азербайджану, нашими співвітчизниками, які проживають за кордоном, сьогодні стоять дві тісно пов'язані один з одним важливі завдання: досягнення звільнення наших територій від окупантів, повернення вимушених переселенців до рідних осередків та доведення правди про геноцид азербайджанців до світової громадськості, викриття фальшивих тез підступної вірменської пропаганди. Для вирішення цих завдань нам необхідно використовувати проти вірменських окупантів політичні, правові, економічні, ідеологічні засоби тиску, всі внутрішні та зовнішні можливості. Вірменія не в змозі конкурувати з нами з погляду економічного та військового потенціалу».

Азербайджан — стабільна, сучасна та демократична країна. Розвиток демократії та захист прав людини є одним із головних пріоритетів уряду. Цілком забезпечуються всі фундаментальні права, у тому числі свобода вираження, свобода медіа, свобода віросповідання та розвиток громадянського суспільства. Щороку позиції Азербайджану на політичній карті світу міцнішають. 2023 рік ознаменувався успішним завершенням військової операції азербайджанської армії у Нагірному Карабасі, що тривала 44 дні. Азербайджан повернув собі значну частину територій, окупованих Вірменією в ході Першої карабаської війни. Нехай наступні сторінки історії будуть мирними й щасливими для незалежних суверенних країн Азербайджану й України.

1.8. ОСМАНСЬКИЙ СУЛТАНАТ: ІЄРАХІЯ ТА СУСПІЛЬНО-РЕЛІГІЙНІ ЦІННОСТІ¹

У другій сурі Корану Аль-Бакарі сказано, що тільки Коран є основним керівництвом для всіх мусульман², а згідно з мусульманською традицією, у гаремі мала панувати чітка ієрархія, що спирається на закони шаріату. Задля збереження ієрархії у стінах султанського палацу підтримувалася сувора дисципліна, за якою пильно стежили євнухи та калфи. Невід'ємною частиною султанату є гарем, котрий був тривалий час місцем формування політики Османської імперії. Відповідно, з появою феномену жіночого султанату дещо змінюється порядок та ієрархія у гаремі. Ступінь наближеності жінки до падишаха визначали її становище у палаці, тож доцільно наголосити на наявності особливого порядку управління. Мати правлячого султана — валіде стояла на чолі султанського гарему³. Вона мала авторитет як у палаці, так і за його межами. Валіде підтримувала встановлений законом порядок, виконувала управлінські функції коли султан відбував у похід або їхав на війну. Також валіде султан уповноважена приймати високопоставлених іноземних гостей. У її компетенції благоустрій османських міст, будівництво мечетей, вакфів та медресе. Вперше гаремна ієрархія змінюється у 1521 році. Передумовою цих змін стала поява титулу хасекі («наближена до султана»). Даний титул — це особиста ініціатива султана Сулеймана I і він не залежав від кількості дітей та їхньої статі, що народила обрана жінка, але він дозволив фаворитці значно піднятися над іншими у межах гарему⁴. Згідно із гаремною пірамідою, третіми за статусом були сестри та доньки султана. Переважно їх видавали заміж у ранньому віці, і вони

1 Аріф Гулієв, Марія Розова, *Османський султанат: ієрархія та суспільно-релігійні цінності*. Часопис Київського університету права, 2022/2-4. С. 199–202.

2 Сура аль-Бакара [Електронний ресурс]: URL: <https://musulmanin.com/suri-002-baqara.html> (дата звернення: 24.04.23).

3 Davis, Fanny (1986). «The Valide». *The Ottoman Lady: A Social History from 1718 to 1918*, p. 11.

4 Peirce, Leslie (1993). *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire*. New York, NY: Oxford University Press. p. 127.

залишали палац. Однак з приходом до влади Сулеймана Кануні вони починають брати безпосередню участь в управлінні державним апаратом. Доречно згадати коротке правління Міхрімах султан, доньки Сулеймана та Хюррем, якій вдалося після смерті матері стати валіде та впливати на перебіг політики Селіма II. Наступними у гаремній піраміді є «колишні» султани, які втратили свій титул через смерть спадкоємців чоловічого роду. Залишаючись у палаці султана, вони сприяли підтримці традицій у гаремі, часто перебуваючи у служінні валіде. Історик Н. Сакаоглу писав, що у родовідних книгах йому вдалось знайти інформацію про двох синів Сулеймана I від Гюлфем, Махмуда і Мурада, які померли у 1521–1522 роках¹. Після смерті шехзаде вона залишилась у гаремі та зберегла титул «султан», а відповідно і всі привілеї. Пройшовши надскладний шлях від звичайної рабині до фаворитки, жінки поступово розширяли свою сферу впливу як у самому палаці, так і за його межами, активно втручаючись у політику держави. Історик Т. Ейдельман зазначає, що представниці жіночого султанату впливали на візирів та яничар і навіть вели листування з правителями інших династій². Не залишимо без уваги і нижчі чини гарему, такі як: хазнедар — права рука валіде. Зазвичай цю посаду обіймали жінки у похилому віці. Хазнедар завідували скарбницею гарему та стежили за вихованням та освітнім процесом рабинь³. Важливе місце серед нижчих станів займали євнухи. Представники даного прошарку стежили за порядком у гаремі, займались безпосередньо вихованням наложниць⁴. Їм часто допомагали калфи — верства представниць

1 *Sakaoglu, Necdet. Bu mülkün kadın sultanları: Vâlide sultanlar, hâtunlar, hasekiler, kadınefendiler, sultaneefendiler — Oğlak Yayıncılık, 2015. — p. 253.*

2 *Эйдельман Т. Н., Великолепный век: продолжение. Женский султанат [Электронный ресурс]: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UsItoDPXCG4> (дата звернення: 24.04.23).*

3 *Казиев Ш. М. Повседневная жизнь восточного гарема [Электронный ресурс]: URL: <https://culture.wikireading.ru/38394> (дата звернення: 26.04.23).*

4 *Євнух // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. — Буенос-Айрес, 1958. — Т. 2 : Д — Є, кн. 3. — С. 399. — 1000 екз.*

нижчого ступеня ієрархії гарему. Вони мали кілька чинів і мали змогу йти «по кар'єрним сходам» від звичайної калфи-служниці до головної калфи гарему.

Щодо чоловіків у султанаті, варто згадати вищих посадових осіб імперії — султана. Після падишаха вагоме місце у султанаті займають шехзаде. Титул «шехзаде» використовувався в Османській імперії для позначення чоловічого потомства султанів¹. Дане слово перського походження і в перекладі з фарсі означає «син правителя». Як правило, спадкоємці престолу, шехзаде, призначалися султаном керівниками санджаків — адміністративно-територіальних одиниць в Османській імперії. Великий візир² і лідер релігійної ієрархії — муфтії³ обіймали авторитетні посади і були наближені до султана. Візир — це аналог міністра у європейських країнах, політичного або релігійного радника султана або халіфа. Зазвичай, великий візир очолює дорадчу раду при султані, яка виконує функції уряду. Після візиря обіймає посаду паша⁴ — це також престижний титул у політичній системі Османської імперії, що на сьогоднішній день відповідав би посаді губернатора. Спочатку пашами могли стати виключно воєначальники, але згодом він застосовувався по відношенню до будь-якої високопосадової офіційної особи. Відповідно, вище пашів в османській ієрархії стояли візирі та муфтії, а нижче — беї⁵. В Османській імперії титул «бей» входив до складу імен ранніх власників бейлика XIII–XIV століть. У XV — початку XX століть беями часто іменували великих землевласників та правителів санджаків.

¹ *Шахзаде // Энциклопедический; словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). — СПб., 1890—1907, р. 220.*

² *Aksin Somel, Selcuk (2010). The A to Z of the Ottoman Empire. Scarecrow Press. p. 67.*

³ *Релігієзнавчий словник / За ред. проф. А.Колодного і Б.Лобовика. — Четверта хвиля, 1996. — с. 206.*

⁴ *«Pasha». Oxford Dictionaries (English). [Електронний ресурс]: URL: <https://web.archive.org/web/20170416125228/https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/pasha> (дата звернення: 24.04.23).*

⁵ *Бей // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. (82 т. и 4 доп.). — СПб., 1890—1907.*

З підйомом влади візирів валіде та хасекі втратили свою колишню велич та значення. Зауважимо, що в Османській імперії практикувалася меритократія¹. Таким чином у державі панувала «вільна конкуренція» і керівні посади могли обіймати талановиті люди, незалежно від соціальних чи економічних чинників. Однак припинення правління жінок в Османській імперії не означало завершення їх сфери впливу. Тепер валіде було відведено роль наставника шехзаде. У її розпорядженні було заняття благодійністю та благоустрій імперії. Жінкам, які керували імперією в зазначений період, вдалося зберегти монархічний порядок, згідно з яким влада султанів передавалися в рамках османської династії.

Зауважимо, що культуру Близького Сходу неможливо розглядати без релігійної складової. Зв'язок віри з традиційним способом життя був характерний для ісламу в усі часи, в тому числі і для Османської імперії. Кожен мусульманин знає арабське звучання і сенс символу віри релігії ісламу: «немає ніякого божества, крім Аллаха, і Мухаммад — посланець Аллаха»²: коротко виражені два головні догмати ісламу: існує єдиний і вічний всемогутній бог — Аллах, а головним своїм пророком Аллах обрав араба з Мекки — Мухаммада, крізь нього Бог передав людям текст священної книги — Корану.

На початку свого існування Османська імперія ще не була повноцінною не лише через свої невеликі розміри, але й тому, що на її території мусульмани були релігійною меншістю серед маси християнського населення. Бейлік Ертогрул — батько засновника Османської імперії Османа I³ заклав релігійних фундамент новоутвореної мусульманської держави. Для того, щоб залучити мусульман на завойовані землі, Ертогрул, а згодом Осман оголосили себе борцями за віру — гази. Це дозволило їм створити

¹ Ronald Fritze — *Turks and Talent* [Електронний ресурс]: URL: https://www.corndancer.com/fritze/reformation/refmaton_home.html (дата звернення: 25.04.23).

² Шахада // *Ислам: Словарь атеиста* / Авксентьев А. В., Акимущин О. Ф., Акиниязов Г. Б. и др.; Под общ. ред. М. Б. Пиотровского, С. М. Прозорова. — М.: Политиздат, 1988. — 254 с.

³ Imber C. *The Ottoman Dynastic Myth : Turcica*. — 1987. — No XIX. — P. 17.

невелику, але вмотивовану армію, яка витіснила візантійців із Анатолії. У ранній період Османської імперії практично не будували нові мечеті: як молитовні будинки використовувалися колишні християнські храми. Доречно згадати собор Святої Софії, котрий залишався найбільшим християнським храмом у світі, але у 1453 після захоплення Константинополя османами султан Мехмед II остаточно перетворив собор на мечеть¹.

Основам релігії навчали кожного мешканця султанського палацу. В першу чергу, невідомим, що потрапили до гарему розповідали про «п'ять стовпів» ісламу. Їх навчали виконувати намаз, ознайомлювали, а потім заглиблювали у вивчення Корану, варто зазначити, що на релігії була зосереджена освіта у гаремі². Мешканців гарему привчали до дисципліни і цьому також сприяв ас-саум адже мусульманський піст полягає у помірності від їжі, пиття та розваг. Під час урази праведний мусульманин молиться, вивчає Коран та релігійні твори. Головним та обов'язковим для всіх, крім певних винятків, є піст у Рамадан. Кінець місяця Рамадан і відповідно до місячного посту відзначається іфтаром, другим за значенням святом в ісламі у імперії і всередині султанського палацу.

Крім обмежень, пов'язаних із постом, в ісламі існують релігійні табу, що охоплюють практично усі сторони життя мусульманина. Зокрема заборона на вживання алкогольних напоїв та свинини, захоплення азартними іграми. Однак, не всі ці та інші правила завжди суворо дотримуються, час від часу, зокрема султан Селім II — чоловік Нурбан султан — ще однієї представниці жіночого султанату порушував релігійні настанови. Через своє захоплення вином, він отримав у народі прізвисько «п'яниця»³.

Четвертим обов'язком кожного мусульманина є хадж — паломництво в Мекку, насамперед до Кааби, головної святині іс-

¹ Runciman, Steven (1965). *The Fall of Constantinople 1453*. Cambridge University Press. p. 149.

² ANADOLU AGENCY *Duhteran-ı Hümayun: An Ottoman school for girls* [Електронний ресурс]: URL: <https://www.dailysabah.com/history/2016/02/02/duhteran-i-humayun-an-ottoman-school-for-girls> (дата звернення: 25.04.23).

³ Somel, Selçuk Aksın (2003). *Historical Dictionary of the Ottoman Empire*. Lanham, Maryland: Scarecrow Press. p. 263.

ламу. Але не всі османські султани здійснювали хадж. Припускаємо, що є вагомні підстави, які не дозволяли султанам Османського халіфату здійснювати обряд паломництва. Історики, зокрема Мурат Белге стверджують, що обряд хаджу султани не здійснювали з міркувань безпеки¹. Правителі не ризикували залишити державу без правителя і віддавали пріоритет джихаду. Однак усі інші віряни-мусульмани, жителі Османської імперії були зобов'язані принаймні раз у житті здійснити паломництво. Паломники, одягнувши відповідний білий одяг, і пройшовши церемонію ритуального очищення, здійснювали урочистий обхід навколо Кааби.

Теологи і дослідники Османської імперії часто відносять джихад до «стовпів ісламу» у султанаті, адже у середньовіччі одним із приписів ісламу була участь у священній війні за віру. Це цілком закономірно адже ісламський рух виник з потреби арабів в об'єднанні та добуванні нових земель. У Корані щодо джихаду сказано, що протягом восьми місяців на рік слід воювати з політеїзмом (ширк)², з невірними, знищувати їх, захоплювати їхні землі та майно. У цьому яскраво проявилися нетерпимість до іновірців, властиві ісламу більшою мірою, ніж іншим авраамічним релігіям. Загалом мусульманські богослови і вчені по-різному тлумачили заповідь джихаду. З розквітом Османської імперії поступово зникає чіткий поділ між прибічниками інших релігій.

Висновки. Отже, визнання ісламу в Османській імперії мало свої специфічні риси, що передбачає окремий розгляд цього питання. У XVI — на початку XVII ст. Османська імперія була найбільш могутньою у військовому аспекті державою, країною з ефективною структурою державного управління і судовою системою, що базувалася на постулатах ісламської віри. Османська імперія породила видатних правителів, але з точки зору релігійного просвітлення найбільш визначним є чоловік Хюррем султан

¹ *Почему османские султаны не совершали паломничества (хаджа)? [Електронний ресурс]: URL: https://islam-today.ru/istoria/pochemu_osmanskie_sultany_ne_overshali_p_alomnichestva_xadzha/ (дата звернення: 25.04.23).*

² «*Surah Luqman Verse 13 | 31:13 لقمان — Quran O*». *qurano.com*. [Електронний ресурс] URL: <https://qurano.com/en/31-luqman/verse-13/> (дата звернення: 25.04.23).

Сулейман І Кануні — інтелектуал і мусульманський теолог. Його внесок у розвиток шариатського законодавства та ісламського богослов'я є колосальним. У вищезазначений період Османська імперія офіційно декларувала політику віротерпимості, котра існувала не лише де-факто, а й де-юре. Практична цінність дослідження визначається тим, що його матеріали можуть бути використані для підготовки курсових робіт, теоретичних та практичних курсів з культурології. Результати дослідження є передумовою для написання магістерських, дипломних та курсових робіт. Теоретичне значення та цінність дослідження полягає в тому, що його результати та висновки урізноманітнюють вектори наукових студій, що охоплюють епоху Османського халіфату.

1.9. ОСОБЛИВИЙ ДЕНЬ У КАЛЕНДАРІ КОЖНОГО ПАТРІОТА¹

27-річчя Конституції Азербайджанської Республіки

Щорічно 12 листопада в Азербайджані відзначається державне свято виняткової важливості — День Конституції Азербайджанської Республіки. Цього року символічно, що 27-річчя

¹ Ариф Гулієв. Особливий день у календарі кожного патріота. <https://kyivdiplomatic.com/ua/news/3394>.

Конституції, яка має доленосне значення для незалежної Азербайджанської держави та народу, припала напередодні 2-ї річниці Великої Перемоги, як виявилось подвійний історичний день для Азербайджану.

Світле майбутнє народу — пріоритет державної політики Азербайджану

Сьогодні Збройні сили Азербайджану, які були сформовані та стали на шлях розвитку завдяки винятковим заслугам загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва, під керівництвом Президента, Верховного головнокомандувача пана Ільхама Алієва, успішно виконуючи свою почесну місію, здобули велику перемогу.

Протягом переможного маршу, який тривав 44 дні, Азербайджан на чолі Головнокомандувача, Президента, Азербайджанського народу, Славної Армії досягла великих успіхів на полі бою, які потрапляють у військову історію. За цей період щодня з фронту надходили добрі новини. З метою відновлення контролю над визнаними на міжнародному рівні кордонами Карабахського регіону та прилеглих до нього семи районів у повній відповідності до статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй у результаті реалізації права на самооборону за цей період більшість наших окупованих земель було звільнено від окупантів.

Незважаючи на те, що всі ці зазначені міжнародні акти ухвалили 1993 року 4 резолюції (882, 853, 874, 884) Ради Безпеки ООН, які залишилися на папері, що вимагає невідкладного, повного та беззаперечного виведення вірменських збройних сил з Азербайджанських окупованих земель Азербайджанська армія, виявивши відвагу та виконавши 30-річні резолюції, відновила територіальну цілісність

Сьогодні почуттям великої гордості можемо сказати, що славетний прапор Азербайджану розвивається 270-річного міста Шуша, яке є колискою культури Азербайджанського народу.

Ця Конституція, створена на основі наших багатовікових традицій державності, національних та загальнолюдських цінностей, є логічним результатом шляху розвитку, пройденого

азербайджанським народом, який ще в 1918 році азербайджанський народ вперше на мусульманському Сході створив демократичну республіку, заявив про свою прихильність до демократичних цінностей, свободам людини.

Нинішня Конституція Азербайджану демонструє бажання нашого народу побудувати незалежну, вільну, демократичну державу і зайняти гідне місце у світовому співтоваристві, намір і волю зробити свій внесок у світ, прогрес, громадянський розвиток людства. Азербайджанська Конституція, спираючись на загальнолюдські цінності та прогресивні національні традиції, відбиває у собі сьогоденні реалії, перспективи розвитку держави, суспільства.

Багата історія — спадщина для майбутніх поколінь

12 листопада 1995 року, шляхом загального народного референдуму було прийнято Основний Закон незалежної суверенної держави — Конституція Азербайджанської Республіки, яка стала знаменною подією в історії державності Азербайджану, відкрило великий шлях для будівництва в Азербайджані сучасної держави та громадянського суспільства, створивши підґрунтя для реалізації прав і свобод людини, що надало імпульсу розвитку всіх сфер життєдіяльності країни, гарантом незалежного демократичного правового суспільства.

У роки незалежності Азербайджанська Республіка зіткнулася з великими труднощами. Хоча Конституційний акт «Про державну незалежність Азербайджанської Республіки» було прийнято 18 жовтня 1991 року, насправді Азербайджан набув своєї справжньої незалежності, оглядаючись у минуле, ми можемо з упевненістю сказати, що прийняття першої національної Конституції незалежного Азербайджану є заслугою великого лідера Гейдара Алієва після повернення до влади. Він особисто головував у спеціальній комісії, яка розробляє проект Конституції, організував відкрите обговорення проекту Конституції серед різних верств суспільства.

Гейдар Алієв, маючи великий політичний досвід, відіграв неоціненну роль розвитку традицій державної незалежності Азербайджану й у пробудженні національної самосвідомості. Його зусиллями ще у 70-х роках минулого століття намітилися зміни як в економічному, так і у суспільно-політичному житті Азербайджану.

Гейдар Алієв, котрий обіймав на той час посаду першого секретаря Комуністичної партії Азербайджану, після ухвалення в 1978 році Конституції Азербайджанської РСР азербайджанська мова отримала статус державної. Завдяки Гейдару Алієву підвищився інтерес до історичного минулого азербайджанського народу, відбулося піднесення самосвідомості, почалося національно-духовне відродження. У свідомості азербайджанців почали прокидатися національний дух та національна гордість, відродилися почуття свободи та незалежності, аналіз питань економічного та культурного розвитку.

Розроблений завдяки керівництву та напруженій праці загальнонаціонального лідера Основний Закон спирається на багатовікові традиції азербайджанської державності, національні та загальнолюдські цінності. Нова Конституція надала потужного імпульсу будівництву демократичної та правової держави, розвитку суспільно-політичного, економічного та культурного життя Азербайджану.

Наша історія — гордість кожного громадянина

На початку 90-х виникла загроза втрати Азербайджаном своєї незалежності. Великий лідер усунув у країні хаос і анархію, що панує у суспільстві, економічну, політичну та духовно-психологічну напруженість. Незалежна Азербайджанська Республіка на міцній основі позначила новий курс розвитку. На вимогу народу у червні 1993 року Гейдар Алієв прибув Баку і був обраний головою Верховної Ради Азербайджану. Він одразу ж направив свої сили на те, щоб не прогаяти незалежність молодій державі. Так розпочався новий етап у розвитку Азербайджану та його становленні як незалежної демократичної правової держави.

Зокрема, загальнонаціональний лідер зробив значні кроки для вирішення такої важливої проблеми, як вірмено-азербайджанський нагірно-карабахський конфлікт. Внаслідок далекоглядної політики Гейдара Алієва, гідної підтримки України у травні 1994 року, було прийнято угоду про припинення вогню з Вірменією, а 20 вересня того ж року було підписано історичний документ з експлуатації багатих нафтогазових структур Каспію з нафтовими компаніями, який увійшов в історію як «Контракт століття». Це сприяло як подальшому розвитку Азербайджану у сфері економіки, а й дозволило здійснювати успішні заходи задля забезпечення його незалежності. Справжня незалежність це повне володіння своїми багатствами.

Таким чином, Азербайджан вперше виступив як власник своїх ресурсів, а участь у цьому контракті найпередовіших компаній провідних держав світу підвищило значущість і авторитет нашої країни в регіоні. Азербайджан приєднався до великих регіональних проєктів, системи енергетичної безпеки Європи та світу в цілому.

Нова Конституція заклала фундамент демократичної, світської, правової держави

Ухвалення Конституції стало не лише фактом, що підтверджує правове визнання нової суспільної системи, а й показником того, що розвиток Азербайджанської Республіки перейшов на якісно новий етап. Сприйняття людини, її права і свободи як вищої цінності є головною метою Конституції країни.

У преамбулі Конституції перераховуються найвищі наміри, про які заявив азербайджанський народ, продовжуючи багатовікові традиції своєї державності, усвідомлюючи свою відповідальність перед минулим, нинішнім та майбутніми поколіннями та використовуючи своє суверенне право. У Основному Законі було заявлено такі принципи:

- захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності Азербайджану;

- гарантування у рамках Конституції демократичного ладу, досягнення установи громадянського суспільства, побудова правової, світської держави, що забезпечує верховенство законів як вираження волі народів;
- забезпечення всім гідного рівня життя відповідно до справедливого економічного та соціального порядку, життя в умовах дружби, миру та безпеки з іншими народами, зберігаючи відданість загальнолюдським цінностям, та здійснення взаємодії з цією метою.

Достойний наступник Гейдара Алієва

Азербайджанська незалежність свого часу була збережена великим лідером Гейдаром Алієвим, сьогодні ще більше зміцнюється і набуває вічності під керівництвом Президента Азербайджану Ільхама Алієва. Все це знову дає підстави говорити, що незалежність Азербайджану є вічною і незворотною.

Історична перемога, досягнута сьогодні у справі повернення наших споконвічних земель під керівництвом Верховного головнокомандувача пана Ільхама Алієва, вселяє почуття гордості у кожного з нас, надихає на більш старанну роботу у своїй сфері, територіальну цілісність Азербайджану, який визнає, що Карабах є частиною Азербайджану, споконвічною історичною землею. Численні постанови та резолюції, прийняті ООН, Рухом неприєднання, Організацією ісламського співробітництва, ОБСЄ, Європейським парламентом та іншими провідними міжнародними організаціями, визнаючи територіальну цілісність Азербайджану, відкрито закріплюють приналежність Карабаху до Азербайджану.

В результаті операцій, заснованих на продуманій майстерній військовій стратегії, доблесна Азербайджанська армія під керівництвом Верховного головнокомандувача, завдавши ворогові, який захопив наші споконвічні землі, нищівні удари, звільнила наші землі від 30-річної окупації та здобула історичну перемогу.

Як історичний результат справедливої війни, яку Азербайджан провадив у рамках міжнародного права, 10 листопада Вірменія фактично підписала військову капітуляцію.

Переможний Верховний головнокомандувач пан Ільхам Алієв з доблесною Азербайджанською армією та єдністю народу виконав таке почесне та відповідальне завдання, як захист Батьківщини.

Звільнення окупованих земель та відновлення нашої територіальної цілісності одночасно затверджує відновлення конституційних прав громадян та основи держави. Так, одна з найвищих цілей, оголошених азербайджанським народом при прийнятті Конституції, продовжуючи свої багатовікові традиції державності, керуючись принципами, відображеними в Конституційному акті «Про державну незалежність Азербайджанської Республіки», бажаючи забезпечення благополуччя всього суспільства та кожного, утвердження справедливості, свободи та безпеки, усвідомлюючи відповідальність перед минулим, нинішнім і майбутнім поколіннями, користуючись своїм суверенним правом, полягає у захисті, незалежності, суверенітеті та територіальній цілісності Азербайджанської держави.

Згідно з нашою Конституцією, територія Азербайджанської Республіки єдина, недоторканна і неподільна. Водночас повернення наших громадян, які вимушено переселені вже близько 30 років із рідних вогнищ, на свої землі створить умови для відновлення їх порушених прав власності. Успішні операції, що проводяться доблесною Азербайджанською армією, також заклали основу відновлення права нашого народу на безпечне життя як одного з основних конституційних прав.

Весь азербайджанський народ, тісно згуртувавшись навколо Верховного головнокомандувача пана Ільхама Алієва, і разом крокуючи до славної перемоги, здобув підняття державного прапора на звільнених від окупації землях та відновлення юридичної сили 27-річчя Конституції Азербайджанської Республіки.

1.10. HƏR BİR VƏTƏNPƏRVƏRİN TƏQVİMİNDƏ XÜSUSİ BİR GÜN-12 NOYABR¹

12 noyabr — Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Günü...

...Hər il noyabrın 12-də Azərbaycanda müstəsna əhəmiyyətə malik dövlət bayramı — Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Günü qeyd olunur. Bu il müstəqil Azərbaycan dövləti və xalqı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən Konstitusiyanın 27-ci ildönümünün ikiqat tarixi günə çevrilmiş Böyük Şanlı Qələbənin 2-ci ildönümü ərəfəsinə təsadüf etməsi Azərbaycan üçün rəmzidir.

Xalqın parlaq gələcəyi Azərbaycanın dövlət siyasətinin prioritet istiqamətidir

Ümummillə lider Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri sayəsində formalaşaraq inkişaf yoluna qədəm qoyan Azərbaycan Silahlı Qüvvələri bu gün Prezident, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qarşıya qoyulan vəzifələri, şərəfli missiyasını uğurla yerinə yetirərək, böyük qələbə qazandılar.

44 gün davam edən zəfərli yürüşdə Azərbaycan Ali Baş Komandanın, Prezidentin, Azərbaycan xalqının, Şanlı Ordunun yekdilliyi, dost ölkələr olan Türkiyə, Əfqanıstan və Ukraynanın mənəvi dəstəyi ilə döyüş meydanında hərbi tarixinə yazılacaq böyük uğurlara imza atdı. Bu müddətdə cəbhədən hər gün şad xəbərlər gəlirdi. Özünümüdafiə hüququnun həyata keçirilməsi nəticəsində Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinin 51-ci maddəsinə tam uyğun olaraq Qarabağ regionunun və ona bitişik yeddi rayonun beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri üzərində nəzarəti bərpa etmək məqsədilə, işğal altında olan torpaqlarımızın əksəriyyəti işğalçılardan azad edilib.

Bütün bu beynəlxalq aktların qeyd olunmasına baxmayaraq, 1993-cü ildə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin qəbul edərək Ermənistan qoşunlarının, silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını

¹ Arif Cəmil oğlu Quliyev. *Hər bir vətənpərvərin təqvimində xüsusi bir gün-12 Noyabr*. <https://tezadlar.az/index.php/en/politics/13356-h-r-bi-r-v-t-np-rv-ri-n-t-qvi-mi-nd-xusus-i-bi-r-gun-12-noyabr>

tələb edən və 30 il ərzində kağız üzərində qalan 4 qətnaməsi (882, 853, 874, 884 sayılı) Azərbaycan ordusunun igidliyi ilə yerinə yetirilərək ərazi bütövlüyü bərpa olundu.

Bu gün böyük qürur hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycan xalqının mədəniyyət beşiyi olan 270 illik tarixi olan Şuşa şəhərində Azərbaycanın şanlı bayrağı dalğalanır.

Çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrimiz, milli və ümumbəşəri dəyərlərimiz əsasında yaradılmış bu Konstitusiya 1918-ci ildə müsəlman Şərqiində ilk dəfə olaraq Azərbaycan xalqının yaratdığı Azərbaycan xalqının keçdiyi inkişaf yolunun məntiqi nəticəsidir, demokratik respublika, demokratik dəyərlərə, hüquqlara və insan azadlıqlarına sadıq olduğunu bəyan etdi. Azərbaycanın hazırkı Konstitusiyası xalqımızın müstəqil, azad, demokratik dövlət qurmaq və dünya birliyində layiqli yer tutmaq istəyini, sülhə, tərəqqiyə, bəşəriyyətin sivil inkişafına töhfə vermək niyyətini və iradəsini nümayiş etdirir. Ümumbəşəri dəyərlərə və mütərəqqi milli ənənələrə əsaslanan Azərbaycan Konstitusiyası bugünkü reallıqları, dövlətin və cəmiyyətin inkişaf perspektivlərini əks etdirir.

Zəngin tarix gələcək nəsillər üçün mirasdır

1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi yolu ilə Azərbaycanın dövlətçilik tarixində əlamətdar hadisə olan müstəqil suveren dövlətin Əsas Qanunu olan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qəbul edildi. Azərbaycanda müasir dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu yolunda böyük yol keçmiş, insanın hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə zəmin yaradılaraq, müstəqil demokratik hüquqi cəmiyyətin təminatçısı olan ölkə həyatının bütün sahələrinin inkişafına təkən vermişdir.

Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan Respublikası böyük çətinliklərlə üzləşdi. 1991-ci il oktyabrın 18-də «Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında» Konstitusiya Aktı qəbul edilsə də, əslində Azərbaycan öz həqiqi müstəqilliyinə qovuşmuş, keçmişə nəzər saldıqda əminliklə deyə bilərik ki, müstəqil dövlətimizin ilk milli Konstitusiyasının qəbul edilməsi Azərbaycan ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra verdiyi xidmətdir. O, Konstitusiya layihəsini hazırlayan xüsusi komissiyaya

şəxsən sədrlik etmiş, Konstitusiya layihəsinin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri arasında açıq müzakirəsini təşkil etmişdir.

Böyük siyasi təcrübəyə malik olan Heydər Əliyev Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi ənənələrinin inkişafında, milli mənlik şüurunun oyanmasında əvəzsiz rol oynamışdır. Hələ ötən əsrin 70-ci illərində onun səyləri ilə Azərbaycanın həm iqtisadi, həm də ictimai-siyasi həyatında baş verən dəyişikliklər öz əksini tapmışdır.

Həmin dövrdə Azərbaycan Kommunist Partiyasının birinci katibi vəzifəsini tutan Heydər Əliyev 1978-ci ildə Azərbaycan SSR Konstitusiyasının qəbulundan sonra Azərbaycan dili dövlət dili statusu almışdır. Heydər Əliyevin sayəsində Azərbaycan xalqının tarixi keçmişinə maraq artdı, mənlik şüuru yüksəldi, milli-mənəvi dirçəliş başlandı. Azərbaycanlıların şüurunda milli ruh, milli qürur oyanmağa başladı, azadlıq və müstəqillik hissləri canlandı, iqtisadi və mədəni inkişaf məsələlərinin təhlili canlandı.

Ümummillə liderin rəhbərliyi və gərgin əməyi sayəsində hazırlanmış Əsas Qanun çoxəsrlik Azərbaycan dövlətçilik ənənələrinə, milli və ümumbəşəri dəyərlərə əsaslanır. Yeni Konstitusiya demokratik və hüquqi dövlət quruculuğuna, Azərbaycanın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatının inkişafına güclü təkan verdi.

Tariximiz hər bir vətəndaşın qürurudur

1990-cı illərin əvvəllərində Azərbaycanın müstəqilliyini itirmək təhlükəsi var idi. Ulu öndər cəmiyyətdə hökm sürən xaos və anarxiyanı, ölkədə iqtisadi, siyasi, mənəvi-psixoloji gərginliyi aradan qaldırdı. Müstəqil Azərbaycan Respublikası möhkəm əsaslar üzərində yeni inkişaf kursu müəyyənləşdirmişdir. Xalqın tələbi ilə 1993-cü ilin iyununda Heydər Əliyev Bakıya gəldi və Azərbaycan Ali Sovetinin sədri seçildi. O, dərhal öz qüvvələrini gənc dövlətin müstəqilliyini əldən verməməyə yönəltdi. Bununla da Azərbaycanın inkişafında və müstəqil demokratik hüquqi dövlət kimi formalaşmasında yeni mərhələ başlandı.

Xüsusilə, ümummillə lider Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi kimi mühüm məsələnin həlli istiqamətində mühüm addımlar atıb. Heydər Əliyevin Ukraynanın dəstəyi ilə layiqli uzaqgörən siyasəti nəticəsində 1994-cü ilin mayında

Ermənistanla atəşkəs sazişi, həmin il sentyabrın 20-də isə Ermənistanın Silahlı münaqişəni dayandırması ilə bağlı tarixi sənəd imzalandı. Xəzərin neft şirkətləri ilə zəngin neft-qaz strukturları ilə bağlanan «Əsrin Müqaviləsi» tarixə düşmüşdür. Bu, Azərbaycanın iqtisadiyyat sahəsində daha da inkişafına töhfə verməklə yanaşı, onun müstəqilliyinin təmin edilməsi istiqamətində uğurlu tədbirlərin həyata keçirilməsinə də imkan yaratmışdır. Əsl müstəqillik — insanın öz sərvətinə tam sahib olmasıdır.

Beləliklə, Azərbaycan ilk dəfə olaraq öz sərvətlərinin sahibi kimi çıxış etdi və dünyanın aparıcı dövlətlərinin ən qabaqcıl şirkətlərinin bu müqavilədə iştirakı ölkəmizin regionda əhəmiyyətini və nüfuzunu artırdı. Azərbaycan iri regional layihələrə, Avropanın və bütövlükdə dünyanın enerji təhlükəsizliyi sisteminə qoşulub.

Yeni Konstitusiya demokratik, dünyəvi, hüquqi dövlətin əsasını qoydu

Konstitusiyanın qəbulu yeni ictimai quruluşun hüquqi tanınmasını təsdiq edən fakt olmaqla yanaşı, həm də Azərbaycan Respublikasının inkişafının keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoymasının göstəricisi idi. İnsanın, onun hüquq və azadlıqlarının ali dəyər kimi qəbul edilməsi ölkə Konstitusiyasının əsas məqsədidir.

Konstitusiyanın preambulasında Azərbaycan xalqının çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək, keçmiş, indiki və gələcək nəsillər qarşısında məsuliyyətini dərk edərək, öz suveren hüququndan istifadə edərək bəyan etdiyi ali niyyətlər sadalanır. Əsas Qanun aşağıdakı prinsipləri ifadə etdi:

— Azərbaycanın müstəqilliyinin, suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması;

- Konstitusiya çərçivəsində demokratik quruluşa təminat vermək, vətəndaş cəmiyyətinin qurulmasına nail olmaq, xalqların iradəsinin ifadəsi kimi qanunun aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu;

- ədalətli iqtisadi və sosial nizama uyğun olaraq hamı üçün layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi, ümumbəşəri dəyərlərə sadıq qalaraq digər xalqlarla dostluq, sülh və təhlükəsizlik şəraitində yaşamaq və bu məqsədlər üçün qarşılıqlı fəaliyyətin həyata keçirilməsi.

Heydər Əliyevin layiqli davamçısı

Azərbaycanın müstəqilliyi bir vaxtlar ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qorunub saxlanılıbsa, bu gün Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə daha da möhkəmlənir və əbədiyaşarlıq qazanır. Bütün bunlar bir daha deməyə əsas verir ki, Azərbaycanın müstəqilliyi əbədidir və dönməzdir.

Bu gün Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə dədə-baba torpaqlarımızın geri qaytarılmasında əldə edilən tarixi qələbə hər birimizdə qürur hissi aşılayır, öz sahəmizdə, ərazimizdə daha əzmlə çalışmağa ruhlandırır. Qarabağın Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi, ilkin tarixi torpağı olduğunu beynəlxalq ictimaiyyət — BMT, Qoşulmama Hərəkəti, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, ATƏT, Avropa Parlamenti və digər aparıcı beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıyan çoxsaylı fərman və qətnamələri Qarabağın Azərbaycana mənsub olduğunu açıq şəkildə təsdiq edir.

Düşünülmüş və mahir hərbi strategiyaya əsaslanan əməliyyatlar nəticəsində rəşadətli Azərbaycan Ordusu Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında dədə-baba torpaqlarımızı zəbt edən düşməne sarsıdıcı zərbələr endirib, torpaqlarımızı 30 illik işğaldan azad edərək tarixi qələbə qazandı.

Azərbaycanın beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində apardığı ədalətli müharibənin tarixi nəticəsi olaraq Türkiyə Prezidenti Ərdoğanın mənəvi dəstəyi və Rusiya Federasiyasının iştirakı ilə 2020-ci il noyabrın 10-da Ermənistan faktiki olaraq hərbi təslim olduğu Müqavilə imzalandı.

Qələbə qazanmış Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev igid Azərbaycan ordusu ilə Vətənin müdafiəsi kimi şərəfli və məsuliyyətli bir vəzifənin öhdəsindən gəldi. İşğal olunmuş torpaqların azad edilməsi və ərazi bütövlüyümüzün bərpası eyni zamanda vətəndaşların konstitusiyaya hüquqlarının bərpasını və dövlətin əsasını qoyur. Beləliklə, Azərbaycan xalqının çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək, «Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında» Konstitusiyaya Aktında əksini tapmış prinsipləri rəhbər tutaraq, Konstitusiyanı qəbul edərəkən bəyan etdiyi ali məqsədlərdən biri bütün cəmiyyətin və hər kəsin rifahı, ədalətin,

azadlıq və təhlükəsizliyin bərqərar olması, keçmiş, indiki və gələcək nəsillər qarşısında məsuliyyətini dərk edərək, öz suveren hüququndan istifadə edərək, Azərbaycanın müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaqdır.

Konstitusiyaya görə, Azərbaycan Respublikasının ərazisi vahid, toxunulmaz və bölünməzdir. Eyni zamanda, 30 ilə yaxındır öz yurduvасыndan zorla köçürülmüş vətəndaşlarımızın öz torpaqlarına qaytarılması onların pozulmuş mülkiyyət hüquqlarının bərpasına şərait yaradacaq. İgid Azərbaycan ordusunun həyata keçirdiyi uğurlu əməliyyatlar həm də xalqımızın təməl konstitusiya hüquqlarından biri kimi təhlükəsiz yaşamaq hüququnun bərpasına zəmin yaratdı.

Bütün Azərbaycan xalqı Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşərək şanlı qələbəyə doğru birgə addımlayaraq, işğaldan azad edilmiş torpaqlarda dövlət bayrağının dalğalanmasına və qanuni qüvvəsinin bərpasına nail olaraq Müstəqil Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 27-ci ildönümünü qeyd edir.

1.11. ОБРАЗ ХЮРРЕМ СУЛТАН У ПРАВОВИХ ПАМ'ЯТКАХ¹

Визнання ісламу в Османській імперії мало свої специфічні риси, що передбачає окремий розгляд цього питання. У XVI — на початку XVII ст. Османська імперія була найбільш могутньою у військовому аспекті державою, країною з ефективною структурою державного управління і судовою системою, що базувалася на постулатах ісламської віри. Османська імперія породила видатних правителів, але з точки зору релігійного просвітлення найбільш визначним є чоловік Хюррем султан Сулейман I Кануні — інтелектуал і мусульманський теолог. Його внесок у розвиток шариатського законодавства та ісламського богослов'я є колосальним. У вищезазначений період Османська імперія офіційно декларувала політику віротерпимості, котра існувала не лише де-факто, а й де-юре.

¹ Аріф Гулієв, Марія Розова. Образ Хюррем султан у правових пам'ятках. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Науковий журнал 2023 № 2 (123). С. 59–64.

Мусульманські богослови і вчені по-різному тлумачили заповідь джихаду. З розквітом Османської імперії поступово зникає чіткий поділ між прибічниками інших релігій. Яскравим прикладом є султан Сулейман I — чоловік Хюррем, за правління якого уряд не насаджував насильно іслам і не пригнічував інші релігії¹, включаючи християнство. Але водночас саме за часів Сулеймана I активно практикується суспільно-релігійна система девширме². Система примусового полягає у наборі хлопців із християнських сімей для їх подальшого виховання та несення ними служби у статусі капікул (Kapikulu Süvarileri). У присутності священика та кадї ім'я та походження хлопця записували до реєстру, після чого над юнаком проводили обряд обрізання, а також обряд прийняття ісламу були обов'язковими для всіх без винятків. Після того як юнаки вимовили шахаду їх відвозили до Константинополя, де вони виховувалися, а виховання базувалась на законах шаріата, як і у гаремі. Талановиті та здібні юнаки здобували освіту в ендеруні, школі при палаці Топкапи або у будинку одного з пашів і поступали згодом на урядову службу як урядовець. Решту відправляли до провінцій, багато з них знаходились на службі у палаці, де виконували функції садівника, будівельника або матроса. Однак більшість з них ставали яничарами та виконували військові функції. Одним з найвідоміших архітекторів та інженерів був Мімар Сінан, котрий успішно пройшов через релігійно-освітню практику девширме і завоював довіру правителя та Хюррем³.

Наступним обов'язком мусульманина є закят — податок на майно та доходи, спрямований на потреби громади, що розподіляється серед бідних. В османському султанаті валіде, хасекі та фаворитки султана здійснювали закят у вигляді добровільних пожертвувань у каси та будівництво мечетей, медресе. Так, Хюррем виступила ініціатором спорудження мечеті, будівництво котрої завершилось у 1539 р. Видатний архітектор Сінан

¹ H. Inalcik, «State, Sovereignty and Law During the Reign of Süleymân», pp. 70–72.

² Іналджик Г. Османська імперія: Класична доба (1300—1600), — К.: Критика, 1998. — С. 287.

³ The Ottomans: A Cultural Legacy, Thames & Hudson, 2022, p. 36–48. Necipoglu, Gülru (2005).

став автором проекту¹. Мечеть розташувалася в центрі Стамбула, де раніше був невільничий ринок. Через рік у цьому ж місці також з ініціативи Хюррем було створено медресе. Мечеть стала частиною великого релігійного комплексу: з'явилися школи та лікарня, їдальня, хамам, а внутрішнє подвір'я, що оточене купольною галереєю прикрасили вишуканим фонтаном.

Наступним невід'ємним релігійним аспектом у султанаті було вивчення арабської мови. В першу чергу мешканці палацу опановували її задля вивчення Корану, адже в оригіналі священна книга записана арабською мовою². Для мусульман Коран — пряма мова Аллаха, звернена до Мухаммада, а пророка до всіх людей. У проповідях Корану віруючі мусульмани знаходять відповіді на контroversійні питання, вихід із складних ситуацій, прибічники ісламу текстами Корану часто виправдовують свої вчинки. Щодо релігійних елементів інтер'єру, зауважимо, що написи на стінах султанського гарему представлялися газелями та рубаями, присвяченими султанами своїм наложницям. Стіни гарему прикрашала арабська в'язь³ — хадисами, а також сури з Корану, які нагадували не тільки мешканкам гарему, але й самому султану про те, що він має пам'ятати і знати свої межі.

Коран регулює сімейний аспект життя: згідно ісламської традиції жінка створена Аллахом для натхнення чоловіка, але водночас у Корані визнаються права жінки: чоловік зобов'язаний ставитися до дружини з повагою та дбайливо, засуджується надмірна жорстокість чоловіка до дружини, обумовлюються майнові права жінки зокрема право на спадок. Згідно ісламської традиції чоловік повинен фінансово підтримувати дружину та піклуватися про неї, а жінка зобов'язується продовжувати рід

¹ *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire*. London: Reaktion Books, p. 268.

² *Learning Arabic: The Fundamental Role Arabic Plays in the Muslim World* [Електронний ресурс]: URL: <https://www.superprof.co.uk/blog/the-importance-of-quranic-arabic-in-ism/#::-text=Arabic%20was%20chosen%20by%20Allah,prayer%20and%20reading%20the%20Quran>. (дата звернення: 25.04.23).

³ *Inside the Ottoman Sultan's Harem — Topkapı Palace — Istanbul (Turkey)* [Електронний ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QCjmKKgTUdY> (дата звернення: 25.04.23).

та гідно виховувати дітей. У ісламі жінка насамперед — матір. У сурі «Лукман», чотирнадцятий аят сказано наступне: «Рай знаходиться під ногами матерів». Даний аят вказує, що іслам ставить жінку на найвище місце. Доречно згадати слова історика Гарольда Лемба щодо цього питання. Він стверджував⁴, що Сулейман I глибоко шанував свою матір, як цього вимагає релігія. Тож у соціальних принципах магометанства знайшов свій відгомін патріархально-родовий уклад. Усі мусульмани рівні перед Господом, але майнові відмінності, багатство і злидні визнаються природним фактом, встановленим Аллахом. Біля витоків ісламу, ми спостерігаємо, що в основі даних переконань полягає християнське світорозуміння, але адаптований до більш первісного суспільного ладу, а саме до родоплемінного устрою арабів адже ідеологія арабів більш доступна для широкого загалу благочестивих, насамперед для азіатських кочівників.

Образ Хюррем султан у літературі та мистецтві. Загадковою постаттю Хюррем надихалися художники та поети. Подобиці життя Хюррем до потрапляння у гарем з'являються у художній літературі XIX століття. Історики та письменники вже сотні років дискутують про життя Роксолани, сперечаються щодо зовнішності хасеки та відомостей про ранній етап життя, пропонують найрізноманітніші версії про те, як Хюррем опинилась у гаремі султана. Згідно з польською літературною традицією, її справжнє ім'я Олександра, вона була донькою рогатинського священика Гаврила Лісовського. В українській літературі XIX століття її називають Анастасією. За версією Михайла Орловського, викладеної в історичній повісті «Роксолана або Анастасія Лісовська» у 1882 р., вона була родом не з Рогатина, а з Чемерівця. У 1919 році український письменник Осип Назарук, перебуваючи у Кам'янці-Подільському, написав історичну повість «Роксолана. Дружина халіфа та падишаха, завойовника та законодавця». О. Назарук зазначав, що «польський посол Твардовський, який був у Царгороді у 1621 році, чув від турків,

⁴ «Сулейман. Султан Востока — Гарольд Лэмб» С. 32 [Електронний ресурс]: URL: <https://books-lib.com/books/istoricheskaya-proza/page-32-35634-garold-le-mb-suleiman-sultan-vostoka.html> (дата звернення: 25.04.23).

що Роксолана родом із Рогатина, а поет Михайло Гославський стверджував, що Хюррем родом з Поділля. Про те, що Анастасія Лісовська, «з Чемерівців родом», йдеться у новелі Михайла Орловського «Роксолана, або Анастасія Лісовська», надрукованої у «Подільських єпархіальних відомостях» 1882 року. Британський історик-сходознавець Лорд Кінрос, автор праці «Розквіт і занепад Османської імперії», писав про Хюррем наступне: «Протягом двох останніх десятиліть Сулейман більше, ніж будь-коли, підпав під вплив чар своєї слов'янської фаворитки і широко відомої європейцям як Роксолана. Полонянка з Галичини, донька українського священика отримала від турків прізвисько Хюррем за свою щасливу посмішку та веселу вдачу». Сучасник Хюррем Ганс Дерншвам, який прибув до Стамбула у 1555 році писав¹: «Сулейман більше за інших наложниць полюбив цю дівчину з слов'янським корінням. Хюррем же змогла отримати документ про свободу та стати його законною дружиною у палаці. Крім султана Сулеймана I, немає в історії падишаха, який настільки прислухався б до думки своєї дружини. Що б вона не побажала, він одразу виконував». В Україні та за її межами користується історичний роман письменника Павла Загребельного: «Хуррем не думала про смерть і не боялася її. Смерть не для неї і не для її дитяти. То для інших, найперше для чоловіків. Вони живуть з думкою про смерть, постійною і невичерпною, для них вона буває пишна, або ніяка, а то й ганебна. Жінки не вмирають. Вони просто зникають, як птахи, квіти або хмаринки під сонцем. По собі полишають дітей, життя, цілий світ. Завжди носять той світ у собі, наповнені ним і переповнені, тому й всемогутні.» Зокрема у творі П. Загребельний писав про бунтівний характер дівчини: «Гніздилося це в неї в душі в такому безладді, що навіть суворий вчитель Ієронім Скарбський, до якого посилав її Гаврило Лісовський в очікуванні чудес від своєї єдиної дочки, не зміг навести в тій душі хоч якийсь порядок, а навпаки ще більше розбурхав». У хрестоматіях української літератури часто зауважують, що «Письменник зобразив Роксолану як національну герої-

¹ Хюррем. Знаменитая возлюбленная султана Сулеймана — Бенуа Софья [Електронний ресурс]: URL: <https://biography.wikireading.ru/78196> (дата звернення: 26.04.23).

ню, яка сконденсувала у своєму характері найістотніші риси національної свідомості». Османи прозвали кохану султана Сулеймана Кануні Хюррем — «та що сміється, щаслива», дівчиною, яка дає дарує посмішку і радість, але для Павла Загребельного ця життєрадісна дівчина стає вічною мученицею, котра приречена сидіти у чотирьох стінах палацу: «в обіймах тирана, заточеної в золоту клітку неволі». Дослідниця історії Османської імперії О. Шутко рекомендує читачам «Роксолани» П. Загребельного ставитись до цієї книги з певною часткою скептицизму¹. Зазначимо, що українська література змальовує образ Хюррем у позитивному світлі, якою традиційно вважається Роксолана. Письменники втілюють в її постаті благочестиві риси характеру, такі як жіночність, розум, допитливість, патріотизм, турботливість, доброта тощо. Щодо образотворчого мистецтва, то Хюррем зображували художники, але згідно легендам вони ніколи її не бачили, а картини писали керуючись розповідями євнухів та слуг. На сьогоднішній день збереглося не більше п'яти портретів хасекі, написаних її сучасниками. Наразі ми не можемо стверджувати точну кількість збережених картин адже частина з них знаходиться у приватних колекціях або зникли безслідно. Один з унікальних портретів Хюррем султан, був виставлений на продаж у Нью-Йорку у аукціонному домі Sotheby's². Картина була написана венеціанським художником епохи Відродження Тіціано Вечелліо, також відомим як учень Тиціана, у XV столітті. На картині розміром 49,5 x 38,5 сантиметра Хюррем зображена у червоній вишиванці, національному головному уборі, характерного для дружини османського султана та перлинних сережках. Мистецтвознавці вважають, що розкішний парад перлин на головному уборі Хюррем є алегорією на перли шолома,

¹ *Величні султани-українки Роксолана та Хатідже Турхан — Олександра Шутко [Електронний ресурс]: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-H3ybkKFSfE> (дата звернення: 26.04.23).*

² *A portrait of Roxelana (Haseki Hurrem Sultan, 1506-58), follower of Titian, Italy, Venetian School, 16th century [Електронний ресурс]: URL: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2022/arts-of-the-islamic-world-india-including-fine-rugs-and-carpets-2/a-portrait-of-roxelana-haseki-hurrem-sultan-1506> (дата звернення: 27.04.23).*

який Сулейман I придбав у венеціанських майстрів у 1532 році. Припускаємо, що цей портрет та інші витвори мистецтва, що зображують Роксолану, можуть походити від втраченого портрета Тиціана, який, за записами художника епохи чинквеченто Джорджо Вазарі також написав портрет Сулеймана Кануні та їх доньки Міхрімах. Вірогідно, це спричинило плутанину щодо особи Роксолани: її зображення ідентифікували зі святою Катериною Олександрійською, королевою Кіпру Катериною Корнаро. Мистецтвознавець Дуліан Рабі у своїй статті демонструє, що портрет, котрий 26 квітня 2018 був куплений на аукціоні Christie's галереєю Уффіці¹ пов'язаний із майстернею Тиціана та традиційно позначений як Катерина Корнаро, насправді є портретом хасеки Хюррем. Також спостерігаємо колізії, що точаться роками про картини Роксолани та Міхрімах, котрі знаходяться у музеї Пера в Стамбулі та абатстві Лакок, графство Вілтшир. Ці шедеври образотворчого мистецтва збули продані на аукціоні Sotheby's у Лондоні, 27 жовтня 2021 року, лот 168², тоді як найбільш достовірний, на думку мистецтвознавців, портрет був проданий Sotheby's у Лондон, 10 червня 2020 року лот під номером 216, хоча сам аукціонний дім Sotheby's стверджує, що на портреті донька Хюррем — Міхрімах³. Щодо музейних експозицій, то у Рогатинському художньо-краєзнавчому музеї представлені роботи авторитетних українських митців і зокрема Романа Грицяя. Також у музеї функціонує експозиційне крило, присвячене українській хасеці: відвідувачі мають змогу оглянути унікаль-

¹ *A PORTRAIT OF CATERINA CORNARO AS SAINT CATHERINE OF ALEXANDRIA*. [Електронний ресурс]: URL: <https://www.christies.com/en/lot/lot-6133233> (дата звернення: 27.04.23).

² *A portrait of Roxelana (Haseki Hurrem Sultan, 1506-58), by a follower of Titian, Northern Europe, late 16th/early 17th century*. [Електронний ресурс]: URL: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2021/arts-of-the-islamic-world-india-including-fine-rugs-and-carpets-2/a-portrait-of-roxelana-haseki-hurrem-sultan-1506> (дата звернення: 27.04.23).

³ *CAMERIA, OR MIHRIMAH SULTAN, DAUGHTER OF SULEYMAN THE MAGNIFICENT* [Електронний ресурс]: URL: <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/arts-of-the-islamic-world-india-including-fine-rugs-carpets/cameria-or-mihrimah-sultan-1522-1578-daughter-of> (дата звернення: 27.04.23).

ні репродукції прижиттєвих портретів Роксолани та її чоловіка султана Сулеймана I пензля Романа Грицаця, а також муляж міста Рогатина епохи «темних віків». Заслужений художник УРСР, живописець і графік Михайло Фіголь¹ подорожуючи Туреччиною надихнувся долею жінки-легенди Хюррем і створив її портрет. За словами мистецтвознавців даний портрет радше декоративний, аніж живописний, а деякі елементи Фігель запозичив з портрету Роксолани невідомого автора класичного періоду — насамперед головний убір та комір.

Висновки. Зазначимо, що за останні десятиріччя ім'я Роксолани активно використовується у масовій культурі. Зокрема в Україні та Туреччині Роксоланою або Хюррем називають музичні ансамблі, ресторани і кафе, магазини та готелі, її особистістю надихаються не лише українські, але і іноземні митці. Щодо прижиттєвих портретів Роксолани зауважимо, що вони найбільш достовірні та цінні адже завдяки роботам класичного періоду ми маємо більше уявлення про зовнішність та постать хасекі. Проте портрети хасекі написані в епоху Нового часу та сучасного мистецтва також є невід'ємною частиною у нашому дослідженні адже вони репрезентують образ Хюррем і спонукають як глядача, так і митця аналізувати постать хасекі з нового, раніше небаченого погляду. Практична цінність дослідження визначається тим, що його матеріали можуть бути використані для підготовки курсових робіт, теоретичних та практичних курсів з культурології. Результати дослідження є передумовою для написання магістерських, дипломних та курсових робіт. Теоретичне значення та цінність дослідження полягає в тому, що його результати та висновки урізноманітнюють вектори наукових студій, що охоплюють мистецтво нав'язане історичними постатями Османського халіфату.

¹ Фіголь Михайло Павлович *Мистецтво України : Біографічний довідник / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. — К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. — С. 605.*

1.12. УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКОЕ ДРУЖЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО — ЗАЛОГ БЕЗОПАСНОСТИ И ПОТЕНЦИАЛ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ДИПЛОМАТИИ¹

Великое слово — дружба! Может, больше всех слов человеческих. На протяжении многих столетий судьбы наших народов были тесно переплетены. И сейчас, с высоты в истории, мы еще раз убеждаемся в мудрости наших предков, которые завещали беречь и укреплять узы дружбы, связывающие нас.

Теплые дружеские отношения между Азербайджаном и Украиной сложились гораздо раньше официального установления дипломатических отношений между Киевом и Баку. Между двумя народами издавна существовала глубокая и традиционная дружба.

В XX столетии Азербайджан, как и братская Украина, дважды добивался государственного суверенитета. После распа-

¹ Ариф Джамиль оглу Гулиев. *Сотрудничество Украины и Азербайджана как основа безопасности и потенциал для развития дипломатии; Интелектуальна власність в перехресті доктрин та практики: виступи учасників науково-практичних конференцій: Київ: Видво Ліра — К. 2021. С. 116–121.*

да царской России в наших странах образовались демократические республики. Между двумя странами были установлены дипломатические отношения, и государства начали совместно бороться против большевизма. В частности, во время Версальской конференции делегации Азербайджана и Украины постоянно контактировали и координировали свои усилия во имя независимости и суверенитета своих государств.

Украина восстановила независимость 24 августа 1991 года, Азербайджан — 18 октября 1991 года. Обе страны вступают в XXI век с надеждой и оптимизмом. Волею судеб, почти одновременно, продолжая многовековые традиции собственной государственности и используя свое суверенное право, Азербайджанская Республика в 1995 году, а Украина — в 1996 году приняли Основные Законы своих государств — Конституции, заложившие крепкую основу демократического порядка и правового светского государства, определившие пути развития обеих стран, и, таким образом, активно вывели свои законодательства на уровень европейских стандартов.

К сожалению, сейчас в мире намечается довольно негативная тенденция: лидеры стран не хотят брать на себя ответственность, а факты подтверждают, что для интересов больших государств это весьма выгодно. Сегодня для Европы, России, США и других стран гораздо интереснее идти по пути двойных стандартов в поиске мирного компромисса, чем принимать правовые решения ...

В такой ситуации зарубежные партнеры — участники и гаранты Минских договоренностей России, Германии, Франции и Украины — должны оставить в стороне все свои амбиции, и не на словах, а на деле поддерживать мирных жителей Украины. Если сейчас опустить руки и посчитать, что договориться невозможно, то будут продолжать гибнуть люди — военнослужащие с обеих сторон. Кроме того, не надо забывать, что в результате боевых действий страдает мирное население.

Только сейчас многие украинские и европейские друзья узнали, что творилось в Азербайджане четверть века тому назад.

Особенно остро сейчас стоят вопросы взаимной защиты суверенитета и территориальной целостности стран. Украина поддерживал позицию Азербайджана по статусу Карабаха, Азербайджан занимает однозначную позицию в вопросе территориальной целостности Украины.

Если взглянуть на многочисленные конфликты и войны в мире, можно увидеть, что последнюю точку всегда ставит сильная сторона. Самым свежим примером этому является 44-дневная Отечественная война азербайджанского народа за Карабах. За минувшие 17 лет Азербайджан накопили силы, сокрушили врага стальным кулаком. Конец тридцатилетней оккупации, несправедливости был положен за 44 дня. Нашу силу увидел не только враг. Ее увидел весь мир. Безусловно, победитель — Азербайджан будет усиливаться с каждым днем, с каждым годом. Мудрый Президент, Победоносный Верховный главнокомандующий Ильхам Алиев уверенно поведет народ от победы к победе.

Желаю, чтобы до 6 февраля следующего года, в честь юбилейного дня установления дипломатических отношений между Украиной и Азербайджаном, Украина тоже восстановила свою территориальную целостность.

Практическое сотрудничество между Азербайджаном и Украиной в различных сферах всегда отличалось стабильным развитием, расширением гуманитарных контактов, углублением взаимопонимания между народами двух стран. Сегодня эти отношения переживают новый этап развития.

Общенациональный лидер азербайджанского народа Гейдар Алиев всегда с особой теплотой и вниманием относился к украинскому народу. Будучи первым зампредом Совета Министров СССР, он немало сделал для Украины. Многие знают, что именно благодаря Гейдару Алиеву были выделены средства на реставрацию Киевской национальной филармонии. При его непосредственном содействии был построен и сдан в эксплуатацию завод «Оболонь». По его инициативе была построена фабрика детского питания. Можно вспомнить и помощь в строительстве Киевского метрополитена.

Благодаря дружбе и политической воле глав государств между Азербайджаном и Украиной налажен механизм политических контактов всех ветвей власти и граждан обеих стран. Несмотря на значительную насыщенность, а также на дальнейшую диверсификацию каналов общения, уделяется неослабное внимание регулярным встречам на уровне глав государств, правительств, внешнеполитических ведомств двух стран.

Правительство Азербайджана всегда придавало и придает огромное значение развитию отношений с Украиной, рассма-

тривает Украину в качестве надежного друга и доверительного партнера. Нынешний президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев считает, что традиционно сложившиеся между Азербайджаном и Украиной дружественные отношения будут развиваться и в будущем.

Плодотворное конструктивное сотрудничество Азербайджана и Украины было обусловлено общностью процессов на постсоветском пространстве, и, прежде всего, совпадением стратегических интересов двух стран. Словом, украино-азербайджанские партнерские взаимоотношения имеют глубокие корни в новейшей постсоветской истории двух государств.

У Украины как у стратегического партнера Азербайджана, являющегося членом ГУАМ и ОБСЕ, есть все основания быть заинтересованной в скорейшем разрешении урегулировании ситуации на юге-востоке Украины и вокруг оккупированного Крыма, которой занимается Трехсторонняя контактная группа в рамках Минских договоренностей.

Украина и Азербайджан успешно поддерживают друг друга в рамках многих международных организаций, в частности в ООН, ОБСЕ, Совете Европы.

Без взаимного доверия украино-азербайджанские отношения никогда не будут полноценными. Украина и Азербайджан имеют богатую историю отношений. Между этими странами с момента обретения независимости всегда существовали особые дружественные отношения. В Азербайджане воздвигнут памятник великому сыну Украины Тарасу Шевченко, установлен памятник Лесе Украинке. В центре Киева открыт красивый сквер имени Гейдара Алиева, где установлен памятник общенациональному лидеру Азербайджана.

В то же время хочу отметить, что украинско-азербайджанское сотрудничество имеет значительный потенциал для развития. У обеих сторон есть прекрасные возможности для углубления сотрудничества во всех сферах двустороннего взаимодействия, в частности в политической, межпарламентской, экономической, энергетической, транспортной, военно-технической, аэрокосмической, гуманитарной и т. д.

В свою очередь приятно отметить, что крупные украинские компании, в частности специализирующиеся в строитель-

ной сфере, проявляют заинтересованность в азербайджанском рынке. Сегодня мы видим, как динамично развиваются Баку и регионы страны, и украинские компании, учитывая их опыт, как в Украине, так и за рубежом, готовы участвовать в реализации крупных инфраструктурных проектов в Азербайджане.

Что касается экономических вопросов, то в этой сфере есть огромный потенциал. Здесь есть возможности для расширения взаимной торговли. Президенты двух стран — Владимир Зеленский и Ильхам Алиев — во время последней встречи договорились о том, что Азербайджан уделит внимание украинским компаниям в деле доставки в нашу страну импортируемых товаров, кроме того, Азербайджан уже обладает широкими экспортными возможностями, и емкий украинский рынок очень интересен для Баку.

Одним из перспективных направлений сотрудничества между Украиной и Азербайджаном, представляющих взаимный интерес, является энергетическая сфера.

Сегодня Украина и Азербайджан — государства с большим потенциалом сотрудничества не только в области экономики, но и в сфере культуры, науки, образования, здравоохранения, спорта и туризма.

Хочу отметить, что отдельного внимания заслуживает сотрудничество в сфере образования. Активно развиваются контакты между высшими учебными заведениями двух стран, основой которых служат соглашения между вузами. Сфера образования является важной составляющей «гуманитарного моста» между молодежью обеих стран.

Глубоко убежден, что при совместных усилиях обеих сторон отношения стратегического партнерства между двумя странами принесут реальные результаты на благо обоих народов. Я люблю Баку. И искренно скажу, что люблю и Киев. Не потому, что сейчас живу в этом городе. Ведь город Киев очень уютный и красивый, с богатым историческим наследием и культурой. Представители разных национальностей и религий чувствуют себя здесь вполне комфортно. И в этом тоже прослеживается схожесть двух столичных городов — Баку и Киева

Благодарю за внимание.

1.13. ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА¹

Важливе місце в трудовому процесі адвоката займають принципи діяльності, тобто основоположні засади діяльності та організації його роботи. Принципи діяльності адвоката в адміністративному судочинстві необхідні для того, щоб забезпечувати ефективне та раціональне застосування адміністративних правових норм та регулювати адміністративно-правові відносини, що виникають у суспільстві. Проте, доволі швидкий та динамічний розвиток адвокатури в Україні привів до того, що в питанні принципів адвокатської діяльності в адміністративному судочинстві наявна певна невизначеність.

Головний принцип діяльності адвоката в адміністративному судочинстві визначається в Конституції України як право кожної людини на отримання кваліфікованого захисника своїх прав. Реалізація даного принципу є одним із найважливіших принципів захисту прав людини, на якому базується дотримання інших прав людини. Так, наприклад, із даного принципу виникає принцип рівності перед законом. Кожна людина має право самостійно обирати собі адвоката для представництва в адміністративному судочинстві та рівні права перед законом. Якщо дані права будуть порушені, то людина, фактично, втрачає права на захист прав у суді. З метою реалізації захисту прав і свобод малозабезпечених та осіб, перелік яких надано в ряді нормативних актів, з боку держави гарантується безоплатна правова допомога.

Важливим принципом діяльності адвоката в адміністративному судочинстві виступає принцип верховенства права. Він закріплюється у Конституції України, Кодексі адміністративного судочинства та Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». В основу цього принципу покладено пріоритетність права та інтересів, справедливість та гуманність у процесі. Опіраючись на даний принцип, адвокат в адміністративному судочинстві

¹ Гулієв Аріф, Гусейнлі Аласкар. *Принципи діяльності адвоката. МАТЕРІАЛИ XI Міжнародної науково-практичної конференції. XI International Scientific Conference. «СУЧАСНЕ ПРАВО В ЕПОХУ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН». «MODERN LAW IN THE ERA OF SOCIAL TRANSFORMATION». Том II. 26 лютого 2021 року February 26th, 2021 Київ 2021. — С. 236–238.*

чинстві наділений правом надавати правову допомогу в сфері адміністративно-процесуальних відносин у спосіб, передбачений законодавством, вимагати дотримання всіх законодавчих норм від інших суб'єктів адміністративного судочинства, та діяти вільно в межах закону.

Не зважаючи на те, що діяльність адвоката в адміністративному судочинстві орієнтована на інтереси клієнта, адвокат повинен завжди пам'ятати, що його поради та дії повинні бути законними та не повинні бути направлені на приховування, полегшення чи скоєння адміністративного правопорушення безпосередньо своїм клієнтом чи будь-якою іншою особою. Адвокат у жодному разі не може приймати від свого клієнта доручення, яке суперечить нормам чинного законодавства, чи користуватися протизаконними засобами в своїй діяльності. Отже, будь-яка правова діяльність адвоката в адміністративному судочинстві повинна регламентуватися нормами чинного адміністративного законодавства, законодавчо визначеними засобами та прийомами, в чому і полягає принцип верховенства права. Принцип верховенства права дуже тісно пов'язаний з іншим принципом діяльності адвоката — законності.

Всеосяжним та найбільш універсальним принципом правої діяльності адвоката в адміністративному судочинстві є принцип законності. Поняття «законність» включає в себе наступні ознаки:

- загальність вимог;
- реалізація повноважень та завдань згідно норм законодавства;
- невідворотність від відповідальності за скоєння адміністративного проступку тощо.

Даний принцип закріплено в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та в Конституції України.

Тлумачення принципу законності адвоката в адміністративному судочинстві полягає у допомозі клієнту шляхом використання лише законодавчо визначених та закріплених засобів та способів захисту, дотриманні та відстоюванні прав та свобод людини, які закріплені на законодавчому рівні України та міжнародними правовими актами, ратифікованими Україною. Законодавчо визначеними засобами та способами захисту можна

вважати такі способи та засоби, які свідчать на користь сторони, спростовують його обвинувачення або сприяють пом'якшенню відповідальності, застосовані згідно чинного законодавства¹.

Головним принципом діяльності адвоката в адміністративному судочинстві є принцип незалежності та свободи адвоката в здійсненні адвокатської діяльності. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначено, що адвокати в своїй діяльності є незалежними від органів державної влади чи місцевого самоврядування, а також від їх службових та посадових осіб².

Отже, за предметом регулювання принципи діяльності адвоката можна поділити на загальні, наприклад, принципи верховенства права, законності, гуманізму; на функціональні (наприклад, принципи незалежності адвоката при здійсненні адвокатської діяльності, конфіденційності тощо); на організаційні принципи (принципи організації діяльності роботи адвоката, такі як принцип свободи вибору форми організації адвокатської діяльності, принцип гласності та інші).

1.14. ВЗАЄМОВПЛИВИ ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ І МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ³

В умовах збройної агресії РФ щодо України важливе значення набуває розуміння і забезпечення права людини в цей період, а також розуміння засад взаємодії права прав людини і міжнародного

¹ *Організація судових та правоохоронних органів: підручник / за ред. І.Є. Марочкіна, Н.В. Сибільової. Харків: ТОВ «Одіссей», 2007. С. 321.*

² *Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата зверення 19.01.2021). ст. 5.»*

³ *Аріф Гулієв. Взаємовпливи права прав людини і міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту в Україні. Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 9 грудня 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 30–33.*

гуманітарного права. Створення умов та механізмів навіть в таких складних обставинах для реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, дотримання стандартів — це першочергове завдання будь-якої демократичної, правової та соціальної держави. Відповідно визначення і забезпечення списку непорушних прав — це ядро, навколо якого гуртується певний стандарт, який повинен бути дієвим і непорушним за будь-яких обставин.

Багато держав упродовж своєї історії не раз переживали і переживають збройні конфлікти, які загрожують їх життєвим інтересам. Такі події вчиняються збройними силами сусідніх держав, як це відбулося в Україні, на яку напали збройні сили росії, можуть супроводжуватися руйнуваннями, повстаннями, порушенням правопорядку, зростанням злочинних проявів, насиллям. Під час таких подій, на жаль, насильство в державі досягає високої інтенсивності. За таких обставин масово порушуються права людини, що завдає страждань усім верствам населення. А тому держава повинна вживати заходів, які б дозволили тимчасово не дотримуватись деяких положень міжнародного права прав людини, зокрема оголошувати воєнний стан або надзвичайний стан. При цьому під воєнним станом в Україні слід розуміти «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» (ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»)¹. Україна

¹ Закон України «Про правовий режим воєнного стану», (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, Ст. 250.

ввела воєнний стан 24 лютого 2022 року після початку нового етапу збройної агресії росії, що закріпив Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, що був затверджений Верховною Радою України Законом від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ із відповідними подальшими змінами. Наразі воєнний стан поки триватиме в Україні до 19 лютого 2023 року, але може бути продовжений.

Слід відзначити, що незважаючи на серйозність обставин, що змусили Україну вдатись до надзвичайних заходів, вона не може нехтувати дотриманням основних норм — зобов'язань *erga omnes* (з лат. — «щодо всіх»), що стосуються основних цінностей міжнародного співтовариства і порушення яких становить протиправне діяння. Такі цінності формують міжнародне гуманітарне право та покладені в основу тієї системи принципів і норм, що сьогодні врегульовують відносини між державами з приводу захисту прав людини й основних свобод як у мирний час, так і в період збройних конфліктів. Зрозуміло, що, враховуючи широкий і різноманітний спектр прав людини, в умовах воєнного стану держава не зобов'язана, згідно з міжнародним правом, обов'язково дотримуватись усіх цих прав. Водночас, більшість науковців єдині в своїх думках з приводу того, що всі держави зобов'язані постійно й обов'язково дотримуватись певних фундаментальних прав, які необхідні для забезпечення елементарного існування людини¹. Такі права є природними, невідчужуваними і мають забезпечуватись незалежно від форми існування держави, політичної системи, волі чи бажання держави.

З метою впровадження мінімальних гуманітарних стандартів в умовах збройних конфліктів, у 1990 р. на нараді експертів у Турку (Фінляндія) була прийнята Декларація про мінімальні гуманітарні норми (далі — Декларація Турку)². Її метою була

¹ Ebock K. *Der Schutz grundlegender Menschenrechte durch Kollektive Zwangsmassnahmen der Staatgemeinschaft. Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wein, 2000. P. 61.*

² Декларація мінімальних гуманітарних стандартів, ухвалена на міжнародній зустрічі експертів у Турку (Фінляндія), UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1999/55 (2 грудня 1990 р.)

кодифікація деяких основних норм, яких мали дотримуватись у ситуаціях заворушень і напруженості, а також якщо такі ситуації стають надзвичайною загрозою для суспільства.

Декларація Турку стала лише одним із заходів щодо впровадження мінімальних гуманітарних стандартів, яких варто дотримуватись за будь-яких обставин, і не розв'язує всіх проблем, що виникають у зв'язку з цим. Вона була запропонована державам, ООН та іншим міжнародним організаціям для розгляду та схвалення. У 1991 р. два члени Підкомісії ООН зі запобігання дискримінації і захисту меншин подали текст Декларації для поширення як документа ООН¹. Текст Декларації був предметом обговорення на нараді НБСЄ з людського виміру у Варшаві в 1993 р., де була прийнята неофіційна рекомендація державам-учасникам «надавати підтримку ідеї подальшої пропаганди в ООН декларації про мінімальні гуманітарні стандарти». Аналогічні рекомендації були розроблені також на імплементаційних нарадах ОБСЄ з питань людського виміру у Варшаві (1995) та у Відні (1996).

Декларація про мінімальні гуманітарні стандарти офіційно була визнана в системі ООН у 1994 р., коли Підкомісія із запобігання дискримінації і захисту меншин одностайно прийняла резолюцію 1994/26. Відтак питання щодо Декларації Турку неодноразово опинялось у центрі уваги роботи органів системи ООН, особливо Комісії ООН з прав людини. Нині Декларація не є міжнародним юридичним документом, однак вона має на меті підтвердження і прогресивний розвиток міжнародного права щодо захисту прав людини в екстремальних умовах.

Декларація Турку підтверджує незаперечні принципи гуманітарного права і права прав людини. Серед стандартів, передбачених у декларації, є обмеження щодо надмірного використання сили, засобів і методів ведення війни, заборона переміщення населення (якщо це не зумовлено вимогами безпеки населення чи вимогами державної безпеки), правила, що стосуються адмі-

¹ UN doc. E/CN.4/Sub.2/1991/55 (Working Paper by Mr Theo van Boven and Mr Asbjorn Eide). <https://digitallibrary.un.org/record/125628>

ністративних чи профілактичних засобів гуманного поводження і гарантії гуманітарної допомоги.

У процесі взаємодії міжнародного гуманітарного права і права прав людини важливе значення має прийняття і набуття чинності Статуту Міжнародного кримінального суду, який акумулював усі основні норми міжнародного гуманітарного права. Так, у ст. 8 Статуту міститься понад 30 складів «серйозних порушень» Женевських конвенцій, вчинених під час міжнародних збройних конфліктів (п. 2 «а», «в»), які кваліфікуються як військові злочини. Із огляду на це, можна підкреслити відповідний вплив міжнародного гуманітарного права на розвиток міжнародного кримінального права, передусім з метою захисту основних прав людини в умовах збройних конфліктів.

Отже, взаємодія міжнародного гуманітарного права і права прав людини служить захисту людини як від зловживань і свавілля держави та її збройних сил, так і від порушень прав людини недержавними збройними формуваннями. Наявність особливої категорії невід'ємних прав людини розширює взаємодію міжнародного гуманітарного права і права прав людини, посилюючи при цьому захист універсальних прав людини. Всі невід'ємні права опираються на договірні норми, що мають універсальний, а, отже, й імперативний характер, і на норми міжнародного звичаєвого права. Невід'ємні права ґрунтуються на нормах, що мають загальну юридичну силу, яких держави мають дотримуватись навіть за відсутності у них будь-яких зобов'язань згідно з договорами чи інших чітко визначених зобов'язань. Ці права можна вважати частиною *jus cogens*.

Необхідно окремо відзначити, що дія принципів гуманності виходить за межі норм права, адже гуманність має абсолютний характер і застосовуються незалежно від того, чи отримали вони закріплення в чинному праві, чи ні.

1.15. ДИПЛОМАТІЯ. КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ТА ЕТИКЕТНІ НОРМИ¹

Постановка проблеми. Однією з найважливіших складових професійного забезпечення міжнародних відносин є дипломатичний протокол та етикет. Грамотне володіння правилами й нормами сучасного дипломатичного та ділового протоколу створює сприятливий клімат спілкування, підвищує престиж не лише дипломатичного або економічного відомства, держави загалом, а й сприяє налагодженню зв'язків на міжособистісному рівні. Передумовою до написання статті є багаторічний досвід дипломатичної та наукової діяльності професора А. Гулієва² та напрацювання іміджмейкера-практика В. Чекалюк³. Зокрема, праця А. Гулієва «Дипломатичний протокол та етикет»: практикум для студентів напряму підготовки 6.030202 «Міжнародне право» є базовим матеріалом для цієї статті. Досвід професора ґрунтується на міжнародному практичному досвіді та знаннях, здобутих у процесі вивчення та викладання таких предметів, як «Дипломатична та консульська служба», «Міжнародне публічне право», «Мова дипломатичних паперів», а також практична діяльність у сфері дипломатії, міжнародних відносин. У сучасному глобалізованому світі кожен прагне досконало знати правила хорошого тону, вміти налагоджувати ефективні ділові контакти. Діловий етикет — актуальна тема у глобалізованому світі. У статті значну увагу автори приділяють базовим правилам етикету й культурі ділового спілкування в умовах трансформації, надано рекомендації опрацювання тематичної літератури.

¹ Аріф ГУЛІЄВ, Вероніка ЧЕКАЛЮК. Дипломатія. Корпоративна культура та етикетні норми. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 3.

² Guliyev A. D. Proximity cultures and civilizations. *Journal of Kiev University of Law*, 2013, no 4, pp. 347–351.; Guliyev A. D. *Foundations of Diplomatic Protocol and Etiquette* : monograph. Baku : CERМ, 2017. 144 p.

³ Чекалюк В. В. Формування іміджу України у ЗМІ : монографія. Київ : Центр вільної преси, 2016. 356 р.; Чекалюк В. В. *Українська журналістика в умовах гібридної війни. Науковоконцептуальний та прикладний аспекти. Нова ера медіа. Невидимий фронт*. Київ : Паливода А. В., 2018. 307 с.

Імідж людини формується від її вміння спілкуватися, дотримуватися правил етикету, вміння адаптуватися до ситуації, знайти спільну мову за будь-яких обставин. Іміджелогія як наука про теоретичні засади й практичні технології формування особистісної публічної привабливості виникла у середині ХХ століття у відповідь на потребу людей, які займаються менеджментом, державотворенням, управлінською діяльністю. Ці процеси є взаємозалежними з етикетними стандартами (мовою установлених правил).

Іміджелогію розглядаємо у межах соціально-комунікаційних процесів та дотримання етикетних стандартів. На сьогодні дослідження феномена іміджелогії, методів формування іміджу засобами медіа потребує комплексного науковопрактичного вивчення, що і є метою цієї статті.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Ми пропонуємо постулати, які перегукуються із судженнями відомих дослідників, зокрема на основі дослідження зарубіжного й вітчизняного досвіду налагодження ділового співробітництва у професійній сфері. У працях Г. Бороздіної «Психологія ділового спілкування» та В. Курбатова «Стратегія ділового успіху» фахово описано проблеми вибору стратегії спілкування: конфлікти, труднощі і бар'єри та шляхи їх усунення. Подано й авторську методику навчання ділового спілкування між сторонами для подальшої їх співпраці. Принципи ділового спілкування у двотомнику О. Зарецької «Ділове спілкування». Судження дослідниці базуються на комплексі наук про людину: соціальні комунікації, риторика, логіка, етикет, психологія, соціологія, філософія, кібернетика. Тобто на тих аспектах, що є складовими успішного іміджу.

Іміджелогія — це наука не тільки про привабливий вигляд і високий рівень комунікацій та дотримання етикетних норм. В. Шепель трактує поняття іміджелогія як звернений до кожного заклик бути привабливим і вміти нести світло людям, що сприяє зовнішньому прояву глибинної потреби людини бути гідною особистістю. Автори вищезазначених досліджень прагнули пояснити роль іміджу в структурі сучасного світу, а також роз-

крити зміст базових психологічних категорій щодо психології іміджу, зокрема дотримання етичних правил.

У посібнику Ю. Палеха «Етика ділових відносин» розкрито актуальні, з огляду на сучасну ситуацію, етичні проблеми бізнесу та управління, серед яких — етика і соціальна відповідальність, адміністративна етика, відносини представників держави і підприємництва, питання підготовки та проведення ділових зустрічей, включно з діловою атрибутикою і етикетом, а також структуру та техніку ділового спілкування, його практику й шляхи досягнення взаєморозуміння, основні моменти й тонкощі організації ділових прийомів тощо. Окремий розділ посібника присвячено етиці ділових відносин з партнерами, які мешкають за межами України. Спілкування з представниками іноземних держав потребує ретельного дотримання правил етикету. Праця Дж. Нестара «Діловий етикет: паблік рилейшнз для всіх і кожного» доводить, що паблік рилейшнз — це наука про життєвий успіх, максимальну реалізацію своїх можливостей. На основі власних спостережень і опрацювання досліджень багатьох науковців і практиків пропонуємо власну парадигму як взірць використання набутого досвіду, адаптованого до конкретної ситуації іміджетворення.

Для представників публічних професій, зокрема дипломатів, медіафахівців (політиків, іміджмейкерів тощо), важливим є вміння спілкуватися, тож у нагоді для набуття навичок є базові знання, описані у праці О. Баєва «Ораторське мистецтво і ділове спілкування», що навчає ефективно переконувати, не дозволяти співрозмовнику маніпулювати собою. Вартий уваги посібник В. В. Горанчук «Психологія ділового спілкування і управлінських взаємовпливів», де розглянуто способи вербальної і невербальної взаємодії, проаналізовано види найпоширеніших комунікативних бар'єрів, що спричиняють конфліктну ситуацію і є основною перешкодою у подальшому розвитку. Вдалі перемовини — запорука успіху. Наприклад, дослідник Девід Льюїс у книзі «Ділові культури у міжнародному бізнесі. Від зіткнення до взаєморозуміння» пропонує чіткі практичні поради щодо спілкування з представниками різних культур, які дають змогу

передбачити реакцію і поведінку людей різних національностей, що дуже важливо у дипломатії та роботі в багатонаціональному колективі. Ю. Кашлев, Е. Галумов свою працю «Інформація і PR у міжнародних відносинах» присвятили «інформаційному вибуху», що став початком становлення всесвітнього інформаційного суспільства і масового втілення технологій PR у спілкування між народами і країнами. Прикладною є праця Філіпа Котлера і Ненсі Лі «Корпоративна соціальна відповідальність», у якій йдеться про корпоративну соціальну відповідальність (КСВ) — відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення за тих, на кого безпосередньо чи опосередковано ці рішення впливають.

Т. Холопова і М. Лебедева у дослідженні «Протокол і етикет для ділових людей» велику увагу приділяють національним особливостям ділового спілкування, основним етапам співпраці із зарубіжними партнерами. Цю тему в дослідженні акумулюємо у власні висновки. У монографії О. Висоцької «Комунікація як основа соціальних перетворень (у контексті становлення постмодерного суспільства)» обґрунтовано сутність та закономірності трансформації суспільної свідомості у процесі еволюції форм і засобів комунікації, дотримання етикетних норм. Предметом дослідження стали парадигмальні, семіотичні та прагматичні аспекти прояву й функціонування комунікативних практик сьогодення. Іміджмейкер В. Чекалюк у своїх монографіях прагне розкрити характер трансформації парадигмальних форм комунікації від архаїчного стану до постмодерного, семіотичні зрушення комунікації під впливом нових способів конструювання мовних світів за допомогою інтерактивних засобів комунікації, здійснює опис сучасних комунікативних практик, окреслює роль засобів масової комунікації у формуванні світогляду сучасної людини, визначає соціальні наслідки становлення постмодерного суспільства під впливом мас-медіа.

В умовах еволюції середовища внаслідок зростання різновидів засобів впливу на формування громадської думки зростає потреба у нових підходах до переконання й формування певного іміджу, з'являються нові форми комунікацій та етикетних форм, зокрема в умовах глобального карантину — ми маємо онлайн

етикетні стандарти. Для донесення певних думок і суджень важливо достеменно знати й розуміти як співрозмовника цільову аудиторію; враховувати менталітет, світогляд і специфіку гумору. У цьому плані у нагоді стала праця Ф. Удалова та А. Калинова «Про гумор у ділових стосунках», де на яскравих прикладах висвітлено значення і можливості гумору у діловому спілкуванні, роль гумору у ефективності комунікацій з дотриманням правил етикету.

Доречним є доробок К. Вілер «Без ефективної комунікації немає ефективного управління». Це перша брошура із серії «Ефективна комунікація», де розглянуто прийоми й методи оцінки іміджу для його подальшого формування, підсилення й тиражування у ЗМІ. Що ми розуміємо під поняттям «ефективна комунікація», насамперед — це втілення в життя задуманого, коли віртуальне стає реальним, коли наукові напрацювання успішно апробуються, коли окреслений план формування іміджу стає реальним.

Браун Лілліан у праці «Імідж — шлях до успіху» розкриває секрети досягнення успіху за допомогою позитивного іміджу і дотримання норм етикету, навчає мистецтва публічних виступів, ораторських та акторських навичок. З погляду наукової практичної складової науки про імідж цінним є напрацювання В. Маценко «Технологія іміджу», де об'єктивно розглянуто основні технології і техніки створення сучасного позитивного іміджу в максимально зручній для ділової людини формі, запропоновано конкретні поради, залежно від ситуації, щодо опанування основами психологічних знань у сфері спілкування. Подаються результати порівняльного аналізу, специфіки соціокультурних маркерів політичного дискурсу у публічній площині (соціальні мережі, медіа). Позитивний імідж допомагає як особистості, так і організації, державі доступніше й ефективніше презентувати свою діяльність, спрощує і полегшує співпрацю із засобами масової інформації, відкриває нові шляхи для розвитку, що сприяє збільшенню кількості прихильників, потенційних партнерів.

Виклад основного матеріалу

Діловий етикет в умовах трансформації. На початку ХХІ ст. іміджмейкерство в Україні перебуває на стадії розвитку і вдосконалення, підлаштування світових стандартів під український менталітет і запити аудиторії, що має безпосередній вплив на етикетні правила та норми. Водночас це вдалий час для наукових розробок та експериментів для подальшого розвитку цієї перспективної галузі. Ми окреслили завдання для науковців — сформувати, адаптувати потрібний імідж і вдало підтримувати його на практиці, максимально професійно презентувати об'єкт іміджу і достеменно знати тонкощі етикету.

Науковці і практики іноді ототожнюють поняття іміджології як науки і іміджмейкінгу як процесу. Перше — це наука про імідж, а друге передбачає тиражування створеного іміджу і його збереження, підтримку, підсилення. У науковому середовищі є протилежні думки щодо правомірності іміджології на статус окремого наукового напрямку. Можна припустити, що саме з цієї причини одним з основних завдань наукової дисципліни і фаху іміджмейкера, що проходить етап становлення, є пошук аргументів і доказів своєї легітимності.

За своєю природою іміджологія і PR — соціально комунікаційна діяльність, спрямована на налагодження комунікаційних процесів у соціумі. Зростаючий попит на створення привабливого образу породив нову професію — іміджмейкер. А в сучасних умовах це іміджмейкер часто виконує обов'язки протоколіста (спеціаліста по етикету). У класичному тлумаченні — це фахівець із конструювання іміджу об'єкта чи суб'єкта, дипломатичних, бізнесових процесів, ділових і політичних структур (наприклад держави, політичної партії чи громадської організації). Невід'ємною складовою успішного формування іміджу є комунікація — взаємодія між цільовими групами, спілкування з метою обміну соціально значущою інформацією, а також дотримання етикетних правил. Процес комунікації, керований іміджмейкерами, визначається заходами паблік рілейшнз для досягнення мети.

Під час підготовки цього дослідження було опрацьовано навчальні матеріали¹ також посібники, зокрема Н. Барна «Іміджологія», де простежується становлення іміджології як наукової дисципліни, сутність імідж-образу, іміджмейкерство як професійний напрям, та В. Шепель «Іміджологія: секрети привабливості», де запропоновано тести і практикуми з іміджології. Ці методи доречні іміджмейкерам у роботі над підсиленням лідерських якостей дипломатів, публічних діячів для побудови персонального іміджу публічних діячів усіх рангів. Запропоновано підходи до проектування і визначення PR-діяльності у навчальному посібнику про найцікавіші ідеї і технології в галузі public relations (PR) — «Зв'язки із громадськістю» авторів Є. Кондратьєва та Р. Абрамова. Заслуговує на увагу практиків іміджмейкерів «Метафізика комунікацій» — фундаментальне дослідження Дітріха фон Гільдебранда (1889–1977) із соціальної філософії, у якому висвітлено структурні відмінності між я–ти–суспільство. Очевидним є те, що дотримання етикету це — «ключ до успіху».

Передумови сучасної дипломатії — поняттєвий аспект.

З чого починається дипломатія, протокол та етикет? Однозначно з основ, важливість дотримання котрих — є запорукою цивілізованої комунікації, продуктивної співпраці. Деякі автори² акцентують на тому, щоб починати навчання з історії дипломатичного протоколу, суті та історичних етапів становлення дипломатичного протоколу. Тема за темою дають фахівцям повноцінну картину про знання й є фундаментом для практичної діяльності і ефективності у професії. Наукове підґрунтя дипломатичного

¹ Кириленко Г. Л. Проблема исследования жестов в зарубежной психологии. Психологический журнал. 1987. Т. 8. № 7. С. 138–147; Калашник Г. М. Вступ до дипломатичного протоколу та ділового етикету : навч. посібник. Київ : Знання, 2007. 143 с.; Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол та етикет : навч. посібник. Київ : Знання, 2006. 380 с.; Шинкаренко Т. І. Дипломатичний протокол та етикет : навч. посібник. Київ : Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2007. 296 с.

² Гулієв А. Д. Дипломатична та консульська служба: конспект лекцій. Київ : НАУ, 2011. 80 с.

протоколу передбачає вивчення предмета, принципів, значення дипломатичного протоколу та дипломатичного церемоніалу. Відведено обов'язкове опрацювання матеріалу щодо поняття дипломатичного етикету. Нами пропонується починати із загальної характеристики й ролі дипломатичного протоколу в міжнародних відносинах¹.

Дипломатичний протокол є невід'ємною складовою дипломатії, її політичним інструментом, формою, якою супроводжується будь-яка зовнішньополітична акція (акт, захід) держави та якої дотримуються її представництва чи представники. Дипломатія має надзвичайно довгу історію, оскільки з'явилася практично з виникненням родового суспільства, першого обміну продуктами, а також перших проблем, пов'язаних із територіями, суперечками й конфліктами. З розвитком суспільства, продуктивних сил, громадського мислення та первісних юридичних норм розвивалася й дипломатія. Засади дипломатичного протоколу зародилися з практики європейських держав і поширилися на весь світ.

Дипломатичний протокол базується на таких чотирьох основних наукових дисциплінах, як міжнародне право, дипломатичне право, соціологія, історія.

Міжнародне право — це зведення правових засад, які регулюють відносини між державами, міжнародними організаціями, а також між цими суб'єктами, тобто між державами та міжнародними організаціями.

Дипломатичне право є частиною міжнародного права, забезпечує та регулює більш вузьке поле його застосування, а саме: офіційну діяльність установ та людей, що здійснюють за кордоном зовнішню політику своєї держави, тобто дипломатичних установ та їхніх співробітників. Спираючись на дипломатич-

¹ Гулієв А. Д. *Международно-правовой контекст внешних сношений в условиях глобализации : монография. Киев : Изд-во Нац. авиац. ун-та «НАУ-друк», 2011. 464 с.; Гулієв А. Д. *Право зовнішніх зносин : підруч. Київ : НАУ, 2012. 488 с.; Гулієв А. Д. *Украино-азербайджанские отношения : право, политика, дипломатия : сб. науч. тр. Т. 1. Харьков : Факт, 2014. 656 с.***

не право, діє управління (відділ, служба) дипломатичного протоколу — цей своєрідний інструмент дипломатії, бо саме через нього посли та інші представники іноземних держав встановлюють свої перші контакти з країною перебування; через це управління отримується згода на акредитацію глави місії, вирішується питання агремана та його передачі зацікавленій стороні; організується вручення вірчих грамот, проведення різних прийомів, обмін дипломатичною кореспонденцією тощо. Через управління дипломатичного протоколу посли й співробітники дипломатичних представництв отримують, відповідно до свого статусу, спеціальні посвідчення, які дають право користуватися належними їм привілеями та імунітетами. Уся протокольна діяльність базується лише на засадах дипломатичного права й відбувається з дотриманням принципів міжнародної ввічливості.

Етикет — це норми відносин, негласні стандарти спілкування, прийняті людьми. Етикет сучасного суспільства — це переважно форма стосунків людей у повсякденному житті. Це своєрідний вид угоди між людьми про те, що прийняте і є правильним у стосунках у конкретно-історичному суспільстві. Його виконання сприяє нормалізації людських стосунків. Існує декілька видів етикету: придворний, дипломатичний, військовий, світський, діловий. Дипломатичний етикет — правила поведінки дипломатів та інших офіційних осіб при контактах один із одним на різних дипломатичних прийомах, візитах, переговорах.

Однією з форм ділового спілкування є прийоми. Дипломатичні прийоми — одна із загальноприйнятих та поширених форм зовнішньополітичної діяльності урядів, міністерств закордонних справ, дипломатичних представництв та дипломатів. Прийоми проводяться на відзначення важливих подій (національні свята своєї держави, її найважливіші ювілейні дати та події, які відзначаються всією країною, ювілейні річниці підписання міжнародних договорів, ювілейні річниці встановлення дипломатичних відносин тощо). Прийоми також влаштовуються з нагоди проведення різних офіційних заходів (конгресів, симпозіумів, конференцій, презентацій, відкриття й закриття міжнародних виставок, підписання договорів). Офіційні при-

йоми із запрошенням на них членів дипломатичного корпусу влаштовуються главою держави, головою та членами уряду, відповідальними представниками міністерства закордонних справ. У дипломатичній практиці найбільш розповсюдженими є прийоми, які влаштовуються дипломатичними представництвами та міністерствами закордонних справ у порядку повсякденної діяльності незалежно від певних подій.

Залежно від учасників, на честь яких влаштовують свято, а також події, яка стала приводом для організації урочистостей, прийоми поділяють на офіційні та неофіційні. Офіційними вважаються прийоми, коли запрошені особи пов'язані між собою службовою діяльністю. Вони подібні до дипломатичних прийомів і влаштовуються на честь прибуття глави іноземної держави або дипломатичних представництв та інших офіційних представників бізнесових кіл. Нагодою для них можуть бути національні й державні свята, ювілейні дати, а також конгреси, симпозиуми, конференції, відкриття або закриття міжнародних виставок, підписання договорів, торгових угод тощо.

Неофіційні прийоми організовуються з приводу загальних, товариських подій, сімейних свят та інших традиційних урочистостей. У дипломатичній та діловій практиці основними видами як офіційних, так і неофіційних прийомів є «келих вина», «келих шампанського», «перший сніданок», «другий сніданок», «обід», «обід-буфет», «вечеря», «а-ля фуршет», «коктейль», «жур фікс», а також малі прийоми: «чай» та «кава». Прийоми поділяються на денні та вечірні, а також на прийоми з розміщенням за столом і без нього. Денними прийомами вважаються «келих вина» або «келих шампанського», «перший сніданок», «другий сніданок». Усі інші належать до вечірніх. Прийом «келих шампанського», «келих вина» триває приблизно годину й не вимагає великої і тривалої підготовки, проводиться він зазвичай із приводу національних свят, відкриття виставок, фестивалів, прибуття й від'їзду делегацій тощо. Із напоїв подається шампанське або вино, соки, мінеральна вода. Закуска на такому прийомі не обов'язкова, але офіціанти можуть запропонувати гостям канапе, сандвічі, горішки тощо. Форма одягу

здебільшого повсякденна. «Сніданок» триває від однієї до двох годин. Перед сніданком пропонується коктейль, вино, соки. Зазвичай перші страви за сніданком відсутні, хоча все залежить від традицій і звичаїв країн. Як правило, форма одягу вказується в запрошенні. Переважно для «сніданку» вона повсякденна. «Чай» влаштовується лише для жінок. Наприклад, дружина глави одного дипломатичного представництва запрошує на чай дружин глав інших дипломатичних представництв. Триває прийом до півтори години. Гостям пропонуються кондитерські вироби до чаю, з напоїв сухе вино, сік, мінеральна вода. В окремих випадках на столиках запрошених можуть бути легкі закуски: сандвічі, канапе, фрукти тощо. Форма одягу повсякденна. «Жур фікс» влаштовується дружиною міністра закордонних справ, дружиною глави дипломатичного представництва або іншої офіційної особи в період осінньо-зимового сезону (зазвичай із жовтня по травень) в спеціально фіксований день тижня. Запрошення на них направляються один раз на початку сезону й діють до його закінчення. Як правило, це музичні, літературні вечори, виступи майстрів мистецтв тощо. «Коктейль» триває до двох годин і проводиться стоячи. Гостям пропонують холодні закуски, кондитерські вироби, фрукти, які розносять офіціанти. Форма одягу — повсякденний костюм або смокінг, залежно від конкретного випадку та вказівки з цього приводу в запрошенні. «А-ля фуршет» дуже схожий на прийом типу «коктейль» з тією лише різницею, що страви розставляються на столиках, і кожен гість вибирає пригощання за своїм смаком, відходячи потім убік від столу з розташованими на ньому закусками, щоб надати можливість підійти іншим запрошеним. Напої можуть розносити офіціанти або вони можуть бути виставлені на столиках, іноді влаштовується спеціальний бар. «Обід» — найбільш тривалий і почесний вид прийому, який триває до двох з половиною годин. Форма одягу вказується в запрошенні. Залежно від приводу для чоловіків це можуть бути темний костюм або смокінг, для жінок — вечірня сукня.

Вибір виду прийому визначається, передусім, подією, якій він приурочений, та фінансовими можливостями його

організаторів. Також береться до уваги мета проведення заходу й протокольні традиції країни перебування.

Для проведення прийому з розсаджуванням використовується дві зали: одна для збору гостей, друга — для банкету. У першій залі ставлять крісла, низькі столики, на які можна покласти сигарети, розставити попільниці. Тут запрошені збираються до початку прийому й приходу головного гостя. Столи накривають у другому, основному залі прийому. У разі проведення прийому без розсаджування гостей можна обмежитися однією залом.

Складання списку осіб, що запрошуються на прийом — один із найважливіших елементів підготовчої роботи. Визначається загальна чисельність гостей, яка має не перевищувати нормальних можливостей обслуговування та розмірів приміщення, де відбуватиметься прийом. Необхідно пам'ятати про певний відсоток гостей, які через різні обставини не зможуть бути присутніми на прийомі, що береться до уваги під час складання кошторису витрат на його проведення.

На прийоми, що даються на честь високого гостя або іноземної делегації, які перебувають із офіційним візитом, крім супроводжуваних його осіб (членів делегації), запрошують посла та старших дипломатичних співробітників посольства країни гостя. Також запрошують осіб, які спілкувалися з гостями під час візиту. Якщо делегація гостей представлена подружніми парами (парою), то й офіційних осіб приймаючої сторони на прийом запрошують із дружинами. Якщо прийоми влаштовуються з нагоди ювілейних дат у двосторонніх відносинах, то запрошення дипломатичного корпусу не передбачається. Іноземні дипломати присутні на прийомах, присвячених національним святкам країн, а також на протокольних заходах, які проводять дипломатичні представництва в порядку їх повсякденної діяльності.

Якщо глава держави присутній на прийомі, який дається іноземним послом у своїй резиденції, план розсаджування за столом готує місцева протокольна служба. Основні принципи розсаджування: якщо глава держави присутній без дружини, він займає місце напроти посла, і дружина посла сидить праворуч від нього. Якщо глава держави присутній на прийомі з дружиною, він займає місце напроти посла. Його дружина сідає пра-

воруч від посла, а дружина посла — праворуч від глави держави. У всіх випадках, якщо глава держави суверен, посол поступається йому своїм місцем і сідає праворуч від нього.

Правила дипломатичного протоколу передбачають, що запрошені на прийом співробітники дипломатичних представництв, міністерств закордонних справ приходять перед прибуттям своїх керівників і йдуть із прийому після них. Пунктуальність особливо важлива під час проведення прийомів із розсаджуванням, на які гості з'їжджаються протягом 10 хв. Якщо ж обставини примусили гостя трохи затриматися і він приїздить, коли прийом уже почався, йому треба підійти до господарині та господаря, викласти без деталей причину свого спізнення, привітати їх, вклонитися присутнім і зайняти відведене йому місце.

Затримуватися на прийомах не рекомендується, оскільки це обтяжливо для господарів. Прийшовши й залишаючи прийом, не обов'язково потискати руку кожному з присутніх. Вітатися чи прощатися за руку треба лише з господарем та господинею, а всім іншим можна лише вклонитися.

Безмовна дипломатія — незмінні стандарти. У сучасному етикеті є деякі загальні принципи й правила представлення, яких зазвичай дотримуються в більшості країн. Вони засновані на нормах увічливості та взаємної поваги. Молодшого за рангом або за посадовим становищем представляють старшому. Якщо люди рівні за посадовим становищем, рангом, то молодшого за віком представляють старшому. Якщо знайомлять людей одного віку й статі, то менш знайому людину представляють більш знайомій.

Часто дипломати «без слів» розуміють зміст (контекст) зустрічі. Є низка досліджень, присвячених метамові, про те як читати між рядками.

Метамова — це мовний підтекст, прихований у звичайній розмові контекст. Як міміка, мова тіла та жестів, метамова базується на передчуттях та певних шаблонах, набутому досвіді, на так званому шостому почутті та розумінні, що слова і думки, дії особи — це не одне й те саме, а може мати протилежний сенс.

Певні фрази легко розпізнаються та вживаються людьми, але свідомо інтерпретуються лише кілька метаслів для того щоб

розкрити істинний сенс сказаного. Метамова з давніх-давен використовується як у діловому, так і побутовому спілкуванні. Зокрема? така манера передачі інформації притаманна для прийомів та зустрічей «без краваток».

Висновки. Реалії сьогодення, глобалізація та інші суспільні чинники диктують нові умови для розвитку дипломатії і нові запити ринку. Етикетні стандарти в умовах трансформації суспільства набувають статус дієвого інструменту у бізнес та політичних комунікаціях. Нестабільна політична й економічна ситуації негативно впливають на побудову позитивного державного іміджу, проте саме нестабільність спонукає науковців, освітян і фахівців до дій і пошуку ефективних шляхів формування іміджу, в таких умовах культурна дипломатія набуває сили й ваги у суспільстві. Ці процеси сприяють змінам в ustalених стандартах дипломатії, еволюції галузі і системи соціальних комунікацій.

Власні авторські дослідження, практичний досвід, зіставлення думок і висновків дослідників колег, авторитетних науковців-практиків¹, оприлюднених у наукових працях, усе це дає змогу прогнозувати можливі шляхи і перспективи впливу новітніх форм комунікацій, трансформації етикетних норм та стандартів, їх вплив на творення державного іміджу в умовах реального часу і на короткострокову перспективу, оскільки зовнішні чинники суттєво впливають на методи роботи над іміджем та нові етикетні норми, зокрема запроваджені під час карантину. Бути культурною людиною — це мистецтво, знати і застосовувати закони дипломатії — це професійний успіх. Крім безумовної ввічливості, привітної міміки і правильної мови, правила хорошого етикету мають на увазі також охайний зовнішній вигляд, вміння контролювати свої емоції, мати медичну (захисну) маску, тримати дистанцію, тощо... і діяти відповідно до загальноприйнятих норм поведінки, які швидко змінюються.

¹ *Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби : навч. посібник. Київ : Либідь, 1998. 248 с.; Зленко А. М. Дипломатия и политика. Украина в процессе динамических геополитических перемен. Харьков : Фолио, 2004. 559 с.; Кулик О. Сардачук П. Елементи дипломатичного протоколу і дипломатичної практики в історії України. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2000. 172 с.*

1.16. ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ: ДО ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ¹

31-а річниця відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки

Протягом минулого століття Азербайджан двічі мав сприятливі шанси стати суверенною державою. Однак, на жаль, Азербайджанська Демократична Республіка, що виникла в 1918 році, проіснувала всього близько двох років. Причиною втрати незалежності стало як зовнішнє втручання, і внутрішні протистояння, і загальна політична нестабільність. Другий шанс здобути незалежність з'явився в Азербайджану майже через сімдесят років, і був він пов'язаний з розпадом радянської імперії. Вихід із Радянського Союзу надав Азербайджану можливість відновити свою втрачену незалежність.

Важлива дата — початок нової епохи

30 серпня 1991 року на позачерговій сесії Верховної Ради Азербайджану було прийнято Декларацію «Про відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки», у якій було сказано: Верховна Рада Азербайджанської Республіки, керуючись вищими державними інтересами народу Азербайджану

¹ Аріф Гулієв. Від минулого до сьогодення: до дня незалежності Азербайджанської Республіки. <https://kyjvdiplomatic.com/ua/news/3318>

та висловлюючи його волю, зазначаючи, що з 1918 по 1 Азербайджанська Республіка існувала як незалежна, визнана з боку міжнародного співтовариства держава, ґрунтуючись на Конституції Азербайджанської Республіки, Конституційних законах про суверенітет Азербайджанської Республіки та про основи економічної самостійності Азербайджанської Республіки, усвідомлюючи свою відповідальність за долю та забезпечення вільного розвитку народу Азербайджану, гарантуючи та основні свободи людини всім громадянам Азербайджанської Республіки незалежно від національної приналежності та віросповідання, прагнучи запобігти загрози суверенітету і територіальній цілісності Азербайджанської Республіки, керуючись священним обов'язком забезпечити безпеку і недоторканність державних кордонів Азербайджанської Республіки, усвідомлюючи необхідність консолідації всіх патріотичних сил республіки, визнаючи міжнародні пакти, конвенції та інші документи, що не суперечать інтересам Азербайджанської Республіки та її народу, відносини з усіма республіками, що входять до Союзу РСР, висловлюючи готовність встановити рівноправні відносини з державами — членами міжнародного співтовариства, сподіваючись на визнання державної незалежності Азербайджанської Республіки державами — членами міжнародного співтовариства та Організацією Об'єднаних Націй відповідно до принципів, закріплених у статуті Організації Об'єднаних Націй, міжнародно-правовими пактами та конвенціями, проголошує відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки.

18 жовтня 1991 року Верховна Рада Азербайджанської Республіки на виконання цього рішення, ґрунтуючись на Декларації про незалежність, прийнята Національною Радою Азербайджану 28 травня 1918 року, та керуючись Декларацією Верховної Ради Азербайджану від 30 серпня 1991 року «Про відновлення незалежності Азербайджанської Республіки» державної незалежності Азербайджанської Республіки та заснував основи державного, політичного та економічного устрою незалежної Азербайджанської Республіки.

Цей знаменний історичний документ започаткував довгоочікувану свободу. Багато чого довелося пережити азербайджанському народу у пошуках своєї незалежності, але жодні труднощі та випробування не змогли зупинити його на обраному шляху.

Нерозривна історична дружба і партнерство на всіх рівнях Азербайджану і України

Важливо згадати те, що взаємодія між офіційними Києвом та Баку теж пов'язана великою історією та мудрими взаєминами. Свідченням цього є факт вручення 8 лютого 1919 року в Баку керівником Особливої дипломатичної місії Української Народної Республіки в Азербайджанській Демократичній Республіці Іваном Красковським вірчих грамот міністру закордонних справ Азербайджану Фаталі Хану Хойському.

Результатом продуманої мудрої політики багаторічна українсько-азербайджанська Співдружність ґрунтується на зміцненні державності, інституту президентства в країні, прагненні зберегти та розвинути національно-унікальні особливості та інституційні норми, притаманні азербайджанському генотипу нації.

Азербайджанська Республіка, що заявила про свою незалежність, почала своє існування в гранично важкій історичній ситуації. У зв'язку з зовнішніми і внутрішніми політичними конфліктами, що загострилися, виникла серйозна небезпека втрати так нелегко здобутої свободи. З одного боку вірмено-азербайджанський, нагірно-карабахський конфлікт, що розпалився до межі, з іншого — політичний крах і повна неадекватність політики тодішнього керівництва країни.

Однак з приходом до влади 15 червня 1993 року видатного політичного лідера, мудрого Гейдара Алієва ця небезпека була усунена. Повернувшись на настійну вимогу народу вдруге до керівництва країни, Гейдар Алієв зробив у умовах, що тоді склалися, майже неможливе, відстоявши назавжди незалежність азербайджанського народу. Хоча офіційний документ про незалежність було прийнято 18 жовтня 1991 року, насправді Азербайджан набув своєї справжньої незалежності після повернення до влади загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва. Саме багатий політичний досвід загальнонаціонального лідера, висока управлінська майстерність урятувала державну незалежність Азербайджану від небезпеки. Гейдар Алієв ліквідував у країні хаос та анархію, економічну, політичну та психологічну напруженість. У 1995 році було прийнято Конституцію незалежної держави та проведення ринкових реформ створили в країні умови для втілення моделі сильної президентської держави, здатної вирішити

внутрішні проблеми, зберегти та примножити прогресивні національно-інституційні структури.

Виконуючи заповіді загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва у солідарності Азербайджанського Народу, Армія, Президента, Міжнародного права, виникла нова реальність. Цю реальність створив новий Азербайджан, який вигнав ворога — агресора з окупованих 20% земель, виконали 4 резолюції Ради Безпеки ООН, які протягом 27 років ці резолюції для багатьох були просто клаптиком паперу — не лише для Вірменії, а й для інших. Азербайджан знає, що міжнародне право на нашій стороні, що резолюції Ради Безпеки ООН вимагають виведення окупаційних сил із наших земель. Однак це не мало результату. Ми самі створили нову реальність у міжнародно-правовій практиці та у нашому регіоні. Покладено край окупації.

Ільхам Алієв говорив: «Сподіваюся, що ми створили у регіоні новий формат безпеки та співпраці для сьогодення та майбутнього. Життя покаже, у чому полягатиме цей формат. У всякому разі, ми зробили все необхідне для створення цього нового формату співробітництва, вигнали ворога з наших земель, і якщо сьогодні питання, зазначені у Заяві, підписаній 10 листопада 2020 року, знайдуть рішення, то в нашому регіоні буде створено нові рамки співпраці.

Тому наша перемога — це історична перемога. Ми звільнили всіх районів від ворога на полі бою, змусивши ворога, і таким чином врегулювали Карабахський конфлікт. Наразі Карабахського конфлікту більше немає. Якщо хтось вважає, що цей конфлікт ще триває, він помиляється. Люди, які мешкають сьогодні в Карабаху — громадяни Азербайджану. Ще раз хочу сказати, вони побачать, що їхнє життя в рамках єдиної Азербайджанської держави буде хорошим. Вони позбавляться цієї бідності».

Братські та дружні країни: Туреччина, Пакистан та Україна надавали солідарність та моральну підтримку Азербайджану. Позиція Туреччини та її солідарність з Азербайджаном слід розглядати як стабілізуючий та врівноважуючий фактор у контексті регіональної безпеки. І всі чутки про те, що Туреччина бере участь як сторона конфлікту, які поширюються з вірменської сторони, мають провокаційний характер. Немає жодної необхідності та свідчення участі у конфлікті Туреччини та інших дружніх країн. Азербайджанська армія достатньо підготовлена для того, щоб забезпечити захист свого народу та своєї території.

Країна, про яку мріяв Гейдар Алієв

Сьогодні, за результатами багатогранної діяльності Азербайджану, країна стрімко розвивається і спільними зусиллями уряду та народу, міжнародних партнерів — досягнуто значного прогресу у політичній, економічній, соціальній та військовій сферах. Азербайджан перетворився на країну, здатну впливати на перебіг стратегічних, політичних та економічних процесів у регіоні. Незалежна держава вміло використовує свою політичну та економічну міць, стратегічну позицію та багаті природні ресурси у забезпеченні зовнішніх політичних пріоритетів. Відповідно до національних інтересів Азербайджан плідно співпрацює з більшістю членів міжнародної спільноти. Завдяки стратегії успішного розвитку, що реалізується главою держави, економіка країни за темпами розвитку займає одне з найвищих місць у світі. І з політичного, і з економічного погляду Азербайджан є сьогодні однією з високорозвинених країн. За темпом економічного зростання він досяг лідерської позначки у регіоні, а й у світі. Починаючи з 2004 року, економіка Азербайджану зростає більш ніж утричі. З кожним роком міцніють політичні та економічні основи держави. Без участі Азербайджану не розглядається не один широкомасштабний проект у регіоні. Основи державної незалежності, закладені у 1991 році, свято охороняються та розвиваються. Велика увага приділяється розвитку економіки, усіялому зміцненню держави, збереженню національних культурних цінностей. Таким чином, незалежність Азербайджану, яку свого часу було збережено справедливим лідером Гейдаром Алієвим, сьогодні ще більше зміцнюється під керівництвом Президента Ільхама Алієва. Все це знову дає підстави говорити, що незалежність Азербайджану — це подія, яка сталася за історичною потребою, то вічність та незворотність цієї незалежності пов'язані з ім'ям загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва.

Азербайджан засуджує фатальний крок — напад на Україну

Кривава війна 2014–2022 років Росії проти України за своєю трагічністю нагадує, що пережив азербайджанський народ. Фатальна доля українського та азербайджанського народів, завойовувати ціною гірких страждань свою незалежність та

суверенітет. Напевно, ці тяжкі випробування дані нашим народам, щоб ми знали і усвідомлювали ціну незалежності. Подолати все це ми можемо лише об'єднавшись. Як свідчить історія, і у добрі у важкі часи Азербайджан і Україна завжди разом. Так, з перших днів повномасштабного російського вторгнення в Україну, Азербайджан надає підтримку Україні у гуманітарній та інших сферах.

Вірмено-азербайджанська, нагірно-карабахська проблема почала розглядатися виключно крізь призму установки, яка наголошувала: «Територіальна цілісність Азербайджану не є і ніколи не буде темою переговорів. Азербайджан ні на крок не відступить від цієї позиції. Щодо територіальної цілісності Азербайджану жодних компромісів не буде». Ці слова Президента Азербайджанської Республіки Ільхама Алієва відображають лінію спадкоємності державного курсу Гейдара Алієва.

Загальнонаціональний лідер висловив тверду впевненість у поверненні окупованих земель у непростий для країни період, коли Азербайджан тільки здобув незалежність і став на ноги. Цю ж політику неухильно проводить сьогодні гідний наступник політичного курсу Гейдара Алієва — Президент Азербайджану Ільхам Алієв. У зверненні до народу з нагоди чергових роковин безрезневих подій 1918 року глава держави наголосив: «Перед урядом та громадянами Азербайджану, нашими співвітчизниками, які проживають за кордоном, сьогодні стоять дві тісно пов'язані один з одним важливі завдання: досягнення звільнення наших територій від окупантів, повернення вимушених переселенців до рідних осередків та доведення правди про геноцид азербайджанців до світової громадськості, викриття фальшивих тез підступної вірменської пропаганди. Для вирішення цих завдань нам необхідно використовувати проти вірменських окупантів політичні, правові, економічні, ідеологічні засоби тиску, всі внутрішні та зовнішні можливості. Вірменія не в змозі конкурувати з нами з погляду економічного та військового потенціалу».

Азербайджан — стабільна, сучасна та демократична країна. Розвиток демократії та захист прав людини є одним із головних пріоритетів уряду. Цілком забезпечуються всі фундаментальні права, у тому числі свобода вираження, свобода медіа, свобода віросповідання та розвиток громадянського суспільства. Як казав славетний політичний діяч Азербайджану, Гейдар Алієв: «Немає більш складного шляху, ніж дорога до незалежності».

1.17. ВЗАЄМОВПЛИВИ ПРАВА: ПРАВ ЛЮДИНИ І МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ¹

Актуальність міжнародного права для сучасної України

Конституція України в преамбулі закріплює прагнення Українського народу розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу. По мірі активізації України у сфері сучасних міжнародних відносин, все актуальнішим стає питан-

¹ Аріф Гулієв. *Взаємовпливи права: прав людини і міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту в Україні. Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану: Матеріали науково-практичного круглого столу (м.Київ, 24 листопада 2024 р.) / за заг. ред. д.ю.н. проф. Т.А. Француз-Яковец; Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична Академія».* – Запоріжжя: АА Тандем, 2024. – С. 14-18.

ня виконання принципів міжнародного права, зокрема, поваги прав людини, що є важливим критерієм авторитету держави на міжнародній арені.

Починаючи з 1991 року, Україна, як незалежна держава бере участь у розробці міжнародно-правових стандартів прав людини та намагається їх впроваджувати в діяльність суб'єктів державної влади. Така політика корелюється із положеннями Конституції України, відповідно до якої зовнішньополітична діяльність нашої держави спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права.

Курс України на інтеграцію до європейської спільноти ще більше артикулює необхідність у дотриманні європейських стандартів прав людини.

Як член Ради Європи із 1995 року, відповідно до Паризької Хартії для нової Європи від 21 листопада 1990 року, наша держава взяла на себе зобов'язання приєднатися до міжнародних стандартів у галузі прав людини, створити внутрішньодержавні гарантії їх здійснення, що ґрунтуються на відповідних міжнародно-правових нормах.

Суттєвим поштовхом до підвищення рівня правової культури дотримання міжнародних стандартів прав людини стало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору», підписаного Президентом України 19 лютого 2019 року.

Питання забезпечення прав людини повинні обговорюватися на загальнонаціональному просвітницькому рівні, а вітчизняним закладам вищої освіти слід збільшувати кількість годин на опанування дисциплін міжнародного спрямування і, при цьому, постійно оновлювати навчальні програми, аби вони були актуальними і йшли в ногу з міжнародним процесами та відповідали загальноєвропейським вимогам.

На сьогоднішній день, міжнародне право є чи не єдиним аргументом України в сучасному світі, адже саме завдяки йому Україна може цивілізовано доводити своє право на свої ж території, анексовані та окуповані росією. Саме статут ООН, основні

принципи міжнародного права говорять, що Україна є сувереном на своїх територіях.

Попри те, що міжнародне право є раз критикують за те, що воно надто повільно здатне реагувати на актуальні проблеми, саме воно обмежувало апетити диктаторів щодо все більшої влади.

Дотримання прав людини і міжнародного гуманітарного права в умовах збройних конфліктів

Дотримання правових стандартів та захист прав і свобод громадян — першочергове завдання будь-якої демократичної, правової та соціальної держави, навіть в умовах війни. Тому важливо чітко розуміти принципи взаємодії прав людини і міжнародного гуманітарного права.

З початком російської агресії питання забезпечення дотримання правових норм для громадян України набуло особливої ваги, особливо в умовах вимушеного запровадження воєнного стану, під яким розуміється «особливий правовий режим, що вводиться в Україні, або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» (ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»).

Воєнний стан в Україні був запроваджений 24 лютого 2022 року відповідним Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, що був затверджений Верховною Радою України Законом від 24 лютого 2022 року № 2102-IX із відповідними подальшими змінами. Наразі воєнний стан продовжений в Україні до 14 лютого 2024 року.

Однак, попри всю серйозність обставин, що змусили Україну вдатись до таких надзвичайних заходів, вона не може нехтувати основними нормами чи порушувати фундаментальні права, необхідні для забезпечення елементарного існування людини і які повинні забезпечуватись незалежно від форми існування, політичної системи чи бажання держави.

З метою дотримання мінімальних гуманітарних стандартів в умовах збройних конфліктів у 1990 р. на нараді експертів у Турку (Фінляндія) була прийнята Декларація про мінімальні гуманітарні норми («Декларація Турку»), метою якої була кодифікація деяких основних норм, яких мали бути дотримані навіть під час заворушень і напруженості, а також якщо такі ситуації стають надзвичайною загрозою для суспільства.

У процесі взаємодії міжнародного гуманітарного права і права людини важлива роль належить Міжнародному кримінальному суду, який акумулював усі основні норми міжнародного гуманітарного права і, серед іншого, займається питаннями порушень Женевських конвенцій під час міжнародних збройних конфліктів, які кваліфікуються як військові злочини.

Основні універсальні міжнародні акти з захисту прав людини

У 1946 р., наступному році після утворення ООН, була створена Комісія з прав людини (яку в 2006 р. змінила Рада з прав людини). Тоді держави-члени ООН визначили, що одним з головних завдань Комісії є розробка Хартії (Білля) про права людини, яка повинна складатися з трьох частин:

- декларація прав людини;
- пакт про права людини;
- заходи щодо проведення в життя положень пакту.

У своїй діяльності Комісія з прав людини виходила з базисних положень Статуту ООН, однак він не містить конкретного переліку прав людини і основних свобод, у зв'язку з чим і було ухвалено рішення про створення декларації прав людини.

Загальна декларація прав людини була прийнята 10 грудня 1948 р. в резолюції 217 Генеральної Асамблеї ООН. Попри те, що

Загальна декларація прав людини не є юридично обов'язковим документом, через її величезний політичний і моральний авторитет положення Загальної декларації почали включатися в конституції багатьох держав і в тексти міжнародних договорів. Можна сказати, що на міжнародній арені досягнутий консенсус щодо визнання Загальної декларації прав людини як документа, що відображає загальну домовленість народів світу і є обов'язковим для членів міжнародного співтовариства.

Друга і третя частина Хартії про права людини були реалізовані 19 грудня 1966 р. Цього дня під егідою ООН був прийнятий Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.

Обидва пакти є міжнародними договорами, чий положення обов'язкові для держав-учасниць і набули чинності одночасно в 1976 р. після їх ратифікації 35-ма державами.

Необхідно відзначити, що не всі положення Загальної декларації і Пактів про права людини співпадають. Так, в ст. 1 кожного Пакту проголошується право народів на самовизначення, проте в Загальній декларації такого положення немає.

Починаючи з 70-х років, в юридичній науці і політології поширилася концепція «трьох поколінь» прав людини.

До **першого покоління** належать громадянські і політичні права, оскільки саме вони спочатку вважалися невід'ємною частиною людської особи.

Друге покоління — це економічні, соціальні і культурні права людини.

Появу **третього покоління** прав людини дослідники пов'язують з країнами, що розвиваються, оскільки до цього виду прав відносять т.зв. колективні або солідарні права людини: право на самовизначення, на розвиток, на здорове навколишнє середовище і т.д.

Головна проблема, що виникла у зв'язку з третім поколінням прав, — це співвідношення прав людини і прав народів. Проте загальноприйнятого рішення даної проблеми наразі досягти не вдалося.

Конституційний правовий статус людини і громадянина

В юридичній літературі є різні визначення правового статусу особи.

Так, М. І. Матузов вважає, що правовий статус особи — це юридично закріплене становище особи в суспільстві. Інші автори вважають, що це поняття складається з соціально допустимих і необхідних можливостей особи не просто як індивіда, а як громадянина. М. В. Вітрук визначає правовий статус як систему юридичних прав, свобод, обов'язків і законних інтересів в їх єдності, основу чи ядро її правового становища, включаючи до структури правового статусу правосуб'єктність, як елемент його необхідної передумови.

Крім того, слід враховувати необхідність включення до структури правового статусу юридичних гарантій, як чинника, що забезпечує його реальність і викликає зацікавленість кожної особи в реалізації прав і законних інтересів, виконанні юридичних обов'язків, їх захисту. Отже, можна сказати, що поняття правового статусу особи складається з сукупності прав, законних інтересів та обов'язків особи, гарантій їх здійснення і захисту, а також місця особи в соціальній системі суспільства.

Таким чином, правовий статус особи — це юридичне закріплення положення людини і громадянина у сучасному суспільстві.

Найбільш повна структура правового статусу включає такі елементи:

- статусні правові норми і правові відносини;
- суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки;
- громадянство;
- правові принципи і юридичні гарантії;
- законні інтереси;
- правосуб'єктність;
- юридична відповідальність.

1.18. ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ТЕРРОРИЗМ КАК СТЕПЕНИ, ПОРОЖДАЮЩИЕ ПРЕСТУПНОЕ ЯВЛЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ¹

Человечество вступило в XXI век — век глобализации, которая вносит все более ощутимые перемены не только в систему международных отношений, но и в жизнь каждой страны и даже каждого человека.

Глобализация ведет к углублению взаимозависимости государств, к упрочению единства международного сообщества. На первый план выдвигается задача обеспечения общих интересов государств, интересов международного сообщества в целом². Сегодня даже крупная держава не в состоянии в одиночку обеспечить свою безопасность, безопасность своих граждан. Выжить человечество способно, лишь объединив свои усилия.

Термин «глобализация» впервые был использован в 1983 г. в статье американского ученого Т. Левитт³, который охарактеризовал его как «феномен слияния рынков отдельных продуктов, производимых крупными многонациональными корпорациями». Он происходит (от лат. Globus — шар, и от франц. — Global — всеобъемлемый, всеобщий). Его можно поставить в один ряд с такими понятиями, как «единое», «всеобщее», «всеединое». На современном этапе мировое сообщество переживает период интенсивного нарастания своей целостности, формирования общемировых экономических, политических, культурных систем, далеко выходящих за рамки отдельных государств.

Глобализация рассматривается, с одной стороны, в качестве важного источника новых возможностей, с другой — в глобали-

¹ Ариф Гулиев, Алексей Калюк. *Глобализации и терроризм как степени порождающие преступное явление в современном мире. Нициқи тистэви. (Юридическая плоскость). 2021. — №3(7) — С. 35–52.*

² Зигмунт Б. *Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. — К., 2008. — 109 с.*

³ Довженко М. В. *Специфика урегулирования современных конфликтов в меняющемся мире / М. В. Довженко // Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия; под ред. М. М. Лебедевой. — М.: ООО «Издательский центр научных и учебных программ», 2000.*

зации усматривается причина многих бед и конфликтов как внутри отдельных государств, так и в масштабе всего мира.

Современное мироустройство характеризуется множеством объективных процессов, одним из которых является глобализация. Она затрагивает различные сферы общественной жизни постиндустриального общества и является доминирующей тенденцией в развитии современного мира. В связи с тем, что технический прогресс значительно опередил уровень социального развития, обострился целый комплекс глобальных проблем, одной из которых является терроризм.

Понятие «терроризм» происходит (от лат. *terror* — страх, ужас) и в общих чертах представляет собой деятельность по созданию в обществе специфической атмосферы ужаса и страха, является крайней формой экстремизма¹, которая выражается в антиобщественном поведении и деятельности, проявляется в различных сферах жизни общества, включая пограничную².

Понятие террора ввел Аристотель для обозначения особого типа ужаса, который овладевал зрителями трагедии в греческом театре. Это был ужас перед небытием, представленным в форме боли, хаоса, разрушения. Считается, что осмысление террора посредством театра породило ритуал суда как разновидности театра, побеждающего террор через закон. Доктрина превращения страха в орудие власти принадлежит якобинцам и подробно, изложена в сочинениях Марата³.

На современном этапе много говорят и пишут о терроризме как о глобальной проблеме современности и необходимости противодействия ему. Отметим, что наряду с общепризнанными положительными тенденциями глобализации она, ко всему прочему, ещё является средой существования, а в какой-то степени причиной порождающей терроризм в современном мире. По-

¹ Еремеев С.Г. *Вызовы глобализации: этнический и религиозный экстремизм в современном мире* // [<http://anthropology.ru/ru/texts/eremeev/terror.html>].

² Гулиев А.Д. *Правовое разрешение проблем борьбы с терроризмом: опыт Азербайджанской Республики* / А.Д. Гулиев. *Часопис Київського університету права (наук. журнал)*. — №4, — 2010. С. 324–328.

³ Кара-Мурза С.Г. *Манипуляция сознанием*. / С.Г. Кара-Мурза — М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. — С. 170.

этому необходимо понимать сущность процесса глобализации, знать его истоки, положительные и отрицательные тенденции развития для создания системы противодействия терроризму. Рассмотрим понятие «глобализация» и раскроем его взаимосвязь с таким антиобщественным явлением как «терроризм»¹.

С этой позиции глобализация — процесс, развивающийся на основе либеральных ценностей, подразумевающий создание однополюсного мира, отождествление интересов одного государства с интересами всего мирового сообщества, другими словами — формирование политического и экономического «глобализма» под флагом США. Такая тенденция возникла после окончания «холодной войны» в связи с разрушением системы двухполюсного мира².

Существует несколько подходов к осмыслению понятия «глобализация». Первый подход: глобализация принципиально новый феномен общественной жизни, характеризующийся вступлением мирового сообщества в эпоху иных экономических, политических и культурных отношений, изменением вектора его развития. Второй подход: глобализация естественный результат приспособления человечества к жизнедеятельности в условиях замкнутого, ограниченного пространства и ресурсов.

Специалисты различных областей науки, рассматривая проблему глобализации, используют этот термин в своём понимании³. С точки зрения экономической науки под глобализацией понимается становление глобальных межнациональных корпораций, глобализация региональной экономики, финансовая глобализация, интенсификация мировой торговли. По мнению соци-

¹ Гулиев А.Д. *Международно-правовой контекст внешних сношений в условиях глобализации* / А.Д. Гулиев Монография: — К.: Изд-во Нац. авиац. ун-та «НАУ-друк», 2011. — 464 с.

² Брутенц К.Н. *Закат американской гегемонии* / К.Н. Брутенц. — М.: *Международные отношения*, 2009. — 512 с.

³ Алексеевко І.В. *Національні держави в умовах глобалізації світу (політичні і правові аспекти): монографія.* — К.; Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. — 360 с.; см: Бассам А. *Глобализация, интеграция и пути преодоления конфликтности* / А. Бассам. — К.: Знання, 2000. — 56 с.; Делягин М.Г. *Мировой кризис. Общая теория глобализации* / М.Г. Делягин. — М.: Институт проблем глобализации, 2003.

ологов, в результате глобализации происходит сближении образа жизни разных стран и регионов под влиянием универсализации культуры. Наиболее важным в процессе глобализации является формирование национальных границ. Специалисты в области истории считают, что глобализация это один из многих этапов капитализма. В философии процессы глобализации связаны с универсализацией человеческих ценностей. Финансисты видят в глобализации, прежде всего, образование мировой экономики и мирового финансового рынка, демографов волнуют проблемы роста общей численности населения планеты, экологи озабочены возможностями преодоления экологического кризиса.

Глобализация открывает широкие возможности для развития человеческой цивилизации и вместе с тем порождает немало проблем, от решения которых зависит судьба этой цивилизации. Происходящие перемены настолько существенны, что, как было ранее отмечено, определяют необходимость утверждения нового мирового порядка. Его основы коллективно определены государствами и закреплены в Декларации тысячелетия, принятой на саммите ООН в 2000 году. В ней, в частности, говорится: «... Только путем широких и постоянных усилий по созданию общего будущего, основанного на нашем общем человечестве во всем его многообразии, глобализация может быть сделана всеохватывающей и справедливой»¹. Однако глобализация не отмечает обязанности государств в своих взаимоотношениях придерживаться основных норм и положений международного права.

С различных подходов глобализация определяется и как процесс, и как состояние, и как явление. По мнению А. Л. Копыленко принципиальное отличие в определении статуса глобализации, как феномена заключается в том, что если говорится о ней как о явлении, то подразумевается понятие «глобализм», когда анализируется состояние, то это «глобальность», а если говорится о процессе это «глобализация»².

¹ *Глобальные тенденции развития человечества до 2015 г.: Материалы Национального разведывательного совета США; пер. с англ. М.А. Леоновича. — М.: У-Фактория, 2002.*

² *Копыленко О.Л. Правові системи сучасності: Глобалізація. Демократизм. Розвиток / О.Л. Копиленко. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — 294 с.*

Мы считаем, что огромное значение на развитие глобализации оказывает научно-технический прогресс, сопровождающий человечество на протяжении всего его исторического развития. Основы этого процесса закладывались постепенно, в результате открытий в различных областях науки, совершенствовании уже имеющихся достижений.

Мнения о процессе глобализации делятся на два лагеря: поддерживающих положительные тенденции развития мирового сообщества, прогресса и всеобщего благополучия и резко осуждающих, просматривая в глобализации угрозу жизненным интересам и стабильности в мире.

Положительное в процессе глобализации заключается в том, что она позволяет углублять международное разделение труда, более эффективно распределять средства, способствует повышению среднего уровня жизни и расширению жизненных перспектив населения (при более низких для него затратах).

Глобализация означает растущую взаимозависимость стран в результате увеличения масштабов международной торговли и расширения её сферы, охватывающей не только обмен товарами, но и услугами и капиталом. Она выражается в устранении таможенных и иных преград для торговых, финансовых и других экономических связей в масштабе всего земного шара и образование всемирного рынка финансов, товаров и услуг (мировой экономики), выход бизнеса за национальные рамки посредством формирования транснациональных корпораций. Посредством глобализации в мире распространяются современные системы образования, научные знания, технологии. Она характеризуется бурным развитием информационных технологий и формированием единого глобального информационного пространства. В политической и правовой сферах общественной жизни проявлениями глобализации становятся наднациональные политические (международные), организации, совершенствуется система международного права, активно действуют международные суды.

Процесс глобализации только набирает скорость, обретает силу, а главное ещё далеко не завершил свою экспансию по отношению ко всем без исключения государствам и народам, т. е. не стал в полном смысле глобальным.

Отрицательные тенденции глобализации заключаются в том, что она протекает в условиях сильно поляризованной мировой системы. Такой расклад является потенциальным источником для зарождения проблем политического, экономического и социального характера и проявления конфликтных ситуаций, в том числе и террористической направленности.

Глобализация хотя и даёт странам «третьего мира» некоторые возможности развития собственного производства, на практике оборачивается для них существенным ужесточением отношения со стороны международного финансового капитала. Следствием этого становится их дальнейшее разорение, начало нового периода обнищания в условиях расширения диктатуры стран «глобализаторов» во главе с США¹.

Проблема глобализации является весьма противоречивой. Это выражается, прежде всего, в различии толкований её сущности, времени появления, форм и тенденций развития. Одни авторы начало глобализации связывают со временем великих географических открытий, другие — с возникновением книгопечатания, третьи — с появлением христианства, четвёртые — с зарождением человеческого общества и др.

В нашем понимании процессы глобализации представляют собой вступление человечества в качественно новое состояние, выражающееся в высоком уровне взаимосвязей, взаимодействий и взаимозависимостей, что свидетельствует о становлении мирового сообщества как целостной системы. Основы процесса глобализации заложены в XX веке и её основные события будут разворачиваться в нашем столетии, исходя из вышесказанного, имея и положительную, и отрицательную направленность.

Говоря о терроризме в условиях глобализации, согласимся с точкой зрения В.Ф.Антипенко, которая считает, что: «Современный терроризм выступает в трёх условных формах, имеющих тенденцию смыкаться: международного терроризма (террористические акты, приобретающие международный масштаб); внутривнутриполитического терроризма (террористические действия, направленные против правительства, каких-либо политических

¹ Бжезинский З. *Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство.* / З. Бжезинский. — М., 2005. — С. 65–66.

группировок внутри стран, либо имеющие цель дестабилизации внутренней обстановки); уголовного терроризма, преследующего чисто корыстные цели»¹.

Сегодня многие учёные и политические деятели отмечают, что современная цивилизация переживает кризисное состояние². Вступление мира в эпоху техногенной цивилизации, информационного общества не только не разрешило многих социальных проблем, но и породило новые. Очевидно то, что резервы цивилизованного развития во многом исчерпаны на путях научно-технического прогресса. В нерешённости ряда социально-политических проблем с высот технического прогресса состоит одно из основных противоречий современной цивилизации.

Процессы глобализации серьёзным образом изменяют характер современного мироустройства. Появляются новые системы связи и информации, более изощрённые и доступные способы вооружённой борьбы снижают значимость государственных границ и иных традиционных средств защиты от терроризма. Возрастает и многообразие террористической деятельности, которая непосредственно увязывается с межнациональными и межкон-

¹ Антипенко В.Ф. Институціоналізм і тероризм. Спрямованість міжнародно-правових заходів з урахуванням культурологічних аспектів зростання конфліктності / В.Ф.Антипенко // Право і безпека. — 2002. — № 2. — С. 148–154.

² Кубальский В.Н. Криминогенность глобализационных процессов как предпосылка для выделения международной криминологии / В.Н. Кубальский. — Одеса : Фенікс, 2010. — С. 116–121; Гушер А.И. Проблема терроризма на рубеже третьего тысячелетия новой эры человечества / А.И. Гушер // Евразийский вестник. — 2000. — №3. — С. 13–48.; Канцір В.С. Філософія міжнародного тероризму: правовий вимір : дис. на здоб. наук. ступеня д-ра юридичних наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» / В.С.Канцір. Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Л., 2011. — 453 с.; Салимов К.Н. Уголовно-правовая ответственность за терроризм по законодательству Азербайджанской Республики. Вестник Бакинського Університета. № 1-2, Баку, 1999, С. 92.; Информационно-психологическая безопасность в эпоху глобализации. — К., 2008. — С. 42; см: Нетаньяху Беньямин. Война терроризмом: Как демократии могут нанести поражение сети международного терроризма. / Беньямин Нетаньяху. /Пер. с англ. — М.: Альпина Паблишер, 2002. — 207 с.

фессиональными конфликтами, сепаратистскими и экстремистскими движениями, с деятельностью различных подпольных организаций, действующих в наркоторговле, нелегальном бизнесе оружия, пиратстве на мировых торговых путях, торговле людьми и в других сферах. Наблюдается эскалация террористической активности, расширяется её география, усложняется характер, формы проявления, возрастают численность и изощрённость террористических актов, объекты и цели террористических атак становятся всё менее предсказуемыми. Терроризм приобретает по существу глобальный характер.

В связи с формированием единого экономического пространства, информационно-коммуникационного поля глобальных масштабов происходит изменение роли террористических угроз, как в международном масштабе, так и для Украины в частности. Терроризм активно использует условия, которые создаёт глобализация. Он существует в виде нелегальной сетевой структуры, активно используя возможности глобализации. Терроризм, действуя вне законного поля, становится неуязвимым и живучим. Из-за непредсказуемости террористические силы в условиях глобализации имеют преимущества перед легитимными правительствами, законопослушными гражданами, ориентированными на легальные процессы и нормы права.

На сегодняшний день борьба с терроризмом в условиях глобализации важнейшая задача современности. Если в середине прошлого столетия террористами в основном были одиночки-фанаты, психически нездоровые люди, то в настоящее время широкомасштабную деятельность осуществляют организации международного характера. Терроризм в условиях глобализации тесно взаимосвязан с криминальной средой, преступные группы насчитывают тысячи человек. Ещё недавно для совершения актов терроризма использовались самодельные взрывные устройства, самодельное стрелковое оружие. В настоящее время террористы обладают самым современным оружием иностранного и отечественного производства. Существует реальная угроза использования технологий ядерного оружия террористами в своей деятельности, так как в современном глобальном мире доступ к любой информации может быть осуществлён профессионально подготовленными специалистами, каковых немало среди терро-

ристов, а также существует риск утечки информации, шпионства или предательства. В аспекте данного вопроса необходимо отметить, что опасность применения этого смертоносного оружия исходит не от официально признанных мировым сообществом ядерных держав, а от тех, кто имеет возможность создать и применить его в террористических целях¹.

Процесс глобализации приводит к таким негативным последствиям, как резкое разделение государств на очень бедных и богатых, к ширококомасштабным потокам миграции, увеличению социального расслоения в мировом сообществе.

Процесс всеобщей глобализации в мире необратим. Одной из черт глобализации является интеграция экономических, политических, культурологических, информационных, правовых и военно-политических процессов. Одной из возможных причин, стимулирующих терроризм, является то, что глобализация обусловила дифференциацию современного мира, выраженную в секторальном разделении на 1-й, 2-й, 3-й мир. Экономическая, политическая, силовая, информационная дифференциация ведёт к эскалации деятельности тех, кто не попадает в тот или иной мир, но имеет желание там быть.

Причиной, стимулирующей террористическую деятельность, служит такая черта всеобщей глобализации как вытеснение политических интересов государства интересами всемирного экономического сообщества. Это может привести к развитию теневой экономики, а не контролируемые финансовые потоки будут спонсировать террористические организации².

Современный терроризм имеет существенные отличия от терроризма предшествующих эпох. Если в прошлом индивидуальный или групповой (организованный) терроризм был географически локализован, то в настоящее время это явление стало повсеместным, произошла своего рода глобализация терроризма. Теперь в террористические группы стали объединяться люди

¹ Гулиев А.Д. *О новых вызовах и угрозах национальной безопасности государства* / А.Д. Гулиев. Часопис. Київського університету права (наук. журнал), — №3, — 2010. — С. 275–280.

² Дудчак А.В. Маначинский А.Я. «Демократическая» война, как механизм ненасильственного передела мировых ресурсов./ А.В. Дудчак, А.Я. Маначинский. — К.: ЧП «золотые Ворота», 2011. — 293 с.

разных национальностей и из разных стран, эти группы действуют как на территории государства пребывания, так и далеко за его пределами. Терроризм в условиях глобализации отличается высокая организованность, существование единого управляющего центра. Он использует все последние научные достижения, от спутниковых телефонов до систем глобальной ориентации, стремится создавать и использовать бактериологическое, химическое и ядерное оружие. Террористами широко используются средства массовой информации и Интернет, как для привлечения к себе внимания (и даже симпатий), так и для запугивания людей, для поддержания состояния страха. Современный терроризм требует значительного финансирования. Для многих его организаторов он превратился в доходный бизнес. Торговля наркотиками и оружием обеспечивает финансирование многих террористических акций. В финансировании современного терроризма участвуют также заинтересованные политики и нередко крупный бизнес. Последнее осуществляется через легальные фонды часто с формально благородными целями. Современный терроризм всё больше смыкается с криминальными структурами и криминальным бизнесом, который прикрывает свою криминальную деятельность решением каких-то социальных или национальных проблем. Серьёзным и очень опасным явлением в современном терроризме стал быстрый рост числа людей, привлекаемых идеологами терроризма и руководителями террористических групп, готовых жертвовать жизнью при совершении террористического акта. Так называемый летальный или суицидальный терроризм растёт, моджахеды-смертники стали практически массовым явлением. Современный терроризм полностью отбросил все моральные и нравственные нормы. Террористы теперь не выбирают жертву, они выбирают место, где может быть максимальное число жертв (причём жертвы могут не иметь никакого отношения к политике или к власти), и самый варварский метод действий, при котором такой результат достигается. Задача террористов нанести максимальный урон, создать в обществе обстановку страха и паники. Ещё одна и не последняя особенность современного терроризма: если в прошлом террористы были недостаточно технологически подготовлены к актам террора, то современные террористы зачастую проходили под-

готовку в разведслужбах и на полигонах специального назначения. Сейчас эти знания и навыки они передают новым поколениям террористов.

Остановить процесс глобализации трудно, но повлиять на его развитие вполне возможно. Необходимо направлять его в нужное русло и использовать в мирных целях. Важно извлекать положительное из глобализации, использовать её для улучшения условий существования человечества, но активно и реально искоренять причины и условия существования терроризма.

В основе психологии террориста всегда лежит затаенная или откровенная обида на общество, политический гнет, свое материальное неблагополучие, на отдельного человека или человечество в целом. Поговорка: «На обиженных воду возят» — как раз и является психологической основой вербовки в террористическую организацию. Обида иногда доводит до психоза, и тогда считают, что террористический акт совершен психически ненормальным человеком. Терроризм из корыстных соображений — следствие обиды на отсутствие денег. Но чаще всего, террор совершается отдельным лицом, группой, организацией или государством для достижения цели, хотя бы отчасти являющейся политической.

В этом, на наш взгляд, терроризм в условиях глобализации является методом достижения политических целей с помощью создания обстановки напряжённости в мире.

В XXI веке, в эпоху глобализации, человечество перешло на новый этап своего развития. Нынешние условия жизни кардинально отличаются от тех, которые были несколько десятков лет назад.

Декларация принципов международного права, касающихся дружеских отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом ООН еще раз подтверждает, что определения «территориальная целостность» и «нерушимость границ» являются основными принципами международного права, регулирующего всю систему международных отношений.

В этой Декларации так же, как и в Международной Конвенции о борьбе с бомбовым терроризмом и Международной Конвенции о борьбе с финансированием терроризма, в самых первых параграфах закреплено положение о том, что члены ООН осуждают террор во всех его проявлениях, включая те, которые соз-

дают угрозу дружественным отношениям между государствами и народами, а также территориальной целостности и безопасности государств¹.

Преступление коммунистического режима против азербайджанского народа квалифицируется юридическим правом как геноцид и государственный терроризм. Руководством Советского Союза были нарушены основные положения Пакта о правах человека 1966 года, Хельсинкского заключительного акта 1975 года, Гаагских конференций 1899 и 1907 годов, Женевской конвенции 1949 года и, наконец, Конвенции 1948 года о запрещении геноцида и наказании за него, которые предусматривают запреты на использование вооруженных сил против мирных жителей с применением карательных мер.

Новым содержанием наполняются представления о национальной идентичности и незыблемости границ, об экономических и деловых связях, о военных союзах и идеологической экспансии.

Однако наряду с позитивными результатами такого развития появляются и негативные, которые бросают вызов всему современному обществу — техногенные и демографические угрозы, а также насилие, к которому относится прежде всего терроризм.

Действием агрессора обозначающихся слова «Терроризм» не было должным образом оценено, что это угроза не только для Украины и Азербайджана но и всего международного сообщества. Это тоже несправедливо, что «Единого определения этого явления в международных документах не существует. Однако практически все исследователи отмечают, что терроризм можно охарактеризовать как стремление к достижению политических или иных публичных целей с помощью насильственных методов: убийств, захватов заложников, похищений людей, диверсионных актов и т.д.»²

¹ А. Д. Гулиев. *Международный орган — Организация Объединенных Наций — в борьбе с терроризмом // Права і суспільство. — 2009. — № 6. — С. 159–164.*

² Гулиев А.Д. *Восстановливая историческую правду / А.Д.Гулиев. Киевский Телеграф. — К.: — 2010. — №13 (515), С. 11, см: Гулиев А.Д. Исторична справедливість та правда./ А.Д.Гулиев. Гілея.: зб. наук. праць. — К.: вид-во УАН, — вип. 31. С. 164–169.*

Это подтверждают слова Б. Нетаньяху: «Я абсолютно уверен, что если мы, граждане свободного мира, во главе с президентом Бушем (2002 г. — *прим. авт.*) введем в бой огромные резервы сил, имеющиеся в нашем распоряжении, используем в качестве источника энергии стальную решимость свободного народа и мобилизуем коллективную волю, то мы искореним это зло, сметем его с лица земли»¹.

Важно отметить, что в борьбе с терроризмом особая роль принадлежит Президенту — главе государства — как гаранту Конституции, прав и свобод человека и гражданина. Именно Президент несет персональную ответственность за эффективную работу механизма защиты Конституции и прав человека. Он обязан принимать все необходимые меры по охране суверенитета государства, его независимости и государственной целостности, обеспечивать согласованное функционирование и взаимодействие всех государственных органов власти.

По этому поводу на первом этапе после избрания президентом слова Ильхама Алиева «...у меня были надежды, связанные с урегулированием конфликта. Потому что переговоры в определенной степени шли. Был достигнут пусть и небольшой, но прогресс, предприняты определенные шаги на основе базовых принципов. Вопрос возвращения оккупированных земель нас устраивал. Но нас не устраивало приравнивание принципа самоопределения народов принципу территориальной целостности... За минувшие 17 лет мы накопили силы, сокрушили врага стальным кулаком»².

В связи с этим, изучение особенностей механизмов правового регулирования борьбы с терроризмом представляет сегодня большой научный интерес и является актуальным для современной юридической науки.

Ознакомление с мировым научным и практическим опытом правового регулирования в сфере борьбы с терроризмом, реали-

¹ Беньямин Нетаньяху. *Война с терроризмом: Как демократии могут нанести поражение сети международного терроризма; пер с англ.* / Б. Нетаньяху. — М.: Альпина Паблишер, 2002. — С. 14.

² Ильхам Алиев. *Президент Президент Азербайджана Обратился к на- роду.* 01.12. 2020. <https://azertag.az/ru/?page=27209>

зованных 44-дневная Отечественная война особенностями деятельности Президента Азербайджанской Республики в этом направлении может помочь и Украине в поиске эффективных путей развития ее системы национальной безопасности, в совершенствовании стратегии внешней политики в решении данной проблемы.

Если взглянуть на многочисленные конфликты и войны в мире, можно увидеть, что последнюю точку всегда ставит сильная сторона. Самым свежим примером этому является 44-дневная Отечественная война азербайджанского народа за Карабах. Конец тридцатилетней оккупации, несправедливости был положен за 44 дня. Азербайджанские силу увидел не только враг. Ее увидел весь мир. Безусловно, победитель — Азербайджан будет усиливаться с каждым днем, с каждым годом. Мудрый Президент, Победоносный Верховный главнокомандующий Ильхам Алиев уверенно поведет народ от победы к победе.

В солидарностях Азербайджане Народ, Армия, Президент, Международного права возникла новая реальность Азербайджанские поучительные уроки — международного сообщества. Высоко профессиональная разработка планов боевых операций, применение высоких технологий, эффективная координация действий различных видов войск, абсолютное превосходство в воздухе, маневренность и другие тактико-стратегические преимущества Азербайджанский армии существенно снизили потери в личном составе.

Эту реальность создал новый Азербайджан, который изгнали врага — агрессора с наших оккупированных 20 % земель, выполнили 4 резолюции Совета Безопасности ООН, которые на протяжении 27 лет эти резолюции для многих являлись просто клочком бумаги — не только для Армении, но и для других. Азербайджан говорила, что международное право на нашей стороне, что резолюции Совета Безопасности ООН требуют вывода оккупационных сил с наших земель. Однако это не имело результата. Азербайджан сами создали новую реальность в международно-правовой практике и в регионе.

Создано в регионе новый формат безопасности и сотрудничества для настоящего и будущего. Поэтому победа Азербайджана — это историческая Победа.

Наши земли, о которых мы мечтали почти 30 лет, были освобождены от оккупации ценой крови и жизни наших шехидов. Да успокоит Аллах души наших шехидов, когда родители хоронили их, говорили — да здравствует Родина. Говорили — вперед, только вперед. Да упокоит Аллах души всех наших шехидов!

Успешное окончание Отечественной войны изменило соотношение сил в регионе, создало новую реальность.

Если говорить искренне, сожалею, что высокопоставленные официальные лица стран Минский группы должны быть нейтральными, действовать на основании предоставленного им ОБСЕ мандата. Они использовали свои полномочия, не нашедшей своего подтверждения «информации» и слухам. Работали как «туристы», не как дипломаты...

Азербайджан одержали Победу на поле боя, на политической арене, и эта Победа открывает новую эру для Азербайджана, как полного территориально-суверенного государства. Это будет эра развития, безопасности и прогресса.

Президенты Азербайджана и Турции называют друг друга братьями, наши флаги реют рядом. Это вызывает гордость в сердцах наших друзей и зависть в сердцах недоброжелателей.

Основываясь на упомянутом выше и подводя итог исследованию необходимо отметить, следующую характеристику международного терроризма с учётом фактора глобализации. По нашему мнению:

1) международный терроризм во многом есть обратная сторона политики глобализации США и других стран¹. Современная глобализация — это ограбление более слабых стран. А глобализация по-американски — ещё и навязывание всему миру своей массовой культуры, способов жизни и мировоззрения.... Тогда терроризм может развиваться как уродливый ответ на этот процесс;

2) совершенно ясно, что терроризм — одна из глобальных проблем человечества, управляемости государственного аппарата, это нарушение нравственности и глобальная угроза жизни, и не только?!;

3) терроризм — это ещё и большой бизнес, он выгоден в мире, где всё продаётся и покупается, даже совесть, и не только?! ...;

¹ Тетекин В. Волны террора зарождаются в ЦРУ / В. Тетекин // Советская Россия, 01.06.2004.

4) терроризм — это зло, так как он пытается напугать людей вместо того, чтобы убедить их в чем-то. Образно говоря, вместо избирательной урны, убеждение, компромисс, он предлагает пулю, то есть силовой вариант.

В качестве вывода необходимо отметить, что среди угроз национальной, пограничной, региональной безопасности в условиях глобализации терроризм занимает особое место. Противодействие ему качественно и эффективно — важнейшая задача современности.

В последние десятилетия о терроризме можно с полной уверенностью говорить как о глобальной угрозе мировому сообществу в целом. С наступлением новой эпохи некоторые ныне действующие международные правила и нормы уже не соответствуют возникающим потребностям мирового сообщества в борьбе с международным терроризмом. Необходимо новое осмысление и пересмотр некоторых правовых ограничений, которые препятствуют эффективному ответу на агрессивные вызовы и угрозы. По этому поводу можно согласиться с Беньямином Нетаньяхой: «Я абсолютно уверен, что если мы, граждане свободного мира, во главе с президентом Бушем (США — А.Г.) введем в бой огромные резервы сил, имеющиеся в нашем распоряжении, используем в качестве источника энергии стальную решимость свободного народа и мобилизуем коллективную волю, то мы искореним это зло, сметем его с лица земли»¹.

Глобализация, выражающая главное направление развития мира и главное противоречие XXI века, привела к ломке устоявшихся взаимоотношений в мире, существовавшей определённой стабильности противостояния двух мировых систем. Процесс формирования под эгидой США в мировом масштабе единого финансово-информационного пространства на основе новых, преимущественно компьютерных технологий, и его последствия вызывают яростное, в том числе и насильственное сопротивление со стороны различных государств, групп и слоев населения планеты.

¹ *Нетаньяху Беньямин. Война терроризмом: Как демократии могут нанести поражение сети международного терроризма. / Беньямин Нетаньяху. / Пер. с англ. — М.: Альпина Паблицер, 2002. — С. 14.*

1.19. ВМЕСТО ЗАСЛУЖЕННОГО НАКАЗАНИЯ ПРИЗНАВШИЙ СВОЮ ВИНУ ПРЕСТУПНИК ПОЛУЧИЛ МЕЖДУНАРОДНЫЙ СТАТУС¹

С чувством горького сожаления доводим до сведения читателей, что список бедствий человечества, таких, как Хатынь, Хиросима, Нагасаки, Сонгми, считающихся самыми страшными трагедиями XX века и переставших быть просто географическими названиями, пополнился совершенным 26 февраля 1992 г. Ходжалинским геноцидом азербайджанцев.

Прошло 27 лет, а боль от кровавой бойни, учиненной армянскими агрессорами в этом небольшом азербайджанском городе, до сих пор не утихает. Ставшие беженцами и вынужденными переселенцами, как и весь азербайджанский народ, ждут справедливого разрешения нагорно-карабахского конфликта, прекращения агрессии Армении против Азербайджана и восстановления его территориальной целостности.

Кровавая ночь

В ночь с 25 на 26 февраля 1992 года в ходе армяно-азербайджанского нагорно-карабахского вооруженного конфликта армянские вооруженные формирования при участии военнотру-

¹ Ариф Гулиев. *Вместо заслуженного наказания признавший свою вину преступник получил международный статус.* <https://versii.com/news/390992/>

жащих 366-го полка бывшего СССР взяли штурмом населенный преимущественно азербайджанцами город Ходжалы. В списке участников фигурировали такие лица, как заместитель командира полка по тылу, полковник Байлуков; командир первого батальона, полковник Моисеев; командир второго взвода, майор Оганян; командир третьего взвода, майор Набоких; начальник штаба первого батальона, майор Читчиян; начальник разведки полка, майор Айриян; командир роты, старший лейтенант Мирзохалзаров; начальник взвода разведки, старший лейтенант Хринхуа; командир танковой роты, старший лейтенант Гармаш; командир роты, старший лейтенант Акопян; командир роты, старший лейтенант Вавиловский; командир взвода, старший лейтенант Лысенко; командир батареи, старший лейтенант Азаров; командир противотанковой батареи, старший лейтенант Абрамов; командир третьей танковой роты, лейтенант Балезний; командир танкового взвода, лейтенант Смакин; командир саперной роты, лейтенант Рачковский; замначальника разведки, лейтенант Бондарев; начальник радиохимического взвода, лейтенант Кулов, а также 41 армянский военнослужащий офицерского состава».

Были совершены беспрецедентные по своим масштабам расправы над проживавшим в нем гражданским населением и его защитниками, квалифицируемые как геноцид. В ходе террористического акта на этот город и его захвата были жестоко убиты 613 азербайджанцев, 1000 мирных жителей различного возраста стали инвалидами вследствие полученных пулевых ранений. С особой жестокостью было убито 106 женщин, 63 малолетних ребенка, 70 стариков, 8 семей было уничтожено полностью, 25 детей потеряли обоих родителей, 130 — одного из родителей, 1275 мирных жителей было взято в плен, о судьбе 150 из них до сих пор ничего неизвестно, 56 погибших были убиты с особой жестокостью и беспощадностью — сожжены заживо, оскальпированы, у них были отрублены части тела и головы, выколоты глаза, беременным женщинам штыками вспороли животы. Некоторые жители, пытавшиеся спастись бегством, погибли в заранее расставленных ловушках. Армянские солдаты, зверствуя, снимали скальпы, отсекали головы, кололи штыками беременных женщин и глумились над телами погибших. Не щадили

даже детей. Факты подтверждают, что жители и защитники Ходжалы подверглись целенаправленному массовому истреблению только за то, что они были азербайджанцами. Цель этой чудовищной акции заключалась в уничтожении всего населения города. Лишь благодаря чистой случайности некоторые жители Ходжалы остались в живых, чтобы стать затем свидетелями на суде истории.

История не стирает память кровавых событий — эта боль жива

По информации Российского правозащитного центра «Мемориал» за четыре дня в Агдам из Ходжалы было доставлено 200 трупов, были зафиксированы факты надругательства над десятками трупов. В Агдаме 181 труп (130 мужчин и 51 женщина, в том числе 13 детей) прошел судебно-медицинскую экспертизу. Я сам лично был свидетелем этих дней соседнего Агдама, присутствовал судебно-медицинскую экспертизах и похоронах земляков. Во время экспертизы было установлено, что причиной смерти 151 человека явились пулевые и осколочные ранения, 10 человек скончались от ударов тупыми предметами, также зафиксирован факт скальпирования живых людей. Эти цифры лишь подтверждают, что Ходжалинский геноцид — самая кровавая трагедия, произошедшая в результате Армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта.

Кошмар каждого азербайджанца: какова цена Ходжалинского геноцида?

Следует отметить, тот неоспоримый факт, что события в Ходжалы произошли в то время, когда нынешний президент Республики Армения возглавлял «Комитет сил самообороны» незаконного сепаратистского режима и, соответственно, был одним из лиц, ответственных за насильственный захват этого города. Кроме того, сам Серж Саргсян (поначалу, для заметания следов, сменивший фамилию «Саркисян» на фамилию «Саргсян») и другие непосредственные участники этого преступления, почувствовав безнаказанность, без зазрения совести во всеуслы-

шание признали свою ответственность за истребление жителей и защитников Ходжалы.

24 февраля 2012 года ведущий эксперт Международного фонда Карнеги Томас де Ваал (автор знаменитой книги «Черный сад» (Москва: Текст, 2005. 413 с.) на сайте фонда опубликовал статью «Президент, интервью и трагическая годовщина» («A President, an Interview, and a Tragic Anniversary»), где привел полный текст интервью с министром обороны Армении Сержем Саркисяном (нынешним экс-президентом Республики Армения) от 15 декабря 2000 года на русском языке, где тот дословно признался: «До Ходжалы азербайджанцы подумывали, что они просто с нами шутят. Азербайджанцы подумывали, что армяне — люди, которые не смогут поднять руку на мирное население. Нужно было все это переломить. Так и получилось» (См.: <http://carnegieendowment.org/2012/02/24/president-interview-and-tragic-anniversary/9vpa>). Этим Саргсян признался в убийстве мирных жителей, стариков, женщин и детей, а место наказания он получил международный статус — стал Президентом Армении. Это показал, мировому сообществу «цена» преступника геноцида азербайджанцев городе Ходжалы. Кто теперь сможет отрицать, что Серж Саргсян — военный преступник и подлежит уголовной ответственности за военные преступления? Но это уже тема отдельной беседы.

Историческое прошлое — открытая рана в сердце патриотов

Уже сейчас можно делать выводы о том, что армяно-азербайджанский и нагорно-карабахский конфликты, равно как и конфликты в других горячих точках до сих пор остаются острой проблемой. И если эксперты не изучат предпосылки кровавых конфликтов, сопровождавших процесс распада Советского Союза, то могут появиться новые жертвы. Люди, пытающиеся предать забвению собственную историю, оказываются беззащитными перед лицом новых угроз и вызовов, которые корнями в значительной степени уходят в наше общее историческое прошлое...

Сегодня уже является неоспоримым фактом то, что главными преступниками и виновниками акта геноцида, учиненного

в городе Ходжалы, являются армянские вооруженные формирования и личный состав 366-го мотострелкового полка. Их действия расцениваются, как грубое нарушение прав человека, циничное игнорирование международных правовых актов, таких как Женевская конвенция, Всеобщая декларация прав человека, Международный пакт о гражданских и политических правах, Декларация о защите женщин и детей в чрезвычайных обстоятельствах и в период вооруженных конфликтов и других актов международного права.

Кроме того, о трагедии говорят и многие политики, ученые, дипломаты. Азербайджан однозначно опирается на все международные нормы, выстроенные на основе резолюций и постановлений, принятых международными организациями.

Зверства, совершенные армянскими агрессорами в городе Ходжалы, не должны остаться безнаказанными, так как случившееся тогда было не только геноцидом в отношении азербайджанского народа, но и преступлением против всего человечества.

Сегодня, говоря о Ходжалинской трагедии, используют разные определения, эти события называют и «бойней», и «геноцидом». Однако отождествлять эти понятия никак нельзя, поскольку они совершенно разные и имеют совершенно разную юридическую и политическую оценку.

К примеру, в уголовном законодательстве Азербайджана есть специальная статья (АР УП, 105 ст.), где говорится, что уничтожение населения не по национальным, этническим, религиозным признакам оценивается как преступление против населения. Другими словами, это можно назвать бойней. Но в этом законодательстве есть и статья 103, которая определяет геноцид, как уничтожение членов какой-либо национальной, этнической, расовой или религиозной группы, нанесение тяжелых увечий или создание тяжелых условий жизни с целью полного или частичного физического уничтожения. Преступные действия армянских сепаратистов в Ходжалы должны быть оценены именно по этой статье. Они привели к другим преступлениям, установленным другими статьями того же законодательства, а именно: депортации населения и вынужденному переселению (107 ст.), незаконному лишению свободы (112 ст.), пыткам (113 ст.), на-

рушению международного гуманитарного права во время вооруженного конфликта (116 ст.), военным грабежам (118 ст.) и др.

Таким образом, с полной уверенностью можно заявить, что действия армян являются не только геноцидом, но и нарушением Международного гуманитарного права, Женевской конвенции, Всеобщей декларации прав человека, Международного пакта о гражданских и политических правах, Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах, Декларации прав ребенка, Декларации о защите женщин и детей в чрезвычайных обстоятельствах и в период вооруженных конфликтов и других актов международного права.

Первая политико-правовая оценка этой кровавой трагедии была дана азербайджанским общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, пришедшим к власти по настойчивому требованию азербайджанского народа. С 1994 года до мировой общественности начала широко доходить информация об истинных масштабах и ужасах преступлений, совершенных армянскими агрессорами. Гейдаром Алиевым принимались целенаправленные меры для доведения до государств мира, влиятельных международных организаций всей правды о Ходжалинской бойне, для того чтобы это преступление получило правовую оценку на международном уровне.

Ходжалинский геноцид, совершенный с особой жестокостью, привел в ужас украинских, русских, грузинских, английских, французских, немецких, американских журналистов, а также журналистов и публицистов из других стран.

Действующие международные конвенции, законы во всех странах мира осуждают акты геноцида, подобные Ходжалинской трагедии, заявляют об их недопустимости. Мир должен знать о том, что это преступление направлено не только против азербайджанского народа, но и против всего человечества. Лица, занимающие сегодня высокие посты в Армении, как виновники геноцида должны ответить перед международным судом.

Это преступление не должно остаться безнаказанным. Военно-политическая агрессия Армении против Азербайджана должна быть осуждена мировой общественностью. Международные организации, парламенты стран мира должны дать политическую и правовую оценку Ходжалинскому геноциду, совершен-

ному Армянской Республикой на территории Азербайджана, как подлинному геноциду.

Изгнанные из своих домов и разбросанные по всему Азербайджану живые свидетели ходжалинского геноцида, с которыми я общался каждый день в течение семи лет, надеются на справедливое урегулирование нагорно-карабахского конфликта, отражение агрессии Армении против Азербайджана, восстановление территориальной целостности страны. Хочется верить, что мировая общественность не останется равнодушной к страшной трагедии, произошедшей в городе Ходжалы, и не только даст правовую оценку геноциду, совершенному против всего человечества, но и вынесет приговор всем тем, кто виновен в совершении этого кровавого преступления. Мы призываем мировое сообщество не верить лживым оправданиям армянских преступников, призываем осудить их действия, чтобы они понесли заслуженное наказание...

Принятые в мире международные конвенции осуждают акты геноцида, подобные Ходжалинской трагедии, заявляют о его недопустимости. Азербайджанский народ вправе подать иск в Международный суд ООН против Армянской Республики, руководствуясь конвенцией «Предупреждение и наказание преступления геноцида» от 9 декабря 1948 г. Мир должен знать о том, что это жестокое преступление направлено не только против азербайджанского народа, но и против всего человечества. Сегодня люди, занимающие до недавнего времени высокие посты в Армении, — Серж Саркисян, Сейран Оганян, а также Роберт Кочарян и другие должны ответить перед международным судом как виновники случившегося геноцида. Преступление не должно остаться безнаказанным. Мировой общественности следует предъявить обвинения Армении за военно-политическую агрессию. Международным организациям, парламентам стран мира необходимо дать международную политико-правовую оценку Ходжалинскому геноциду, совершенному Арменией на территории Азербайджана. На этой точке зрения Азербайджан будет стоять всегда...

Цена урока — жизнь невинных людей и неиссякаемые слезы скорби...

Неужели человечество не выносит никаких уроков из трагических событий прошлого? Что это — безнаказанность, порождающая все новые и новые зверства? Чудом оставшиеся в живых свидетели Ходжалинского геноцида более 20 раз с большими надеждами обращались к Организации Объединенных Наций, в Совет Европы, в Организацию по безопасности и сотрудничеству в Европе, а также ко всей прогрессивной общественности мира, с требованием к международному сообществу, могущественным миролюбивым странам: осудить агрессивное государство, игнорирующее международное право и общечеловеческие ценности, дать политико-правовую оценку Ходжалинскому геноциду и заставить это государство жить по принципам правды и справедливости, строить с соседними государствами цивилизованные отношения!

1.20. ГЛОБАЛИЗАЦИЯ СОВРЕМЕННОГО МИРА: ТЕРРОРИЗМ КАК ДОМИНИРУЮЩИЙ ФАКТОР ПОРОЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ В ТРАНСФОРМИРОВАННОЙ ОБЩЕСТВЕННОЙ СРЕДЕ¹

Участие в международной конференции «XXI век — новые вызовы и современные проблемы развития права», организованной Бакинским Государственным Университетом

Термин «глобализация» впервые был использован в 1983 г. в статье американского ученого Т. Левитт², который охарактере-

¹ *Ариф Гулиев. Глобализация современного мира: терроризм как доминирующий фактор порождения преступности в трансформированной общественной среде. Участие в международной конференции «XXI век — новые вызовы и современные проблемы развития права», организованной Бакинским Государственным Университетом.*

² *Довженко М. В. Специфика урегулирования современных конфликтов в меняющемся мире / М. В. Довженко // Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия; под ред. М. М. Лебедевой. — М.: ООО «Издательский центр научных и учебных программ», 2000.*

ризовал его как «феномен слияния рынков отдельных продуктов, производимых крупными многонациональными корпорациями». Он происходит (от лат. *Globus* — шар, и от франц. — *Global* — всеобъемлющий, всеобщий). Его можно поставить в один ряд с такими понятиями, как «единое», «всеобщее», «всеединое». На современном этапе мировое сообщество переживает период интенсивного нарастания своей целостности, формирования общемировых экономических, политических, культурных систем, далеко выходящих за рамки отдельных государств.

Глобализация рассматривается, с одной стороны, в качестве важного источника новых возможностей, с другой — в глобализации усматривается причина многих бед и конфликтов как внутри отдельных государств, так и в масштабе всего мира.

Преступление коммунистического режима против азербайджанского народа квалифицируется юридическим правом как геноцид и государственный терроризм. Руководством Советского Союза были нарушены основные положения Пакта о правах человека 1966 года, Хельсинкского заключительного акта 1975 года, Гаагских конференций 1899 и 1907 годов, Женевской конвенции 1949 года и, наконец, Конвенции 1948 года о запрещении геноцида и наказании за него, которые предусматривают запреты на использование вооруженных сил против мирных жителей с применением карательных мер.

Современное мироустройство характеризуется множеством объективных процессов, одним из которых является глобализация. Она затрагивает различные сферы общественной жизни постиндустриального общества и является доминирующей тенденцией в развитии современного мира.

В связи с тем, что технический прогресс значительно опередил уровень социального развития, обострился целый комплекс глобальных проблем, одной из которых является терроризм.

Прогнозы, аналитика, мнения

На современном этапе много говорят и пишут о терроризме как о глобальной проблеме современности и необходимости противодействия ему. Отметим, что наряду с общепризнанными положительными тенденциями глобализации она, ко всему прочему, ещё является средой существования, а в какой-то степени

причиной порождающей терроризм в современном мире. Поэтому необходимо понимать сущность процесса глобализации, знать его истоки, положительные и отрицательные тенденции развития для создания системы противодействия терроризму. Рассмотрим понятие «глобализация» и раскроем его взаимосвязь с таким антиобщественным явлением как «терроризм»¹.

С этой позиции глобализация — процесс, развивающийся на основе либеральных ценностей, подразумевающий создание однополюсного мира, отождествление интересов одного государства с интересами всего мирового сообщества, другими словами — формирование политического и экономического «глобализма» под флагом США. Такая тенденция возникла после окончания «холодной войны» в связи с разрушением системы двухполюсного мира².

Алгоритмы глобализации

Существует несколько подходов к осмыслению понятия «глобализация». **Первый подход: глобализация принципиально новый феномен общественной жизни, характеризующийся вступлением мирового сообщества в эпоху иных экономических, политических и культурных отношений, изменением вектора его развития. Второй подход: глобализация естественный результат приспособления человечества к жизнедеятельности в условиях замкнутого, ограниченного пространства и ресурсов.**

Алгоритмы подразумевают стремительную адаптацию общества к изменениям. Глобализация открывает широкие возможности для развития человеческой цивилизации и вместе с тем порождает немало проблем, от решения которых зависит судьба этой цивилизации. **Происходящие перемены настолько существенны, что, как было ранее отмечено, определяют необходимость утверждения нового мирового порядка. Его основы коллективно определены государствами и закреплены в Декларации тысячелетия, принятой на саммите ООН в 2000 году. В ней,**

¹ Гулиев А.Д. *Международно-правовой контекст внешних сношений в условиях глобализации* / А.Д. Гулиев Монография: — К.: Изд-во Нац. авиац. ун-та «НАУ-друк», 2011. — 464 с.

² Брутенц К.Н. *Закат американской гегемонии* / К.Н. Брутенц. — М.: *Международные отношения*, 2009. — 512 с.

в частности, говорится: «...Только путем широких и постоянных усилий по созданию общего будущего, основанного на нашем общем человечестве во всем его многообразии, глобализация может быть сделана всеохватывающей и справедливой»¹. Однако глобализация не отменяет обязанности государств в своих взаимоотношениях придерживаться основных норм и положений международного права.

С различных подходов глобализация определяется и как процесс, и как состояние, и как явление. По мнению А. Л. Копыленко принципиальное отличие в определении статуса глобализации, как феномена заключается в том, что если говорится о ней как о явлении, то подразумевается понятие «глобализм», когда анализируется состояние, то это «глобальность», а если говорится о процессе это «глобализация»².

Научно-технический прогресс — двигатель цивилизации

Мы считаем, что огромное значение на развитие глобализации оказывает научно-технический прогресс, сопровождающий человечество на протяжении всего его исторического развития. Основы этого процесса закладывались постепенно, в результате открытий в различных областях науки, совершенствовании уже имеющихся достижений.

Мнения о процессе глобализации делятся на два лагеря: поддерживающих положительные тенденции развития мирового сообщества, прогресса и всеобщего благополучия и резко осуждающих, просматривая в глобализации угрозу жизненным интересам и стабильности в мире.

В политической и правовой сферах общественной жизни проявлениями глобализации становятся наднациональные политические (международные) организации, совершенствуется система международного права, активно действуют международные суды.

Процесс глобализации только набирает скорость, обретает силу, а главное ещё далеко не завершил свою экспансию по от-

¹ *Глобальные тенденции развития человечества до 2015 г.: Материалы Национального разведывательного совета США; пер. с англ. М.А. Леонovichа. — М.: У-Фактория, 2002.*

² *Копыленко О.Л. Правові системи сучасності: Глобалізація. Демократизм. Розвиток / О.Л. Копыленко. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — 294 с.*

ношению ко всем без исключения государствам и народам, т. е. не стал в полном смысле глобальным.

По этому поводу именно выполняя свою **персональную** ответственность за эффективную работу механизма защиты Конституции и прав человека, Президент Азербайджанской Республики, вместе другом Президентом Турции принимали все необходимые меры по охране суверенитета государства, его независимости и государственной целостности, обеспечивать согласованное функционирование и взаимодействие всех государственных органов власти.

Новая эра Азербайджана

В XXI веке, в эпоху глобализации, человечество перешло на новый этап своего развития. Нынешние условия жизни кардинально отличаются от тех, которые были несколько десятков лет назад. Если взглянуть на многочисленные конфликты и войны в мире, можно увидеть, что последнюю точку всегда ставит сильная сторона. Самым свежим примером этому является 44-дневная Отчужденная война азербайджанского народа за Карабах. За минувшие 17 лет мы накопили силы, сокрушили врага стальным кулаком. Конец тридцатилетней оккупации, несправедливости был положен за 44 дня. Нашу силу увидел не только враг. Ее увидел весь мир. Безусловно, победитель — Азербайджан будет усиливаться с каждым днем, с каждым годом. Мудрый Президент, Победоносный Верховный главнокомандующий Ильхам Алиев уверенно поведет наш народ от победы к победе.

Победа открывает новую эру для Азербайджана, как неделимое территориально — суверенное государство. Это новая успешная эра развития, безопасности и прогресса. Будучи союзником и ближайшим другом Азербайджана, Турция, Пакистан и Украина активно выступают за восстановление справедливого мира на Южном Кавказе путем устранения последствий агрессии Армении, в первую очередь прекращения незаконной оккупации азербайджанских земель. На фоне продолжающихся попыток Армении привлечь на свою сторону и заручиться поддержкой внешних игроков, таких как ОДКБ.

Эту реальность создал новый Азербайджан, который изгнали врага — агрессора с наших оккупированных 20 % земель,

выполнили 4 резолюции Совета Безопасности ООН, которые на протяжении 27 лет эти резолюции для многих являлись просто клочком бумаги — не только для Армении, но и для других. Азербайджан говорила, что международное право на нашей стороне, что резолюции Совета Безопасности ООН требуют вывода оккупационных сил с наших земель. Однако это не имело результата. Азербайджан сами создали новую реальность в международно-правовой практике и в регионе.

Выводы:

Общество готово к изменениям, с помощью СМИ (медиа) происходит адаптация к новым стандартам. Глобализация, выражающая главное направление развития мира и главное противоречие XXI века, привела к ломке устоявшихся взаимоотношений в мире, существовавшей определённой стабильности противостояния двух мировых систем.

Процесс формирования под эгидой США в мировом масштабе единого финансово-информационного пространства на основе новых, преимущественно компьютерных технологий, и его последствия вызывают яростное, в том числе и насильственное сопротивление со стороны различных государств, групп и слоев населения планеты. Ученые и исследователи, политики, политологи и аналитики, мы все продолжаем следить за изменениями, концентрируем свой опыт и знания в интересах общества, что максимально защитить человечество в условиях непредсказуемости. Известный футуролог Нассим Николас Талеб утверждает: «Успешность человеческих начинаний, как правило, обратно пропорциональна предсказуемости их результата».

Ознакомление с мировым научным и практическим опытом правового регулирования в сфере борьбы с терроризмом, реализованных 44-дневная Отечественная война особенностями деятельности Президентов Азербайджанской Республики Ильхам Алиева и Турции Расаб Тайюб Эрдогана — как глав государств — как гаранту Конституции, прав и свобод человека и гражданина, моральной поддержку соседа в этом направлении может помочь и Украине в поиске эффективных путей развития ее системы национальной безопасности, в совершенствовании стратегии внешней политики в решении Украинской проблемами.

1.21. 34 ГОДА КРОВОТОЧАТ ВОСПОМИНАНИЯМИ ОТКРЫТАЯ РАНА В МИРОВОЙ ИСТОРИИ: «ЧЕРНЫЙ ЯНВАРЬ» ЕЖЕГОДНЫЙ ТРАУР С 1990 ГОДА¹

Украина страдает с 2014 года, когда соседнее государство переступили черту и начались военные действия на территории Украины. С первых дней Азербайджан оказывает поддержку Украине в стремлении сохранить независимость и отбить врага. Зима особенно тяжелый период для войны. Любое насилие усиливается погодными условиями. Так 20 января 1990 года стал «черным» днем, «кровавый январь». Эта дата вошла в историю с 1990 года, когда кровавый советский режим применил геноцид азербайджанцев. Юристы, международные эксперты, диплома-

¹ Ариф Гулиев. 34-года кровоточат воспоминаниями открытая рана в мировой истории: «черный январь» ежегодный траур с 1990 года. <https://azpresstimes.info/news1608>; <https://kyivdiplomatic.com/ua/news/6105>; <https://yenimedia.org/ru/posts/detail/34-goda-krovotocitvospominaniyam-otkrytaya-rana-v-mirovoi-istorii-cernyi-yanvarezegodnyi-traur-s-1990-goda-1705562040>; https://nashaversia.com.ua/materials/articles/34_roki_krovotochat_spogadami_pro_vidkritu_ranu_u_svitoviy_istorii_chorniy_sichen_-shchorichniy_traur_z_1990_roku/54957

ты имеют множество фактов, которые свидетельствуют о государственном терроризме, был осуществлен страшный, заранее продуманный и запланированный акт расправы против азербайджанского народа.

Корни Бакинской трагедии находились в продолжающейся более чем двухлетней (1988–1990) агрессии против Азербайджана со стороны Армении наглядно показывает, при полной поддержке центральной власти, вознамерилась аннексировать часть территории соседней республики.

Нельзя одновременно защищать правопорядок в государстве и проливать кровь ни в чем не повинных своих граждан. В особых целях, преднамеренно, до мирового сообщества об этом была доведена ложная информация, причины и ход событий искажены. К сожалению, виновные в бакинской трагедии 90-го года до сих пор не понесли заслуженного наказания. Ведь так никто и не ответил за убийство ни в чем не повинных людей, которые проявили героизм в борьбе за свою свободу. В этой статье краткий экскурс в историю, воспоминания и экспертная оценка от автора А. Гулиева.

Армянский кровавый след

С приходом к власти «лжемироотворца» ярого сторонника армян — М.С. Горбачева (советник М. Горбачева, академик А. Аганбегян, помощник генсека Георгия Шахназарова и Карена Брутенца, приближенных к новому премьеру Рыжкову, Ситарян и Хачатуров) на проходившем в Париже в ноябре 1987 г. очередном Армянском национальном конгрессе, как сообщали, было принято решение использовать начавшиеся в СССР демократические преобразования для удовлетворения «законных требований армянского народа» о «воссоединении» НКАО с Арменией. В тот же месяц, накануне визита М. Горбачева в США, его супруга Раиса Горбачева встретила с представителями армянской диаспоры.

Этот так называемый, пресловутый академик А. Аганбегян, заявивший публично в ноябре 1987 года в интервью французской газете «Монд» о том, что вопрос присоединения Нагорного Карабаха к Армении в принципе решен при встрече М. Горбачева в США с армянской диаспорой, осталось согласовать детали.

Парижские интриги

Парижская встреча вышеуказанных персонажей, при покровительстве и поддержке Раисы Горбачевой и кремлевского руководства, стали выдвигать территориальные притязания к Азербайджану. Не на пустом месте писал Ю.А.Помпеев свой «Карабахский дневник»: «По Еревану разгуливал марш протеста под оглушительным транспарантом «Раиса, отдай нам наши подарки!».

Первым шагом М. С. Горбачева на пути к реализации захватнического плана стало устранение из политбюро Гейдара Алиева, который оказался самым мощным препятствием.

И без предварительного предупреждения внезапно, по указанию М. Горбачева, в ночь с 19 на 20 января 0.05 минут в Баку были введены танки, армейские части с тяжелым оружием, которые устроили военной операцией под кодовым названием «Удар», непосредственным руководством силовых министров СССР Язова, Бакатина и Крючкова.

В настоящее время уже доказано, что ввод войск и объявление чрезвычайного положения в Баку является грубейшим нарушением статьи 119 Конституции СССР и статьи 71 Конституции Азербайджанской ССР, а также Международного пакта «О гражданских и политических правах», таким образом, были нарушены суверенные права Азербайджанской Республики. Примечательно, что объявление о введении чрезвычайного положения и комендантского часа последовало после введения войск в город и учиненной бойни.

Утром 20 января Указом М.С.Горбачева было оглашение о введении с 20 января в Баку чрезвычайного положения, после того как карательные отряды сделали уже свое кровавое дело и покинули город. К этому моменту уже были убиты 82 человека и смертельно ранен 21 человек.

Военным комендантом города Баку генерал-лейтенантом Дубеняком было подготовлено обращение к бакинцам, распространявшееся с вертолетов в виде листовок: «В Баку в целях нормализации обстановки Указом президиума Верховного совета СССР с 20 января введено чрезвычайное положение. Это реше-

ние продиктовано исключительно сложной ситуацией, дальнейшее обострение которой грозит всем нам катастрофой...»

В результате таких бесчинств советскими военнослужащими было сожжено 200 домов и квартир, 80 автомашин, в том числе 7 машин скорой помощи.

Ариф Гулиев — свидетель зверских расправ

Во время всех этих трагических событий я находился в Баку, помогал подбирать на улицах раненных и доставлять их в больницы, многие из них умирали по дороге. Были раненные, в которых попало больше 20 пуль. В людей стреляли из автоматов и станковых пулеметов Калашникова, использовались запрещенные и обладающие особой разрушительной силой разрывные пули.

Те, кто попал под обстрел, рассказывали, как по улицам шли танки, ослепляя светом прожекторов, на каждом из которых было по 6–7 человек с автоматами.

Когда до людей оставалось метров 150, начинали стрелять в спины бегущим, прятавшимся в укрытиях граждане выискивались с помощью прожекторов, установленных на боевой технике, и по ним вновь велась стрельба. Танками давились проезжавшие мимо машины «скорой помощи», стоявшие на обочине автомобили, любое движение в зоне их следования пресекалось шквальным огнем.

Также в близлежащих к столице районах тоже были жертвы. В общей сложности эта кровавая бойня забрала жизни 170 человек (среди убитых есть женщины, старики, русские, евреи, украинцы, чеченцы, азербайджанцы, грузины), ранены свыше 800 человек, незаконно арестован 841 человек, и сотни людей пропали без вести.

Их трагические похороны, невзирая на присутствие горбачевских вооруженных сил и танков, прошли с участием тысяч граждан Баку с возгласами проклинания Кремля превратился из парка «отдыха и веселья» в священное кладбище Шехидов-жертв 20 января 1990 года.

«История написана кровью»

В Баку была учинена столь широкомасштабная и жестокая кровавая бойня?

После этого время в своей книге «Жизнь и реформы», М.Горбачев выражая свое отношение к случившемуся, писал: «В январе 1990 года оборвалась жизнь многих бакинцев. Горько, очень горько... Я вынес урок из этой трагической истории...».

Это, прежде всего, с тремя факторами: религиозным (точнее — исламским), кавказским и тюркским и охватывает история кровавых колониальных захватов царизма показывает, что российские колонизаторы, начавшие расширять сферу своего влияния из глубин Европы к Востоку, после захвата в середине XVI столетия.

Первым дал оценку январским событиям, находившийся в те январские дни в Москве в положении опального политического деятеля Гейдар Алиев, выступив в представительстве Азербайджана с речью: «Что касается событий, происшедших в Азербайджане, то считаю их незаконными, чуждыми демократии, полностью противоречащими принципам гуманизма и строительства в нашей стране правового государства. ...Если бы в начале возникновения осложнений в Нагорном Карабахе были бы предприняты необходимые меры, прежде всего высшим партийным политическим руководством страны, то сегодня мы не наблюдали бы эскалации напряженности и потерь, имеющих место с той и другой стороны в течение этих двух лет, и той военной акции, которая была предпринята в ночь с 19 на 20 января 1990 года, обернувшейся человеческими жертвами. ...».

Считаю, что резервы для политического урегулирования положения в Азербайджане были. Руководство Азербайджана, а также высшее политическое руководство страны не использовали эти возможности...».

Уроки трагедии очевидны. Ознакомление с мировым научным и практическим опытом правового регулирования в сфере борьбы с терроризмом самым свежим примером является конец тридцатилетней оккупации, несправедливости был положен за 44 дня. Азербайджанские силу увидел не только враг. Ее увидел весь мир.

В борьбе за справедливость все методы хороши

В солидарности к Азербайджанскому Народу, Армии, Президенту, Верховному Главному Командующему и при моральной поддержке братских стран: Турции, Пакистана и Украины в Международном праве возникла новая реальность — Азербайджанские поучительные уроки, международное сообщество, которое изгнало врага — агрессора с 20 % оккупированных земель, выполнили 27-летние 4 резолюции Совета Безопасности ООН, которые для многих являлись просто клочком бумаги — не только для Армении, но и для других.

Если говорить искренне, сожалению, что высокопоставленные официальные лица стран Минский группы должны быть нейтральными, действовать на основании предоставленного им ОБСЕ мандата. Они использовали свои полномочия не нашедшими своего подтверждения «информации» и слухам. А работали как «туристы», не как дипломаты...

По причине такого полного равнодушия со стороны мирового сообщества остались безнаказанными виновные в совершении чудовищного преступления против человечества. Это ещё раз подтверждает двойной стандарт Мировых сообществ, Великих государств и Международных организаций, которые в знак признания огромных «заслуг» Михаила Горбачева как выдающегося реформатора, политика мирового масштаба, внесшего уникальный вклад в изменение к лучшему самого характера международного развития, удостоили его Нобелевской премии мира.

В заявлении Нобелевского комитета 15 октября 1990 года говорится: «Норвежский Нобелевский комитет решил присудить Нобелевскую премию мира за 1990 год Президенту Советского Союза Михаилу Сергеевичу Горбачеву за его ведущую роль в мирном процессе, который сегодня характеризует важную составную часть жизни международного сообщества. В последние годы в отношениях между Востоком и Западом произошли веселые перемены.

Конфронтация сменилась переговорами...». Так Нобелевская премия мира была вручена в Осло 10 декабря 1991 года через заместителя министра иностранных дел РФ А.Ковалева не с обычной суммой в 250 тысяч долларов, а в один миллион 200 ты-

сяч долларов. На мой взгляд, их высокая оценка состояла в том, что М. Горбачев уничтожил империю как сильнейшую ядерную державу в мире.

Исторические перемены вызваны рядом факторов, но в 1990 году Нобелевский комитет решил воздать должное Михаилу Горбачеву за определяющий вклад, который он во многих случаях внес в эти процессы. По мнению комитета, «мирный процесс, в который Горбачев внес такую весомую лепту, открывает новые возможности перед мировым сообществом для решения его актуальных проблем, невзирая на идеологические, религиозные, исторические и культурные различия».

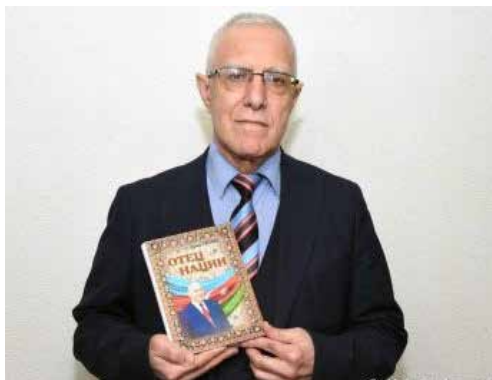
Ариф Гулиев: «Жить что бы побеждать во имя погибших»

Вспоминая эту трагедию, все прогрессивное человечество и политики стран, находящихся в конфликтных ситуациях, должны сделать однозначные выводы. Какими бы не были идеологические противоречия, расхождения позиций, столкновения интересов и амбиций, они не должны разрешаться ценою жизней ни в чем не повинных людей. Без осознания политиками этого общество не может быть застраховано от роковых последствий нетерпимости, ненависти, политических амбиций властей, пренебрегающих жизнью и правами людей.

Не могут считаться гуманными и законными решения, исполнение которых приводит к гибели невинных людей.

В связи со всем вышесказанным напрашивается вопрос: почему руководители фашистской Германии кончили скамьей подсудимых в Нюрнберге, а последние руководители СССР, виновные во вводе войск в Баку 20 января 1990 года и гибели мирных граждан, не понесли никакого наказания? И не только не понесли наказания, А самый главный виновник трагедии был поощрен за свои злодеяния Нобелевской премией мира. Самое страшное в этих людях то, что никто из них публично не покаялся и не извинился перед азербайджанским народом, более того, они продолжают обвинять азербайджанский народ в этой трагедии, оскорбляя тем самым память невинно погибших.

1.22. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ І ЦІННОСТЕЙ¹

Під керівництвом Президента Ільхама Алієва досягнуто низку блискучих успіхів у реалізації зовнішньополітичної концепції Азербайджанської Республіки. Достойно продовжено політичний і економічний курс Гейдара Алієва. Налагоджено партнерство з багатьма країнами світу, ведеться активна робота в рамках міжнародних організацій.

Діяльність Азербайджана як непостійного члена Ради Безпеки ООН у 2012–2013 роках стала одним із найбільших досягнень в історії дипломатії. Напередодні двадцятої річниці обрання Ільхама Алієва Президентом Азербайджанської Республіки було покладено край 200-річному конфлікту та 30-річній тузі азербайджанського народу за Батьківщиною. Мудра стратегія й низка військово-політичних перемог військових Азербайджану спричинили відновлення повного суверенітету та територіальної цілісності Азербайджану під керівництвом Верховного Головнокомандувача, Президента Ільхама Алієва. Кожен громадянин переконався, що справедливості не уникнути, історично все стало на свої місця. Президент Ільхам Алієв, поклав край 200-річному конфлікту і 30-річній журбі азербайджанського народу за Батьківщиною, чудовою Перемогою у другій Карабахській війні

¹ *Ариф Гулієв, Вероніка Чекалюк. Збереження традицій і цінностей. 2023-10-15 10:56:00; https://nashaversia.com.ua/materials/articles/Arif_Guliev_Zberezheniya_traditsiy_i_tsinnostey/54676*

золотими літерами вписав своє ім'я у героїчний літопис азербайджанського народу як Верховний Головнокомандувач та талановитий полководець. Опишемо історичну подію, цитуючи виступ Президента Ільхама Алієва у стародавньому регіоні Азербайджану, Східному Зангезурі, який зараз повністю реконструюється разом з Карабахським регіоном Азербайджану в рамках програми «Великого повернення», що передбачає комплексне вирішення питань, пов'язаних із самозайнятстю, видачею фермерам пільгових кредитів та, звичайно, соціальною інфраструктурою. «Програма «Великого повернення» передбачає відновлення всіх звільнених територій. Відновлення на основі сучасних технологій — концепції «розумних» міст та сіл із використанням найсучасніших зразків містобудування. З моменту закінчення Другої Карабахської війни і досі на відновлення звільнених територій із азербайджанського бюджету було витрачено 7 млрд. доларів. Мінімальний бюджет, який ми плануємо наступного року і який незабаром обговорюватиметься в нашому парламенті, становить 2,4 млрд доларів. Можу сказати, що всі ці проекти Азербайджан реалізує власним коштом. Переселенці, які постраждали від вірменської окупації, протягом 30 років жили в різних частинах Азербайджану. Уряд намагався дбати про них. Щороку ми виділяли щонайменше від 300 до 500 млн доларів на будівництво нового житла для цих людей. Понад 300 тисяч із них було переселено до нових будинків з гідними умовами для життя. Проте, коли наші землі було звільнено, ми провели серед них опитування, і абсолютна більшість цих людей вирішила повернутися. До речі, зараз утворилася своєрідна черга з тих, хто чекає на повернення на рідні землі. Люди їдуть із Баку, з другого за величиною міста країни — Сумгаїта, із Гянджі. Їдуть із міст у села. Тому, гадаю, що це теж треба вивчати та оцінювати. Зараз усі говорять про урбанізацію, зокрема й в Азербайджані. Ми стикаємося з цією проблемою багато років: люди їдуть із сіл у великі міста, бо там більше можливостей для працевлаштування та життя. Але зараз, водночас, ми спостерігаємо протилежне. Ми бачимо потік із Баку, Сумгаїта, Гянджі, Мінг'ячевіра, із міст у села. Це насамперед показує, наскільки азербайджанський народ відданий своїй батьківщині. Вони хочуть жити землі своїх предків.

Азербайджанці піддавалися етнічним чисткам, окупації та знищенню територій упродовж цілих тридцяти років. Мільйони

азербайджанців, у тому числі понад 200 тисяч людей із території сьгоднішньої Вірменії, були позбавлені своїх будинків. Наші села та міста були зруйновані. Протягом трьох десятиліть окупаційні сили не дозволяли нам повернутися, фактично блокуючи всі зусилля міжнародної спільноти щодо пошуку шляхів для мирного врегулювання конфлікту. Переговори велися з 1992 до 2020 року. Уявляєте? 28 років нескінченних і, як бачимо, марних переговорів, які призвели до нульового результату. А якщо ми подивимося на країни, які спонсорували ці переговори, то легко побачити, що рішення було б знайдено, якби вони цього захотіли. Тому що співголовами колишньої Мінської групи, яка мала мандат на припинення окупації, були три постійні члени Ради Безпеки ООН, три ядерні держави. Мінська група була ніби відгалуженням ОБСЄ. Але в той же час ми мали правову основу. Ми мали резолюції Ради Безпеки ООН. Чотири з них вимагали негайного, беззастережного та повного виведення вірменських військ із окупованих територій.

Резолюції було прийнято 1993 року, проте вони не були виконані через відсутність політичної волі. Вірменія не хотіла вирішення конфлікту. Вони хотіли просто зберегти статус-кво, залишити його без змін. Хотіли, щоб наші землі назавжди залишилися під їхнім контролем. І вони будували незаконні поселення, зокрема й у Зангілані. Можливо, у Зангілані це відбувалося негаразд бурхливо, як і Лачині, Кельбаджаре і Шуші, де були тисячі незаконних поселенців, які з вірменської діаспори Близького Сходу та інших країн. Своїми злочинами Вірменія порушувала всі правила та норми міжнародного права. Згідно з Женевськими конвенціями, незаконне заселення вважається злочином. Але міжнародна спільнота не запровадила проти них санкції, навіть публічно не звинуватила їх. Воно навіть не закликала їх вивести війська з нашої території.

Отже, початок Другої Карабахської війни пояснюється не лише окупаційною політикою Вірменії, а й невіглаством із боку країн, які мали мандат на сприяння досягненню миру шляхом переговорів. І цей світ був досяжним. Азербайджан завжди був дуже конструктивним за столом переговорів. Ми 28 років чекали на відновлення справедливості. Але згодом нам довелося самим відновлювати її протягом 44 днів. І ми це зробили. Сорокачотириденна війна 2020 року була неминучою. По-перше, з при-

чин, про які я вже говорив. По-друге, тому що Вірменія хотіла назавжди заморозити існуючу тоді ситуацію, припускаючи, що нові покоління азербайджанців не думатимуть про Карабаху. Але вони помилились. Сьогодні у школах Агали, Фізулі, Лачина, Забуха та Талиша навчаються сотні дітей із сімей колишніх переселенців, які ніколи не бачили цих місць. Але вони там є. Тому що ніхто не в змозі стерти з пам'яті азербайджанського народу пам'ять про наші землі та нашу історію. Зрозуміло, що Вірменія хотіла тримати ситуацію під своїм, як вони думали, контролем. Вона не хотіла ні війни, ні миру; лише нескінченні переговори без результату. Водночас протягом останніх кількох років зникли й надії, покладені на новий вірменський уряд.

Повертаючись до ситуації перед Другою Карабахською війною, гадаю, що вірменський уряд втратив свій шанс. Вони недооцінили нас, переоцінили себе та свої плани щодо використання проти нас зовнішньої військової підтримки. Але вони прораховувалися. Зрозуміло, що Азербайджан воює на своїй території. До речі, це було наше законне право на самооборону, передбачене Статутом ООН. Право, яким Азербайджан скористався три роки тому, змусивши Вірменію капітулювати. А що було потім? Майже відразу після цього ми знову ініціювали початок мирних переговорів для країни та для народу, які постраждали від війни, ненависті та геноциду. Пропозиція світу була справді сильним політичним ходом. Потім ми запропонували створити вірмено-азербайджанські комісії з делімітації кордонів. Але Вірменія не дала позитивної відповіді. І, до речі, мирні переговори не сприяли прогресу. Хоча це можна було зробити протягом трьох років. І знову прорахунки та опора на іноземних прихильників привели їх до чергової складної ситуації. А риторика вірменських державних чиновників, зокрема й високопосадовців, які тепер намагаються звинуватити нас у тому, чого ми ніколи не робили, була дуже чіткою. У 2019 році нинішній лідер Вірменії оголосив у Ханкенді, що Карабах — це Вірменія, і крапка. І на цьому переговорний процес закінчився. Іншими словами, це була червона лінія, яку не слід переходити. Ніхто до цього не висловлювався у такій манері. Це фактично поклало край перемир'ю, бо не було сенсу вести будь-які переговори, коли вірменський лідер відкрито заявляв, що міжнародно визнана частина Азербайджану належить Вірменії. Про які переговори могла йтися? Проте

ми вважали це ймовірною політичною помилкою. Ми все ще залишалися надії. Дальше більше. Міністр оборони Вірменії заявив, що Вірменія готова до нової війни з нами за нові території. Тобто вони лякали нас новою окупацією. Мабуть, їм було замало 20 відсотків окупованих територій Азербайджану. Вони хотіли більшого. У їхніх планах було приїхати до Баку і поринути у води Каспію. Вони планували в'їхати до Баку танками. Так, вірменські танки справді перебувають у Баку, але вже у Парку військових трофеїв. Тож було багато прорахунків, вони надто недооцінили Азербайджан, його волю, потенціал та сили. І це спричинило серйозну катастрофу для регіону.

Тобто вони вкотре перетнули червону лінію — я вже втратив рахунок перетнутим ними червоним лініям. А дев'ятого вересня 22 депутати так званого парламенту так званої Нагірно-Карабахської Республіки обрали так званого президента Нагірного Карабаху. що ця людина сказала у своїй так званій інавгураційній мові? Що вони «боротимуться за статус». І що це означало? І як ми мали реагувати? Чи ми могли це терпіти? Звичайно, ні.

8 листопада 2020 року, коли наша армія звільнила Шушу, ця перемога символ нашої волі. Через два дні після цього Вірменія капітулювала та Азербайджан поклав край окупації. 23 квітня цього року ми встановили контрольний-пропускний пункт на кордоні з Вірменією у Лачинському районі, що дозволило нам повністю відновити свою територіальну цілісність та забезпечити повний контроль над своїми кордонами. А 20 вересня 2023 року ми поновили свій суверенітет. Таким чином, на нашій землі більше немає жодних сірих зон, жодних незаконних об'єктів, жодного сепаратизму. Вважаю, що ця демонстрація сильної політичної волі, єдності азербайджанського народу, а також готовності азербайджанського уряду до миру з Вірменією є добрим сигналом для тих, хто все ще думає про реванш, все ще живе реваншистськими ідеями. Їм слід відмовитися від цього. Так само, як це сталося 20 вересня. Що тоді ми сказали сепаратистам, вірменській армії в Карабаху? Ми сказали їм скласти зброю, роззброїтися та піти. І сталося те, що сталося. Тож ми своє слово тримаємо», — зазначив Президент Ільхам Алієва.

Виконуючи заповіді загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва у солідарності Азербайджанського Народу, Армія, Президента, Міжнародного права, виникла нова реальність.

Цю реальність створив новий Азербайджан, який вигнав ворога — агресора з окупованих 20% земель, виконали 4 резолюції Ради Безпеки ООН, які протягом 27 років ці резолюції для багатьох були просто клаптиком паперу — не лише для Вірменії, а й для інших. Азербайджан знає, що міжнародне право на нашій стороні, що резолюції Ради Безпеки ООН вимагають виведення окупаційних сил із наших земель. Однак це не мало результату. Ми самі створили нову реальність у міжнародно-правовій практиці та у нашому регіоні. Покладено край окупації.

Як казав славетний політичний діяч Азербайджану, Гейдар Алієв: «Немає більш складного шляху, ніж дорога до незалежності». Вихід із Радянського Союзу надав Азербайджану можливість відновити втрачену незалежність й вийти на шлях розвитку й суверенності, міцної позиції на політичній карті світу.

Незмінні цінності й шана історії

30 серпня 1991 року на позачерговій сесії Верховної Ради Азербайджану було прийнято Декларацію «Про відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки», у якій було сказано: Верховна Рада Азербайджанської Республіки, керуючись вищими державними інтересами народу Азербайджану та висловлюючи його волю, зазначаючи, що з 1918 по 1 Азербайджанська Республіка існувала як незалежна, визнана з боку міжнародного співтовариства держава, ґрунтуючись на Конституції Азербайджанської Республіки, Конституційних законах про суверенітет Азербайджанської Республіки та про основи економічної самостійності Азербайджанської Республіки, усвідомлюючи свою відповідальність за долю та забезпечення вільного розвитку народу Азербайджану, гарантуючи та основні свободи людини всім громадянам Азербайджанської Республіки незалежно від національної приналежності та віросповідання, прагнучи запобігти загрози суверенітету і територіальній цілісності Азербайджанської Республіки, керуючись священним обов'язком забезпечити безпеку і недоторканність державних кордонів Азербайджанської Республіки, усвідомлюючи необхідність консолідації всіх патріотичних сил республіки, визнаючи міжнародні пакти, конвенції та інші документи, що не суперечать інтересам Азербайджанської Республіки та її

народу. відносини з усіма республіками, що входять до Союзу РСР, висловлюючи готовність встановити рівноправні відносини з державами — членами міжнародного співтовариства, сподіваючись на визнання державної незалежності Азербайджанської Республіки державами — членами міжнародного співтовариства та Організацією Об'єднаних Націй відповідно до принципів, закріплених у статуті Організації Об'єднаних Націй, міжнародно-правовими пактами та конвенціями, проголошує відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки.

Підвалини успішної молоді держави закладено мудрим Гейдаром Алієвим

Справді, незалежність Азербайджану, яку свого часу було збережено справедливим лідером Гейдаром Алієвим, сьогодні ще більше зміцнюється під керівництвом Президента Ільхама Алієва. Все це знову дає підстави говорити, що незалежність Азербайджану — це подія, яка сталася за історичною потребою, то вічність та незворотність цієї незалежності пов'язані з ім'ям загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва. За результатами багатогранної діяльності Азербайджану, країна стрімко лірирує й розвивається і спільними зусиллями уряду та народу, міжнародних партнерів — досягнуто значного прогресу у політичній, економічній, соціальній та військовій сферах. Азербайджан перетворився на країну, здатну впливати на перебіг стратегічних, політичних та економічних процесів у регіоні. Незалежна держава вміло використовує свою політичну та економічну міць, стратегічну позицію та багаті природні ресурси у забезпеченні зовнішніх політичних пріоритетів. Відповідно до національних інтересів Азербайджан плідно співпрацює з більшістю членів міжнародної спільноти. Завдяки стратегії успішного розвитку, що реалізується главою держави, економіка країни за темпами розвитку займає одне з найвищих місць у світі. І з політичного, і з економічного погляду Азербайджан є сьогодні однією з високорозвинених країн. За темпом економічного зростання він досяг лідерської позначки у регіоні, а й у світі. З кожним роком міцніють політичні та економічні основи держави. Без участі Азербайджану не розглядається не один широкомасштабний

проект у регіоні. Основи державної незалежності, закладені у 1991 році, свято охороняються та розвиваються. Велика увага приділяється розвитку економіки, усілякому зміцненню держави, збереженню національних культурних цінностей.

Азербайджан за цивілізаційне вирішення конфліктів

Фатальна доля українського та азербайджанського народів, завойовувати ціною гірких страждань свою незалежність та суверенітет. Напевно, ці тяжкі випробування дані нашим народам, щоб ми знали і усвідомлювали ціну незалежності. Кривава війна 2014–2023 років Росії проти України за своєю трагічністю нагадує, що свого часу пережив азербайджанський народ. Подолати все це ми можемо лише об'єднавшись. Як свідчить історія, і у добрі у важкі часи Азербайджан і Україна завжди разом. Так, з перших днів повномасштабного російського вторгнення в Україну, Азербайджан надає підтримку Україні у гуманітарній та інших сферах.

Вірмено-азербайджанська, карабахська проблема почала розглядатися виключно крізь призму установки, яка наголошувала: «Територіальна цілісність Азербайджану не є і ніколи не буде темою переговорів. Азербайджан ні на крок не відступить від цієї позиції. Щодо територіальної цілісності Азербайджану жодних компромісів не буде». Ці слова Президента Азербайджанської Республіки Ільхама Алієва відображають лінію спадкоємності державного курсу Гейдара Алієва.

Азербайджан — стабільна, сучасна та демократична країна. Розвиток демократії та захист прав людини є одним із головних пріоритетів уряду. Цілком забезпечуються всі фундаментальні права, у тому числі свобода вираження, свобода медіа, свобода віросповідання та розвиток громадянського суспільства. Щороку позиції Азербайджану на політичній карті світу міцнішають. 2023 рік ознаменувався успішним завершенням військової операції азербайджанської армії у Нагірному Карабасі, що тривала 44 дні. Азербайджан повернув собі значну частину територій, окупованих Вірменією в ході Першої карабаської війни. Нехай наступні сторінки історії будуть мирними й щасливими для незалежних суверенних країн Азербайджану й України.

1.23. XALQ DİPLOMATİYASININ HÜQUQİ ƏSASLARI¹

95 İLLİK HÜQUQİ ELMİ DƏYƏRLƏRİN XALQ DİPLOMATİYASI İLƏ — VƏTƏN MƏHƏBBƏTİNƏ XİDMƏTİ

Əziz və çox hörmətli Bakı Dövlət Universitetinin rektoru və bütün kollektivi, 95 yaşlı hüquq fakültəsinin professor və müəllimləri, tələbələri, Bütün Azərbaycanımızı, Vətəndə və kənarda yaşayan soydaşlarımıza bu günkü yubiley Tədbirimiz münasibəti ilə ürəkdən təbriklərimi yetirməklə, yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Xalq diplomatiyası bir fenomen olaraq qədim dövrlərdən günümüzdə qədər əsrlər boyu mövcuddur. Bu fürsətdən istifadə edərək bütün soydaşlarımızın Müqəddəs Cümə günlərini də Təbrik edirəm.

95 yaşlı kollektivin Dekanı çox hörmətli Zaur Əliyev və onun diqqəti ilə mənim «Millət Atası» elmi monoqrafiyamın təqdimatının məhz bayram ərəfəsində keçirilməsi də yubiley tədbiri kimi qeyd olunmalıdır.

Mənim üçün çox şərəflidir ki, Hüquq fakültəsinin keçmiş dekanı Əmir Əliyevin diqqəti ilə 10 ilə yaxın bir müddətdə Hüquq fakültəsində Elmi Şura üzvü kimi soydaşlarımızın hüquq elmi dəyərlərinin genişlənməsi üçün mühüm xidmətlər nümayiş etdirmişik.

Unutmamalıyıq ki, Həyatın Əlifbası — Elmi dəyərləri — Vətənə — ilk növbədə doğma Vətənə olan məhəbbətdir.

Bu baxımdan, hər zaman Azərbaycana və Ukraynaya xas olan dəyərlər Ukraynalı filosof, yazıçı, alim, ictimai və siyasi xadim İvan

¹ Arif Quliyev. *Xalq diplomatiyasının hüquqi əsasları. 95-illik hüquqi elmi dəyərlərin Xalq Diplomatiyası ilə-Vətən məhəbbətinə xidməti. Bakı Dövlət Universiteti Hüquq fakültəsinin 95 illiyi ilə əlaqədar Beynəlxalq konfrans.* https://teams.microsoft.com/l/meetup-join/19%3aWdUiJH QEVfF59_2Ei4q4LX-do3gVTFUSuNDxopoiQk1%40thread.tacv2/1703027379159?context=%7b%22Tid%22%3a%22a43125d1-0f89-4fa4-99ab-5474c89fdd42%22%2c%22Oid%22%3a%22c0736350-3e3b-4d9c-8db4-a6c33a10f0f3%22%7d

Frankonun qızıl sətirlərini daima xatırladaraq, nümunə ilə diqqət yetirməyi də özümə böyük şərəf hesab edirəm:

«Azərbaycanlıları sevmək — qürurdur,
Azərbaycanlıları unutmaq — alçaqlıqdır,
Azərbaycanlı olmaq — şərəfdir,
Bu bütün xalqlarda belə yoxdur»

İndi Ukraynada xalqımıza məhəbbəti olan siyasətçi şairin qızıl sözlərini Milli –mənəvi qiymətini Elmimizin xalq diplomatiyası ilə yekdilliyinin timsalı kimi nümayiş etdiririk.

Azərbaycanımızın hüquq elminin mənbəyi kimi Bakı Dövlət Universitetinin tələbəsi olaraq Hüquq fakültəsinin 95 illik fəaliyyətinin nəticələrini və ümumbəşəri mövqeyini təqdim etmək məqsədi ilə məsuliyyətdən qorxmadan, xalq diplomatiyasının gözləri ilə Vətənə sevgiyə hazırlığı daima ətrafda olan oxuculara və həmvətənlərə təqdim etməyin də sərəhədi və məhdudiyətinin olmadığını qeyd etməliyəm.

Mənim Ukraynaya gəlişimin və sonrakı fəaliyyətimin də amilləri diqqəti cəlb edəndir. 1989-cu ildə ilk dəfə Kiyevə hərbi kursa göndərilərkən otaq yoldaşımın Azərbaycan haqqında xoş sözlər söyləməməsi və arqumentlərlə bu sözlər inkar ediləndən sonrakı ailəvi dostluq meyarları nümunəsində 1998-ci ildən Kiyevə gəlməyimə və gələcək diplomatik, elmi fəaliyyətimə səbəb olmuşdur.

Ukrayna taleyimdə olan bir mühüm hadisə də 2000-ci ildə Ukrayna Prezidenti yanında Dövlət idarəçiliyi Akademiyasında təhsil alarkən bir professorla tanışlığım zamanı baş vermişdir. Belə ki, həmin professor Sumqayıtda baş vermiş hadisələrlə əlaqədar Azərbaycan və Azərbaycanlıların ünvanına dediyi tənqidi sözlərinə əsaslı faktlara söykənən cavablarım Ukrayna Prezidenti administratiyasının departament rəhbəri və Jurnal təsisçisi olan həmin professorun təşəbbüsü ilə 2000-ci ilin sentyabrında Ukraynanın «Політика і культура» (Siyasət və Mədəniyyət) jurnalında «Millət Atası, nəyə görə Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevdən xahiş etdi ki, məsuliyyəti öz üzərinə götürüb Respublikanı xilas etsin» başlığı

ilə çap olunaraq həm də təşəbbüskarın səhflərinin rəsmi etirafı ilə diqqəti cəlb etmişdir. Məqaləni məni 1976-cı ildən şəxsən tanıyan Ulu öndərimizə Bakıya göndərdim. Bu məqalə 26 sentyabr 2000-ci ildə Azərbaycanın «Azərbaycan», «Xalq qəzeti» və b. qəzetlərində də tərcümə edilərək dərc olunmuşdur.

Qürur hissi olmadan qeyd edirəm ki, mənim də Ümum milli liderimizlə şəxsi tanışlığım, hətta bir neçə dəfə qarşısında çıxış etmək imkanım olması şərait yaratmışdır ki, o vaxt ölkənin lideri ilə ünsiyyət üçün əlçatanlığı və açıqlığı, ümumiyyətlə insanlara xeyirxah münasibəti ilə seçilməsi ilə bəhrələnim. Belə ki, mənim Namizədliyimi Bakı Ali Partiya Məktəbində oxumağa məsləhət bilən, sonralar Ukraynada QUAM tədbirində gördükdən sonra mənim diplomat kimi fəaliyyətim üçün də yaşıl işıq yandıran da məhz Heydər Əliyev olmuşdur. Ona görə də özümü Heydər Əliyevin tələbəsi hesab edirəm. Bu baxımdan mənim Ulu öndərimizə həsr etdiyim elmi məqalələrimin toplusundan ibarət olan «Millət Atası» monoqrafiyam Ukrayna MEA-nın Ümumdünya tarix institutu və Kiyev Əqlimülkiyyət və hüquq Universitetinin Elmi şuralarının təsdiqi ilə çap olunaraq Ukrayna MEA- institutlarında, Azərbaycan MEA-da, Bizim hüquq fakultəmizdə, digər elmi və ictimai-siyasi kollektivlərdə təqdimatı da yüksək səviyyədə keçirilməkdədir. Azərbaycan və Ukraynada elmi həyat və yaradıcılığa həsr olunmuş «Ukrayna-Azərbaycan münasibətləri: Hüquq, Siyasət, Diplomatiya» 4 cildlik elmi əsərlərimin toplusu da bu ölkələrin gözəlliyi və orijinallığını açıb təsdiqləyir, xalq diplomatiyamızın əvəzsiz elmi təhfələrindən xəbər verir.

2022-ci ildə Azərbaycan MEA-da təqdimatı olan «Elm və Xalq diplomatiyası» monoqrafiyam isə Azərbaycanımızın elmi, milli-mədəni dəyərləri ilə davranışla İnsanlar üçün cəmiyyətdə dostluğun möhkəmlənməsinə, vətənpərvərlik hissənin güclənməsinə kömək edən işlər görməyin nümunəsi kimi diqqət cəlb edir.

2012-ci ildə Ukrayna Ali Radasının Qanunçuluq İnstitutunda «Beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə Prezidentlik İnstitutunun rolunun müqayisəli hüquqi təhlili (Ukrayna və Azərbaycan Respublikasının nümunəsindən istifadə etməklə)» hüquq elmləri

doktorluq dissertasiyam 2013-cü ildə Bakı Dövlət Universiteti rəhbərliyinin və Milli Məclisimizin çoxsaylı deputatlarının iştirakı ilə hüquq fakultəsində geniş təqdimatı olmuşdu, Ukrayna Parlamentinin keçmiş sədrinin təşəbbüsü ilə Mən «Ukraynanın Əməkdar Təhsil işçisi» Dövlət Təltifinə layiq bilinmişəm.

Ükraynanın «Політика і Культура» («Siyasət və Mədəniyyət») jurnalının 30 may — 5 iyun 2003-cü il tarixli nömrəsində dərc olunan «İlham Əliyev — Azərbaycanın sabahkı lideri? Niyə də yox?!» məqaləm demək olar ki, bu gün Heydər Əliyevin cəmiyyətin bütün təbəqələrinin mənafeyini ifadə edən siyasi-iqtisadi kursu insanların hüquq və azadlıqlarını, milli-dövlət quruluşunun mənafeləri ali dəyərləri ilə özünü təsdiqləmişdir. Prezident İlham Əliyev uğurlu və praqmatik siyasətçi olmaqla, dünyada, o cümlədən Ukraynada da çox sevilir, beynəlxalq dairələrin müsbət imicinə malikdir. Bu, həm də İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanımızın, 95 yaşlı Hüquq fakultəmizin dəyərlərinə söykənən səriştəli xarici siyasət strategiyasının nəticəsidir.

İlham Əliyev ümummillli lider Heydər Əliyevin siyasətini davam etdirməklə yanaşı, onun əsl siyasətçi, müstəqil fəaliyyətə, müdrik və düzgün qərarlar qəbul etməyə qadir olduğunu sübut etmişdir. Azərbaycanın işğal olunmuş əraziləri Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev — Ali Baş Komandan, XALQ, ORDU, Beynəlxalq Təşkilatların həmrəyliyi birliyi ilə 30 illik «Ermənistan-Azərbaycan Qarabağ münaqişəsi» zamanı dünya tarixində misli-bərabəri olmayan uğur qazanmaqla 1993-cü ildən Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərinin azad edilməsini qərara alan BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsi və Ata vəsiyyəti yerinə yetirilmişdir.

Bizim təşəbbüsümüzlə 2003 –cü ildə Ulu öndərimizin 80 illik yubiley günlərində Kiyev şəhəri Administrasiyası tərəfindən Heydər Əliyev Kiyev şəhərinin Fəxri vətəndaşı, Ukrayna Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının isə Fəxri doktor adları verilmişdir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev T.Şevçenko adına Kiyev Dövlət Universitetinin, Azərbaycan Milli Aviasiya Akademiyasının (AMAA) rektoru Arif Paşayev isə Ukrayna Milli Aviasiya Universitetinin, 1957-ci ildə bitirmiş olduğu Odessa Rabitə

Universitetinin və Xarkov Milli Aerokosmik Universitetinin Fəxri doktorları elmi adlarına layiq bilinmişlər.

Əsrin əvvəlində diplomat olaraq tərəfimizdən olan təkliflərlə Kiyev şəhərindəki «keçmiş 26 Bakı Komissarı» küçəsi «Azərbaycan» və «keçmiş Şaumyan» küçəsi «Bakinskiy» öz yeni adları ilə hər birimizdə fərəh doğurur və mən də Azərbaycan küçəsində yaşayıram, Çerkası şəhərindəki Sumqayıt küçəsinin görünüşləri də yenilənərək doğma Sumqayıtın gözəlliklərinə oxşamaqdadır.

Ukraynanın və Azərbaycanın 5 şəhəri, Milli Elmlər Akademiyaları, 7 ali təhsil elmi ocaqları ilə Əməkdaşlıq-dostluq əlaqələri yaradılmışdır.

Kiyev şəhəri Elm və Təhsil Departamenti ilə Bakı şəhəri Təhsil idarəsi arasında Əməkdaşlığa müvafiq olaraq Azərbaycançılığa diqqət baxımından Kiyev şəhərinin 5 ümumtəhsil orta məktəbində həyat yoldaçım müəllimə Səfayə Naibova tərəfindən soydaşlarımızın övladları olan körpə azərbaycanlı ukraynalılara Azərbaycan dili və mədəniyyəti fakultetiv qruplarında ana dilimiz və milli-mədəniyyət dəyərlərimiz öyrədilir.

XX əsrin sonu XXI əsrdə dünyada, son günlərdə Azərbaycanda və Ukraynada baş verən hadisələr təsdiqləmişdir ki, kütləvi informasiya vasitələri sayəsində həyatımıza bu qədər möhkəm daxil olan «xalq diplomatiyası» anlayışının özü hələ elmi ədəbiyyatda adekvat nəzəri anlayış və hərtərəfli elmi təhlil tapmayıb.

Azərbaycanımızın 44 günlük müharibənin sonunda və bu ilin Sentyabr ayında həyata keçirdiyi terror ələhinə tədbirləri nəticəsində öz dövlət suverenliyini tamamilə bərpa etməsi timsalında Ukraynanın fəaliyyəti olarsa iki ölkə arasında diplomatik əlaqələrin inkişafı, xalq diplomatiyası, beynəlxalq hüquq problemlərinin öyrənilməsi də çox müsbət təəssürat yaradar, bizlərə həqiqətən, son dərəcə hüququn tələblərinin pozulmasına yol verilən bir dünyada yaşayışın bərqərar olmasına və bu dinamizmin həyatın əsl dəyərləri haqqında düşünməyə imkan verərdi.

Ümummillil liderimiz Heydər Əliyevin və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən davam etdirilən Azərbaycançılığın siyasi kursu, elmi, milli-mədəni dəyərləri, uğurları, həqiqətləri rəhbərlik

etdiyim «Ukraynada Azərbaycanlı Alimləri Elmi Şurası» və «Xalq Diplomatiyası İnstitutu» İctimai təşkilatlarının üzvləri olan soydaşlarımız vasitəsi ilə Ukrayna ictimaiyyətinə çatdırılması sahəsində də ardıcıl fəaliyyətlər həyata keçirilir.

Doğma Universitetimizin bizlərə öyrətdiyi məsuliyyətli əməllərlə və ilk növbədə Vətənə — Azərbaycana cavabdehliklə fəaliyyəti daima diqqət mərkəzində saxlamağa çalışmalıyıq ki, elm və xalq diplomatiyası qaydalarına uyğun olaraq, əsrlər boyu Azərbaycanla həqiqi dostluq əlaqələrini hüquqi səviyyədə möhkəmləndirək.

2001-ci ildə Ukrayna Prezidenti yanında DİA dinləyicisi kimi Azərbaycan Respublikası Prezidenti administrasiyasında təcrübədə olarkən öyrəndiyim maraqlı elmi dəyərlərimiz, ölkənin bütün dövlət mexanizmləri ilə tanış olmaq üçün lazımi iş şəraiti yaradılması da Hüququmuzun təsirindən irəli gəlir. Həm də 2005-ci ilin aprelində Ukrayna Prezidenti yanında DİA aspirantı kimi Akademiyada «Ukrayna və Azərbaycan Respublikasında Prezidentlik İnstitutunun xüsusiyyətləri: dövlət idarəçiliyi aspekti» mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək «Dövlət idarəçiliyi elmlər namizədi» Elmi dərəcəsi adı aldım. Lakin Azərbaycanda həmin ixtisas olmadığından 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK tərəfindən Hüquq Elmləri namizədi Elmi adına layiq bilinmişəm.

Sıx və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığımızın daha bir təsdiqi 2014-cü ildə Ukrayna Milli Universitetlərinin keçirdiyi Ümumi krayna dərslük və monoqrafiya müsabiqəsində mənim «Право зовнішних зносин» («Xarici münasibətlər hüququ») dərsliyim üçüncü yeri tutmuşdur.

Diqqətinizə görə minnətdaram

1.24. РОЛЬ ЖІНОЧОГО СУЛТАНАТУ В ОСМАНСЬКІЙ ІМПЕРІЇ¹

Розглянуто історичні передумови виникнення жіночого султанату, постать українки Хюррем у становленні султанату та його впливу на політику Османської імперії. Досліджено особливості формування та розвитку жіночого султанату в епоху Османської імперії, розглянуто суспільно-релігійні цінності як складову султанату, інтеграційні тенденції у формуванні образу жінки та ієрархії у султанаті. Наразі вивчення теми триває.

Постановка проблеми. Значущість обраної теми полягає, передусім, у тому, що гарем османських султанів як особливий соціально-політичний інститут, який зазнав істотних змін у період свого існування, досліджено недостатньо. Дослідження зумовлено значними трансформаціями у філософсько-релігійній площині щодо розуміння суспільної ролі жіночого султанату в Османській імперії. Авторка розкриває феномен жіночого султанату з наукового погляду за допомогою характеристики впливу гарему на внутрішню політику та зовнішньополітичну діяльність Османської імперії. У культурології, мистецтвознавстві, філософії та інших гуманітарних науках використовується історичний метод пізнання, адже фундамент цього дослідження закладено попередниками. Матеріали структуровані відповідно до хронологічної послідовності, внаслідок чого ми отримали власні висновки та знання про жіночий султанат в Османській імперії, що досліджується у часових рамках 1533–1656 рр.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. При підготовці даного дослідження автори керувалися доступними джерелами у мережі Інтернет, а також у бібліотеках та архівах. Зокрема було досліджено праці таких вчених: культуролога Леслі Піпс «*Empress of the East: How a European Slave Girl Became Queen of the Ottoman Empire*»², праця історика Джей-

¹ Аріф ГУЛІЄВ, Марія РОЗОВА. Роль жіночого султанату в османській імперії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету у внутрішніх справах*. 2023. № 1. — С. 90–95.

² *Empress of the East: How a European Slave Girl Became Queen of the Ottoman Empire*. New York Basic Books.

сона Гудвіна «Lords of the Horizons: A History of the Ottoman Empire»¹, роботу сходознавця Даяни Дарк «The Ottomans: A Cultural Legacy»², працю історика Алев Літл Куртє «Harem: The World Behind the Veil»³, було проаналізовано численні роботи Агатангела Кримського, зокрема «Історія Туреччини. Твори в п'яти томах»⁴, книгу «Suleiman the Magnificent»⁵ історика Гарольда Лемба.

Мета: визначити історичні передумови виникнення жіночого султанату (1533–1656), проаналізувати етапи формування образу хасекі у султанаті, виявити сучасні стереотипи сприйняття султанату та розвіяти міфи.

Виклад основного матеріалу. Історичні передумови виникнення жіночого султанату. Численні завоювання перетворили мусульманську громаду на могутню імперію, до якої входили люди різних етносів і культур, всередині яких жінки також сильно відрізнялися за своїм статусом та становищем. Неоднозначний статус жінок спостерігається і в епоху Османської імперії⁶, в якій, з одного боку, їхній статус та можливості діяльності залишалися обмеженими, а з іншого — проявився період жіночого султанату, який надав їм величезну політичну владу та суспільне значення.

Поняття «жіночий султанат» ввів історик Ахмет Рефік Алтинай⁷ у 1916 році. Відтоді період правління жінок, що тривав у 1534–1656 рр. увійшов в історію, як жіночий султанат. З 1534 р. жіночий султанат поступово набирає вагу та авторитет у суспільстві. Підґрунтям цього стала поява у гаремі українки Анастасії Лісовської (Хюррем султан). Існує гіпотеза, що вона

¹ *Lords of the Horizons: A History of the Ottoman Empire.*

² *The Ottomans: A Cultural Legacy, Thames & Hudson.*

³ *Harem: The World Behind the Veil, Abbeville Press.*

⁴ Кримський А. Ю. *Твори в п'яти томах ; редкол. : І. К. Білодід (гол.) та ін. Київ : Наук. думка, 1972–1974.*

⁵ *Suleiman the Magnificent. Garden City: Doubleday & Company.*

⁶ Finkel, Caroline. «Ottoman history: whose history is it?» *International Journal of Turkish Studies* 14.1/2 (2008).

⁷ *Osmanlı Tarihi Yazarları, M. Orhan Bayrak, Istanbul, 1982.*

потрапила до Стамбулу у 1515 р., але початком впливу жінок на політику імперії варто вважати 1533–1534 рр. адже у цих роках українка стає першою, хто отримав титул «хасекі» та вперше в історії Османської імперії було здійснено обряд нікях над фаворикою султана Хюррем та падишахом Сулейманом I, що підняло дівчину до небачених висот.

В османському суспільстві існували особливі соціально-політичні передумови, що вплинули на життя жінок. Оскільки Османська імперія брала активну участь у війнах, набіги були постійними. Жінка часто була жертвою набігів, оскільки османи цінували захоплення вродливих дівчат домінуючи над іншими трофеями загарбників. Османи здебільшого ставилися до жінки як до живого товару. Її могли одружити силою чи передарувати. Для дарувальника найбільшим престижем було подарувати молоду, здорову та красиву жінку султану.

У ранніх ісламських спільнотах всі сфери життя були організовані навколо патріархального прошарку, який очолював найстарший чоловік. Пророк Мухаммад симпатизував жінкам і підтримував їх, але після його життя вони не вважалися здатними обіймати впливові посади чи брати активну участь у політичному житті. Зауважимо, що не лише релігія визначала місце жінки у суспільстві. Її соціально-фінансовий статус мав чимале значення.

Іслам стрімко поширювався, люди найрізноманітніших національностей та поглядів стають неофітами ісламу. Відповідно роль жінки у ісламських громадах залежала від місцевих законів та культур, а також соціальних, економічних та інших чинників, що переважають у регіоні. У певних санджаках чоловіки не могли фінансово дозволити собі виключити жінок із суспільства через гостру необхідність прибутків, саме тому ізоляцію жінок вдома могли собі дозволити заможні верстви імперії. Традиційно османи давали своїм жінкам певну частку свободи. Однак це не скасовує того, що османи практикували полігамію.

З приходом до влади Сулеймана I жінки поступово починають відігравати вагомий роль у формуванні не тільки культурної політики імперії, але і у інших сферах життя. Зокрема вони

активно втручаються у політичну та економічну галузі держави. Маємо припущення, що з вищеназваних причин період, що заклав свій фундамент з початку правління Сулеймана I Кануні і проіснував до кінця правління Ібрагіма I, був названий «жіночим султанатом» через великий вплив жінок на державну політику. Крім законної дружини або дружин (до чотирьох), чоловік-мусульманин міг мати необмежену кількість наложниць. Зазначимо, що пам'ять про правління Сулеймана I як втілення османської слави не була результатом лише завоювань, оскільки саме під час його керування імперія почала відчувати політичні та соціальні реформації. Відомий своїм колегам-монархам як «пишний», Сулейман створював образ пишності та могутності для європейського та мусульманського суспільства. Довге правління Сулеймана у багатьох аспектах є розривом з попередніми традиціями репродуктивної політики. Найрадикальнішою подією став міцний зв'язок між султаном та його фавориткою Хюррем. До правління Сулеймана жінки виконували традиційні ролі дружин і матерів. Вони не мали можливості впливати на політику та державні справи. Хафса була матір'ю Сулеймана I і мала велику владу під час правління свого сина, тоді як українка Хюррем вплинула на його правління у статусі законної дружини, а Міхрімах як його єдина донька. Ці стосунки були одночасно симптомом глибшої зміни всередині династії.

Ще однією передумовою виникнення жіночого султанату є ерудованість жінок. Зауважимо, що у султанському гаремі жінки отримували блискучу ісламську освіту. Вони вивчали Коран, історію та іноземні мови, займалися музикою, читали поезію та літературу, практикували каліграфію. З гарему бере свій початок освіта для жінок, яка згодом набуває колосального розвитку в Османській імперії.

Основоположниця жіночого султанату — українка. Зачинательницею жіночого султанату є Хюррем султан, родом з України, котра вперше в історії імперії отримала титул хасекі. Над нею та султаном був проведений обряд нікаху, що є нововведенням, адже султани вже сотні років не практикували одру-

ження, а до того правителі одружувались лише з принцесами із благородних та впливових сімей задля благоустрою імперії.

Хюррем, перш за все, відома своїми лідерськими здібностями та благодійними вчинками. Після смерті матері султана Сулеймана I вона займалася справами гарему, вкладала багато коштів та часу у благодійні проекти, зокрема побудову вакфів та медресе. Аналізуючи листи Роксолани до падишаха, маємо підстави на висновок, що вона була дуже освіченою людиною. Хюррем володіла іноземними мовами, досконало вивчила османську та арабську мови, опанувала давньогрецьку міфологію, вивчала Коран. З дозволу султана Хюррем вела переговори з іноземними послами та монархами, котрі підтримували її чоловіка Сулеймана Кануні на політичній арені. Вона була не тільки фавориткою правителя, але і його радником-партнером. Її жага до знань, аналітичний склад розуму, терплячість та любов падишаха стали запорукою успіху і возвисили її до висот.

У зазначений вище період валіде та фаворитки правлячого султана мали можливість впливати на кар'єру чиновників, влаштовуючи шлюби своїх доньок чи звільнених рабів. Яскравим прикладом є Хюррем султан, котра задля збільшення своєї сфери впливу на політику держави влаштувала політичний шлюб своєї доньки Міхрімах та великого визиря Рустема паши. Таким чином, Хюррем та її наступниці зміцнювали свою владу.

Про набуття жінками політичної влади свідчать не лише жителі Османської імперії, але і іноземці: Саломон Швейгер, священник і перекладач, який побував в Османській імперії писав: «Османи правлять світом, а їхні дружини правлять ними». Варто згадати і британську письменницю, дружину дипломата Мері Уортлі-Монтегю, котра тривалий час жила у Стамбулі. У своїх спогадах вона стверджувала, що ніде у світі немає могутніх жінок, подібних до жінок Османської імперії.

Біля витоків жіночого султанату на економічному рівні фаворитки султана також відігравали важливу роль у різноманітних етапах існування Османської імперії. Оскільки держава підтримувала жінок економічно, спираючись у своїх законах на

іслам, що давало жінкам право розпоряджатися своїм майном та грошима, вони мали право купувати, керувати та продавати власність. Хюррем отримувала в день 2000 акче, що на сьогоднішній день дорівнює близько 6000 долларам. За ініціативи Хюррем султан було побудовано сотні благодійних підприємств і установ не лише у столиці імперії, але і у священних Мецці та Медині. Жінки, займаючись філантропією водночас отримували ще більшу владу та шану серед народу. Зауважимо, що записи про вакфи та медресе є провідним показником фінансових активів та успішного економічного впливу жінок в Османській імперії. Чисельні записи та свідчення стверджують, що з епохою жіночого султанату, османські жінки набувають нових прав. Зокрема вони брали участь у правовій системі, купували та продавали власність, успадковували та заповідали статки.

Кар'єра Хюррем як султанової дружини охоплювала майже все правління Сулеймана. Згідно з Т. Ейдельман¹ це порушило три основні риси попередньої традиції: статус валіде, репродуктивний принцип — одна мати — один син і присутність матері шехзаде у санджаку.

Герем: міфи та реальність. Слово «гарем» у перекладі арабської має значення «забороненого, священного». Згодом в Османській імперії воно набуло нового значення у зв'язку з посиленням ролі жінок у питаннях спадкування престолу. У сучасній європейській масовій свідомості гарем є важливим елементом культури Близького Сходу. Сьогодні цей термін окутаний загадковістю, таємничістю та романтичністю, що приваблює і надихає художників та письменників на створення творів мистецтва: живопису, музики, опер та балету, літератури та поезії. Тема гарему відображена у створенні сучасних дизайнерів і навіть парфумерів. Історія Османської імперії зачаровує багатьох сучасників.

Жінка не може правити у східній країні, правитель все вирішує сам, а коли хоче розважитись йде у свій гарем, що під

¹ *Уроки історії Тамари Ейдельман [Tamara Eidelman's history lessons]. Radio Free Europe/Radio Liberty. September 11, 2014.*

десятьма замками і пильним наглядом євнухів, там купа жінок готових виконати будь-яке його бажання — це міфи і стереотипи пересічного читива або дивакуватих картин. Це стереотипи створені європейськими мандрівниками, дипломатами, торговцями, переважно людьми, котрі потрапили в Османську імперію. Особливо ці міфи набули свого апогею у XIX столітті. Звісно, у цьому є доля істини. Гарем справді охороняли належним чином.

Ніякому мандрівнику не можна було навіть краєм ока заглянути у гарем, а тим більш султанський. Левова частка їхніх «висновків» — результати пліток. Контroversійне питання полягає у тому, що через недоступність султанського гарему, об'єктивно зрозуміти що ж насправді там відбувалось історикам сьогодні нелегко.

Уявлення про те, що у кожного турка був свій гарем також хибне, адже ісламський закон передбачає, що чоловік має чотири законні дружити та необмежену кількість одалісок, якщо він може їх утримувати. Далеко не кожен мусульманин в Османській імперії був фінансово спроможним.

Одним із поширених стереотипів є зокрема такий: гарем місце для розваг та пестошів. І у цьому є частка правди, але сходознавці радше порівнюють гарем не з місцем для розваг, а з монастирем. Там панували суворі правила, чітка ієрархія та підпорядкування старшим.

Склався стереотип, що гендерна сегрегація як одна з ознак традиційного ісламського суспільства не дозволяла жінкам грати щось більше, ніж підлеглу роль у домогосподарстві. Поділ статей сформулював ієрархію статусу в Османській імперії та владу серед жінок, паралельну тій, що існувала серед чоловіків. Султан зберігав контроль головним чином шляхом маніпулювання фракціями та запобігання монополії будь-якої політичної групи. Це було досягнуто в першу чергу через контроль династії над призначенням на посади, а також через форми домашнього патронату, особливо одруження обраних чиновників на султанській сім'ї. У першій половині XVII століття матері правлячого неповнолітнього султана часто виконували функції

регентів. Яскравим прикладом є Кесем Султан¹ — мати султанів Мурада IV та Ібрагіма I.

Наступним міфом є те, що жінки не мали жодних повноважень і лише «днями страждали у палаці». Це не так. Жінки, а насамперед хасекі та валіде були включені у створення династичного іміджу імперії. Завдяки своїй участі у різноманітних урочистих церемоніях та заходах, які стимулювали відданість підданих та покращували якість міського життя через благодійні релігійні пожертвування та культурний патронат, хасекі та валіде були живим втіленням якостей, що найбільш цінуються у суверенітеті: справедливості, благочестя та щедрості. Культуролог Л. Пірс стверджує, що жіночий султанат — це час коли наближені до падишаха жінки були помітнішими на публіці та більш масштабними, ніж сам султан.

У гаремі жили лише дружини султана — ще один стереотип. По-перше, султан міг мати не більше чотирьох дружин і далеко не всі жінки гарему були наложницями султана. У гаремі також жили його сестри поки їх не видавали заміж, його доньки, сини до від'їзду у санджак. Гарем є священним не тільки тому, що там живуть фаворитки султана. Це місце священне адже туди приходить султан — тінь Аллаха на землі.

Поширене хибне уявлення про те, що наложниці не отримували освіти та розвиток. Рівень грамотності мешканок гарему був надзвичайно високий, іноді дівчата були більш освіченими за шехзаде. Прикладом освіченості гаремних мешканок є листи українки Хюррем до султана Сулеймана. Дівчина опанувала іноземні мови, писала вірші. Архівісти вважають її любовні послання одним із найкращих зразків турецької поезії та прози, які існували при османському дворі.

Ще один міф стосується того, що жінки в Османській імперії були позбавлені брати участь у державних справах. Насправді, ступінь наближеності жінки до падишаха визначали її становище у гаремі, а згодом і на політичній арені. Пройшовши над-

¹ Шутко, О. *Жіночий султанат: влада та кохання. Тернопіль : Богдан, 2019. 592 с.*

складний та довгий шлях від рабині до фаворитки, жінки поступово збільшували свою сферу впливу як у самому палаці, так і за його межами, активно втручаючись у політику держави. Історик Т. Ейдельман зазначає, що жінки впливали на візирів, яничарів і навіть листувались з правителями інших династій. Проте, офіційно згідно з усталеною традицією арабських держав жінки не допускалися до ведення політичної «гри», на відміну від інших монархій. І все ж саме в досліджуваній період історії Османської імперії жінки в мусульманському світі мали левову частку впливу на політику держави.

З появою жіночого султанату гарем став місцем формування сімейної політики та політичної боротьби Османської імперії. З початку 1533 р. Відіграє ключову роль у політичному житті держави. Це відбулось насамперед через зміни статусу та влади насамперед у султанській сім'ї.

Висновки. Основний аргумент даного дослідження полягає в тому, що зміни Османської імперії та суспільства у XVI та XVII століттях сприяли розширенню прав хасекі та валіде у султанаті. Основоположницею жіночого султанату стала українка Хюррем султан, котра заклала фундамент для жіночої політичної еліти Османської імперії.

Практична цінність дослідження визначається тим, що його матеріали можуть бути використані для підготовки курсових робіт, теоретичних та практичних курсів з культурології. Результати дослідження є передумовою для написання магістерських, дипломних та курсових робіт. Теоретичне значення та цінність дослідження полягає в тому, що його результати та висновки урізноманітнюють вектори наукових студій, що охоплюють епоху жіночого султанату. Крім того, важливе місце у роботі займає з'ясування варіантів моделей взаємодії султана та хасекі; суспільства та хасекі, що є у науковому дискурсі.

1.25. ТРИУМФАЛЬНЫЙ ФИНАЛ 200-ЛЕТНЕГО КОНФЛИКТА. СОХРАНЕНИЕ ТРАДИЦИЙ И ЦЕННОСТЕЙ: 20-ЛЕТИЕ ИЗБРАНИЯ ПРЕЗИДЕНТА И ВОССТАНОВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ¹

Деятельность Азербайджана как непостоянного члена Совета Безопасности ООН в 2012–2013 годах стала одним из самых больших достижений в истории дипломатии. В преддверии двадцатой годовщины избрания Ильхама Алиева Президентом Азербайджанской Республики был разрешен 200-летний конфликт, 30-летняя тоска азербайджанского народа по Родине. Мудрая стратегия и ряд военно-политических побед военных Азербайджана повлекли за собой восстановление полного суверенитета и территориальной целостности Азербайджана под руководством Верховного Главнокомандующего, Президента Ильхама Алиева. Каждый гражданин убедился: справедливости не избежать,

¹ Ариф Гулиев. Триумфальный финал 200-летнего конфликта. Сохранение традиций и ценностей: 20-летие избрания Президента и восстановление государственной независимости Азербайджанской Республики. *ELMI-NƏZƏRİ, TƏCRÜBİ JURNAL (Юридическая плоскость) Vəki-2024, №1, С. 32–40.*

исторически все стало на свои места. Президент Ильхам Алиев положил конец 200-летнему конфликту и 30-летней печали азербайджанского народа по Родине, знаковой Победой во второй Карабахской войне золотыми буквами вписал свое имя в героическую летопись азербайджанского народа как Верховный Главнокомандующий.

«Большое возвращение»

Опишем историческое событие, цитируя выступление Президента Ильхама Алиева в древнем регионе Азербайджана, Восточном Зангезуре, что сейчас реконструируется вместе с Карабахским регионом Азербайджана в рамках программы «Большого возвращения», предусматривающей комплексное решение вопросов, связанных с самозанятостью, выдачей фермерам льготных кредитов и, конечно, социальной инфраструктурой. «Программа “Большого возвращения”» предусматривает восстановление всех освобожденных территорий. Восстановление на основе современных технологий — концепции умных городов и сел с использованием самых современных образцов градостроительства. С момента окончания Второй Карабахской войны до сих пор на восстановление освобожденных территорий из азербайджанского бюджета было израсходовано 7 млрд. долларов. Минимальный бюджет, который мы планируем в следующем году и который в скором времени будет обсуждаться в нашем парламенте, составляет 2,4 млрд долларов. Могу сказать, что все эти проекты Азербайджан реализует за свой счет. Переселенцы, пострадавшие от армянской оккупации, в течение 30 лет жили в разных частях Азербайджана. Правительство пыталось заботиться о них. Ежегодно выделяли, по меньшей мере, от 300 до 500 млн долларов на строительство нового жилья для этих людей. Более 300 тысяч из них были переселены в новые дома с достойными условиями для жизни. Однако, когда наши земли были освобождены, мы провели среди них опрос, и большинство этих людей решили вернуться. Кстати, сейчас образовалась своеобразная очередь из тех, кто ждет возвращения на родные земли. Люди уезжают из Баку, из второго по величине города страны — Сумгайита, из Гянджи. Уезжают из городов в деревни. Поэтому

думаю, что это тоже нужно изучать и оценивать. Сейчас все говорят об урбанизации, в том числе и в Азербайджане. Мы сталкиваемся с этой проблемой много лет: люди едут из сел в большие города, потому что там больше возможностей для трудоустройства и жизни. Но сейчас, в то же время, мы наблюдаем обратное. Мы видим поток из Баку, Сумгайита, Гянджи, Мингачевира, из городов в деревни. Это, прежде всего, показывает, насколько азербайджанский народ отдан своей родине. Они хотят жить на земле своих предков.

Страницы истории

Азербайджанцы подвергались этническим чисткам, оккупации и уничтожению территорий целых тридцать лет. Миллионы азербайджанцев, в том числе более 200 тысяч человек с территории сегодняшней Армении, были лишены своих домов. Наши деревни и города были разрушены. В течение трех десятилетий оккупационные силы не позволяли нам вернуться, фактически блокируя все усилия международного сообщества по поиску путей мирного урегулирования конфликта. Переговоры велись с 1992 по 2020 год. Представляете? 28 лет бесконечных и, как видим, бесполезных переговоров, приведших к нулевому результату. А если мы посмотрим на страны, спонсировавшие эти переговоры, то легко увидеть, что решение было бы найдено, если бы они этого захотели. Потому что сопредседателями бывшей Минской группы, которая имела мандат на прекращение оккупации, были три постоянных члена Совета Безопасности ООН, три ядерных государства. Минская группа была ответвлением ОБСЕ.

Но в то же время мы имели правовую базу. У нас были резолюции Совета Безопасности ООН. Четверо из них требовали немедленного, безоговорочного и полного вывода армянских войск из оккупированных территорий.

Резолюция была принята в 1993 году, однако они не были выполнены из-за отсутствия политической воли. Армения не желала разрешения конфликта. Они хотели просто сохранить статус-кво, оставить его без изменений. Хотели, чтобы наши земли навсегда остались под их контролем. И они строили незаконные поселения, в том числе и в Зангилане. Возможно,

в Зангилане это происходило не так бурно, как в Лачине, Кельбаджаре и Шуше, где находились тысячи незаконных поселенцев, вытекающих из армянской диаспоры Ближнего Востока и других стран. Своими преступлениями Армения нарушала все правила и нормы международного права. Согласно Женевским конвенциям, незаконное заселение считается преступлением. Но международное сообщество не ввело против них санкции, даже публично не обвинило их. Оно даже не призывало их вывести войска из нашей территории.

Начало Второй Карабахской войны объясняется не только оккупационной политикой Армении, но и невежеством со стороны стран, обладавших мандатом на содействие достижению мира путем переговоров. И этот мир был достижим. Азербайджан всегда был очень конструктивным за столом переговоров. Мы 28 лет ждали восстановления справедливости. Но потом нам пришлось самим восстанавливать ее в течение 44 дней. И мы это сделали. Сорока четырех дневная война 2020 года была неизбежной. Во-первых, по причинам, о которых я уже говорил. Во-вторых, потому что Армения хотела навсегда заморозить сложившуюся тогда ситуацию, предполагая, что новые поколения азербайджанцев не будут думать о Карабахе. Но они ошиблись. Сегодня в школах Агалы, Физули, Лачина, Забуха и Талиша учатся сотни детей из семей бывших переселенцев, никогда не видевших этих мест. Но они там есть. Потому что никто не в состоянии стереть из памяти азербайджанского народа память о наших землях и нашей истории. Понятно, что Армения хотела держать ситуацию под своим, как они полагали, контролем. Она не желала ни войны, ни мира; только нескончаемые переговоры без результата. В то же время за последние несколько лет исчезли и надежды, возложенные на новое армянское правительство.

Азербайджан воюет на своей территории

Возвращаясь к ситуации перед Второй Карабахской войной, азербайджанцы прогнозируют: армянское правительство потеряло свой шанс, недооценили нас, переоценили себя и свои планы использования против нас внешней военной поддержки. Но они просчитались. Понятно, что Азербайджан воюет на своей

территории. Кстати, это было наше законное право на самооборону, предусмотренное Уставом ООН. Право, которым Азербайджан воспользовался три года назад, заставив Армению капитулировать. А что было потом? Почти сразу после этого мы снова инициировали начало мирных переговоров для страны и народа, пострадавших от войны, ненависти и геноцида. Предложение мира было действительно сильным политическим ходом. Затем мы предложили создать армяно-азербайджанские комиссии по делимитации границ. Но Армения не дала утвердительного ответа. И, кстати, мирные переговоры не способствовали прогрессу. Хотя это можно было сделать в течение трех лет. И снова просчеты и опора на иностранных поклонников привели их к очередной сложной ситуации. А риторика армянских государственных чиновников, в том числе и высокопоставленных должностных лиц, которые теперь пытаются обвинить нас в том, чего мы никогда не делали, была очень четкой. В 2019 году нынешний лидер Армении объявил в Ханкенди, что Карабах — это Армения, и точка. На этом переговорный процесс закончился. Другими словами, это была красная линия, которую не следует переходить. Никто до этого не высказывался в такой манере. Это фактически положило конец перемирию, потому что не было смысла вести какие-либо переговоры, когда армянский лидер открыто заявлял, что международно признанная часть Азербайджана принадлежит Армении. О каких переговорах речь могла идти? Однако мы считали это вероятной политической ошибкой. Мы все еще оставались надежды. Дальше больше. Министр обороны Армении заявил, что Армения готова к новой войне с нами за новые территории. То есть, они пугали нас новой оккупацией. По-видимому, им было мало 20 процентов оккупированных территорий Азербайджана. Они хотели большего. В их планах было приехать в Баку и погрузиться в воды Каспия. Они планировали въехать в Баку танками. Да, армянские танки действительно находятся в Баку, но уже в Парке военных трофеев. Так что было много просчетов, они слишком недооценили Азербайджан, его волю, потенциал и силы. И это повлекло за собой серьезную катастрофу для региона.

То есть они еще раз пересекли красную линию — я уже потерял счет пересеченным ими красным линиям. А девятого сен-

тября 22 депутата, так называемого, парламента, так называемой, Нагорно-Карабахской Республики избрали, так называемого, президента Нагорного Карабаха. И что этот человек сказал в своем так называемом инаугурационном языке? Что они будут «бороться за статус». И что это значит? И как мы должны реагировать? Могли ли мы это терпеть? Конечно, нет.

8 ноября 2020 года, когда наша армия освободила Шушу, эта победа стала символом воли азербайджанцев. Через два дня после этого Армения капитулировала и Азербайджан положил конец оккупации. 23 апреля этого года мы установили контрольно-пропускной пункт на границе с Арменией в Лачинском районе, что позволило полностью восстановить свою территориальную целостность и обеспечить полный контроль над своими границами. А 20 сентября 2023 года мы возобновили свой суверенитет. Таким образом, на нашей земле больше нет серых зон, никаких

незаконных объектов, никакого сепаратизма. Считаю, что эта демонстрация сильной политической воли, единства азербайджанского народа, а также готовности азербайджанского правительства к миру с Арменией является хорошим сигналом для тех, кто все еще думает о реванше, все еще жив реваншистскими идеями. Им следует отказаться от этого. Так же, как это произошло 20 сентября. Что тогда мы сказали сепаратистам, армянской армии в Карабахе? Мы сказали им сложить оружие, разо-

ружиться и уйти. И случилось то, что случилось. Так что мы свое слово держим», — отметил Президент Ильхама Алиева.

Начало новой эры в истории страны

Выполняя завещания общенационального лидера Гейдара Алиева, возникла новая реальность. Эту реальность создал новый Азербайджан, изгнавший врага — агрессора из оккупированных 20% земель, выполнили 4 резолюции Совета Безопасности ООН, которые в течение 27 лет для многих были просто клочком бумаги — не только для Армении, но и для других. Азербайджан знает, что международное право на нашей стороне резолюции Совета Безопасности ООН требуют вывода оккупационных сил из наших земель. Однако это не имело результата. Мы сами создали новую реальность в международно-правовой практике и регионе. Положен конец оккупации.

Неизменные ценности и уважение истории

Как говорил знаменитый политический деятель Азербайджана, Гейдар Алиев: «Нет более сложного пути, чем дорога к независимости». Выход из Советского Союза предоставил Азербайджану возможность восстановить утраченную независимость и выйти на путь развития и суверенности, крепкой позиции на политической карте мира.

30 августа 1991 г. на внеочередной сессии Верховной Рады Азербайджана была принята Декларация «О восстановлении государственной независимости Азербайджанской Республики», в которой было сказано: Верховный Совет Азербайджанской Республики, руководствуясь высшими государственными интересами народа Азербайджана и выражая его волю, отмечая, что с 1918 по 1 Азербайджанская Республика существовала как независимое, признанное со стороны международного сообщества государство, основываясь на Конституции Азербайджанской Республики, Конституционных законах о суверенитете Азербайджанской Республики и об основах экономической самостоятельности Азербайджанской Республики, осознавая свою ответственность за судьбу и обеспечение свободного развития народа Азербайджана, гарантируя и основные свободы всем гражданам

Азербайджанской Республики независимо от национальной принадлежности и вероисповедания, стремясь предотвратить угрозу суверенитета и территориальной целостности Азербайджанской Республики, руководствуясь священной обязанностью обеспечить безопасность и неприкосновенность государственных границ Азербайджанской Республики, осознавая необходимость консолидации всех патриотических сил республики, документы, не противоречащие интересам Азербайджанской Республики и ее народу, отношения со всеми республиками, входящими в Союз ССР, выражая готовность установить равноправные отношения с государствами — членами международного сообщества, надеясь на признание государственной независимости Азербайджанской Республики государствами — членами международного сообщества и Организацией Объединенных Наций в соответствии с принципами, закрепленными в уставе Организации Об национальных, международно-правовыми пактами и конвенциями, провозглашает восстановление государственной независимости Азербайджанской Республики.

Действительно, независимость Азербайджана, которая в свое время была сохранена справедливым лидером Гейдаром Алиевым, сегодня еще больше укрепляется под руководством Президента Ильхама Алиева. Все это снова дает основания говорить, что независимость Азербайджана — это событие, которое

произошло по исторической потребности, вечность и необратимость этой независимости связаны с именем общенационального лидера Гейдара Алиева. По результатам многогранной деятельности Азербайджана, страна стремительно лидирует и развивается и совместными усилиями правительства и народа, международных партнеров — достигнут значительный прогресс в политической, экономической, социальной и военной сферах. Азербайджан превратился в страну, способную влиять на ход стратегических, политических и экономических процессов в регионе. Независимое государство использует свою политическую и экономическую мощь, стратегическую позицию и богатые природные ресурсы в обеспечении внешних политических приоритетов. В соответствии с национальными интересами Азербайджан плодотворно сотрудничает с большинством членов международного сообщества. Благодаря стратегии успешного развития, реализуемой главой государства, экономика страны по темпам развития занимает одно из самых высоких мест в мире. И с политической, и экономической точки зрения Азербайджан является сегодня одной из высокоразвитых стран. По темпу экономического роста он достиг лидерской отметки не только в регионе, но и в мире. С каждым годом крепнут политические и экономические основы государства. Без роли Азербайджана не рассматривается не один широкомасштабный проект в регионе. Основы государственной независимости, заложенные в 1991 году, охраняются и развиваются. Большое внимание уделяется развитию экономики, всемерному укреплению государства, сохранению национальных культурных ценностей.

Азербайджан за цивилизационное разрешение конфликтов

Роковая судьба украинского и азербайджанского народов, завоевывать ценой горьких страданий свою независимость и суверенитет. Наверное, эти тяжелые испытания даны нашим народам, чтобы мы знали и осознавали цену независимости. Кровавая война 2014–2023 годов России против Украины по своей трагичности напоминает, что в свое время пережил азербайджанский народ. Преодолеть все это мы можем только объединившись.

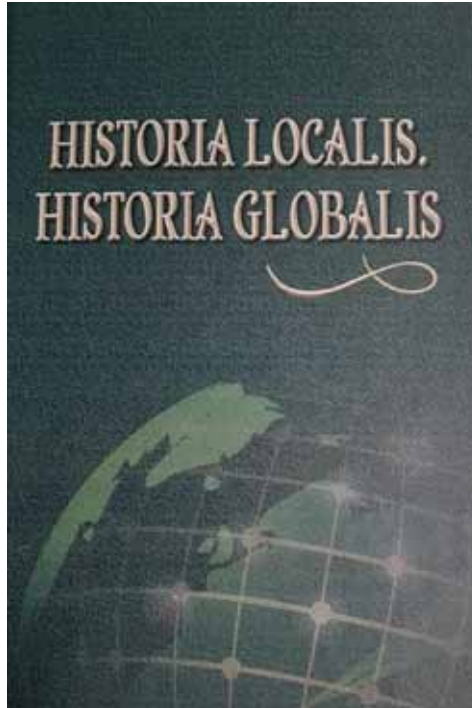
Как свидетельствует история, и в хорошие в трудные времена Азербайджан и Украина всегда вместе. Так, с первых дней полномасштабного российского вторжения в Украину Азербайджан оказывает поддержку Украине в гуманитарной и других сферах.

Армяно-азербайджанская, карабахская проблема стала рассматриваться исключительно сквозь призму установки, которая подчеркивала: «Территориальная целостность Азербайджана не является и никогда не будет темой переговоров. Азербайджан ни на шаг не отступит от этой позиции. Что касается территориальной целостности Азербайджана, то никаких компромиссов не будет». Эти слова Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева отражают линию наследственности государственного курса Гейдара Алиева.

Под руководством Президента Ильхама Алиева достигнут ряд блестящих успехов в реализации внешнеполитической концепции Азербайджанской Республики. Достоинно продолжен политический и экономический курс Гейдара Алиева. Налажено партнерство со многими странами мира, ведется активная работа в рамках международных организаций.

Азербайджан — стабильная, современная и демократическая страна. Развитие демократии и защита прав человека — один из главных приоритетов правительства. Полностью обеспечиваются все фундаментальные права, в том числе свобода выражения, свобода медиа, свобода вероисповедания и развитие гражданского общества. Каждый год позиции Азербайджана на политической карте мира крепнут. 2023 ознаменовался успешным завершением военной операции азербайджанской армии в Нагорном Карабахе, которая длилась 44 дня. Азербайджан вернул себе значительную часть территорий, оккупированных Арменией в ходе Первой Карабахской войны. Пусть следующие страницы истории будут мирными и счастливыми для независимых суверенных стран Азербайджана и Украины.

1.26. ІМІДЖ ДЕРЖАВИ ЯК ПРОДУКТ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ¹

В умовах перерозподілу сфер впливу, глобальних змін, що відбуваються в світі, одне із першочергових завдань для всіх держав — це формування найбільш притягального іміджу з метою співпраці у конкурентному середовищі з іншими топ-країнами. Для сучасної України таке ж завдання було і лишається актуальним. Іміджелогія як наука про теоретичні засади й практичні

¹ Аріф ГУЛІЄВ, Вероніка ЧЕКАЛЮК *Імідж держави як продукт міжнародної комунікації*. Затверджено до друку вченими радами ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» (протокол № 9 від 28 грудня 2023 р.) та Інституту історії України НАН України (протокол № 9 від 21 грудня 2023 р.) 2024. ISBN 978-617-14-0206-5. С. 201–210.

технології формування особистісної публічної привабливості виникла у середині ХХ століття у відповідь на потребу людей, які займаються менеджментом, державотворенням, управлінською діяльністю. «Інтеграційні тенденції у формуванні наукового знання про іміджетворення характеризують процес формування іміджелогії як науки»¹. Задля збільшення інтересу до предмета (об'єкта іміджу), завоювання суспільного визнання група людей чи один лідер (цілеспрямована особистість, наділена владою), повинні мати конкурентоспроможний, привабливий, слухний образ в контексті конкретних суспільних, ментальних, соціальних, історичних умовах. Як науково-практичний напрям іміджелогія в Україні почала формуватися у 1990-ті роки після проголошення незалежності. Засадами іміджелогії як наукового напрямку є дослідження взаємодії медіа з усіма сферами життя суспільства. Тобто іміджелогію слід розглядати у рамках соціально-комунікаційних процесів. Даний феномен як і методи формування іміджу засобами медіа потребують комплексного вивчення.

У перші десятиліття ХХІ століття іміджмейкерство в Україні перебуває на стадії розвитку і вдосконалення, проходить адаптування світових стандартів на українському ґрунті. Водночас це вдалий час для наукових розробок з метою подальшого розвитку цієї перспективної галузі.

У період з 2013 по 2023 рр. Українська держава існує в умовах помітної іміджевої турбулентності. Спричинена вона Революцією гідності та наступної російської агресії проти України, тимчасовою втратою територій, загрозами цілісності державних кордонів, кризою в гуманітарній сфері та низкою інших чинників, що перешкоджають формуванню класичного привабливого бренду країни. Нині Україна в епіцентрі новин і має підтримку світового цивілізованого суспільства у боротьбі за перемогу над загарбником. ЗМІ виконують роль посередників у суспільстві, створюючи репутацію, забарвлюючи (ілюструючи) реальність у призмі подачі матеріалу. Усі державні, військові, громадські

¹ Чекалюк В. «Формування іміджу держави у сучасних медіа: журналістика — професія майбутнього». URL:<https://nubip.edu.ua/en/node/58997>.

і бізнес-установи залучають медіа для поширення власної інформації, тиражування меседжів у суспільстві, формування громадської думки і, зокрема, власного іміджу. Тож проблеми, пов'язані з іміджем країни потребують всебічного ретельного вивчення науковцями, мас-медійними фахівцями, аналітиками, футурологами, політиками та іміджмейкерами-практиками.

Протягом останніх десятиріч, задіюючи для блага країни власний досвід поразок і перемог, Україна стає брендом, зарекомендовує себе як приваблива перспективна й конкурентна держава. Переломними подіями в історії України й світу райніх років стали епідемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії в Україну. У 2022–2023 рр. тема «України» незмінно очолює перші шпальти світових таблоїдів. На них вона постає як вільна європейська держава, з талановитими, освіченими і мужніми українцями, що потерпає від агресії з боку Росії. Україна отримує світову військову, гуманітарну й політичну підтримку у боротьбі з брутальним загарбником.

Актуальність теми дослідження — іміджу держави Україна як міжнародної комунікації, зумовлена важливими геополітичними змінами, її боротьбою за суверенітет на власній землі, за недоторканність і цілісність території, за свій вибір подальшого розвитку, за європейські демократичні цінності. Гостра конкуренція між країнами, навіть воєнне протистояння сприяють розвитку історії, вони покликані стверджувати відповідний імідж та репутацію тієї чи тієї держави. Ці твердження підтверджуються появою низки важливих теоретичних, наукових і прикладних досліджень в Україні, США, Європі та інших країнах. Дані розробки присвячені проблемам формування іміджу та взаємодії ЗМІ з політикою і політиками, використанням ними усього медійного простору. Авторами використано напрацювання вчених та практиків щодо формування та поширення відповідних технологій по привнесенню в масову свідомість позитивного забарвлення об'єктного образу (імідж суб'єкта).

Осмилення іміджології як феномена знаходимо у наукових доробках і напрацюваннях багатьох вітчизняних і закордонних науковців, політиків, іміджмейкерів-практиків та сучасних новаторів. Теоретико-методологічну базу дослідження склали фундаментальні історичні та сучасні аналітично-концептуальні

здобутки та розробки вітчизняних і зарубіжних дослідників, науковців-практиків, які фахово займаються питаннями творення іміджу, державотворення, посилення ефективності медіа, державного маркетингу, дипломатичних відносин тощо. Досліджуючи нашу тему, ми звертаємося до класичних і сучасних наукових розвідок, а саме — доробку Б. Гаврилишина, С. Анхольта, Т. Адамса, Д. Пфайфера, а також світових лідерів-новаторів, зокрема Лі Куан Ю, Мічіо Кайку, Йона Бергер, Ларрі Пейджа, Річард Бренсона, Джеффри Безоса, Пітера Діамандіса, Стівена Котлера, Кріса Андерсона, Френсіса Фукуями, політиків і дипломатів Г. Клінтон, В. Горбуліна, Г. Удовенко, та ін. Всі вони виходили із різних уявлень про сутність іміджу, масову комунікацію, процеси сприйняття інформації та закономірності формування громадської думки.

Питання формування іміджу держави актуальне й не вирішене, на цей час ще не існує єдиного алгоритму творення іміджу. Водночас постала потреба нових ефективних наукових методів і рішучих практичних кроків у цій справі. Тому затребувані також і комплексні дослідження стосовно впливу різних чинників на імідж тієї чи тієї держави в умовах трансформації інформаційного простору й радикальних змін геополітичної ситуації.

Українське суспільство у своєму розвитку, як часто стверджують, за образним висловлюванням, переросло своїх політиків. І сьогодні соціум прагне швидких і незворотних змін, реальних справ замість обіцянок у ЗМІ. Суспільство вимагає менше популістів і маніпуляторів — більше конкретики щодо першочергових затребуваних і досяжних цілей, рівня їх досягнення, відображеного у медіа й відчутного для кожного громадянина у реальному житті.

Аналізуючи генезис інформаційного простору України у період незалежності, спостерігаємо еволюцією медіа середовища, появу нових прийомів і методів комунікації. Це стосується також і міжнародних комунікацій. Нарівні з іншими гуманітарними та соціальними науками візуалізація набуває все більшої популярності серед практиків і сучасних дослідників цієї сфери. За змістом і можливою спрямованістю іміджелогія має науковий вимір та залежить відповідно від сфери застосування: дипломатія, державне будівництво, військова справа, наука, біз-

нес, економіка, зв'язки з громадськістю, політологія, медицина, культура, мистецтво, шоу-бізнес, соціальна сфера, психологія, журналістика.

Вирішення проблеми формування і утвердження позитивного іміджу держави є першочерговим завданням працівників медіапростору, політиків, державних службовців, науковців, дипломатів. Від створеного реального іміджу значною мірою залежить політичний та економічний поступ країни.

Автори розглядають світовий досвід формування національного іміджу та його впливу на громадськість через призму медіа. Застосовуючи ці підходи до сучасних реалій України, пропонуються авторські бачення щодо створення українського бренду. Наукові підходи поєднуються з результатами емпіричного дослідження, висновками, зробленими із власного досвіду дипломата-науковця та іміджмейкера-практика, персональних і колективних практичних експериментів здійснених протягом 2005–2023 рр.

Парадигма імідже творення полягає у виведенні прийнятно-го для застосування при формуванні іміджу України у світі дієвого алгоритму. Слід наголосити на актуальності зосередження уваги на усталених закономірностях та засадах взаємодії науки і практики, необхідності підсилення дієвості ЗМІ у фокусуванні уваги в ході формування державного іміджу на достовірності матеріалів та правдивих подач репортажів подій і відповідних висновків. Дослідження доводить значущість не лише інформації, але і її контексту, аналізу причино-наслідкових подій та практичного застосування апробованих висновків. Важливими постають наші підходи і бачення щодо розв'язання практичних завдань у контексті формування державного іміджу в нерозривній співпраці з класичними та соціальними медіа, професійній взаємодії державних органів й громадськості в конкретних умовах.

Політичні й економічні реалії сьогодення диктують нові засади виходу з кризи й творення державного іміджу незалежної держави. Інформаційний контент України стрімко трансформується, набуває більш притягального інформаційного забарвлення у світовому інформаційному просторі. Для продуктивності задіяних кроків, виникає потреба коригування діяльності ЗМІ як дієвого інструменту творення позитивного іміджу країни. Час

змін потребує співпраці усіх суспільних ланок і виходу на продуктивний рівень: професійної співпраці ЗМІ і державних органів, удосконалення внутрішньої редакційної політики відповідних видань та інформаційних ресурсів. У цьому зв'язку постає завдання запобігти конфлікту інтересів та суспільних очікувань, застосування прийомів і заходів, які б мінімізували можливі негативні коливання у лавах соціуму. Загальновідомо, що нині у XXI столітті розробляються і застосовуються різні технології та механізми для цілеспрямованого формування позитивного іміджу тієї чи тієї держави. Їх розробляють та подають іміджмейкери, політологи і політтехнологи, а також окремі авторитетні науковці та практики.

Нині всі актори визнають незаперечний і значний вплив ЗМІ на формування іміджу держави. Медіа, інформаційні платформи та громадські організації формують і програмують імідж держави. Яким буде імідж України у світі у ближній перспективі, значною мірою залежать, окрім всього іншого, від сучасної подачі матеріалів у ЗМІ, їх впливу на відповідну аудиторію. Вагомим резервом професійної інформаційної кампанії є притягальна подача ґрунтовно опрацьованого меседжу щодо виборювання незалежної й конкурентно-спроможної держави. Зазвичай його слід окреслювати певними маркерами: незалежність і суверенітет держави, послідовна дипломатична політика, незламність українців, військова міць країни та готовність і бажання лідерів налагоджувати дипломатичні відносини на всіх рівнях. Надто важливим є висвітлення у позитивному ключі майбутнього України, високий рівень туристичного інтересу до країни, її інвестиційну привабливість та економічне піднесення у післявоєнний період розвитку.

Великим зрушенням у формуванні сучасного іміджу України протягом перших десятиліть цього століття не лише у суспільстві, але й за кордоном прислужилися великі національні зрушення, що отримали визначення як майдани. Це відноситься як до Помаранчевого майдану рубежу 2004–2005 рр., так і до героїчних виступів народу України 2013–2014 рр. Однозначним є твердження, що саме завдяки Євромайдану відбулося відчутне перезавантаження всієї системи сприйняття країни, її соціуму за рубежом та, власне, позиціонування самих громадян і громадянського суспільства у нашій державі.

Рівень сприйняття України у світі диктується матеріалами, що висвітлює весь медійний простір. За нинішніх умов це як офіційні вітчизняні, так і широке коло зарубіжних ЗМІ, а також всі інші засоби інформації. Звичайно, що сприйняття країни зумовлене висвітленням способу життя та діяльності її громадян. Упродовж періоду з 2014 по 2023 рр. Україна досягла апогею популярності у світі. Постійна увага міжнародних медіа до подій на теренах України, відповідні репортажі виразно розкривали складнощі та виклики, з якими зіштовхнулася наша країна. Особливий період був позначений неспровокованим широко-масштабним вторгненням російських збройних сил на територію України.

Проте у контексті нашого підходу, зміцнення її сучасного іміджу потребує ґрунтовного аналізу та кропіткої фахової роботи. Ми вважаємо, що нинішній високий позитивний імідж держави і її народу на міжнародній арені став результатом героїчної боротьби проти російського брутального широкомасштабного вторгнення розпочатого 24 лютого 2022 р. Саме тоді, той трагічний світанок назавжди відділив для кожного українця минуле від майбутнього, право на яке відтоді кожного дня, кожної години та навіть кожної хвилини оплачується відчайдушною звитягою, стражданнями та кров'ю оборонців української землі, мирних мешканців багатьох міст і сіл нашої Вітчизни. Відтоді Україна, а разом з нею і весь цивілізований світ, для країн якого найважливішими в шкалі демократичних імперативів є цінність людського життя, суверенітет народу та непорушність безпечного простору, вимушені жити в нових геополітичних реаліях¹.

Вітчизняні та зарубіжні ЗМІ досить детально і аргументовано подають перебіг подій на фронтах російсько-української війни. З неприхованим піднесенням більшість медіа демократичних країн висвітлювали звитягу українських військових, успіхи контрнаступу та незламність захисників тих чи тих міст і відчайдушного опору загарбникам. Загалом на тлі позитивних

¹ Смолій В.А. *Передмова у монографії: Віднянський С., Мартинов А. «Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство». 2023. С. 4.*

репортажів та повідомлень з українських терен у деяких західних ЗМІ мають місце певні матеріали, в яких ставиться під сумнів допомога Заходу, Європейського Союзу Україні та подекуди з'являються проросійські тенденції. Тож нині ще бракує фахових досліджень, в яких було б висвітлено цю низку аспектів даної проблематики. До прикладу, це стосується поточної трансформації російської пропаганди щодо України у світі в умовах війни та в контексті сучасних міжнародних відносин. З огляду на гостро ту проблематику війни не лише вченим, а й медійникам необхідно посилити взаємодію з суспільством, вчасно вказувати на побутування тих чи тих наративів ворожої російської пропаганди. Адже вони здебільшого в замаскованій формі ретранслюються в українському і зарубіжному інформаційному просторі. Їх мета зрозуміла — це вносити хаос і зневіру в українському соціумі та ускладнювати надання нашій державі та ЗСУ підтримки і дієвої допомоги на двосторонньому й міжнародному рівнях.

Слід також взяти до уваги й наступне. В сучасних умовах низка недемократичних країн прагнуть шляхом обману і насильства кардинально змінити баланс сил на міжнародній арені, знищити суперників, захопити їхні ресурси тощо. Такі спроби на міждержавному, регіональному й глобальному рівнях генерують і підтримують Китай, Росія, Іран, Північна Корея, Сирія та інші. За визначенням західних інтелектуалів, дані країни складають так звану «Нову вісь Зла» або ж союз антидемократичних держав-агресорів. Серед дискусійних проблем на порядку денному у деяких державах постали питання передумов, мотивів і раціональних засад війни Росії проти України. Для України та провідних держав євроатлантичного ареалу надто важливо розкрити уразливість позиції та роль нейтральних країн: Індії, Австрії, Швейцарії і формально чи «умовно нейтральних» країн, насамперед КНР, а також так званих «суперечливих союзників» як Туреччина, Угорщина та інших. Також імперативним завданням не лише вітчизняних ЗМІ, але й зарубіжних постає пошук і показ шляхів підвищення дієздатності ООН та інших міжнародних інституцій. Адже однією з найважливіших цілей діяльності цих інституцій є саме підтримання миру й стабільності у світі.

Позитивний міжнародний імідж держави формується самим фактом динаміки її розвитку у конкретних умовах сьогодення. Проте, як свідчить практика, до цього має додаватися діяльність вітчизняних та зарубіжних засобів масової інформації. Власне, позитивний імідж держави має бути зафіксованим громадською думкою, сформованим соціальним поступом країни та під впливом ЗМІ. Його складовими мають бути довгострокова стратегія демократичного розвитку і окремих осіб, де кожен громадянин — складова успішної держави. Позитивний імідж держави трактуємо як стабільний, аргументований економічними показниками, за відсутності рецесії та корупції, зі збереженням ідентичності, культурних та історичних надбань і традицій.

Чимало знакових іміджевих позицій пов'язано із діяльністю тих чи тих держав-партнерів. У цьому зв'язку слід вказати на підтримку і партнерство Азербайджану та України, які з року в рік міцнішають. Взаємодія між офіційними Києвом та Баку пов'язана великими пластами історії та добрими взаєминами і діяльністю досвідчених дипломатів, мудрими і вагомими кроками лідерів двох держав.

Прикладом виважених партнерських відносин сучасної історичної доби є багаторічні українсько-азербайджанські взаємини. Вони ґрунтуються на засадах зміцнення державності наших країн. З боку Азербайджану, у цьому контексті, важливим є курс на посилення інституту президентства в країні, прагнення зберегти та розвинути національно-унікальні особливості та інституційні норми. А для обох держав спільними були і залишаються проблеми і виклики, що пов'язані із захистом власного суверенітету і територіальної цілісності.

Азербайджанська Республіка, взявши курс на незалежність, заявила про прагнення утвердити азербайджанський генотип нації. Загальновідомо, що початок сходження АР проходив у гранично важких історичних умовах. У зв'язку із зовнішніми і внутрішніми політичними конфліктами, що загострилися, виникла серйозна небезпека втрати так нелегко здобутої свободи та державного суверенітету. Саме цей період «став і неабияким випробуванням соціально-економічної стійкості, державотвор-

чих інтенцій і національної згуртованості Азербайджану»¹. За тих умов, з одного боку, вірмено-азербайджанський, карабаський конфлікт, що розпалився до небезпечної межі, а з іншого — політичний крах і повна неадекватність політики тогочасного керівництва країни. Слід однозначно наголосити, що з приходом до влади 15 червня 1993 р. Гейдара Алієва ця небезпека була значно мінімізована, а з часом проведення рішучих трансформаційних перетворень майже усунена. Повернувшись на настійну вимогу народу вдруге до керівництва Азербайджаном, Гейдар Алієв зробив в умовах, що тоді склалися, майже неможливе². Він досить швидко зміцнив національний суверенітет і незалежність азербайджанського народу. Хоча офіційний документ про незалежність було прийнято 18 жовтня 1991 р., насправді Азербайджан набув своєї реальної незалежності вже після повернення до влади загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва. Саме його багатий політичний досвід фахівця-менеджера, висока управлінська майстерність врятували державний суверенітет і незалежність Азербайджану. Гейдар Алієв виваженими кроками зумів швидко подолати у країні хаос та анархію, зняти економічну, політичну та психологічну напруженість суспільства. У 1995 р. було прийнято Конституцію незалежної держави та прискорено проведення ринкових реформ. Зокрема, головними напрямками цієї діяльності «стало створення економіки, заснованої на різних формах власності, перехід до ринкових відносин й інтеграція країни у світову економіку»³. Саме конституційні засади та невідкладні реформи створили в країні умови для втілення моделі сильної президентської держави, здатної вирішити внутрішні проблеми, зберегти та примножити прогресивні національно-інституційні структури.

¹ Кудряченко А.І., Солошенко В.В. *Пострадянський Азербайджан: підвалини політичного сходження*. Трибуна. №1. 2022. С. 28–29.

² Гулієв А. *Батько нації, або чому мудрий азербайджанський народ звернувся з проханням до Гейдара Алієва взяти на себе відповідальність за порятунок республіки*. Політика і культура. 2000. № 32 (67). С. 14–17.

³ Кудряченко А.І., Солошенко В.В. *Пострадянський Азербайджан... С. 30.*

Зазначимо, що у непростий для країни період, коли Азербайджан тільки здобув незалежність і, образно кажучи, лише ставав на самостійні ноги, загальнонаціональний лідер висловлював тверду впевненість щодо перспектив повернення окупованих земель. Цю ж політику неухильно проводить сьогодні гідний продовжувач політичного курсу Гейдара Алієва — Президент Азербайджану Ільхам Алієв. У зверненні до народу з нагоди 100-річних роковин державотворчих подій 1918 р. глава держави наголосив: «Перед урядом та громадянами Азербайджану, нашими співвітчизниками, які проживають за кордоном, сьогодні стоять два тісно пов'язані один з одним важливі завдання: досягнення звільнення наших територій від окупантів, повернення вимушених переселенців до рідних осель та доведення правди про геноцид азербайджанців до світової громадськості, викриття фальшивих тез підступної вірменської пропаганди. Для вирішення цих завдань нам необхідно використовувати проти вірменських окупантів політичні, правові, економічні, ідеологічні засоби, усі внутрішні та зовнішні можливості. Вірменія не в змозі конкурувати з нами з погляду економічного та військового потенціалу»¹.

Слід підкреслити, що для Баку важливою була установка розглядати вірмено-азербайджанську карабахську проблему виключно у контексті досягнення територіальної цілісності своєї країни. Про це свого часу досить влучно зазначав глава держави Ільхам Алієв: «Територіальна цілісність Азербайджану не є і ніколи не буде темою переговорів. Азербайджан ні на крок не відступить від цієї позиції. Щодо територіальних питань у Азербайджана жодних компромісів не буде». Ці слова Президента Азербайджанської Республіки відображали лінію спадкоємності державного курсу Гейдара Алієва².

¹ Гулієв А. *УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия. Сборник научных трудов.* Харьков: Факт, 2021. Т. 4. 564 с.

² Гулієв А. *Слова лидера: справедливость поддерживает национальную идею и дипломатию. Глобальное партнерство — как условие и гарантия устойчивого развития: междунар. науч.-практ. конф., 23–24 октября 2020 г.: материалы докл. Ташкент (Узбекистан), 2020.*

Виконуючи заповіді загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва щодо солідарності Азербайджанського Народу, його підтримки армії, усіх владних інститутів на чолі з Президентом та щодо неухильного дотримання Міжнародного права, була досягнута нова суспільна і міжнародна реальність. Дану реальність створив новий Азербайджан, який вигнав ворога — агресора з окупованих 20% своїх земель. Слід взяти до уваги, що протяжний період офіційний Баку сподівався саме на виконання 4 резолюцій Ради Безпеки ООН. Однак, як з'ясувалося протягом 27 років, для багатьох держав і їх лідерів резолюції були просто клаптиком паперу — не лише для Вірменії, а й для інших. Азербайджан знає, що міжнародне право на нашій стороні, що резолюції Ради Безпеки ООН вимагають виведення окупаційних сил із наших земель. Однак, як засвідчує практика Азербайджану, його досвід подолання проблем і досягнення територіальної цілісності — можливе, перш за все, завдяки зміцненню держави і творення нею нової реальності. Відтак саме Азербайджан створив нову реальність у міжнародно-правовій практиці та у своєму регіоні. Тим самим покладено край незаконній окупації.

Підвалини успішної молодой держави закладено Гейдаром Алієвим. Дійсно, незалежність Азербайджану, яку свого часу було збережено виваженою політикою Гейдара Алієва, сьогодні ще більше зміцнюється під керівництвом Президента Ільхама Алієва. Все це знову дає підстави говорити, що незалежність Азербайджану — це подія, яка стала доленосною та історичною. За результатами багатогранної діяльності Азербайджану, країна стрімко розвивається і досягає лідируючих позицій. Завдяки спільним зусиллям уряду та народу, підтримці міжнародних партнерів — досягнуто значного прогресу у політичній, економічній, соціальній та військовій сферах. Азербайджан перетворився на країну, здатну впливати на перебіг стратегічних, політичних та економічних процесів у регіоні.

Нині незалежна держава вміло використовує свою політичну та економічну міць, стратегічні позиції та багаті природні ресурси у забезпеченні зовнішніх політичних пріоритетів. Відповідно до національних інтересів, Азербайджан плідно співпра-

цює з більшістю членів міжнародної спільноти. Завдяки стратегії успішного розвитку, що реалізується главою держави, економіка країни за темпами розвитку займає одне з найвищих місць у світі. І з політичного, і з економічного погляду Азербайджан є сьогодні однією з високорозвинених країн. За темпами економічного зростання він досяг лідерської позначки у регіоні та світі¹. З кожним роком міцніють політичні та економічні основи держави. Без участі Азербайджану не розглядається жоден широкомасштабний проект у регіоні. Основи державної незалежності, закладені у 1991 р., міцно охороняються та розвиваються. Велика увага приділяється не лише розвитку економіки, услякому зміцненню держави, але і збереженню національних культурних цінностей².

Фатальна доля азербайджанського та українського народів, відвойовувати свою незалежність та суверенітет ціною гірких страждань. Напевно, ці тяжкі випробування дані нашим народам, щоб ми знали і усвідомлювали величезне значення та ціну незалежності. Кривава війна 2014–2023 рр. Росії проти України за своєю трагічністю нагадує ті неповір'яння та страждання, що свого часу пережив азербайджанський народ. Подолати все це ми можемо лише об'єднавшись. Як свідчить історія, і у добрі, й у важкі часи Азербайджан і Україна завжди разом. Так, з перших днів повномасштабного російського вторгнення в Україну, Азербайджан надає суттєву підтримку Україні. Вона включає продукти харчування, ліки, товари медичного призначення, обладнання, генератори та трансформатори. Азербайджан передав Україні станом на середину 2023 р. близько 1050 тонн гуманітарної допомоги на загальну суму понад 17,6 млн. доларів. А на кінець минулого року було передано ще обладнання для відновлення розподільчих мереж. Загальна сума енергетичної допомоги складає понад 7,6 млн доларів.

¹ Гулієв А. *Azərbaycan MEA fəlsəfə institutu. İdentiklik multikulturalizm dialoq fəlsəfəsi (Elmi məqalələr toplusu) I kitab. "Elm və təhsil"*. Bakı, 2018. С. 280–293.

² Гулієв А. *Наука и народная дипломатия. Монография. Харьков: Факт, 2019. 240 с.*

Зазначимо, що зруйнована під час військових дій в Ірпені середня школа імені академіка Зарифи Алієвої була повністю відремонтована представництвом компанії SOCAR в Україні. SOCAR також безоплатно передала понад 200 тис. літрів палива Державній службі з надзвичайних ситуацій України¹.

Азербайджан — стабільна, сучасна світська та демократична країна. Розвиток демократії та захист прав людини є одним із головних пріоритетів уряду. Цілком забезпечуються всі фундаментальні права, у тому числі свобода думки і висловлювання, свобода медіа, свобода віросповідання та розвиток громадянського суспільства².

Порівнюючи важкі випробовування, які випали на сучасну долю азербайджанського та українського народів, ми маємо чітко вказувати й на ті сторони взаємодії, допомоги, які спроможні слушно сприяти досягненню справедливої і високої мети — захисту суверенітету та відновлення територіальній цілісності наших держав. Стосовно заявленої теми статті, слід вказати на те, що величезна робота по зміцненню економічного та військового компонентів Азербайджану була успішно доповнена значним переформатуванням інформаційного простору та доповнена заходами щодо зміцнення позитивного іміджу держави на міжнародній арені.

Так, на початку 1990-х, коли вірменські агресори захопили п'яту частину азербайджанської території, в країні було біля 1,0 млн біженців. І держави євроатлантичного ареалу не засуджували вірменських агресорів. Таке становище було можливим тому, що саме Вірменія та її наративи домінували у інфор-

¹ *Азербайджан передав Україні гуманітарну допомогу більш як на \$17 мільйонів. УКРІНФОРМ. 23.01.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3657622-azerbajdzan-peredav-ukraini-gumanitarnudopomogu-bils-ak-na-17-miljoniv.html>; Азербайджан відправив Україні третю партію енергетичної допомоги. УКРІНФОРМ. 12.12.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3799178-azerbajdzan-vidpravivukraini-tretu-partiu-energeticnoi-dopomogi.html>*

² *Гулиев А. Солидарность азербайджанского народа, армии, президента и международного права. Нуқиқи мустві. 2021. №2 (6).*

маційному просторі світу. Вірмени позиціонували себе героями, які борються зі злочинними азербайджанцями-турками, яких не слід жаліти чи підтримувати. Захід закрив очі на ці події. Іншими словами, Баку програв не лише першу Карабаську війну, але й інформаційну.

На відміну від того перебігу подій, за сучасних умов Азербайджан виграв не лише у бойових операціях 2020 р. та у 2023 р., але й у війні на широкому інформаційному полі. А вірмени вважали, що вони такі великі та порядні, що всі країни будуть на їх боці, що азербайджанці варвари і терористи. Однак весь світ став на бік Азербайджану (за виключенням окремих країн). Нині подекуди чутні окремі голоси, в тому числі й на Заході проти Баку. Як правило, це неправдиві, спотворені твердження, вони ігнорують реальність. Й ці голоси тонуть в загальному позитивному відношенні країн світу до офіційного Баку.

Азербайджан вирішив карабаське питання, вірмени полишили чужі землі, пішли і жителі Карабаху, але їх ніхто не виганяв із рідних осель. Це визнали євродепутати та навіть Європарламент. Вірмени пішли не гонимо, а тому, що сумління їх було нечисте, минулі провини їх чи їх родичів далися взнаки. З'ясувалося, що Азербайджан переміг у ситуації, в якій було досить непросто досягти перемоги. Виявилось, що Баку повністю виграв інформаційний порядок денний, тим самим показавши свою правоту.

Відтак перед сучасною Україною (перед її партнерами і союзниками) імперативно стоїть подібне завдання. У війні проти російських загарбників Україні потрібна перемога не лише на фронті, не лише ЗСУ, але й у інформаційній війні. А її ведуть не лише очільники української держави, політики, дипломати, але й широкі кола журналістів, медійників, іміджмейкерів тощо.

У більшості випадків державою передбачається створення, затвердження і виконання офіційних програм «бренд країни». У даному контексті слід враховувати передову практику, яка може бути корисною для створення комунікаційного інструменту й практичного використання у сучасних українських

реаліях¹. Сучасні засоби будуть доцільними для підвищення ефективності роботи фахівців щодо формування державного іміджу, іміджу публічних осіб, усіх факторів, інформаційних згадок, котрі можуть асоціюватися з країною. Саме вони покликані впливати на сприйняття відповідного образу України широкою зарубіжною і вітчизняною громадськістю. За таких підходів більшість матеріалів повинні бути орієнтованим на створення сприятливого позитивного іміджу держави, яка бореться проти зла та країни агресора, що за дієвої підтримки демократій Заходу Україна неодмінно переможе. Мета відстояти суверенітет та територіальну цілісність нашої держави покликана надихати вітчизняне суспільство та спонукати партнерів і союзників до підтримки України та її Збройних сил. Адже наша держава бореться за демократичні цінності усіх держав євроатлантичного простору. У цьому полягає весь сенс формування і утвердження міжнародного іміджу держави Україна нині та в осяжній перспективі.

1.27. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: ДОСВІД АЗЕРБАЙДЖАНУ²

Азербайджанці піддавалися етнічним чисткам, окупації та знищенню територій упродовж цілих тридцяти років. Мільйони азербайджанців, у тому числі понад 200 тисяч людей із території сьогоднішньої Вірменії, були позбавлені своїх будинків. Наші села та міста були зруйновані. Протягом трьох десятиліть окупаційні сили не дозволяли нам повернутися, фактично бло-

¹ Чекалюк В. «Формування іміджу держави у сучасних медіа: журналістика — професія майбутнього». URL: <https://nubip.edu.ua/en/node/58997>

² Аріф Джаміль огли Гулієв. *Історичні передумово воєнних конфліктів: досвід Азербайджану.*/А.Гулієв// 25 квітня 2024 р. XV Міжнародна науково-практична конференція «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі». 25 квітня 2024 р. :тези доп. — К., 2024. — С.55–57. [http://fmv.nau.edu.ua/structure/departments_ua/k_mevb/conference/](http://fmv.nau.edu.ua/structure/departments/ua/k_mevb/conference/)

куючи всі зусилля міжнародної спільноти щодо пошуку шляхів для мирного врегулювання конфлікту. Переговори велися з 1992 до 2020 року. 28 років нескінченних і, як бачимо, марних переговорів, які призвели до нульового результату. А якщо ми подивимося на країни, які спонсорували ці переговори, то легко побачити, що рішення було б знайдено, якби вони цього захотіли. Тому що співоловами колишньої Мінської групи, яка мала мандат на припинення окупації, були три постійні члени Ради Безпеки ООН, три ядерні держави. Мінська група була ніби відгалуженням ОБСЄ. Але в той же час ми мали правову основу. Ми мали резолюції Ради Безпеки ООН. Чотири з них вимагали негайного, беззастережного та повного виведення вірменських військ із окупованих територій.

Виконуючи заповіді загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва у солідарності Азербайджанського Народу, Армія, Президента, Міжнародного права, виникла нова реальність. Цю реальність створив новий Азербайджан, який вигнав ворога — агресора з окупованих 20% земель, виконали 4 резолюції Ради Безпеки ООН, які протягом 27 років ці резолюції для багатьох були просто клаптиком паперу — не лише для Вірменії, а й для інших. Азербайджан знає, що міжнародне право на нашій стороні, що резолюції Ради Безпеки ООН вимагають виведення окупаційних сил із наших земель. Однак це не мало результату. Ми самі створили нову реальність у міжнародно-правовій практиці та у нашому регіоні. Покладено край окупації.

Як казав славетний політичний діяч Азербайджану, Гейдар Алієв: «Немає більш складного шляху, ніж дорога до незалежності». Вихід із Радянського Союзу надав Азербайджану можливість відновити втрачену незалежність й вийти на шлях розвитку й суверенності, міцної позиції на політичній карті світу. 30 серпня 1991 року на позачерговій сесії Верховної Ради Азербайджану було прийнято Декларацію «Про відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки», у якій було сказано: Верховна Рада Азербайджанської Республіки, керуючись вищими державними інтересами народу Азербайджану та висловлюючи його волю, зазначаючи, що з 1918 по 1 Азербайджанська Республіка існувала як незалежна, визнана з боку міжнародного співтовариства держава, ґрунтуючись

на Конституції Азербайджанської Республіки, Конституційних законах про суверенітет Азербайджанської Республіки та про основи економічної самостійності Азербайджанської Республіки, усвідомлюючи свою відповідальність за долю та забезпечення вільного розвитку народу Азербайджану, гарантуючи та основні свободи людини всім громадянам Азербайджанської Республіки незалежно від національної приналежності та віросповідання, прагнучи запобігти загрозі суверенітету і територіальній цілісності Азербайджанської Республіки, керуючись священним обов'язком забезпечити безпеку і недоторканність державних кордонів Азербайджанської Республіки, усвідомлюючи необхідність консолідації всіх патріотичних сил республіки, визнаючи міжнародні пакти, конвенції та інші документи, що не суперечать інтересам Азербайджанської Республіки та її народу. відносини з усіма республіками, що входять до Союзу РСР, висловлюючи готовність встановити рівноправні відносини з державами — членами міжнародного співтовариства, сподіваючись на визнання державної незалежності Азербайджанської Республіки державами — членами міжнародного співтовариства та Організацією Об'єднаних Націй відповідно до принципів, закріплених у статуті Організації Об'єднаних Націй, міжнародно-правовими пактами та конвенціями, проголошує відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки.

ГЛАВА 2. ОБ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОМ ЛИДЕРЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДА ГЕЙДАРЕ АЛИЕВЕ И ПРЕЗИДЕНТЕ ИЛЬХАМЕ АЛИЕВЕ (ПУБЛИКАЦИИ)

2.1. ГЕЙДАР АЛИЕВ ВСЕГДА БУДЕТ ЖИТЬ В СЕРДЦАХ ЛЮДЕЙ¹

14.12.2020 [11:52]

Семнадцать лет тому назад — 12 декабря 2003 года ушел из жизни общенациональный лидер азербайджанского народа Гейдар Алиев. Его жизненный путь — это путь развития Азербайджана. В истории есть такие личности, жизнь и деятельность которых определяет судьбу целого народа. Таким был Гейдар Алиев.

Жизнь, посвященная великому служению Родине

Гейдар Алиев был великим человеком, исторической личностью, такие люди появляются, возможно, раз в столетие и при-

---

¹ Ариф Гулиев. Гейдар Алиев всегда будет жить в сердцах людей
<https://versii.com/news/gejdar-aliev-vsegda-budet-zhit-v-serdczah-ljudej/>
<https://www.azpress.az/index.php?lang=ru&sectionid=news&id=102970;> https://azertag.az/ru/xeber/Geidar_Aliyev_vsegda_budet_zhit_v_serdczah_lyudei-1665513

ходят в самое тяжелое время, именно тогда, когда в них особенно нуждаются. Народ не забывает своих лидеров и героев, чья жизнь была посвящена великому служению родине, стране, народу. На протяжении жизни Гейдар Алиев осуществлял деятельность руководителя государства, с его именем было связано решение практически всех проблем, реализация судьбоносных для страны идей. Он стал для своей страны той светлой личностью, лидером, который указал правильный путь в сложный период, спас народ от ошибок и трагедий.

Гейдар Алиев при жизни был признан общенациональным лидером азербайджанского народа, и после своего физического ухода не утратил народной любви. Он стал для каждого азербайджанца идеалом не только, как талантливый руководитель страны, но и как глубоко гармоничная, цельная, всесторонне развитая личность. Покорение этим гением вершины общенационального лидерства стало возможным благодаря его способности играть решающую роль в самые тяжелые и сложные моменты в судьбе страны и народа, без промедления претворять в жизнь спасительную миссию, направляя государство и нацию по верному пути. Но помимо этого, Гейдар Алиев был от природы неутомимым человеком, его работа над собой продолжалась всю жизнь, данные от Бога таланты развивались в стремлении познавать новое, быть всегда впереди времени.

Находясь у власти, Гейдар Алиев сыграл судьбоносную роль в жизни своего народа. Это были самые яркие и содержательные страницы в летописи Азербайджана, который сегодня изменился до неузнаваемости. Города и села республики подверглись переустройству, материальное положение населения значительно улучшилось, во всех областях жизнедеятельности общества, в том числе в сфере образования, науки и культуры произошли преобразования. За короткий отрезок времени страна прошла путь развития, равный веку.

Гейдар Алиев оправдал высокое доверие и надежды народа

Можно много говорить об успехах, достигнутых Азербайджаном в годы руководства Гейдара Алиева, однако важен здесь

другой момент. Если мы посмотрим на сегодняшний Азербайджан, то со смелостью можем заявить, что Гейдар Алиев был человеком, который видел свою страну на 20-30 лет вперед.

Большое стратегическое значение имели, заложенные ним в то время проекты экономического и социального развития страны. Гейдар Алиев эффективно использовал принципы советского управления и старался обеспечить развитие Азербайджана, находившегося в составе союзной державы. Это заложило мощную основу его дальнейшего успешного развития, уже в качестве независимого государства. Великий лидер сыграл такую огромную роль в жизни своего народа и страны, которая не забудется веками.

В начале 90-х годов, после развала Советского Союза, Азербайджан находился на грани распада и гражданской войны. Агрессия Армении против азербайджанского народа приобрела широкий масштаб. Кризис в экономике, политике и других сферах стал серьезным испытанием. В такое трудное время из-за неопытности и отсутствия профессионализма находившегося тогда у власти руководства страна оказалась в неуправляемой ситуации. Этот период был для Азербайджана решающим: или он станет независимым государством, или же расколется и будет уничтожен в результате внутренних раздоров и подрывной деятельности сепаратистских сил. Перед Азербайджаном стоял выбор: «быть или не быть», но в этот критический момент азербайджанский народ, даже Президент А.Эльчибей продемонстрировал свою мудрость, призвав на помощь выдающегося политического деятеля той эпохи Гейдара Алиева. В июне 1993 года Гейдар Алиев был избран председателем парламента Азербайджана, а в то же время стал осуществлять полномочия Президента Азербайджанской Республики. В октябре того же года азербайджанский народ избрал его своим Президентом. И он обещал и подтвердил каждым своим шагом сказанные им 10 октября 1993 года на церемонии инаугурации слова: «Азербайджанский народ переживает самый сложный, трагический период своей истории. Я глубоко осознаю степень ответственности, которая возложена на меня в это сложное время, и хочу заверить, что всей своей деятельностью, всей своей жизнью постараюсь оправдать высокое доверие, надежды народа».

Азербайджанский путь развития

Титаническая деятельность Гейдара Алиева по наведению порядка в стране шла параллельно с развитием нефтяной стратегии. Неоценимы заслуги Гейдара Алиева в выработке стратегии стабильного экономического развития страны, социальной сплоченности, национального единства. Благодаря общенациональному лидеру у Азербайджана появился свой путь формирования государства, который вошел в мировую политическую науку как «азербайджанский путь» развития.

С именем Гейдара Алиева связано мощное экономическое и культурное развитие Азербайджана. В годы, когда Республика, обретя государственную независимость, переживала свои самые нелегкие времена, он сумел не только вывести страну из хаоса, но и сделать ее процветающим государством. Гейдар Алиев в очень короткие сроки вывел Азербайджан на путь развития и процветания. Под его руководством в 1994 году правительство страны заключило Контракт века с крупнейшими мировыми нефтегазовыми корпорациям на разработку нефтяных месторождений в Азербайджане. А участие в этом контракте самых передовых компаний ведущих государств мира повысило значимость и авторитет нашей страны в регионе. Это соглашение сыграло исключительную роль в привлечении инвестиций и развитии промышленности страны, а также оздоровлении ее экономики.

Дипломатия — не поле битвы

Нефтяные контракты и установление внутри страны стабильности и спокойствия, проведение экономических реформ и подъем культуры, наконец, в мае 1994 года прекращение огня с Арменией в зоне нагорно-карабахского конфликта и первые успехи азербайджанской дипломатии по урегулированию конфликта. Все это результат величия слова и дела Гейдара Алиева. Общенациональный лидер стремился к мирному и справедливому урегулированию армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта. «Дипломатия — не поле битвы, — говорил он, — здесь нужно проявлять не агрессивность, а доброжелательность и доверие к оппоненту, не отдаваться стихии страстей, а проявлять мудрость и терпение, не быть инструментом в руках

политиков, а проявлять волю и стойкость в проведении самостоятельного политического курса». Такие подходы азербайджанского лидера к проблеме и сегодня являются первоочередной задачей для азербайджанской дипломатии — выработать наиболее оптимальную модель развития процессов по урегулированию конфликта и, в конечном счете, приблизить перспективы мира во всех горячих точках Южного Кавказа.

Свою политическую и дипломатическую деятельность Гейдар Алиев посвятил тому, что изменил общепринятые суждения об Азербайджане. Следует отметить заслугу Гейдара Алиева в реализации проекта «Восток–Запад». В 1998 году по его инициативе состоялся международный форум «Восстановление Шелкового пути» с участием лидеров восьми стран и делегаций более тридцати государств. Этот сыграло важную роль в упрочении международного имиджа Азербайджана, в интенсификации его сотрудничества с западными и восточными странами.

Государство, имеющее сильную экономику, может все!

Благодаря дальновидности общенационального лидера, в Республике были заложены основы новых экономических отношений, создан частный сектор, привлечены большие иностранные инвестиции, для предпринимателей созданы широкие возможности, местным и иностранным предпринимателям предоставлены фабрики и заводы, оставшиеся с советского времени, для производства товаров, способных выйти на мировой рынок. Тем самым не только были созданы новые промышленные сферы, но и открыты новые рабочие места. «Государство, имеющее сильную экономику, может все», — таким принципом руководствовался Гейдар Алиев. Более трети века государственного строительства, экономического возрождения, политического сознания, политической жизни в современном Азербайджане тесно связаны с именем Гейдара Алиева.

Придя к власти, как Президент Республики, Гейдар Алиев не только добился внутривнутриполитической стабильности в Азербайджане, но и заложил основы экономической независимости страны. Была разработана антикризисная программа для восстановления производства, улучшения финансовой ситуации, привлечения инвестиций.

Нет более трудной дороги, чем дорога независимости. Гейдар Алиев построил независимый Азербайджан

Во всех сферах своей политической деятельности Гейдар Алиев опирался на принципы обеспечения защиты и укрепления государственной независимости Азербайджанской Республики. Он всегда титанически трудился над построением сильного, независимого, правового государства. «Нет более трудной дороги, чем дорога независимости», — понимал великий лидер и все же уверенно вел свой народ по этому пути, развивая социальную, экономическую, культурную и идеологическую сферы общества, одновременно решая внешнеполитические проблемы и проблемы национальной безопасности страны. В 1999 году Совет директоров Кембриджского международного биографического центра за проведение миролюбивой политики и большой вклад в развитие демократии присвоил Гейдару Алиеву звание «Выдающийся деятель XX века».

Есть известная притча, в которой говорится, что мужчина в своей жизни должен сделать три вещи: построить дом, посадить дерево, вырастить сына. Только тогда можно считать его жизнь состоявшейся. Гейдар Алиев построил страну — независимый Азербайджан, превратил ее в цветущий сад, воспитал достойного преемника, который продолжил путь страны к прогрессу и счастью, политического курса.

Благодаря Гейдару Алиеву, искренне любившего национальную культуру и высоко ценившего мировое культурное наследие, и его последователю Президенту Ильхаму Алиеву сегодня Баку стал действующей широкой площадкой межкультурного и междоцивилизационного диалога. Азербайджан всегда был страной, где уживались разные религии, культуры и цивилизации. Он был не только географическим, но и культурным мостом между Востоком и Западом. Одним из самых больших достояний и наследием великого общенационального лидера является и то, что сегодня в Азербайджане живут в условиях мира и спокойствия представители разных религий и культур. В кратчайшие сроки удалось показать себя как надежного международного партнера,

страну, проводящую независимую внешнюю политику, вносящую вклад в региональное развитие, безопасность, стабильность и мультикультурализм.

Азербайджан превратился в авторитетного члена международного сообщества, показал себя как надежный международный партнер, стал гарантом европейской энергетической безопасности и первым представителем от стран Южного Кавказа и Средней Азии — непостоянным членом Совета Безопасности ООН, инициатором межкультурного диалога разных культур. Он является членом ООН, ОБСЕ, Организации исламского сотрудничества, Совета Европы, Движения неприсоединения, ГУАМ и ряда других международных структур.

Опыт истории многих народов богат яркими примерами того, как в критический временной отрезок национальной истории именно благодаря личности меняется обстановка в стране, консолидируются общество и лучшие его представители для достижения жизненно важных целей. В новейшей истории азербайджанского народа такой личностью был общенациональный лидер Гейдар Алиев — человек, поистине ставший спасителем нации и государственности, личность, своим видением, опытом и делами поднявшаяся над всей системой ценностей и политических ориентиров, существовавших доселе.

В результате предпринятых Гейдаром Алиевым шагов на пути к построению независимого и стабильного государства была сформирована Национальная армия, способная стоять на страже национальных интересов Азербайджана, лидер сделал все возможное, чтобы сохранить независимость Азербайджана.

Это способствовало не только дальнейшему развитию Азербайджана в сфере экономики, но и позволило осуществлять успешные мероприятия для обеспечения его независимости. Настоящая независимость — это полное обладание своими богатствами. Таким образом, Азербайджан впервые выступил в качестве хозяина своих ресурсов. Азербайджан присоединился к крупным региональным проектам, к системе энергетической безопасности Европы и мира в целом. Все эти мероприятия, осуществленные Гейдаром Алиевым, подготовили благодатную почву для принятия в 1995 году новой Конституции Азербайджанской Республики. Оглядываясь в прошлое, мы можем с уверенностью сказать, что принятие первой национальной Конституции независимого азербайджанского государства является заслугой великого лидера Гейдара Алиева. Благодаря его дальновидной политике Азербайджан обрел свою независимость, которая создавалась на традициях государственности и на личном политическом опыте лидера. Созданная Гейдаром Алиевым новая Конституция стала Основным законом, обеспечивающим стабильное развитие Азербайджана на протяжении последующих лет.

Идея азербайджанства — есть залогом сохранения национальной самобытности народа

Разработанная общенациональным лидером идея азербайджанства — это новые парадигмы развития общественного сознания азербайджанского народа. Завещанная общенациональным лидером идея азербайджанства стала идеей всех этнических групп, проживающих в Азербайджане и считающих его своей общей Родиной.

После обретения Азербайджаном государственной независимости Гейдар Алиев основал для азербайджанцев, живущих

как в Азербайджане, так и во всем мире, идею азербайджанства. Идея азербайджанства выражается в сохранении национальной самобытности азербайджанского народа, в защите страны от попыток ослабить ее духовно и физически, в укреплении и развитии Азербайджана как унитарного, правового и демократического государства. Азербайджанская национальная идея, как сильное «оружие», прошла долгий путь деления приоритетов, в ходе которого на начальном этапе появилась религиозная составляющая, в дальнейшем постепенно трансформировавшаяся в культурно-историческую парадигму национального самопознания. Философская наука давно признала, что национальная идея играет важную роль в жизни общества, в политической практике, укрепит и уделит внимание азербайджанской диаспоре за пределами страны. Поэтому каждая нация должна обрести свою национальную идею, иначе ее существование никак не оправдано. В многонациональном государстве национальная идея, чтобы сохранить территориальную целостность, должна учесть интересы всего населения страны, независимо от языкового, этнического и конфессионального различия.

Гейдар Алиев считал, что ни одно средство не объединяет народы так, как язык, национально-духовные традиции и ценности. Он хотел, чтобы азербайджанцы, живущие в зарубежных странах, были солидарны, поддерживали друг друга, помогали друг другу, глубоко переживали друг за друга и чтобы вместе соблюдали свои национальные обычаи и традиции, отмечали национальные праздники. «Азербайджанство, — по мнению Гейдара Алиева, — означает сохранение своей национальной принадлежности, сохранение национально-духовных ценностей и вместе с тем обогащение их синтезом, интеграцией с общечеловеческими ценностями, а также обеспечение развития каждого человека».

Самое мощное алиевское оружие — умение разговаривать с народом

За долгие годы, отделяющие нас от эпохи Гейдара Алиева, было много сказано о его глубоком интеллекте, феноменальной

памяти, волевых качествах, но самым мощным алиевским оружием было умение разговаривать с народом так, что каждый гражданин воспринимал сказанное как обращение лично к нему. Тонкий психолог и дипломат, он умел улавливать мельчайшие нюансы настроения собеседника. В центре особого внимания Гейдара Алиева находился азербайджанский язык. Он был твердо убежден в том, что только «родным языком создается каждый народ». Гейдар Алиев добился предоставления азербайджанскому языку статуса государственного языка, что было законодательно закреплено в Конституции 1978 года. В то время такой шаг равнялся героизму. В 2007 году (посмертно) он был удостоен премии тюркского языка имени Ататюрка.

Им всегда руководила безмерная любовь к Родине, к своему народу, стремление видеть его счастливым, живущим в мире и согласии, а также человечность и справедливость. Нет такой сферы, которой бы не коснулись преобразования, начатые Гейдаром Алиевым. Всегда был уверен в том, что «в жизни каждый сам выбирает славу или бесслаvie, личное благополучие или общественный долг, корыстолюбие или совесть». Свой выбор он тоже сделал. Являясь безоговорочным лидером народа, он еще при жизни стал живой легендой, завоевав всеобщую любовь и признательность.

Гейдар Алиев и Украина

В свою бытность в высшем руководстве советского правительства Гейдар Алиев сделал очень многое и для Украины. Приведу несколько фактов. В конце 80-х годов в бывшем Советском Союзе возник очередной «великий проект» о соединении Дуная с Днестром. Но это было чревато крупной экологической катастрофой не только для Украины, но и всей Европы. Тогдашний премьер-министр Украины В. Фокин, не найдя поддержки в Москве, обратился за помощью прямо к Гейдару Алиеву, который сумел убедить авторов отказаться от этого проекта. Кроме того, экс-вице-премьер министра М.А.Орлик обратился за помощью прямо к Гейдару Алиеву в связи благоустройствами культурных заведений Украины, именно благодаря его заботе Киевская национальная филармония сегодня так отлично выглядит — он

вовремя изыскал необходимые средства на ее реставрацию. Завод «Оболонь» тоже был построен и сдан в эксплуатацию при его содействии. По его же инициативе была построена фабрика детского питания. Гейдар Алиев оказал свою помощь также в строительстве киевского метрополитена.

В Украине всегда с глубоким почтением относились к нему как к выдающемуся государственному деятелю. Его заслуги отмечены высшей наградой украинского государства — орденом Ярослава Мудрого. Гейдар Алиев удостоен звания почетного гражданина города Киева, почетного доктора Национальной Академии государственного управления при Президенте Украины. Его именем назван парк в Киеве возле посольства Азербайджанской Республики в Украине. Даже в Баку в Украинском кругу установлен памятник Гейдару Алиеву.

Во время открытия первого в мире памятника Гейдару Алиеву в Киеве 4 июня 2004 года Президент Украины Леонид Кучма сказал: «Наши азербайджанские гости, несомненно, знают, что Гейдар переводится с древнетюркского как всадник, скачущий впереди.

Это гордое имя полностью отвечает духу, энергичности и целеустремленности незабываемого Гейдара Алиевича Алиева. В его характере, его стиле работы органично сочетались основательность и прагматичность — с одной стороны, и нетерпимость ко всему отжившему и рутинному — с другой. Он был политиком-реалистом.

Жизнь Гейдара Алиевича стала символом беззаветного служения своему народу. Весь свой талант организатора и дар дипломата он направлял на то, чтобы независимый Азербайджан достиг новых, невиданных в своем развитии высот.

Благодаря его последовательной, взвешенной внешней и внутренней политике были остановлены боевые действия в Нагорном Карабахе, а к решению конфликта привлечено международное сообщество.

Убежден, что памятник ему в украинской столице станет ярким символом искренней дружбы наших стран, братских чувств украинцев к азербайджанскому народу».

Замечу не без гордости, что доводилось и мне много раз лично встречаться с этим великим человеком, и даже несколько раз выступать перед ним. Его, тогдашнего руководителя страны, отличали доступность и открытость для общения и в целом доброжелательное отношение к людям. Именно Гейдар Алиев утвердил мою кандидатуру и дал добро на учебу в Бакинской партшколе. После встречи с ним в Ялте, когда как активный член диаспоры, журналист «Халг газети» и слушатель Национальной Академии государственного управления при Президенте Украины подарил ему украинские журналы со своими статьями (Політика і культура. — 2000. — № 32(67). «Батько нації, або Чому мудрий азербайджанський народ звернувся з проханням до Гейдара Алієва взяти на себе відповідальність за порятунок республіки» и «Президент» (№ 6. 2001 г.). «Штрихи до портрета Гейдара Алієва» (на украинском языке), он рекомендовал мою кандидатуру на должность дипломата в тогдашнем Министерстве иностранных дел. Поэтому я считаю себя его учеником.

Особую роль в формировании отношений дружбы, взаимного уважения и поддержки между Украиной и Азербайджаном сыграло то, что Гейдар Алиевич лично уделял неустанное внимание развитию стратегического партнерства между нашими странами, всегда был верным другом Украины.

Огромная заслуга Гейдара Алиевича в том, что Украина и Азербайджанская Республика есть и всегда будут надежными партнерами и верными друзьями, подтвердили и последние события в Азербайджане.

Когда с востока закрыли нефтяную трубу для Украины, Азербайджан возвратил свой моральный долг, как по этому поводу писал экс-премьер министр Украины Анатолий Кинах, что «Азербайджан не оставил в беде и должным образом помог дружественному государству Украины». Подобных примеров можно привести массу...

Политик подчеркнул, что и нынешний глава Азербайджана Ильхам Алиев сделал все возможное для укрепления азербайджано-украинских отношений. «...Благодаря Гейдару Алиевичу и Ильхаму Гейдаровичу Азербайджану удалось избежать негативных процессов, которые происходили в регионе. Им удалось консолидировать народ для укрепления государства.

«Все мы помним, в каком сложном положении была республика в первые годы независимости, но теперь Азербайджан просто не узнать. Ваша страна прошла трудный путь своего развития, и сейчас самое главное — сохранить ту стабильность, которой добилась страна. На примере Украины и других стран можно видеть, как трудно после разного рода потрясений удержать стабильность. Считаю, что вам повезло с руководством».

Ведь очень сложно управлять страной, в которой идут боевые действия и ярко выражено гражданское противостояние.

В свое время в Азербайджане Гейдар Алиев, придя к власти, первым делом решил внутренние проблемы страны по обеспечению мира и безопасности ее граждан. В Украине накопилось много подобных проблем. Надеемся, в ближайшем будущем мы увидим стабильную и мирную, во всех отраслях активно развивающуюся страну — Украину. Хочется, чтобы в лице лидера народа восторжествовала украинская мудрость... Проверено опытом — нужно быть справедливым как в мыслях — так и быть справедливым в действиях, помогать на деле, поддерживать друг друга в трудную минуту», — сказал А.Кинах.

Память о Гейдаре Алиеве не гаснет в сердцах азербайджанцев, проживающих как в стране, так и за ее пределами. Имен-

но он сплотил азербайджанский народ, высоко поднял планку идеалов и нравственности, что в свою очередь сделало его образ народным идеалом на все времена. Гейдар Алиев всегда боролся за сохранение национальных нравственных и культурных ценностей, и вместе с тем делал все возможное для их обогащения через интеграцию с общечеловеческими ценностями.

В Украине, далеко от родного края, значение азербайджанской диаспоры очень велико. Поэтому хотел бы выразить свою глубокую признательность всем землякам — украинским азербайджанцам, которые с большой верой, надеждой и любовью представляют азербайджанский народ. Можно гордиться тем, что в начале XXI века, благодаря постоянному, личному вниманию общенационального лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева, у нас была очень толерантная диаспора...

В основе нашей тесной сплоченности вокруг национального единства и идеологии азербайджанства также стоят многочисленные факторы, о которых, об этом III и IV съезде азербайджанцев мира, говорил Президент Азербайджана Ильхам Алиев: «...и в каждом выступлении специально касаюсь вопроса о том, что должны оказывать помощь диаспорским организациям. Между диаспорскими организациями и посольствами должны быть прочные связи, и эти связи необходимо укреплять. Потому что, хочу повторить, мы служим одной цели, все мы хотим, чтобы Азербайджан стал еще сильнее. Все мы хотим, чтобы азербайджанцы за рубежом жили спокойно, занимали высокие позиции в странах пребывания и достойно представляли Азербайджан...».

Фонд Гейдара Алиева выполняет его заветы

Из идеи азербайджанства исходит и деятельность Фонда Гейдара Алиева, который с момента создания осуществляет огромную работу, направленную на пропаганду и развитие духовного достояния и национальной культуры народа. Многогранная деятельность президента Фонда Гейдара Алиева, посла доброй воли ЮНЕСКО и ИСЕСКО, Первого вице-президента Азербайджана Мехрибан ханым Алиевой направлена на распространение в обществе, утверждение в общественном сознании национально-духовных идеалов спасения человечества.

Проекты Фонда охватывают как заветы Гейдара Алиева такие направления: развитие науки, образования, культуры, здравоохранения, спорта, формирование молодого поколения, доведение до мировой общественности истины об Азербайджане. Необходимо отметить, что первой и основной причиной создания Фонда Гейдара Алиева было желание азербайджанского народа выразить любовь и глубокое почтение памяти своего великого сына и общенационального лидера Гейдара Алиева, который по крупицам собирал и сохранял культурное достояние своего народа. Искусство, литература, музыка, исторические и архитектурные памятники Азербайджана на протяжении веков были символами гуманизма, красоты и духовных ценностей, и они — вечны, как вечны в памяти людей имена тех, кто являлся носителем и хранителем этих ценностей. Для азербайджанцев таким человеком был Гейдар Алиев. Он сыграл огромнейшую роль в формировании идеологии азербайджанства и диаспорского движения, привил азербайджанскому народу гордость за свою нацию, культуру и искусство. «Народ, обладающий высокой культурой, всегда будет идти вперед, будет жить и развиваться», говорил Гейдар Алиев.

Международные культурные связи, взаимная культурная интеграция являются одними из основных приоритетов межгосударственной политики Азербайджана. Сегодня Азербайджан демонстрирует собственную модель развития, понимая демократию не как самоцель, а как процесс исторического развития, который каждый народ проходит в преломлении исторического опыта и традиций. Демократизация азербайджанского общества — это нескончаемый процесс, который реализуется при условии соблюдения национальных особенностей, независимого государственного строительства и сохранения национальной идентичности. Азербайджанская Республика, таким образом, становится приоритетным фактором информационного обмена и интеллектуального взаимодействия между странами.

Формирование внешнеполитического курса Азербайджана неразрывно связано с именем великого лидера Гейдара Алиева. Как видно, выбор курса государственности Гейдара Алиева име-

ет историческое значение. В нем обеспечена тонкая гармония внутренней и внешней политики. Принятие гибких решений в кризисных ситуациях составляет основную суть современного политического управления.

Ильхам Алиев — достойный преемник общенационального лидера

...Обычно, когда говоришь о великом человеке, берешь за основу все сделанное ним в течение жизни. Дела Гейдара Алиева выходят далеко за пределы его жизни, они продолжают и после смерти. В какое бы время и в какой бы должности не находился Гейдар Алиев, он использовал все возможности во имя процветания и в интересах своего народа. Поэтому его дела бессмертны, а его политика не закончилась вчера и не заканчивается сегодня. Нынешний президент Азербайджана Ильхам Алиев — достойный преемник общенационального лидера, который в силах продолжать его сбалансированную, выражающую интересы всех слоев общества политику, у которого есть испытанная команда и четкая стратегия. Сегодня азербайджанский народ гордится своими достижениями, с каждым днем все более наращивая их, вносит свой вклад в мировую экономику, культуру.

Много ли найдется в политике таких людей, кто бы смог не только так долго удержаться на вершине политического Олимпа, как Гейдар Алиев, но и оставить добрый след в сердцах миллионов людей? Рациональность и мудрость, дальновидность и профессионализм в государственном управлении, решимость и новаторство — несомненно, это те качества, которые помогли Гейдару Алиеву покорить политическую вершину. Однако чтобы покорить человеческие души необходимо гораздо больше. В чем же был его секрет? Наверное, в том, что Гейдар Алиев никогда не прикрывался пустыми лозунгами, не давал невыполнимых обещаний. Он был далек от популизма. Его политика была сложной, но при этом последовательной и четкой. Она создавала гармонию в сообществе, защищала права и свободы людей, интересы национально-государственной структуры, и наивысшие ценности человека. Среднестатистический азербайджанец видел в Гейдаре Алиеве справедливого, принципиального, неподкуп-

ного политика. Этими достоинствами Гейдара Алиева была завоевана душа народа.

Во чтобы то ни стало Азербайджан должен сохранить свою целостность

И только возвращение во власть Гейдара Алиева 15 июня 1993 года открыло новую страницу в армяно-азербайджанского нагорно-карабахском конфликте. С тех пор нагорно-карабахская проблема стала рассматриваться в реальном ее свете: Азербайджан должен сохранить свою целостность и ни на шаг не отступит от этой позиции. То есть в вопросе территориальной целостности Азербайджана не может и не должно быть никаких других решений.

...«Геноцид, неоднократно осуществленный против азербайджанского народа и не получивший в течение длительного времени должной политико-правовой оценки, является одной из таких нераскрытых страниц истории», было отмечено в Указе Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева еще 26 марта 1998 года.

...В этом смысле упомянутый Указ Гейдара Алиева от 26 марта 1998 года и Распоряжение Ильхама Алиева важны не только с точки зрения восстановления исторической справедливости. Эти документы раскрывают правду о событиях, произошедших много лет назад, возрождают память народа. Это возвращение нашего народа к своим корням, морально-духовным ценностям. И сейчас Азербайджан усиленно проводит работу по восстановлению справедливости, более полно и последовательно.

Общенациональный лидер высказал твердую уверенность в возвращении оккупированных земель в непростой для нашей страны период, когда Азербайджан только обрел независимость и встал на ноги. В то время у нас не было полноценной армии, необходимого оснащения, чтобы силой вернуть захваченные земли. Время, о котором говорил Гейдар Алиев, настало спустя почти 20 лет. Сын общенационального лидера — Ильхам Алиев за 17 лет своего президентства создал могучий Азербайджан, сформировал сильную армию, ныне считающуюся одной из пятидесяти самых мощных армий мира. В арсенале нашей армии

самое передовое оружие, которому могут позавидовать многие. Именно такая армия, четко выполнив приказ Верховного главнокомандующего, изгнала оккупантов с наших земель как собак. Азербайджанский солдат ценой своей жизни положил конец 30-летней оккупации.

Если взглянуть на многочисленные конфликты и войны в мире, можно увидеть, что последнюю точку всегда ставит сильная сторона. Самым свежим примером этому является 44-дневная Отечественная война азербайджанского народа за Карабах. За минувшие 17 лет мы накопили силы, сокрушили врага стальным кулаком. Конец тридцатилетней оккупации, несправедливости был положен за 44 дня. Нашу силу увидел не только враг. Ее увидел весь мир. Безусловно, победитель — Азербайджан будет усиливаться с каждым днем, с каждым годом. Мудрый Президент, победоносный Верховный главнокомандующий Ильхам Алиев уверенно повел народ от победы к победе.

Выводы: реальность в международно-правовой практике

В единении народа, армии и Президента, в международном праве возникла новая реальность. Эту реальность создал новый Азербайджан, который изгнал врага — агрессора с наших оккупированных земель, выполнил 4 резолюции Совета Безопасности ООН, которые на протяжении 27 лет оставались просто клочком бумаги — не только для Армении, но и для других. Азербайджан говорил, что международное право на нашей стороне, что резолюции Совета Безопасности ООН требуют вывода оккупационных сил с наших земель. Однако это не имело результата. Мы сами создали новую реальность в международно-правовой практике и в нашем регионе. Положен конец оккупации.

Ильхам Алиев говорил: «Надеюсь, что мы создали в регионе новый формат безопасности и сотрудничества для настоящего и будущего. Жизнь покажет, в чем будет заключаться данный формат. Во всяком случае, мы сделали все необходимое для создания этого нового формата сотрудничества, изгнали врага с наших земель, и если сегодня вопросы, указанные в Заявлении, подписанном 10 ноября, найдут решение, то в нашем регионе будут созданы новые рамки сотрудничества.

Поэтому наша победа — это историческая Победа. Мы освободили все районы от врага на поле боя, вынудив врага, и, таким образом, урегулировали нагорно-карабахский конфликт. Теперь нагорно-карабахского конфликта больше нет. Если кто-то считает, что этот конфликт еще продолжается, то он ошибается. Люди, живущие сегодня в Нагорном Карабахе, — граждане Азербайджана. Еще раз хочу сказать, они увидят, что их жизнь в рамках единого азербайджанского государства будет хорошей».

Жизненный путь Гейдара Алиева — пример для каждого азербайджанца

...Заслуги Гейдара Алиева перед Азербайджаном и азербайджанским народом настолько велики, что, сколько бы поколений ни сменилось, благодарные потомки всегда будут говорить о нем как об отце нации, общенациональном лидере, выдающейся личности, великом азербайджанце. Его имя — бессмертно, оно уже стало историей, частью азербайджанского народа. О нем всегда будут вспоминать, снимать фильмы, писать книги, его именем будут называть улицы, школы, площади...

Он всегда будет жить в сердцах людей и в сердцах будущих поколений. Жизнь Гейдара Алиева — это часть жизни, прожитая Азербайджаном, его история. Поэтому необходимо изучать жизненный путь этого замечательного человека, который является примером для каждого азербайджанца. 17 лет назад Гейдар Алиев ушел из жизни на вершине своей политической славы, великим руководителем и мудрым человеком. Однако он навсегда остался с нами в своих идеях и планах на будущее. Мы же с полным основанием гордимся общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, поставившим во главе своего курса, прежде всего, цель национального достоинства и самоуважения народа, которые возможны только при полном сплочении нации, ее ответственности и высоком моральном настроении.

...Его миссия была великой спасительной миссией. Его великие дела, созданное им государство, светлые идеи будут жить вечно...

2.2. ЖИТЬ ТАК, КАК ЖИЛ ГЕЙДАР АЛИЕВ, ЛЮБИТЬ РОДИНУ ТАК, КАК ЭТО ДЕЛАЛ ВЕЛИКИЙ ЛИДЕР¹

Для государственных деятелей и политиков слова, зажигательные и мудрые, абсолютно бесполезны, если за ними не следует действие. С именем Гейдара Алиева связано множество положительных событий в жизни азербайджанского народа².

¹ Ариф Гулиев. *Жить так, как жил Гейдар Алиев, любить Родину так, как это делал великий лидер. Нüqiqi Müstəvi (Юридичний плоскість) Elmi-nəzəri təcrübə jurnal №1, 2023. S. 35-44. <https://www.br.az/politics/20220507124406723.html>*

² Алиев Г.А. *Ко всем Азербайджанцам мира.* — Б.: Изд-во «Азербайджан», 1998.

Трудно даже представить, как бы сложилась судьба молодого государства, если бы его не возглавил этот великий, мудрый и мужественный человек.

Богатая биография общенационального лидера Гейдара Алиева насыщена яркими и значимыми событиями, которые касались и его личной жизни, и вместе с тем судьбы всего азербайджанского народа. Он занимал высокие государственные посты, был первым лицом в республике, а затем — в независимом Азербайджанском государстве.

Он никогда не стоял над людьми, а находился рядом с ними, среди них. Гейдар Алиев всегда был чутким и отзывчивым человеком, внимательным к нуждам простого народа. Именно этим он и снискал огромную всенародную любовь. Сам же Гейдар Алиев всегда верил в творческую, созидательную силу народа.

Его мудрая жизненная философия постоянно подтверждалась его великими делами. Проявляя заботу о будущем Азербайджана, Гейдар Алиев заложил фундамент такой бесценной традиции в области образования, как направление азербайджанских молодых людей на учебу в престижных высших учебных заведениях мира. «Будущий прогресс нашего общества, — говорил Гейдар Алиев, — во многом будет зависеть от того, чему и как мы учим молодежь сегодня»¹.

Традиции и наследие

В центре особого внимания общенационального лидера находился азербайджанский язык. Он был твердо убежден в том, что только «родным языком создается каждый народ»².

Гейдар Алиев добился предоставления азербайджанскому языку статуса государственного языка, что было законодательно закреплено в Конституции 1978 года. В то время такой шаг приравнялся к героизму.

Оценивая политическую деятельность Гейдара Алиева в этот период, следует отметить, что ему в довольно короткие сроки

¹ Əliyev Heydar. *Dunya Azərbaycanlılarının I Qurultaymda nitqi*. — B., 2001. — S. 11–18.

² Алиев Г. А. *Азербайджан — родина всех азербайджанцев*. — Б.: Изд-во «Азербайджан». — 2000 г.

удалось превратить отсталую аграрную Азербайджанскую Республику, производящую лишь сырье, в развитую промышленную страну, занявшую лидирующие позиции по производству нефти и хлопка. В те годы под руководством Гейдара Алиева удалось создать сильную экономическую базу, заложить основы будущей независимости Азербайджана. В итоге за короткий исторический срок в республике произошли существенные изменения в лучшую сторону: построены новые заводы, фабрики, электростанции, нефтепромыслы, оросительные и транспортные системы, архитектурные комплексы, институты, издательства, возведены памятники выдающимся людям, созданы дома-музеи видных исторических личностей¹.

Гейдар Алиев благодаря своему бесстрашию, решительной и твердой воле создал в Азербайджане такую обстановку, которая предоставляла творческим лицам возможность свободно мыслить, полностью реализовывать задуманное. Он всегда был уверен в том, что только «народ, обладающий высокой культурой, всегда будет идти вперед, будет жить и развиваться»².

Испытания судьбы

Последующие годы стали для Гейдара Алиева испытанием на прочность и преданность своему народу. В октябре 1987 года он был смещен с занимаемой должности. Осуществляемый под руководством Михаила Горбачева план по устранению Алиева сопровождался гонениями и клеветой. Как вспоминал впоследствии сам Гейдар Алиев, самым ужасным для него в этот период было то, что «Комитет государственной безопасности, где он проработал тридцать лет, стал относиться к нему как к врагу советского строя»³.

¹ Мамедов Н. И. *Внешняя политика Азербайджана опирается на мудрость, дальновидность, энергичную деятельность народного лидера, президента страны Гейдара Алиева* / Н. И. Мамедов. — Х.: Форт, 2003. — С. 8.

² Зенкович Н. *Гейдар Алиев*. — М.: Яуза, Эксмо, 2007. — 608 с.

³ Гулиев А. Д. *Батько нації, або чому мудрий азербайджанський народ звернувся з проханням до Гейдара Алієва взяти на себе відповідальність за порятунок республіки* / Політика і культура. 2000. — № 32(67). — С. 14–17.

Однако все эти гонения не смогли заставить стойкого и мужественного политического лидера пасть духом и отказаться от своих политических и моральных убеждений. Сохранение территориальной целостности Азербайджана превратилось для него в первоочередную жизненно важную задачу. Из опыта тех сложных лет он вынес как моральный принцип то, что «можно находиться в оппозиции к власти, но нельзя быть в оппозиции к Родине, народу, нравственности и высоким идеалам»¹.

После известных кровавых январских событий в Баку находившийся тогда в опале Гейдар Алиев, подвергая свою жизнь опасности, выступил в Постоянном представительстве Азербайджана в Москве перед журналистами и общественностью с резким заявлением, осуждая и требуя наказать тех, кто учинил страшное преступление против азербайджанского народа. Тем самым он проявил мужество, стойкость, преданность родному народу. Он был одним из первых, кто с высокой трибуны бесстрашно бросил справедливые обвинения в адрес руководителей бывшего советского государства, выступил на защиту территориальной целостности своей Родины².

Однако ситуация уже изменилась, азербайджанский народ верил в своего великого сына и настойчиво требовал его возвращения на родину. И это возвращение усилило веру народа в своего великого лидера.

К началу 1993 года политическая ситуация в Азербайджане крайне обострилась, часть территории республики была оккупирована армянскими вооруженными формированиями, сотни тысяч азербайджанцев превратились в беженцев и вынужденных переселенцев, страна находилась на грани гражданской войны, ее государственности угрожала опасность. В те страшные и тяжелые дни азербайджанцы начали терять веру в будущее. Они нуждались в сильном лидере, способном стабилизировать обстановку и защитить свой народ от нависшей беды. Таким лидером и стал Гейдар Алиев. В нем азербайджанский народ увидел свой

¹ *Дипломатия мира.* — Б.: Изд-во «Азербайджан», 1997. — 392 с.

² *Андрянов В.И., Мираламов Г.Ф. Гейдар Алиев.* — М.: Молодая гвардия, 2005. — 394 с.

путь к спасению и настойчиво потребовал смены существующей власти, желая доверить свою судьбу великому лидеру.

Видя страдания своего народа, Гейдар Алиев вновь вернулся к руководству страной. В октябре 1993 года азербайджанский народ избрал его Президентом Азербайджанской Республики.

Общенациональный лидер Гейдар Алиев в очень короткие сроки вывел Азербайджан на путь развития и процветания. Подтвердив каждым своим шагом сказанные им 10 октября 1993 года на церемонии инаугурации слова: «Азербайджанский народ переживает самый сложный, трагический период своей истории. Я глубоко осознаю степень ответственности, которая возложена на меня в это сложное время, и хочу заверить, что всей своей деятельностью, всей своей жизнью постараюсь оправдать высокое доверие, надежды народа»¹.

Нефтяные контракты и установление внутри страны стабильности и спокойствия, проведение экономических реформ и подъем культуры, наконец, прекращение огня в войне с Арменией и первые успехи азербайджанской дипломатии по урегулированию конфликта. Все это результат величия слова и дела Гейдара Алиева.

Корифей дипломатии

С возвращением к власти в 1993 году Гейдара Алиева произошел решительный поворот во всех сферах жизни Азербайджана. В республике установилось общественно-политическое спокойствие, исчезла угроза распада и государственного переворота, и, самое главное, Гейдар Алиев добился национального согласия, он сумел сплотить свой родной народ, вселить в него чувство веры в завтрашний день.

В результате предпринятых великим лидером шагов на пути к построению независимого и стабильного государства была сформирована Национальная армия, способная стоять на страже интересов Азербайджана. Именно в то время Гейдар Алиев за-

---

¹ Кудряченко А. И., Гулиев А. Д. *Совершенство Конституция: Президент ответит за все / Київський телеграфъ*. — К.: — 2009. — №7(457). С. 10–11.

ложил прочную основу монолитных диаспорских организаций, действующих в разных странах.

Гейдар Алиев сделал все, чтобы сохранить независимость Азербайджана, а в мае 1994 года он добился прекращения огня и установления временно перемирия на линии соприкосновения. «Дипломатия — не поле битвы, — говорил общенациональный лидер азербайджанского народа, — здесь нужно проявлять не агрессивность, а доброжелательность и доверие к оппоненту, не отдаваться стихии страстей, а проявлять мудрость и терпение, не быть инструментом в руках политиков, а проявлять волю и стойкость в проведении самостоятельного политического курса»¹.

Такой подход к проблеме азербайджанского лидера позволил выработать наиболее оптимальную модель развития процессов по урегулированию конфликта и, в конечном счете, приблизить перспективы мира во всех горячих точках Южного Кавказа.

Почетный гражданин города Киев

Во время пребывания Гейдара Алиева в высшем руководстве советского правительства он сделал очень многое и для Украины. В конце 80-х годов появился проект о соединении Дуная с Днепром, что могло привести к крупной экологической катастрофе. Гейдар Алиев сумел убедить авторов проекта отказаться от этой затеи. Кроме того, при его содействии был построен и сдан в эксплуатацию завод «Оболонь», фабрика детского питания, благоустроены культурные объекты Украины, а также оказана помощь в строительстве киевского метрополитена².

Гейдар Алиев удостоен званий «Почетный гражданин города Киев», «Почетный доктор Национальной академии государственного управления при Президенте Украины». Его именем

¹ Алиев Г. А. *Азербайджан — родина всех азербайджанцев*. — Б.: Изд-во «Азербайджан». — 2000 г.; Гулиев А. Д., Ивашов М. Ф. *Роль дипломатии в условиях глобализации / Науковий вісник дипломатичної академії України*. — 2012. — Вип. 18. — С. 90–97.

² Гулиев А. Д. *Народная дипломатия как действенный инструмент демократического развития общества / Держава і право: зб.наук. пр.* — К.: *Ін-т держави і право ім. В.М. Корецького НАН України*. 2013. — № 61. С. 3–10.

названы новый парк в городе Киев возле посольства Азербайджанской Республики в Украине, а также Межрегиональная академия управления персоналом. Первый в мире памятник Гейдару Алиеву установлен также в городе Киев.

О жизни и деятельности Гейдара Алиева можно рассказывать долго. Он не был просто героем своего времени, он стал человеком-эпохой¹. Изучение его жизненного пути, исполненного уроками исторического характера и имеющими большое воспитательное значение, наряду с оценкой нашего прошлого, определяет и наш путь в будущее, а именно: жить так, как жил Гейдар Алиев, любить Родину так, как это делал великий лидер.

Такие ЛЮДИ рождаются раз в тысячу лет

Блестящий ораторский талант Гейдара Алиева сочетался с умением четко и твердо, шаг за шагом, следовать к намеченной цели. Руководитель планетарного масштаба с высочайшим интеллектуальным потенциалом, лидер с прекрасными человеческими качествами. Его принципиальность и самоотверженность, доброта и благородство проявлялись во всех жизненных ситуациях. Он был уверен в том, что «в жизни каждый сам выбирает славу или бесславие, личное благополучие или общественный долг,

¹ Гулиев А. Д. Человек эпохи. *Киевский телеграф*. 14 июня 2013 г. Эл. вер: <http://telegrafua.com/world/14102/>; <http://www.azertag.com/ru/node/1105810>

корыстолюбие или совестливость»¹. Все мы помним содержательные, умные, отличающиеся железной логикой и решительностью публичные выступления нашего выдающегося лидера.

Есть известная притча, в которой говорится, что мужчина в своей жизни должен сделать три вещи: построить дом, посадить дерево, вырастить сына. Только тогда можно считать его жизнь состоявшейся. Гейдар Алиев построил страну — независимый Азербайджан, превратил его в цветущий сад, воспитал достойного преемника, который достойно и на высоком уровне продолжает путь страны к прогрессу и счастью. Гейдар Алиев оставил огромное политическое наследие и подготовил достойных продолжателей своего политического курса.

Выполняя заветы великого отца, Президент Азербайджана Ильхам Алиев сам создал новую реальность в международно-правовой практике безопасности и сотрудничества в регионе. Триумфальная Победа Азербайджана в Отечественной войне под руководством Верховного Главнокомандующего, Президента Ильхама Алиева вписала одну из самых ярких страниц в героическую летопись родного Азербайджана.

Путь к успеху

Замечу не без гордости, мне доводилось много раз встречаться с этим великим человеком и даже трижды выступать в его присутствии. Его, тогдашнего руководителя страны, отличали доступность, открытость для общения и в целом доброжелательное отношение к людям. Именно Гейдар Алиев утвердил мою кандидатуру и дал добро на учебу в Бакинской партшколе. После нашей встречи в Ялте он выдвинул мою кандидатуру на должность дипломата тогдашнего Министерства иностранных дел. Я — ученик великого лидера.

Талант и воля — ключевые качества личности Гейдара Алиева. Высочайшая организованность и требовательность — прежде всего к себе. Умение слушать и слышать одного человека и понимать устремления всех, кого объединяет емкое понятие — «народ», «нация». В нем сочетались пророческая дальновид-

¹ *Сейд-заде Дилара. Гейдар Алиев: штрихи до политического портрета. — К: 1996.*

ность большого политика и отвага искусного полководца. Глубокая образованность и дарованное природой тонкое эстетическое чувство¹.

Он сумел определить конкретные направления стратегического развития, четко указать перспективы дальнейшего развития Азербайджанской Республики и заложил фундамент будущих достижений страны. Одной из самых больших заслуг общенационального лидера является разработка новой нефтяной стратегии. Огромную роль в экономическом развитии Азербайджана сыграли подписание в сентябре 1994 года «Контракта века» — первого нефтяного договора и продление срока с крупнейшими нефтяными компаниями мира, что стало закономерным этапом развития Азербайджана². А легендарный нефтепровод Баку-Тбилиси-Джейхан, железнодорожный путь Баку-Тбилиси-Карс ведущие мировые политологи и экономисты впоследствии назовут гарантией независимости Азербайджана.

В это же время широкий размах в стране приобрело создание независимых государственных институтов. Полным ходом шел процесс государственного строительства, в основе которого была принята независимым Азербайджаном первая Конституция. Дальнейшее укрепление государственности и установление демократических принципов, успешное построение правового, демократического государства неразрывно связано с именем Гейдара Алиева, который вел азербайджанский народ по этому пути, будучи твердо убежденным в том, что «демократия — это изменение в сознание людей. Это изменение происходит не революционным, а эволюционным путем, постепенно...»³.

¹ Алиева Мехрибан. *Уроки жизни / Azerbaijan IRS. — 2003. — 52 с.; Гулиев А. Азербайджанская модель демократии является синтезом глобальной интеграции и национально-культурной самобытности. / Международное право и проблемы интеграции. — 2009. — J №3 (19). С. 239–245.*

² Анвер Сеидов. *Гейдар Алиев и Конституция Азербайджанской Республики. Учебное пособие. — Б. — 2013. — С. 177.*

³ Гулиев А. Д. *Азербайджанство, Фонд Гейдара Алиева и ЮНЕСКО: в межкультурном диалоге народов и цивилизаций / Международное право и проблемы интеграции. — 2014. — № 2(38). — С. 58–67.*

Общенациональный лидер заложил основу новой идеологии, которая выводит на первое место такие общечеловеческие ценности, как независимость, государственность, справедливость, демократия, национальный прогресс и светскость. Проводимая Гейдаром Алиевым внутренняя политика была направлена на обеспечение каждого гражданина Азербайджана правом на свободную жизнь и создание возможностей для улучшения собственного благосостояния.

Вопросам внешней политики Гейдар Алиев придавал особое значение: «Ни одна страна, даже самая большая, не сможет развивать свою экономику на должном уровне изолированно, оставаясь только в собственных рамках»¹. Благодаря мудрой дипломатии общенационального лидера усилилось влияние Азербайджана на международной арене, наша страна заняла достойные позиции в мире, успешно развивая отношения со многими ведущими государствами.

Следует особо отметить заслугу Гейдара Алиева в реализации важного проекта «Восток-Запад». В 1998 году по его инициативе состоялся международный форум «Восстановление Шелкового пути» с участием лидеров восьми стран и делегаций более тридцати государств. Это сыграло важную роль в упрочении международного имиджа Азербайджана, в интенсификации его сотрудничества как с западными, так и восточными странами.

Его главный приоритет

Разговаривать с народом так, чтобы каждый гражданин твоей страны воспринимал сказанное как обращение лично к нему, — не каждому дано. Равно как и потрясающая точность реагирования на мельчайшие нюансы настроения собеседника. Равно как и огромное чувство внутреннего такта, дарующее ему способность проникнуться болью и тревогой каждого.

Гейдар Алиев обладал особым даром. За долгие годы, отделяющие нас от эпохи Гейдара Алиева, было много сказано о его глу-

¹ *Мамедов Новруз. Внешняя политика: реалии и взгляд в будущее. — Б., 2013. — 264 с.*

боком интеллекте, феноменальной памяти, волевых качествах, но самым мощным алиевским оружием было слово. Гейдар Алиев умел разговаривать с народом, представителем диаспорских организации Азербайджана так, что каждый гражданин воспринимал сказанное как обращение лично к нему. Тонкий психолог и дипломат, он умел улавливать мельчайшие нюансы настроения собеседника.

Выдающийся деятель XX века

Нынешнее Азербайджанское государство продолжает реализовывать политику, основы которой были заложены Гейдаром Алиевым. Выработанный им стратегический курс дал мощный импульс развитию во всех областях политической, экономической, общественной и культурной жизни, а его богатый политический опыт стал подлинной школой государственного управления. Сегодня политико-экономический курс Гейдара Алиева, выражающий интересы всех слоев общества, защищающий права и свободу людей, интересы национально-государственной структуры и наивысшие ценности открытого общества, успешно продолжает Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев¹.

Политологи и журналисты иногда называли его «мастером власти»². В ответ Гейдар Алиев улыбался и говорил, что есть лишь один источник власти — это народ. Во всех сферах своей деятельности Гейдар Алиев опирался на принципы обеспечения защиты и укрепления государственной независимости Азербайджанской Республики. В 1999 году Совет директоров Кембриджского международного биографического центра за прове-

¹ Гулиев А. Д. *Ильхам Алиев — завтрашний лидер Азербайджану? А чому б ні?! Політика і культура. — 2003. — №21(200). — С. 24–26; Гулиев А. Легко ли быть «отцом нации», когда папа — тоже президент. Институт президентства: уроки истории, современные проблемы, взгляд в будущее.- Kiyevskiy Telegraf, 12 мая 2005 г.*

² Гулиев А. Д. *Мастер власти рождается действием слова. Украина-азербайджанские отношения: право, политика дипломатия: сб. научных трудов. Том 3 / А.Д.Гулиев.-Х. Факт, 2018. — С. 263–269.*

дение миролюбивой политики и большой вклад в развитие демократии присвоил Гейдару Алиеву звание «Выдающийся деятель XX века».

Если взглянуть на многочисленные конфликты и войны в мире, можно увидеть, что последнюю точку всегда ставит сильная сторона. Ярким примером этого является 44-дневная Отчужденная война азербайджанского народа за Карабах. Конец тридцатилетней оккупации, несправедливости был положен всего за 44 дня. Силу воли, мужество и отвагу азербайджанского народа, мощь наших доблестных Вооруженных сил увидел не только враг. Ее увидел весь мир! Безусловно, победитель — Азербайджан будет усиливаться с каждым днем, с каждым годом, ибо мудрый Президент, победоносный Верховный Главнокомандующий Ильхам Алиев уверенно ведет свой родной народ от победы к победе¹.

Сегодня в регионе сложилась новая реальность. Эту реальность создал новый Азербайджан, который изгнал агрессора с наших оккупированных земель, выполнив таким образом 4 резолюции Совета Безопасности ООН.

Заслуги Гейдара Алиева перед Азербайджаном и азербайджанским народом настолько велики, что, сколько бы поколений ни сменилось, благодарные потомки всегда будут говорить о нем как об Отце нации, Общенациональном лидере, выдающейся Личности, Великом азербайджанце. Его имя — бессмертно, оно уже стало историей, частью азербайджанского народа. Его великие дела, созданное им государство, светлые идеи будут жить вечно...

---

¹ Гулиев А.Д. *Солидарность Азербайджанского Народа, Армии, Президента и Международного права. Украина-азербайджанские отношения: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 4* /А.Д.Гулиев. Харьков: Факт, 2021. С. 230–257.

2.3. МУДРЫЙ ЛИДЕР — ЗАЛОГ УСПЕХА НАЦИИ¹

Гейдар Алиев, признанный при жизни общенациональным лидером азербайджанского народа, и после своего физического ухода не утратил народного признания и любви. Он стал для каждого азербайджанца идеалом не только, как талантливый руководитель страны, но и как глубоко гармоничная, цельная, все-сторонне развитая личность. Покорение этим гением вершины общенационального лидерства стало возможным благодаря его способности играть решающую роль в самые тяжелые и сложные моменты в судьбе страны и народа, без промедления претворять в жизнь спасительную миссию, направляя государство и нацию по верному пути.

Но помимо этого, Гейдар Алиев был от природы неутомимым человеком, его работа над собой продолжалась всю жизнь (с 10 мая 1923 г. по 12 декабря 2003 г.), данные от Бога таланты развивались в стремлении познавать новое, быть всегда впереди времени. Вот уже больше пятьдесят лет прошло с тех пор, как Гейдар Алиев завоевал навечно сердца азербайджанцев. Гейдар

¹ Ариф Гулиев, Мехрибан Караева. *Мудрый лидер — залог успеха нации. Ниқиқи муштәви. (Юридическая плоскость). 2024. — №2(8) — С. 35–52.*

Алиев был великим человеком, исторической личностью, такие люди появляются, возможно, раз в столетие и приходят в самое тяжелое время, именно тогда, когда в них особенно нуждаются. Народ не забывает своих лидеров и героев, чья жизнь была посвящена великому служению родине, стране, народу. В свои жизни Гейдар Алиев осуществлял деятельность руководителя государства, с его именем было связано решение практически всех проблем, реализация судьбоносных для страны идей. Он стал для своей страны той светлой личностью, лидером, который указал правильный путь в сложный период, спас народ от ошибок и трагедий.

Около двадцати лет тому назад — 12 декабря 2003 г. ушел из жизни общенациональный лидер азербайджанского народа Гейдар Алиев. Его жизненный путь — это путь развития Азербайджана. В истории есть такие личности, жизнь и деятельность которых определяет судьбу целого народа. Таким был Гейдар Алиев. Опыт истории многих народов богат яркими примерами того, как в критический временной отрезок национальной истории именно благодаря личности меняется обстановка в стране, консолидируются общество и лучшие его представители для достижения жизненно важных целей. В новейшей истории азербайджанского народа такой личностью был общенациональный лидер Гейдар Алиев — человек, поистине ставший спасителем нации и государственности, личность, своим видением, опытом и делами поднявшаяся над всей системой ценностей и политических ориентиров, существовавших доселе. Он сказал: «государственного строительства очень важно, что не наказывать виновного и наказывать невиновного».

Возрождение великой нации — период правления Гейдара Алиева

С первых дней на высоком посту Гейдар Алиев продемонстрировал большую самоотверженность во имя возрождения и счастливого будущего своего народа. В этот период была заложена основа сильного государства, национального возрождения, социального процветания и духовного подъема Азербайджана. Он

стал лидером, который был способен преобразовать советскую систему управления в стратегические интересы своей Родины.

Находясь у власти, Гейдар Алиев сыграл судьбоносную роль в жизни своего народа. Это были самые яркие и содержательные страницы в летописи Азербайджана, который сегодня изменился до неузнаваемости. Города и села республики подверглись переустройству, материальное положение населения значительно улучшилось, во всех областях жизнедеятельности общества, в том числе в сфере образования, науки и культуры произошли преобразования. За короткий отрезок времени страна прошла путь развития, равный веку.

Наставник и друг для каждого патриота

Можно много говорить об успехах, достигнутых Азербайджаном в годы руководства Гейдара Алиева, однако важен здесь другой момент. Если мы посмотрим на сегодняшний Азербайджан, то со смелостью можем заявить, что Гейдар Алиев был человеком, который видел свою страну на 20-30 лет вперед. Большое стратегическое значение имели, заложенные ним в то время проекты экономического и социального развития страны. Гейдар Алиев эффективно использовал принципы советского управления и старался обеспечить развитие Азербайджана, находившегося в составе союзной державы. Это заложило мощную основу его дальнейшего успешного развития, уже в качестве независимого государства. Великий лидер сыграл такую огромную роль в жизни своего народа и страны, которая не забудется веками.

В начале 90-х годов, после развала Советского Союза, Азербайджан находился на грани распада и гражданской войны. Агрессия Армении против азербайджанского народа приобрела широкий масштаб. Кризис в экономике, политике и других сферах стал серьезным испытанием. В такое трудное время из-за неопытности и отсутствия профессионализма находившегося тогда у власти руководства страна оказалась в неуправляемой ситуации. Этот период был для Азербайджана решающим: или он станет независимым государством, или же расколется и будет уничтожен в результате внутренних раздоров и подрывной деятельности сепаратистских сил. Перед Азербайджаном стоял

выбор: «быть или не быть», но в этот критический момент азербайджанский народ, даже Президент А.Эльчибей продемонстрировал свою мудрость, призвав на помощь выдающегося политического деятеля той эпохи Гейдара Алиева, как Отец нации — взять себе ответственность спасти Республики. В июне 1993 года Гейдар Алиев был избран председателем Парламента Азербайджана, а в то же время стал осуществлять полномочия Президента Азербайджанской Республики. В октябре того же года азербайджанский народ избрал его своим Президентом. И он обещал и подтвердил каждым своим шагом сказанные им 10 октября 1993 года на церемонии инаугурации слова: «Азербайджанский народ переживает сложнейший, трагический период своей истории. Я глубоко осознаю степень ответственности, которая возложена на меня в это сложное время, и хочу заверить, что всей своей деятельностью, всей своей жизнью постараюсь оправдать высокое доверие, надежды народа».

Тернистый Азербайджанский путь

Титаническая деятельность Гейдара Алиева по наведению порядка в стране шла параллельно с развитием нефтяной стратегии. Неоценимы заслуги Гейдара Алиева в выработке стратегии стабильного экономического развития страны, социальной сплоченности, национального единства. Благодаря общенациональному лидеру у Азербайджана появился свой путь формирования государства, который вошел в мировую политическую науку как «азербайджанский путь» развития.

С именем Гейдара Алиева связано мощное экономическое и культурное развитие Азербайджана. В годы, когда Республика, обретя государственную независимость, переживала свои самые нелегкие времена, он сумел не только вывести страну из хаоса, но и сделать ее процветающим государством. Гейдар Алиев в очень короткие сроки вывел Азербайджан на путь развития и процветания. Под его руководством в 1994 году правительство страны заключило Контракт века с крупнейшими мировыми нефтегазовыми корпорациям на разработку нефтяных месторождений в Азербайджане. А участие в этом контракте самых передовых компаний ведущих государств мира повысило значимость и авторитет нашей страны в регионе.

Авторитетное слово — самое сильное оружие

Нефтяные контракты и установление внутри страны стабильности и спокойствия, проведение экономических реформ и подъем культуры, наконец, в мае 1994 года он добился прекращения огня войне с Арменией в зоне Армяно-Азербайджанского карабахского конфликта и первые успехи азербайджанской дипломатии по урегулированию конфликта. Все это результат величия слова и дела Гейдара Алиева. Общенациональный лидер стремился к мирному и справедливому урегулированию армяно-азербайджанского карабахского конфликта. «Дипломатия — не поле битвы, — говорил он, — здесь нужно проявлять не агрессивность, а доброжелательность и доверие к оппоненту, не отдаваться стихии страстей, а проявлять мудрость и терпение, не быть инструментом в руках политиков, а проявлять волю и стойкость в проведении самостоятельного политического курса». Такие подходы азербайджанского лидера к проблеме и сегодня стоят как первоочередной задачи на повестке дня азербайджанской дипломатии — выработать наиболее оптимальную модель развития процессов по урегулированию конфликта и, в конечном счете, приблизить перспективы мира во всех горячих точках Южного Кавказа.

Свою политическую и дипломатическую деятельность Гейдар Алиев посвятил тому, что изменил общепринятые суждения об Азербайджане. Следует отметить заслугу Гейдара Алиева в реализации проекта «Восток–Запад». В 1998 году по его инициативе состоялся международный форум «Восстановление Шелкового пути» с участием лидеров восьми стран и делегаций более тридцати государств. Этот сыграло важную роль в упрочении международного имиджа Азербайджана, в интенсификации его сотрудничества с западными и восточными странами.

Нет более трудной дороги, чем дорога независимости

Придя к власти, как Президент Республики, Гейдар Алиев не только добился внутривнутриполитической стабильности в Азербайджане, но и заложил основы экономической независимости страны. Была разработана антикризисная программа для восста-

новления производства, улучшения финансовой ситуации, привлечения инвестиций.

Благодаря дальновидности общенационального лидера, в Республике были заложены основы новых экономических отношений, создан частный сектор, привлечены большие иностранные инвестиции, для предпринимателей созданы широкие возможности, местным и иностранным предпринимателям предоставлены фабрики и заводы, оставшиеся с советского времени, для производства товаров, способных выйти на мировой рынок. Тем самым не только были созданы новые промышленные сферы, но и открыты новые рабочие места. «Государство, имеющее сильную экономику, может все», — таким принципом руководствовался Гейдар Алиев. Более трети века государственного строительства, экономического возрождения, политического сознания, политической жизни в современном Азербайджане тесно связаны с именем Гейдара Алиева.

Гейдар Алиев построил независимый Азербайджан. Во всех сферах своей деятельности лидер опирался на принципы обеспечения защиты и укрепления государственной независимости Азербайджанской Республики. С самого начала прихода к власти и до конца своей деятельности он титанически трудился над построением сильного, независимого, правового государства. «Нет более трудной дороги, чем дорога независимости», — понимал великий лидер и все же уверенно вел свой народ по этому пути, развивая социальную, экономическую, культурную и идеологическую сферы общества, одновременно решая внешнеполитические проблемы и проблемы национальной безопасности страны. В 1999 году Совет директоров Кембриджского международного биографического центра за проведение миролюбивой политики и большой вклад в развитие демократии присвоил Гейдару Алиеву звание «Выдающийся деятель XX века».

Есть известная притча, в которой говорится, что мужчина в своей жизни должен сделать три вещи: построить дом, посадить дерево, вырастить сына. Только тогда можно считать его жизнь состоявшейся. Гейдар Алиев построил страну — независимый Азербайджан, превратил ее в цветущий сад, воспитал достойного приемника, который продолжил путь страны к прогрессу и счастью, политического курса.

Благодаря Гейдару Алиеву, искренне любившего национальную культуру и высоко ценившего мировое культурное наследие, и его последователю нынешнему Президенту Ильхаму Алиеву сегодня Баку стал действующей широкой площадкой межкультурного и междивизиационного диалога. Азербайджан всегда был страной, где уживались разные религии, культуры и цивилизации. Он был не только географическим, но и культурным мостом между Востоком и Западом. Одним из самых больших достояний и наследий великого общенационального лидера является и то, что сегодня в Азербайджане живут в условиях мира и спокойствия представители разных религий и культур. В кратчайшие сроки, за 25 лет, удалось показать себя как надежного международного партнера, страну, проводящую независимую внешнюю политику, вносящую вклад в региональное развитие, безопасность, стабильность и мультикультурализм.

Азербайджан превратился в авторитетного члена международного сообщества, показал себя как надежный международный партнер, стал гарантом европейской энергетической безопасности и первым представителем от стран Южного Кавказа и средней Азии — непостоянным членом Совета безопасности ООН, инициатором межкультурного диалога разных культур. Он является членом ООН, ОБСЕ, Организации исламского сотрудничества, Совета Европы, Движения неприсоединения, ГУАМ и ряда других международных структур.

Воспоминания автора

Я лично был знаком с Гейдаром Алиевым и мои воспоминания вдохновили на написание серии монографий и публикаций про жизнь и действия Г. Алиева. Уверен, что наш идеал и общенациональный лидер Гейдар Алиев гордился бы современным Азербайджаном, а мы каждым ударом сердца должны чтить его заветы и преклоняться перед священной памятью человека, направившего Азербайджан по единственно верному, достойному пути развития.

В результате предпринятых Гейдаром Алиевым шагов на пути к построению независимого и стабильного государства была сформирована Национальная армия, способная стоять на

страже национальных интересов Азербайджана, лидер сделал все возможное, чтобы сохранить независимость Азербайджана.

Это поспособствовало не только дальнейшему развитию Азербайджана в сфере экономики, но и позволило осуществлять успешные мероприятия для обеспечения его независимости. Настоящая независимость — это полное обладание своими богатствами. Таким образом, Азербайджан впервые выступил в качестве обладателя своих ресурсов. Азербайджан присоединился к крупным региональным проектам, к системе энергетической безопасности Европы и мира в целом. Все эти мероприятия, осуществленные Гейдаром Алиевым, подготовили благодатную почву для принятия в 1995 году новой Конституции Азербайджанской Республики. Оглядываясь в прошлое, мы можем с уверенностью сказать, что принятие первой национальной Конституции независимого Азербайджанского государства является заслугой великого лидера Гейдара Алиева. Благодаря его дальновидной политике Азербайджан приобрел свою независимость, которая создавалась на традициях государственности и на личном политическом опыте лидера. Созданная Гейдаром Алиевым новая Конституция стала основным законом, обеспечивающим стабильное развитие Азербайджана на протяжении последующих лет.

Личные встречи с Гейдаром Алиевым — неизгладимый след в душе на всю жизнь

Замечу не без гордости, что доводилось и мне много раз лично встречаться с этим великим человеком, и даже несколько раз выступать перед ним. Его, тогдашнего руководителя страны, отличали доступность и открытость для общения и в целом доброжелательное отношение к людям. Именно Гейдар Алиев утвердил мою кандидатуру и дал добро на учебу в Бакинской парашколе. После встречи с ним в Ялте, когда как активный член диаспоры, журналист «Халг газети» и слушатель Национальной Академии государственного управления при Президенте Украины подарил ему украинские журналы со своими статьями (Політика і культура. — 2000. — № 32(67). «Батько нації, або Чому мудрий азербайджанський народ звернувся з проханням

до Гейдара Алиева взять на себе відповідальність за порятунок республіки» и «Президент» (№ 6. 2001 г.). «Штрихи до портрета Гейдара Алиєва» (на украинском языке), он рекомендовал мою кандидатуру на должность дипломата тогдашнего Министра иностранных дел. Поэтому я считаю себя его учеником. Мой 4-х томный научный труд «Украино-Азербайджанские отношения: Право, Политика, Дипломатия», где собраны фото, документы, статьи, а также монография «Отец Нации» к 100-летию Общенационального лидера 2023 году, издан благодаря поддержке Ученым Советам ВУЗ Украины: «Государственное учреждение «Институт всемирной истории НАН Украины» и Киевский университет интеллектуальной собственности и права Национального университета «Одесская юридическая академия». Рецензентами моих трудов являются авторитетные ученые, а именно: С.И.Пирожков — вице-президент Национальной академии наук Украины, доктор экономических наук, профессор, академик НАН Украины, Чрезвычайный и Полномочный Посол Украины; Н.Г.Алиев — доктор юридических наук, профессор, Государственный советник 2-го класса, Чрезвычайный и Полномочный Посол Азербайджанской Республики; А.Г.Пухкал — профессор, доктор наук по государственному управлению, профессор кафедры парламентаризма НИИ публичного управления и государственной службы Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, академик Академии экономических наук Украины, народный депутат Верховного Совета Украины III созыва, Заслуженный работник народного образования Украины; Э.Я.Мадатли — исполняющий обязанности директора Института Философии и Социологии Национальной академии наук Азербайджанской Республики, доктор исторических наук, доцент, Чрезвычайный и Полномочный Посол Азербайджанской Республики; В.В.Чекалюк — публицист, учёный, выпускник докторантуры КНУ имени Тараса Шевченко. Эти книги напечатаны в Украине, Киеве и Баку и успешно презентованы во многих научных, образовательных, общественных и культурных учреждениях.

Имидж, патриотизм, гордость — залог сохранения национальной самобытности народа

После обретения Азербайджаном государственной независимости Гейдар Алиев основал для азербайджанцев, живущих как в Азербайджане, так и во всем мире, идею азербайджанства. Идея азербайджанства выражается в сохранении национальной самобытности азербайджанского народа, в защите страны от попыток ослабить ее духовно и физически, в укреплении и развитии Азербайджана как унитарного, правового и демократического государства. Азербайджанская национальная идея, как сильнее «оружие», прошла долгий путь деления приоритетов, в ходе которого на начальном этапе появилась религиозная составляющая, в дальнейшем постепенно трансформировавшаяся в культурно-историческую парадигму национального самопознания. Философская наука давно признала, что национальная идея играет важную роль в жизни общества, в политической практике, укрепит и уделит внимание азербайджанской диаспоре за пределами страны. Поэтому каждая нация должна обрести свою национальную идею, иначе ее существование никак не оправдано. В многонациональном государстве национальная идея, чтобы сохранить территориальную целостность, должна учесть интересы всего населения страны, независимо от языкового, этнического и конфессионального различия.

В трудный момент, когда решалась судьба страны, великий сын Азербайджана продемонстрировал свою преданность азербайджанскому народу. Сплотившись вокруг своего лидера, азербайджанцы сумели вытянуть страну из глубокого омуту проблем, куда ее втянуло бывшее руководство Республики. По сути, Гейдар Алиев спас от развала страну, в которой за пять лет, с 1988 по 1993 годы, сменилось шесть руководителей. Более того, он восстановил экономику, обеспечил право народа на власть, построил правовое гражданское общество.

Гейдар Алиев считал, что ни одно средство не объединяет народы так, как язык, национально-духовные традиции и ценности. Он хотел, чтобы азербайджанцы, живущие в зарубежных странах, были солидарны, поддерживали друг друга, помогали друг другу, глубоко переживали друг за друга и чтобы вместе со-

блюдали свои национальные обычаи и традиции, отмечали национальные праздники. «Азербайджанство, — по мнению Гейдара Алиева, — означает сохранение своей национальной принадлежности, сохранение национально-духовных ценностей и вместе с тем обогащение их синтезом, интеграцией с общечеловеческими ценностями, а также обеспечение развития каждого человека».

Полиэтническая природа Азербайджана продуцировала «идею жить вместе», обоснованную еще Аристотелем как высокое этическое чувство зрелости и ответственности народа. В результате политики общенационального лидера Гейдара Алиева в структуру понятия «нация» были включены все коллективные формы самоидентификации: этнические, религиозные, социокультурные, политические и другие. С июня 1993 года национальная идея развивается в формуле национальной независимости и суверенного государства. И сегодня полиэтничность как ценность, которая характеризует современный Азербайджан, развивает новую форму национальной идентификации, отождествляя ее с идеологией «азербайджанства» в широком формате устойчивого развития и укрепления государственной независимости азербайджанской нации. Азербайджанство, как идея, выступает идеалом, который одновременно является и целью, и способом, и формулой национального бытия.

Приверженность основным ценностям Азербайджанства стала объединяющим фактором азербайджанского народа, обеспечивающим общественную стабильность и благополучие, успешность реформ, реализацию национальных интересов в глобальной политике.

Самое мощное оружие — умение видеть и слышать НАРОД. Помогать и защищать народ

За долгие годы, отделяющие нас от эпохи Гейдара Алиева, было много сказано о его глубоком интеллекте, феноменальной памяти, волевых качествах, но самым мощным алиевским оружием было умение разговаривать с народом так, что каждый гражданин воспринимал сказанное как обращение лично к нему. Тонкий психолог и дипломат, он умел улавливать мельчайшие нюансы настроения собеседника. В центре особого внимания

Гейдара Алиева находился азербайджанский язык. Он был твердо убежден в том, что только «родным языком создается каждый народ». Гейдар Алиев добился предоставления азербайджанскому языку статуса государственного языка, что было законодательно закреплено в Конституции 1978 года. В то время такой шаг равнялся героизму. В 2007 году (посмертно) он был удостоен премии тюркского языка имени Ататюрка.

Им всегда руководила безмерная любовь к Родине, к своему народу, стремление видеть его счастливым, живущим в мире и согласии, а также человечность и справедливость. Нет такой сферы, которой бы не коснулись преобразования, начатые Гейдаром Алиевым. Всегда был уверен в том, что «в жизни каждый сам выбирает славу или бесславие, личное благополучие или общественный долг, корыстолюбие или совесть». Свой выбор он тоже сделал. Являясь безоговорочным лидером народа, он еще при жизни стал живой легендой, завоевав всеобщую любовь и признательность.

Гейдар Алиев и Украина

В Украине всегда с глубоким почтением относились к нему как к выдающемуся государственному деятелю. Его заслуги отмечены высшей наградой украинского государства — орденом Ярослава Мудрого. Гейдар Алиев удостоен звания Почетного гражданина города Киева, Почетного доктора Национальной Академии государственного управления при Президенте Украины. Его именем назван парк в Киеве возле Посольства Азербайджанской Республики в Украине. Во время открытия первого в мире памятника Гейдару Алиеву в Киеве 4 июня 2004 г., президент Украины Леонид Кучма сказал: «Наши азербайджанские гости, несомненно, знают, что Гейдар переводится с древнетюркского как всадник, скачущий впереди.

Это гордое имя полностью отвечает духу, энергичности и целеустремленности незабываемого Гейдара Алиевича Алиева. В его характере, его стиле работы органично сочетались основательность и прагматичность — с одной стороны, и нетерпимость ко всему отжившему и рутинному — с другой. Он был политиком-реалистом.

Жизнь Гейдара Алиевича стала символом беззаветного служения своему народу. Весь свой талант организатора и дар дипломата он направлял на то, чтобы независимый Азербайджан достиг новых, невиданных в своем развитии высот».

В свою бытность в высшем руководстве советского правительства Гейдар Алиев сделал очень многое и для Украины. Приведу несколько фактов. В конце 80-х годов в бывшем Советском Союзе возник очередной «великий проект» о соединении Дуная с Днепром. Но это было чреватое крупной экологической катастрофой не только для Украины, но и всей Европы. Тогдaшнй премьер-министр Украины В. Фокин, не найдя поддержки в Москве, обратился за помощью прямо к Гейдару Алиеву, который сумел убедить авторов отказаться от этого проекта. Кроме того, экс-вице-премьер министра М.А.Орлик обратился за помощью прямо к Гейдару Алиеву в связи благоустройствами культурных заведений Украины, именно благодаря его заботе Киевская Национальная филармония сегодня так отлично выглядит — он вовремя изыскал необходимые средства на ее реставрацию. Завод «Оболонь» тоже был построен и сдан в эксплуатацию при его содействии. По его же инициативе была построена фабрика детского питания. Гейдар Алиев оказал свою помощь также в строительстве киевского метрополитена.

Благодаря его последовательной, взвешенной внешней и внутренней политике были остановлены боевые действия в Карабахе, а к решению конфликта привлечено международное общество.

Кучма как друг Гейдара Алиева продолжал свои воспоминания: «Неоднократно убеждался в том, что народ Азербайджана искренне любил Гейдара Алиевича — как Отца Нации, мудрого и дальновидного политика. Знаю, что эту негасимую любовь и почтение азербайджанцы несут в своем сердце и сегодня.

Особую роль в формировании отношений дружбы, взаимного уважения и поддержки между Украиной и Азербайджаном сыграло то, что Гейдар Алиевич лично уделял неустанное внимание развитию стратегического партнерства между нашими странами, всегда был верным другом Украины.

Благодаря тесному сотрудничеству, нашим странам удалось добиться значительных результатов в промышленном и научно-

техническом развитии, в совместной деятельности по созданию транспортных коридоров, соединяющих Европу с Азией, в реализации крупных международных энергетических проектов.

Любовь и уважение к Гейдару Алиевичу не ограничиваются государственными границами Азербайджана.

Огромная заслуга Гейдара Алиевича в том, что Украина и Азербайджанская Республика есть и всегда будут надежными партнерами и верными друзьями.

Для многих нынешних и будущих поколений он останется примером Лидера, воплотившего в себе лучшие качества политика и человека.

Убежден, что памятник ему в украинской столице станет ярким символом искренней дружбы наших стран, братских чувств украинцев к азербайджанскому народу».

Украинская дипломатия, как мне известно, работающая на благо народа и государственности, должна сделать необходимые шаги к урегулированию возникших конфликтов. Например, есть факты, что дружба между Гейдаром Алиевым и Леонидом Кучмой стала полезной для Азербайджана. Мне об этом 2003 г. рассказал доктор технических наук, экс-министр обороны, покойную Валерий Шмаров. Если бы такой моральной поддержки не было в свое время, то, возможно, Азербайджан распался бы... А это означало одно: войну, оккупированные территории, посягательство соседей на суверенитет Азербайджана. И здесь дружба между лидерами двух стран сыграла большую роль, несмотря на то, что во время визита Леонида Кучмы в Баку была предпринята попытка террористической атаки: агрессоры пытались взорвать мост во время проезда двух президентов. Но опыт Президента Гейдара Алиева смог предотвратить этого. Моральная поддержка украинского Президента помогла Гейдару Алиеву начать диалог с «врагами» и их покровителями, не развалить государство, остановить военные действия...

Когда с востока закрыли нефтяную трубу для Украины, Азербайджан возвратил свой моральный долг, как по этому поводу писал экс-премьер министр Украины Анатолий Кинах, что «Азербайджан не оставил в беде и должным образом помог дружественному государству Украины». Подобных примеров можно привести массу...

Политик подчеркнул, что и нынешний глава Азербайджана Ильхам Алиев сделал все возможное для укрепления азербайджано-украинских отношений. «...Благодаря Гейдару Алиевичу и Ильхаму Гейдаровичу Азербайджану удалось избежать негативных процессов, которые происходили в регионе. Им удалось консолидировать народ для укрепления государства.

Все мы помним, в каком сложном положении была республика в первые годы независимости, но теперь Азербайджан просто не узнать. Ваша страна прошла трудный путь своего развития, и сейчас самое главное — сохранить ту стабильность, которой добилась страна. На примере Украины и других стран можно видеть, как трудно после разного рода потрясений удержать стабильность. Считаю, что вам повезло с руководством».

Ведь очень сложно управлять страной, в которой идут боевые действия и ярко выражено гражданское противостояние.

В свое время в Азербайджане Гейдар Алиев, придя к власти, первым делом решил внутренние проблемы страны по обеспечению мира и безопасности ее граждан. В Украине накопилось много подобных проблем.

Надеемся, в ближайшем будущем мы увидим стабильную и мирную, во всех отраслях активно развивающуюся страну — Украину. Хочется, чтобы в лице лидера народа восторжествовала украинская мудрость... Проверено опытом — нужно быть справедливым как в мыслях — так и быть справедливым в действиях, помогать на деле, поддерживать друг друга в трудную минуту.

Память о Гейдаре Алиеве не гаснет в сердцах азербайджанцев, проживающих как в стране, так и за ее пределами. Именно он сплотил азербайджанский народ, высоко поднял планку идеалов и нравственности, что в свою очередь сделало его образ народным идеалом на все времена. Гейдар Алиев всегда боролся за сохранение национальных нравственных и культурных ценностей, и вместе с тем делал все возможное для их обогащения через интеграцию с общечеловеческими ценностями.

В Украине, далеко от родного края, значение азербайджанской диаспоры очень велико. Поэтому хотел бы выразить свою глубокую признательность всем землякам — украинским азербайджанцам, которые с большой верой, надеждой и любовью

представляют азербайджанский народ. Можно гордиться тем, что в начале XXI века, благодаря постоянному, личному вниманию общенационального лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева, у нас была очень толерантная диаспора, которая демонстрирует толерантность, интеллигентность, патриотизм, предприимчивость, а в целом — служит общенациональной идее азербайджанства. К сожалению, впоследствии она по каким-то признакам разделилась...

Не надо забывать вызовы современного мира и приоритеты, история развития азербайджанства демонстрирует, что все наши успехи и достижения связаны с феноменом личности. В основе нашей тесной сплоченности вокруг национального единства и идеологии азербайджанства также стоят многочисленные факторы, который, об этом III и IV съезде азербайджанцев мира, говорил Президента Азербайджана Ильхам Алиев: «...и в каждом выступлении специально касаюсь вопроса о том, что должны оказывать помощь диаспорским организациям. Между диаспорскими организациями и посольствами должны быть прочные связи, и эти связи необходимо укреплять. Потому что, хочу повторить, мы служим одной цели, все мы хотим, чтобы Азербайджан стал еще сильнее. Все мы хотим, чтобы азербайджанцы за рубежом жили спокойно, занимали высокие позиции в странах пребывания и достойно представляли Азербайджан»...

Есть лишь один источник власти — это народ

Талант и воля — ключевые качества личности Алиева. Высочайшая организованность и требовательность — прежде всего к себе. Умение слушать и слышать одного человека и понимать устремления всех, кого объединяет емкое понятие — «народ», «нация». В нем сочетались пророческая дальновидность большого политика и отвага полководца, глубокая образованность и дарованное природой тонкое эстетическое чувство.

Политологи и журналисты иногда называли его «мастером власти». В ответ Алиев улыбался и говорил, что есть лишь один источник власти — это народ. Секреты его политического мастерства и долголетия, по его мнению, надо искать в доверии народа, в живом воплощении не просто доверия, но и надежды

людей. Надежды на то, что завтра будет мирный счастливый день. Без войны, без беженцев на родной земле, с миром в душе и хлебом в доме. И суть веры в Гейдара Алиева определяется этой надеждой...

Чтобы завоевать всеобщую любовь, не достаточно быть только хорошим политиком, необходимо обладать и исключительными общечеловеческими качествами. «Большую политику нельзя подчинить мелким чувствам и интересам», — в этом был уверен снискавший всенародную любовь Гейдар Алиев. Его неисчерпаемая энергия вселяла в азербайджанский народ веру в обновленный, созидающий, счастливый Азербайджан. Гейдар Алиев никогда не давал неисполнимых обещаний народу, напротив, всегда излагал результаты, которые моли быть достигнуты. Его ключевыми качествами были исключительная честность и твердая воля, а также высочайшая организованность и требовательность, прежде всего к себе, умение слушать и слышать каждого человека.

Человека делают великим его дела

Человека делают великим его дела, но чтобы совершать великие дела, нужно быть не выше людей, нужно быть вместе с ними. Гейдар Алиев прошел тяжелый путь независимости и становления Азербайджана вместе, плечом к плечу, со своим народом, проявив в крайне сложный период невиданную самоотверженность во имя его спасения. Его сердце билось в унисон с сердцами миллионов азербайджанцев.

Он не был просто героем своего времени, он стал человеком-эпохой. Изучение его жизненного пути, исполненного уроками исторического характера и имеющими большое воспитательное значение, наряду с оценкой нашего прошлого, определяет и наш путь в будущее, а именно: жить так, как жил Гейдар Алиев, любить родину так, как это делал он. До сих пор Г.Алиев остается самым популярным и уважаемым политиком и дипломатом Азербайджана.

Фонд Гейдара Алиева выполняет его заветы

Из идеи азербайджанства исходит и деятельность Фонда Гейдара Алиева, который с момента создания осуществляет огромную работу, направленную на пропаганду и развитие духовного достояния и национальной культуры народа. Многогранная деятельность президента Фонда Гейдара Алиева, посла доброй воли ЮНЕСКО и ИСЕСКО, Первого вице-президента Азербайджана Мехрибан ханум Алиевой направлена на распространение в обществе, утверждение в общественном сознании национально-духовных идеалов спасения человечества.

Проекты Фонда охватывают как Заветы Гейдара Алиева такие направления: развитие науки, образования, культуры, здравоохранения, спорта, формирование молодого поколения, доведение до мировой общественности истины об Азербайджане. Необходимо отметить, что первой и основной причиной создания Фонда Гейдара Алиева было желание азербайджанского народа выразить любовь и глубокое почтение памяти своего великого сына и общенационального лидера Гейдара Алиева, который по крупицам собирал и сохранял культурное достояние своего народа. Искусство, литература, музыка, исторические и архитектурные памятники Азербайджана на протяжении веков были символами гуманизма, красоты и духовных ценностей, и они — вечны, как вечны в памяти людей имена тех, кто являлся носителем и хранителем этих ценностей. Для азербайджанцев таким человеком был Гейдар Алиев. Он сыграл огромнейшую роль в формировании идеологии азербайджанства и диаспорской движении, привил азербайджанскому народу гордость за свою нацию, культуру и искусство. «Народ, обладающий высокой культурой, всегда будет идти вперед, будет жить и развиваться», — в этом был уверен Гейдар Алиев.

Международные культурные связи, взаимная культурная интеграция являются одними из основных приоритетов межгосударственной политики Азербайджана. Сегодня Азербайджан демонстрирует собственную модель развития, понимая демократию не как самоцель, а как процесс исторического развития, который каждый народ проходит в преломлении исторического опыта и традиций. Демократизация азербайджанского общества

это нескончаемый процесс, который реализуется при условии соблюдения национальных особенностей, независимого государственного строительства и сохранения национальной идентичности. Азербайджанская Республика, таким образом, становится приоритетным фактором информационного обмена и интеллектуального взаимодействия между странами.

Формирование внешнеполитического курса Азербайджана неразрывно связано с именем великого лидера Гейдара Алиева. Как видно, выбор курса государственности Гейдара Алиева имеет историческое значение. В нем обеспечена тонкая гармония внутренней и внешней политики. Принятие гибких решений в кризисных ситуациях составляет основную суть современного политического управления.

Ильхам Алиев — достойный приемник общенационального лидера

...Обычно, когда говоришь о великом человеке, берешь за основу все сделанное ним в течение жизни. Дела Гейдара Алиева выходят далеко за пределы его жизни, они продолжают и после смерти. В какое бы время и в какой бы должности не находился Гейдар Алиев, он использовал все возможности во имя процветания и в интересах своего народа. Поэтому его дела бессмертны, а его политика не закончилась вчера и не заканчивается сегодня. Нынешний президент Азербайджана Ильхам Алиев — достойный приемник общенационального лидера, который в силах продолжать его сбалансированную, выражающую интересы всех слоев общества политику, у которого есть испытанная команда и четкая стратегия.

Обращаясь тогда к родному народу, Ильхам Алиев дал слово, «что буду отстаивать национальные интересы азербайджанского народа и Азербайджанского государства, защищать территориальную целостность Азербайджана. Я принес клятву, положив руку на Конституцию и священный Коран. Рад, что за последние 20 лет все данные мною обещания, все поставленные перед собой задачи выполнены»

Сегодня азербайджанский народ гордится своими достижениями, с каждым днем все более наращивая их, вносит свой вклад в мировую экономику, культуру.

Много ли найдется в политике таких людей, кто бы смог не только так долго удержаться на вершине политического Олимпа, как Гейдар Алиев, но и оставить добрый след в сердцах миллионов людей? Рациональность и мудрость, дальновидность и профессионализм в государственном управлении, решимость и новаторство — несомненно, это те качества, которые помогли Гейдару Алиеву покорить политическую вершину. Однако чтобы покорить человеческие души необходимо гораздо больше. В чем же был его секрет? Наверное, в том, что Гейдар Алиев никогда не прикрывался пустыми лозунгами, не давал невыполнимых обещаний. Он был далек от популизма. Его политика была сложной, но, тем не менее, последовательной и четкой. Она создавала гармонию в сообществе, защищала права и свободу людей, интересы национально-государственной структуры, и наивысшие ценности человека. Среднестатистический азербайджанец видел в Гейдаре Алиеве справедливого, принципиального, неподкупного политика. Этими достоинствами Гейдара Алиева была завоевана душа народа. Этот год — «Год Гейдара Алиева». Мы отмечаем 100-летие Гейдара Алиева на протяжении всего года.

Поэтому на днях Ильхам Алиев сказал: «20 лет назад, начиная выполнять свои должностные обязанности как Президент, я поставил перед собой задачу номер один, чтобы на всех территориях, на всех землях, во всех городах и селах, которые в то время находились под оккупацией, был поднят Азербайджанский флаг. Каждый день, каждый час мы шли к этой священной цели. Мы каждый день приближали этот священный миг, и я неоднократно говорил, что каждый из нас на своем месте своей работой должен приближать этот день».

За эти годы Азербайджан усилился и сумел занять достойное место в мировом масштабе. В мире уже считаются с Азербайджаном. Позиция нашей страны, шаги нашего государства имеют большое значение не только в регионе, но и на более широкой географии. Во многих случаях Азербайджан является автором важных инициатив. За эти годы мы создали прочную политическую и правовую базу для урегулирования армяно-азербайджанского конфликта. В то же время мы создали сильную экономику, и успехи, достигнутые в этом направлении за последние 20 лет,

очевидны. Наша экономика выросла более чем в четыре раза. А сильная экономика означает независимость. Независимость никогда не должна быть условной. Чтобы добиться настоящей независимости, нужно иметь сильную экономику, иметь сильную армию.

Мы неустанно трудились над укреплением нашей армии. Мы создали настолько сильную армию, что сегодня Вооруженные силы Азербайджана могут с честью выполнить любую задачу, и мы доказали это на поле боя. Три года назад, во время Отечественной войны мы всего за 44 дня заставили врага подписать акт о капитуляции. А последняя антитеррористическая операция, продолжавшаяся всего 23 часа, показала нашу силу — и вновь противник сдался, подняв белый флаг. Мы по праву гордимся нашими Вооруженными силами.

Отечественная война длилась всего 44 дня. В течение всего этого периода я неоднократно обращался к народу и одновременно призывал врага сложить оружие, сообщить график и дату освобождения наших земель и тогда мы готовы остановить войну. После освобождения города Шуша — нашего святого очага, нашей неприступной крепости — враг осознал свое поражение, поднял белый флаг, и мы остановили войну.

Помню, тогда некоторые спрашивали: Почему, почему мы согласились остановить войну 10 ноября. Сегодня, стоя здесь, хочу еще раз заявить, что мы должны все сделать вовремя, и мы это сделали. И тогда, 10 ноября, и в последующий период подавляющее большинство азербайджанского народа очень хорошо понимало, что мы добьемся желаемого. И вот оно, желаемое — развевающийся здесь флаг Азербайджана.

Двадцать лет назад азербайджанский народ оказал мне большое доверие. И за эти годы я всегда это чувствовал, это доверие еще больше выросло. Для меня самой большой наградой является то, что слова, которые я сказал в свое время — еще в период оккупации, сегодня повторяет народ. Тогда я сказал: я знаю что, как и когда надо делать. И когда остановилась Вторая Карабахская война, азербайджанский народ знал, что я знаю, что делаю. Не прошло и трех лет с того дня, а мы уже здесь, в Хан-

кенди, в центре Ханкенди, под гербом Азербайджана, под флагом Азербайджана. Это большое счастье и историческое событие. Говорить сейчас об этой истории мне, наверное, было бы не очень правильно, потому что эту историю пережили мы, эту историю создали мы. Азербайджанский народ завоевал такую Победу, которая и стала притчей во языцех, и останется с нами навечно. Эта Победа останется в нашей истории навечно. Грядущие поколения будут всегда и по праву гордиться этой Победой».

Жизненный путь Гейдара Алиева — пример для каждого азербайджанца

...Заслуги Гейдара Алиева перед Азербайджаном и азербайджанским народом настолько велики, что, сколько бы поколений ни сменилось, благодарные потомки всегда будут говорить о нем как об отце нации, общенациональном лидере, выдающейся личности, великом азербайджанце. Его имя — бессмертно, оно уже стало историей, частью азербайджанского народа. О нем всегда будут вспоминать, снимать фильмы, писать книги, его именем будут называть улицы, школы, площади...

...Его миссия была великой спасительной миссией. Его великие дела, созданное им государство, светлые идеи будут жить вечно... Он всегда будет жить в сердцах людей и в сердцах будущих поколений. Жизнь Гейдара Алиева — это часть жизни, прожитая Азербайджаном, его история. Поэтому необходимо изучать жизненный путь этого замечательного человека, который является примером для каждого азербайджанца. 20 лет назад Гейдар Алиев ушел из жизни на вершине своей политической славы, великим руководителем и мудрым человеком. Однако он навсегда остался с нами в своих идеях и планах на будущее. Мы же с полным основанием гордимся общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, поставившим во главе своего курса, прежде всего, цель национального достоинства и самоуважения народа, которые возможны только при полном сплочении нации, ее ответственности и высоком моральном настроении.

2.4. HAYDAR ALIYEV'IN EN GÜÇLÜ SILAHI OLAN SÖZ'ÜN AZERBAIJAN DEVLETÇİLİĞİNDE PRATİK DEĞERLERİ¹

GİRİŞ

Böyük və müdrik siyasətçi

Bizi Heydər Əliyev dövründən ayıran uzun illər ərzində onun dərin zəkası, fenomenal yaddaşı, iradəli keyfiyyətləri, təcrübəli dəyərlərə söykənən Sözləri ən güclü silah kimi xatirələrdə geniş yer tutur. Heydər Əliyev hər kəsin bacarmadığı halda, xalqla elə danışmağı bildirdi ki, hər bir vətəndaş deyilənləri şəxsən ona müraciət

¹ Arif Cəmil oğlu QULİYEV. Heydər Əliyevin ən güclü silahı olan sözün Azərbaycan dövlətçiliyində əməli dəyərləri. *AKADEMİK TARİH VE DÜŞÜNCE DERGİSİ, ACADEMIC JOURNAL OF HISTORY AND IDEA, 2023-cü il «Heydər Əliyev ili», Turkiye, 2023, C. 41–54.*

kimi qəbul edirdi. İncə psixoloq və diplomat həmsöhbətin əhval-ruhiyyəsinin ən xırda nümunəvi anlarını tutmağı bacarırdı.

Böyük siyasi təcrübəyə malik olan Heydər Əliyev Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi ənənələrinin inkişafında, milli mənlük şüurunun oyanmasında əvəzsiz rol oynamışdır. O, müxtəlif illərdə dövlət rəhbərliyi vəzifələrində çalışaraq ölkənin iqtisadi və mədəni inkişafı məsələlərini ardıcıl olaraq təhlil edib. Hələ ötən əsrin 70-ci illərində onun səyləri ilə Azərbaycanın həm iqtisadi, həm də ictimai-siyasi həyatında baş verən dəyişikliklər öz əksini tapmışdır. Heydər Əliyevin sayəsində Azərbaycan xalqının tarixi keçmişinə maraq artdı, mənlük şüuru yüksəldi, milli-mənəvi dirçəliş başlandı. Azərbaycanlıların şüurunda milli ruh, milli qürur oyanmağa başladı, azadlıq, müstəqillik hissləri canlandı. Azərbaycan öz inkişafının yeni mərhələsinin astanasında idi. Bütün bunlarda isə xalqın gələcəyini müstəqil dövlət quruculuğunda görün Ümummillii liderin əvəzsiz xidmətləri var. Heydər Əliyevin dövründə, Azərbaycan hələ SSRİ-nin tərkibində olarkən azərbaycanlılar rəhbər vəzifələr almağa, respublikanın iqtisadi həyatında fəal iştirak etməyə başladılar, onların özlərinə inamları gücləndi. 1980-ci illərin əvvəllərində Heydər Əliyev Moskvada yüksək vəzifə tutanda da milli dövlətçilik maraqlarını, lakin daha yüksək səviyyədə müdafiəsini davam etdirdi ¹.

ANA BÖLÜM

1.1. Xalqın dəvətinə köməkliliklə müdrilik nümayişi

1990-cı illərin əvvəllərində Sovet İttifaqının dağılmasından sonra Azərbaycan süqut və vətəndaş müharibəsi astanasında idi. Ermənistanın Azərbaycan xalqına qarşı təcavüzü geniş vüsət almışdı. İqtisadiyyatda, siyasətdə və digər sahələrdə böhran ciddiliyi ilə genişlənməkdə idi. Belə çətin bir zamanda o vaxt hakimiyyətdə olan rəhbərliyin təcrübəsizliyi və peşəkarlığının olmaması ucbatından ölkə idarə olunmaz vəziyyətə düşmüşdü. Bu dövr Azərbaycan üçün həlledici oldu: ya müstəqil dövlət olacaq, ya da daxili çəkişmələr,

¹ *Anar Nəğiyev. Heydər Əliyev və təhsil siyasəti .. Hüquqi müstəvi. Elmi nəzəri, təcrübi jurnal. Bakı. 2023 1(13). C. 9–12.*

separatçı qüvvələrin təxribatçı fəaliyyəti nəticəsində parçalanıb məhv olacaq. Azərbaycan “olmaq və ya olmamaq” seçimi qarşısında qalmışdı ...

Bundan əvvəl Azərbaycan Konstitusiyasına ölkə prezidenti vəzifəsində işləmək üçün yaş həddi ilə bağlı maddə daxil edilmişdi ki, bu da Əliyevin yaşının bilavasitə ahıl olmasını nəzərdə tuturdu, lakin baş verən hadisələrə görə heç kim bu maddənin dəyişdirilməsinə şübhə etmirdi.

Azərbaycan xalqı ölkəni gözlənilən fəlakətdən xilas etmək üçün o vaxt Kreml hakimiyyətinin qısqançılıqla qarşıladığı Azərbaycanın görkəmli liderini Naxçıvandan dəvət etdi. Azərbaycanın dahi oğlu ölkənin taleyinin həll olunduğu çətin məqamda Azərbaycan xalqına sədaqətini nümayiş etdirdi. Azərbaycanlılar öz liderinin ətrafında cəmləşərək ölkəni keçmiş rəhbərliyinin girdiyi dərin problemlər girdabından çıxara bildilər. Əslində, 1988-ci ildən 1993-cü ilə qədər beş il ərzində altı rəhbərin dəyişdirildiyi ölkəni dağılmaqdan Heydər Əliyev xilas etdi.

Ölkənin keçmiş şərəfsiz baş naziri Sürət Hüseynovun əli ilə dövlət çevrilişinə iyrənc cəhd edildi. Ona dəstək verən satqın dairələr öz qanunsuz əməlləri ilə Azərbaycan dövlətçiliyini ciddi təhlükə həddinə çatdırdılar. Heydər Əliyev özünəməxsus siyasi məharəti ilə dövləti də bu sınaqdan çıxardı.

Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının dəvətini şərəflə qəbul edərək müdrikliklə iyunun 9-da Bakıya gəldi, ayın 15-də isə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri seçildi, eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başladı.

1993-cü il oktyabrın 3-də isə Heydər Əliyev ölkə prezidenti seçildi və özlərinə tarix yazan qlobal siyasi oyunçuların ssenarilərinin həyata keçirilməsində kiçik dövlətlərin mübahisəsiz rolu ilə bağlı postulatları təkzib etdi.

Respublikanın prezidenti kimi hakimiyyətə gələn Heydər Əliyev Azərbaycanda daxili siyasi sabitliyə nail olmaqla yanaşı, həm də ölkənin iqtisadi müstəqilliyinin əsasını qoydu.

1993-cü il oktyabrın 10-da andiçmə mərasimində dediyi sözləri hər addımı ilə təsdiq edərək: “Azərbaycan xalqı öz tarixinin ən ağır,

faciəli dövrünü yaşayır. Bu çətin zamanda mənə həvalə edilmiş məsuliyyətin dərəcəsinə dərindən dərk edir və sizi əmin etmək istəyirəm ki, bütün fəaliyyətimlə, bütün həyatımla xalqın yüksək etimadını və ümidlərini doğrultmağa çalışacağam”¹.

Ümummilli lider Heydər Əliyev çox qısa müddətdə Azərbaycanı inkişaf və tərəqqi yoluna çıxardı. İstehsalın bərpası, maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, investisiyaların cəlb edilməsi üçün antiböhran proqramları hazırlandı. Üstəlik, iqtisadiyyatı bərpa etdi, xalqın hakimiyyət hüququnu təmin etdi, hüquqi vətəndaş cəmiyyəti qurdu.

Heydər Əliyevin həyat və fəaliyyəti haqqında çoxları məlumatlıdır. Dünyanın istənilən yerində onun haqqında danışanda dərhal Azərbaycanı xatırlayırlar, Azərbaycandan danışanda isə mütləq Heydər Əliyevi xatırlayırlar. O, sadəcə öz dövrünün qəhrəmanı deyildi, dövrün adamı oldu. Onun tarixi mahiyyətli və böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malik ibrətlərlə dolu ömür yolunun tədqiqi keçmişimizə qiymət verməklə yanaşı, gələcəyə gedən yolumuzu da müəyyənləşdirərək siyasət və diplomatiya müstəvisində Heydər Əliyevin yaşadığı kimi yaşamaq, Vətəni Heydər Əliyev kimi sevmək istiqamətlərinə yönəldildi.

Xalq Heydər Əliyevdən böyük və müdrik siyasətçi kimi danışır. Ondakı parlaq nətiqlik istedadı aydın və möhkəm, addım-addım, qarşıya qoyulan məqsədə əməl etmək bacarığı ilə birləşirdi. Ən yüksək intellektual potensiala malik dövlət rəhbəri, həm də mükəmməl insani keyfiyyətli bir insan xarakterlərini təsdiqlədi. Onun prinsiplərə sadiqliyi və fədakarlığı, xeyrxahlığı və nəcibliyi bütün həyat vəziyyətlərində özünü göstərirdi. O, həmişə əmin idi ki, “həyatda hər kəs şöhrət və ya alçaqlığı, şəxsi rifahı və ya ictimai vəzifəni, tamah və ya vicdanı seçir”². Bu barədə görkəmli liderimizin mənalı, aydın, ziyalı, dəmir məntiqli, qətiyyətli ictimai çirxişləri hamımızın yadındadır.

¹ *İsa Həbibbəyli İsa. Əbədiyaşarlıq nümunəsi Hüquqi müstəvi. Elmi nəzəri, təcrübə jurnal. Bakı. 2023.*

² *Həbibbəyli İsa. Heydər Əliyev dövlətçilik təlimi və müasir dövr. Naxçıvan. 2013.*

Məşhur bir məsəl var ki, insan həyatında üç şey etməlidir: ev tikmək, ağac əkmək, oğul böyütmək. Yalnız bundan sonra onun həyatını başa çatmış hesab etmək olar. Heydər Əliyev ölkədə — müstəqil Azərbaycanı qurdu, onu gül-çiçək bağına çevirdi, ölkənin tərəqqi və səadət yolunu davam etdirən layiqli davamçı yetişdirdi.

O həmişə Vətənə, xalqına hədsiz məhəbbət, onu xoşbəxt, əmin-amanlıq və mehriban yaşamaq, insanpərvərlik və ədalətli görmək arzusunu rəhbər tuturdu. Bu gün elə bir sahə yoxdur ki, Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə həyata keçirilən islahatlar ona toxunmasın. O, çox böyük siyasi irs qoyub, öz siyasi kursunun layiqli davamçılarını yetişdirib. Bu gün Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı ulu öndərin göstərdiyi yolla Prezident İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi ilə gələcəyə inamla addımlayır.

Ulu Öndərin ruhunun ən dəyərli rəmzi vasitəsi kimi üç rəngli bayrağımız Ali Baş komandanın və Azərbaycan xalqının yekdilliyi ilə 30 illik müddət ərzində suveren və ərazi bütövlüyümüzün tam təminatı, BMT Təhlükəsizlik şurasının 30 illik 4 Qətnaməsi yerinə yetirilərək “Qarabağ Azərbaycandır” sözlərini təsdiqləyərək işğaldan azad edilən bütün Qarabağımızda ucaldıldı.

1.2. Heydər Əliyev — Azərbaycan dövlətçiliyinin banisi kimi Yeni Konstitusiya ilə demokratik, dünyəvi, hüquqi dövlətin əsasını qoydu

Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra milli ideologiyada öz əksini tapmış dövlətçilik konsepsiyası işlənib hazırlanmışdır. 1990-cı illərin əvvəllərində Azərbaycanın müstəqilliyini itirmək təhlükəsi aradan qaldırılaraq öz qüvvələrini gənc dövlətin müstəqilliyini əldən verməməyə yönəldildi. Bununla da Azərbaycanın inkişafında və müstəqil demokratik hüquqi dövlət kimi formalaşmasında yeni mərhələ başlandı.

Xüsusilə, Ümummilli lider Ermənistan-Azərbaycan problemi kimi mühüm problemin həlli istiqamətində mühüm addımlar atdı. Həmin ilin sentyabrında isə Xəzər dənizinin zəngin neft-qaz strukturlarının istismarı üçün neft şirkətləri ilə “Əsrin müqaviləsi” tarixi sənədi imzalandı. Bu, Azərbaycanın iqtisadiyyat sahəsində

daha da inkişafına töhfə verməklə yanaşı, onun müstəqilliyinin təmin edilməsi istiqamətində uğurlu tədbirlərin həyata keçirilməsinə də imkan yaratmışdır.

Heydər Əliyevin layiqli xidməti nümunəsində 1995-ci ildə noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi yolu ilə müstəqil suveren dövlətin Əsas Qanunu — Azərbaycan Konstitusiyası qəbul edilərək müstəqil demokratik hüquqi cəmiyyətimizin təminatına çevrildi. O, Konstitusiya layihəsini hazırlayan xüsusi komissiyaya şəxsən sədrlik edib, Konstitusiya layihəsinin cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri arasında açıq müzakirəsini təşkil edib. Onun uzaqgörən siyasəti sayəsində Azərbaycan dövlətçilik ənənələri və rəhbərin şəxsi siyasi təcrübəsi əsasında yaradılmış müstəqilliyinə qovuşdu¹.

Yeni Konstitusiyanın qəbulu Azərbaycan xalqının həyatında baş verən əsaslı dəyişikliklərlə bağlı olmuşdur. Dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan xalqının qarşısında duran həyatı vəzifələrdən biri də Azərbaycanın gələcək inkişafının əsas istiqamətlərinin müəyyən edilməsi üçün zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi idi. Ölkənin gələcək inkişafının konseptual əsaslarını və fundamental prinsiplərini əks etdirən yeni qanun lazım idi. Lakin həmin dövrdə ölkədə siyasi sabitliyin və xalqın mənafeyini əks etdirən siyasi iradənin olmaması qarşıya qoyulan vəzifələrin həyata keçirilməsini mümkünsüz edirdi.

Heydər Əliyevin ölkə rəhbərliyinə qayıdışından sonra lazımı ictimai-siyasi mühit formalaşdı ki, bu da dövlətin və cəmiyyətin həyatının bütün sahələrində geniş miqyaslı islahatlara start verməyə imkan verdi. Ümummilli liderin rəhbərliyi və gərgin əməyi sayəsində hazırlanmış Əsas Qanun çoxəsrlik Azərbaycan dövlətçilik ənənələrinə, milli və ümumbəşəri dəyərlərə əsaslanır. Yeni Konstitusiya demokratik və hüquqi dövlət quruculuğuna, Azərbaycanın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatının inkişafına güclü təkan verdi.

Heydər Əliyevin hakimiyyəti illərində insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün möhkəm zəmin formalaşdırılıb. Konstitusiyanın qəbulu yeni ictimai quruluşun hüquqi tanınmasını

¹ *Heydər Əliyev. Atatürk haqqında. Bakı, 2003.*

təsdiq edən fakt olmaqla yanaşı, həm də Azərbaycan Respublikasının inkişafının keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoymasının göstəricisi idi. Siyasi sistemin mərkəzində insan, onun hüquq və azadlıqları, demokratik və hüquqi dövlət idealları dayanırdı. İnsanın, onun hüquq və azadlıqlarının ali dəyər kimi qəbul edilməsi ölkə Konstitusiyasının əsas məqsədidir.

Konstitusiyanın preambulasında Azərbaycan xalqının çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək, keçmiş, indiki və gələcək nəsillər qarşısında məsuliyyətini dərk edərək, öz suveren hüququndan istifadə edərək bəyan etdiyi ali niyyətlər sadalanır. Əsas Qanun aşağıdakı prinsipləri ifadə etdi:

- Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinin, suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması;

- Konstitusiya çərçivəsində demokratik quruluşa təminat vermək, vətəndaş cəmiyyətinin qurulmasına nail olmaq, xalqların iradəsinin ifadəsi kimi qanunun aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu;

- ədalətli iqtisadi və sosial nizama uyğun olaraq hamı üçün layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi, ümumbəşəri dəyərlərə sadıq qalaraq digər xalqlarla dostluq, sülh və təhlükəsizlik şəraitində yaşamaq və bu məqsədlər üçün qarşılıqlı fəaliyyətin həyata keçirilməsi¹.

Azərbaycan Konstitusiyası müasir sivil cəmiyyətlərin inkişaf istiqamətlərini müəyyən edən mütərəqqi ideya və dəyərləri geniş şəkildə əks etdirir. Bunlardan insan şəxsiyyətinə və ləyaqətinə hörmət, dövlət hakimiyyəti orqanlarının demokratik formada formalaşdırılması, insan hüquqlarının müdafiəsinin səmərəli mexanizmlərinin mövcudluğu, siyasi sistemdə plüralizmin təmin edilməsi, sosial ədalətə nail olunması, ictimai ədalətin təmin edilməsi, dövlət hakimiyyəti orqanlarının fəaliyyətinin gücləndirilməsi, insan hüquqlarının müdafiəsi, sosial ədalətin təmin edilməsi, insan hüquqlarının qorunmasının təmin edilməsi, insan hüquqlarının müdafiəsi üçün səmərəli mexanizmlərin mövcudluğu

¹ *Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi: bibliografik göstərici Bakı. 2010.*

xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. ümumbəşəri dəyərlərə sadıqlıq, milli qanunvericiliyin beynəlxalq hüquqa və digər prinsip və dəyərlərə uyğunlaşdırılması.

Konstitusiyaya Azərbaycanın konstitusiyaya quruluşunun mühüm əsası kimi demokratiyanı elan edir, Azərbaycan xalqını Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyətinin yeganə mənbəyi elan edir, onun öz müqəddəratını azad və müstəqil şəkildə təyin etməsini və dövlət idarəçiliyi formasının yaradılmasını təmin edir. Azərbaycan xalqının suveren hüququ. Konstitusiyaya Azərbaycan xalqının öz suveren hüququnu bilavasitə ümumxalq səsverməsi-referendum yolu ilə və ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında seçilmiş nümayəndələri vasitəsilə azad, gizli və şəxsi səsvermə yolu ilə həyata keçirməsini təmin edir.

Konstitusiyaya qanunun aliliyinin fundamental prinsiplərindən biri kimi dövlət hakimiyyətinin hakimiyyət bölgüsü prinsipi əsasında təşkilini təsbit etdi. Konstitusiyaya uyğun olaraq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri öz səlahiyyətləri daxilində qarşılıqlı fəaliyyət göstərir və müstəqildirlər.

Ölkə Konstitusiyasında konstitusiyaya quruluşunun xüsusiyyətlərindən biri kimi iqtisadi fəaliyyət azadlığı, mülkiyyət növlərinin müxtəlifliyi və onların bərabər qorunmasının təminatı, əhalinin layiqli həyat şəraitinin təmin edilməsinə yönəlmiş rifah dövləti konsepsiyası geniş şəkildə öz əksini tapmışdır. Konstitusiyaya xalqın və hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsi, onların sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsinin qayğısına qalmaq vəzifəsini dövlətə həvalə edir. Əsas Qanunda qeyd olunduğu kimi, Azərbaycanda müxtəlif mülkiyyət növlərinə əsaslanan iqtisadiyyatın inkişafı xalqın rifahının yüksəldilməsinə xidmət edir, Azərbaycan dövləti bazar münasibətləri zəminində iqtisadiyyatın inkişafına şərait yaradır. sosial yönümlü iqtisadiyyat, mədəniyyətin, təhsilin, səhiyyənin, elm və incəsənətin tərəqqisinə kömək edir, xalqımızın tarixi, maddi və mənəvi irsini qoruyur.

Konstitusiyada insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin, ölkə vətəndaşlarının layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsinin Azərbaycan dövlətinin ali məqsədi kimi müəyyən edilməsi, dövlətin üzərinə dövlətin qarşısında duran vəzifələr

qoyulub. hər kəsin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin təmin edilməsi müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Bu o deməkdir ki, ölkə Konstitusiyası ən yüksək səviyyədə dövlətin hansısa mücərrəd maraqlarına deyil, məhz vətəndaşların mənafeyinə, azad cəmiyyətin aparıcı qüvvəsi olan şəxsin mənafeyinə xidmət etdiyini bəyan edir¹.

Ümummillə lider Heydər Əliyevin bilavasitə nəzarəti və gərgin əməyi sayəsində hazırlanmış və ümumxalq səsverməsi ilə qəbul edilmiş Konstitusiyanın hüquq fəlsəfəsinin əsasını, onun bütün norma və müddəalarının əsasını məhz demokratik, haqlı və qanuni prinsiplər — sosial dövlət, insan hüquq və azadlıqlarının təminatı təşkil edir. Ötən dövrdə Azərbaycanın hərtərəfli tərəqqisinin, ölkə həyatının müxtəlif sahələrində aparılan genişmiqyaslı islahatların əsası, mənbəyi 1995-ci il Konstitusiyası olmuşdur. Orada göstərilən ümumi prinsiplər və istiqamətlər ölkədə hüquqi, iqtisadi və digər islahatların həyata keçirilməsi, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının səmərəli müdafiəsi mexanizmlərinin yaradılması üçün möhkəm zəmin yaratmışdır.

2. Xalqın yaddaşı: ömrünü vətənə və xalqa xidmətə həsr etmiş liderlər unudulmur

Heydər Əliyev böyük insan, tarixi şəxsiyyət idi, belə insanlar bəlkə də əsrdə bir dəfə meydana çıxır və ən çətin zamanda, məhz onlara ən çox ehtiyac duyulan vaxt gəlirlər.

Sağlığında Azərbaycan xalqının ümummillə lideri kimi tanınan Heydər Əliyev cismani gedişindən sonra da xalqın rəğbətini və sevgisini itirməmişdir. O, təkcə ölkənin istedadlı rəhbəri kimi deyil, həm də dərin ahəngdar, bütöv, hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi hər bir azərbaycanlı üçün ideala çevrilmişdir. Bu dahi şəxsiyyətin ümummillə liderlik zirvəsini fəth etməsi onun ölkənin və xalqın taleyinin ən çətin və çətin anlarında həlledici rol oynamaq, dövləti və milləti istiqamətləndirmək, xilaskarlıq missiyasını dərhal həyata keçirmək bacarığı sayəsində mümkün olmuş doğru yoldur.

Amma bununla yanaşı, Heydər Əliyev təbiətə yorulmaz bir insan idi, onun öz üzərində çalışması bütün həyatı boyu davam etdi.

¹ Əliyev Qoşqar. *Heydər Əliyev və milli mentalitet fəlsəfəsi*. Bakı. 2003.

Tanrının verdiyi istedadlar yeni şeylər öyrənmək, həmişə zamandan qabaqda olmaq səyində inkişaf etdi.

Ümummilli lider müasir dövlətçiliyin banisi oldu. Onun zəngin dövlət təcrübəsi bütün dünyada yüksək qiymətləndirilir. O, elmi əsaslara və zəngin intellektual potensiala əsaslanan mükəmməl dövlətçilik konsepsiyası yaratmış, dövlət idarəçiliyi sahəsində zəngin elmi-nəzəri və praktiki irs qoyub getmişdir. Bu gün Azərbaycan Heydər Əliyevin göstərdiyi yolu davam etdirir. Respublika Prezidenti İlham Əliyev Heydər Əliyevin dövlət idarəçiliyi ideyalarını davam etdirir.

Heydər Əliyevin 80 illik yubileyi günlərində “Kiyev şəhərinin fəxri vətəndaşı”, “Ukrayna Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının fəxri doktoru” adlarına layiq görülməsi, Kiyevdə Azərbaycan Respublikasının Ukraynadakı səfirliyinin yaxınlığındakı onun adını daşıyan parkda dünyada ilk abidəsinin məhz Kiyev şəhərində ucaldılmasını yuxarıdakı fikirlərin təsdiqidir. Onun layiqli davamçısı İlham Əliyevin Ukraynada Taras Şevçkononun adını daşıyan Kiyev şəhəri Milli Universitetinin Fəxri doktoru adlandırılması da bu mövqedən diqqəti cəlb edir¹.

¹ *Quliyeva Xatirə. Heydər Əliyev və mənəvi-estetik dəyərlər. Bakı, Azərnaşr. 2002.*

2.1. Heydər Əliyev: Azərbaycanın güclü iqtisadi və mədəni inkişafının banisidir

Heydər Əliyev çox qısa müddətdə Azərbaycanı inkişaf və tərəqqi yoluna çıxarması nəticəsində Cümhuriyyət dövlət müstəqilliyini əldə edərək özünün ən çətin dövrlərini yaşadığı illərdə ölkəni nəinki xaosdan çıxarmağa, həm də onu firavan dövlətə çevirməyə nail oldu.

Heydər Əliyevin ölkədə nizam-intizamın bərpasında titanik fəaliyyəti neft strategiyasının inkişafı ilə paralel getdi. Ölkənin sabit iqtisadi inkişafı, sosial birlik və milli birlik strategiyasının işlənilib hazırlanmasında Heydər Əliyevin xidmətləri əvəzsizdir. Ümummilli liderin sayəsində Azərbaycan dünya siyasət elminə inkişafın “Azərbaycan yolu” kimi daxil olan dövlət quruculuğunun özünəməxsus yolunu əldə etdi.

Onun rəhbərliyi ilə 1994-cü ildə ölkə hökuməti Azərbaycanın neft yataqlarının işlənməsinə dair dünyanın ən böyük neft-qaz korporasiyaları ilə “Əsrin müqaviləsi” imzalayıb. Və dünyanın qabaqcıl ölkələrinin ən qabaqcıl şirkətlərinin bu müqavilədə iştirakı ölkəmizin regionda əhəmiyyətini və nüfuzunu artırıb. Bu müqavilə investisiyaların cəlb edilməsində və ölkə sənayesinin inkişafında, iqtisadiyyatının yaxşılaşdırılmasında müstəsna rol oynadı¹.

Ümummilli liderin uzaqgörənliyi sayəsində respublikada yeni iqtisadi münasibətlərin əsasları qoyuldu, özəl sektor yaradıldı, iri xarici investisiyalar cəlb edildi, sahibkarlar üçün geniş imkanlar yaradıldı, sovet dövründən qalan fabrik və zavodlar fəaliyyətə başladı. dünya bazarına çıxıb bilən malların istehsalı üçün yerli və xarici sahibkarlara verilir. Beləliklə, nəinki yeni sənaye sahələri yaradıldı, həm də yeni iş yerləri açıldı. “Güclü iqtisadiyyatı olan dövlət hər şey edə bilər” deyən Heydər Əliyev bu prinsipi rəhbər tuturdu.

Neft müqavilələri və ölkə daxilində sabitliyin və əmin-amanlığın bərqərar olması, iqtisadi islahatlar və mədəniyyətin yüksəlişi, nəhayət, 1994-cü ilin mayında Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zonasında Ermənistanla müharibədə atəşkəs və Azərbaycanın ilk uğurları.

¹ *Quliyeva Xatirə. Heydər Əliyev Siyasəti: Milli Dövlət, Milli Lider, Vətəndaşlıq, Mənəviyyat. Bakı, 2019.*

münaqişənin həllində diplomatiya və Heydər Əliyevin sözünün və əməlinin böyüklüyünün nəticələri özünü təsdiqlədi. Ümummilli lider Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə ədalətli həllinə çalışırdı. “Diplomatiya döyüş meydanı deyil,” dedi, “burada aqressivlik yox, xeyirxahlıq və rəqibinə güvənmək, ehtiras ünsürlərinə təslim olmamaq, müdriklik və səbir göstərmək, onların əlində alət olmamaq lazımdır. Azərbaycan liderinin problemlərə bu cür yanaşması hələ də münaqişənin həlli üçün ən optimal modelin işlənilib hazırlanmasına və son nəticədə Cənubi Qafqazın bütün qaynar nöqtələrində sülh perspektivlərinin yaxınlaşmasına ehtiyacı olan Azərbaycan diplomatiyası üçün əsas prioritetdir¹.

Heydər Əliyev siyasi və diplomatik fəaliyyətini Azərbaycan haqqında hamı tərəfindən qəbul edilmiş fikirlərin dəyişdirilməsinə həsr etmişdir. Şərq-Qərb layihəsinin həyata keçirilməsində Heydər Əliyevin xidmətlərini qeyd etmək lazımdır. 1998-ci ildə onun təşəbbüsü ilə səkkiz ölkə rəhbərinin və otuzdan çox dövlətin nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə “İpək Yolunun bərpası” beynəlxalq forumu keçirilmişdir. Bu, Azərbaycanın beynəlxalq imicinin möhkəmlənməsində, Qərb və Şərq dövlətləri ilə əməkdaşlığının intensivləşməsində mühüm rol oynadı².

Müstəqil və sabit dövlət quruculuğu yolunda Heydər Əliyevin atdığı addımlar nəticəsində Azərbaycanın milli maraqlarının keşiyində dayanmağa qadir olan Milli Ordu formalaşdı, Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunub saxlanması üçün mümkün olan hər şey edildi.

İncə psixoloq və diplomat həmsöhbətin əhval-ruhiyyəsinin ən xırda nüanslarını tutmağı bacarırdı. Azərbaycan dili Heydər Əliyevin xüsusi diqqət mərkəzində idi. O, qəti əmin idi ki, ancaq “hər bir xalqı ana dili yaradır”. Heydər Əliyev 1978-ci il Konstitusiyasında hüquqi cəhətdən təsbit olunmuş Azərbaycan dilinin dövlət dili statusuna

¹ Гулиев Ариф. *Украино-азербайджанские отношения: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 2.* — Х.: Факт, 2015. — 572 с.

² Гулиев Ариф. *Жить так, как жил Гейдар Алиев, любить родину так, как это делал великий лидер. Hüquqi müstəvi. Elmi nəzəri, təcrübi jurnal. Bakı. 2023 1(13). С. 35–44.*

nail oldu. O zaman belə bir addım qəhrəmanlığa bərabər idi. 2007-ci ildə (ölümündən sonra) dil problemini həll etdiyinə görə Atatürk mükafatına layiq görülüb.

Məhz o, Azərbaycan xalqının milli varlığının qorunub saxlanmasının açarına çevrilən azərbaycançılıq konsepsiyasını işləyib hazırladı. Azərbaycançılığın əsas dəyərlərinə sadıqlıq Azərbaycan xalqını birləşdirən, sosial sabitliyin və rifahın, islahatların uğurunun təmin edilməsində, qlobal siyasətdə milli maraqların həyata keçirilməsində mühüm amil olmuşdur. Biz ümummilli lider Heydər Əliyevlə haqlı olaraq fəxr edirik ki, ilk növbədə milli ləyaqəti və xalqın özünə hörmətini yalnız millətin tam birliyi, onun milli dövlətçiliyi ilə mümkün olan milli ləyaqət və xalqın mənsubiyyətinə hörmət məqsədini qoymuşdur. məsuliyyət və yüksək mənəvi əhval-ruhiyyə.

2.2. Azərbaycan diasporunun Atası

Heydər Əliyevin xatirəsi həm ölkədə, həm də xaricdə yaşayan azərbaycanlıların qəlbindən silinmir, o, Azərbaycan diasporunun Atası oldu. Məhz o, Azərbaycan xalqını ayağa qaldıraraq, ideal və mənəviyyət zirvəsini ucaldaraq, bununla da Azərbaycançılıq simasını bütün dövrlər üçün milli ideala çevirdi.

Heydər Əliyev həmişə milli mənəvi-mədəni dəyərlərin qorunub saxlanması uğrunda mübarizə aparmış, eyni zamanda onların ümumbəşəri dəyərlərlə inteqrasiya yolu ilə zənginləşməsi üçün əlindən gələni etmişdir.

Qürur hissi olaraq qeyd edirəm ki, mən də bu böyük insanla (1976-cı ildən 2003-cü ilədək) dəfələrlə şəxsən görüşmüşəm, hətta onun qarşısında dəfələrlə çıxış etmişəm. 1980-ci ildə mənim namizədliyimi təsdiqləyərək Bakı Partiya Məktəbində oxumağa yaşıl işıq yandıran Heydər Əliyev oldu. Onunla Yaltada görüşükdən sonra diasporun fəal üzvü, “Xalq qəzeti”nin jurnalisti və Ukrayna Prezidenti yanında Milli Dövlət İdarəçilik Akademiyasının tələbəsi kimi ona Ukrayna jurnallarında “Millət Atası, nə üçün müdrik Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevdən xahiş etdi ki, məsuliyyəti öz

üzərinə götürüb Respublikanı xilas etsin”, “Heydər Əliyevin portreti üçün ştrixlər”¹.

Bununla əlaqədar bir fakt daha maraqlıdır. **2000-ci ilin sentyabrında Ukrayna Prezidenti yanında Dövlət idarəçilik Akademiyasında təhsil alarkən bir professorla şəxsi tanışlıq zamanı bildirdi ki, “Azərbaycan geri qalmış ölkədir ..., mədəniyyət yaxşı deyil... demokratiya yoxdur... Sumqayıt hadisəsində ermənilərə qarşı vəhşilik-terrorçuluq hərəkətləri törədilib... və s.” Soruşanda ki, “Siz Azərbaycanda olmusunuz?” dedi: “yox”. Dedi: “Arqumentin var”. Dedim: “Bəli”. Növbəti mühazirəsi zamanı Heydər Əliyevin son 7 illik fəaliyyəti zamanı faktlarla təsdiqlənən Azərbaycan reallıqlarını əks etdirən məqaləmi həmin professorla təqdim etdim. Növbəti həftədə mühazirəsindən sonra mənə yaxınlaşaraq bildirdi ki, “Siz məni Millilik baxımından tərbiyə etdiniz, Sizin materialı vermişəm “Politika və Siyasət” jurnalına çap olunacaq. Get Redaktorla görüş, əlavələrin varsa qeyd et...”. Beləliklə həmin jurnalda **mənim** “Millət Atası, nə üçün müdrik Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevdən xahiş etdi ki, məsuliyyəti öz üzərinə götürüb Respublikanı xilas etsin” başlığı ilə 2000-ci ilin sentyabrında məqaləm **“Politika və Siyasət” jurnalında** çap olundu².**

Bu məqalədə əks olunan həqiqi faklar Azərbaycanımızın bəzi düşmənləri tərəfindən ünvanımıza reklam edilən — xoşa gəlməyən sözlər Məqalənin başlığında Redaksiya adından jurnalda qeyri həqiqiliyi real faktlarla bizim dəyərlərimizə düzgün qiymətləndirildi.

Onu Bakıya göndərdim. Bir həftə sonra bu məqalə bütün Azərbaycan qəzetlərində tərcümə olunub çap olundu.

¹ *Ариф Гулиев. Батько Нації або Чому азербайджанський народ звернувся з проханням до Гейдара Алієва взяти на себе відповідальність за порятунок республіки. Жур. Політика і Культура. — К. — 5–11 вересня 2000 р. — № 32(67)6. — С. 14–17; Гулиев Ариф. Штрихи к портрету Гейдара Алиева. Впервые опубликовано в Киевском журнале «Перзидент». — К. — 2001. — № 6. — С. 45–54.*

² *Гулиев Ариф. Гейдар Алиев: Я выполнил свой долг перед родиной. — Режим доступа: <http://versii.com/news/347841/>; http://azertag.az/ru/xeber/Geidar_Aliev_YA_vypolnil_svoi_dolg_pered_rodinoy-948579*

Bir az sonra QUAM ədbirində görüşdə Heydər Əliyev mən görəndə “...bütün Bərdəlilərə salamlar” sözü ilə məni də salamladı və ətrafındakı rəhbərlərlə tanışlıqla yanaşı, mənim diplomat vəzifəsinə namizədliyimi Xarici işlər nazirinə tövsiyə etdi.

2023-cü ilin Azərbaycanımızda “Heydər Əliyev ili” olması ilə əlaqədar bu yaxınlarda mənim elmi, diplomatik və ictimai fəaliyyətim zamanı Heydər Əliyevin fəaliyyətinə həsr etdiyim məqalələrin toplusundan ibarən “Millət Atası” monoqrafiyamın çap edilməsi Ukraynada və Azərbaycanda MEA-larında, digər qurumlarda təqdimatı da bu nöqteyi nəzərdən öz dəyərlərini nümayiş etdirməkdədir.

Bu baxımdan da mən özümü dahi Ulu Öndərimizin — Millət Atasının tələbəsi hesab edirəm.

2.3. İstedad və iradə Heydər Əliyev şəxsiyyətinin əsas keyfiyyətləridir

Ən yüksək təşkilatçılıq və tələbkarlıq — ilk növbədə özünüdə. Bir insanı dinləmək və eşitmək və tutumlu bir anlayış — «xalq», «millət» ilə birləşdirilən hər kəsin istəklərini başa düşmək bacarığı. O, böyük siyasətçinin peyğəmbərlik uzaqgörənliyi ilə sərkərdə cəsarətini, dərin təhsili və təbiətin bəxş etdiyi incə estetik duyumu özündə birləşdir¹.

Politoloqlar və jurnalistlər onu bəzən “güc sahibi” adlandırırdılar. Cavabında Əliyev gülümsəyərək dedi ki, hakimiyyətin yalnız bir mənbəyi var — xalq. Onun siyasi məharətinin və uzunömürlülüyünün sirlərini, fikrincə, xalqın inamında, təkcə inamın deyil, həm də insanların ümidinin canlı təcəssümündə axtarmaq lazımdır.

Sabahın dinc xoşbəxt gün olacağına ümid edirəm. Müharibəsiz, doğma yurdunda qaçqınsız, canı rahat, evdə çörək. Heydər Əliyevə inamın mahiyyətini isə bu ümid müəyyən edir...

Ümumbəşəri məhəbbəti qazanmaq üçün təkcə yaxşı siyasətçi olmaq kifayət deyil, müstəsna universal insani keyfiyyətlərə malik

¹ *Гулиев Ариф. УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 2. — Х.: Факт, 2015. — 572 с.*

olmaq lazımdır. “Böyük siyasət xırda hisslərə, maraqlara tabe edilə bilməz” deyən xalq məhəbbətini qazanan Heydər Əliyev buna əmin idi. Onun tükənməz enerjisi Azərbaycan xalqını yeniləşən, qurucu, xoşbəxt Azərbaycana inamla ruhlandırır. Heydər Əliyev xalqa heç vaxt icrası mümkün olmayan vədlər verməmiş, əksinə, əldə edilə biləcək nəticələri həmişə bəyan etmişdir. Onun əsas keyfiyyətləri müstəsna dürüstlük və güclü iradə, eləcə də ən yüksək təşkilatçılıq və tələbkarlıq, xüsusən özünə qarşı, hər bir insanı dinləmək və eşitmək bacarığı idi.

NƏTİCƏ

Heydər Əliyev fəaliyyətinin bütün sahələrində Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin qorunması və möhkəmləndirilməsinin təmin edilməsi prinsiplərinə əsaslanmışdır. O, hakimiyyətə gəldiyi ilk vaxtdan və fəaliyyətinin sonuna kimi güclü, müstəqil, hüquqi dövlət quruculuğu üzərində titanik şəkildə çalışıb.

“Müstəqillik yolundan çətin yol yoxdur” deyən Ulu Öndər başa düşürdü və bununla belə, o, xalqını bu yolda inamla aparır, cəmiyyətin sosial, iqtisadi, mədəni və ideoloji sahələrini inkişaf etdirir, eyni zamanda, xarici siyasət məsələlərini həll edir. problemləri və ölkənin milli təhlükəsizlik problemləri. Kembric Beynəlxalq Bioqrafik Mərkəzinin Direktorlar Şurası 1999-cu ildə sülhsevər siyasətinə və demokratiyanın inkişafında böyük xidmətlərinə görə Heydər Əliyevi “XX əsrin görkəmli xadimi” adına layiq görüb¹.

İnsan əməli ilə böyük olur, amma böyük işlər görmək üçün insanlardan yüksək olmamaq, onlarla birlikdə olmaq lazımdır. Heydər Əliyev son dərəcə çətin bir dövrdə xalqın xilasını naminə misilsiz fədakarlıq nümayiş etdirərək, müstəqillik və Azərbaycanın formalaşmasının çətin yolunu öz xalqı ilə birlikdə, çiyin-çiyinə keçib. Onun ürəyi milyonlarla azərbaycanlının qəlbi ilə vəhdətdə döyünürdü.

¹ *Эфендиев Октай. Вклад Гейдара Алиева в достижение победы Азербайджана в отечественной войне в Нагорно-Карабахском конфликте. Hüquqi müstəvi. Elmi nəzəri, təcrübi jurnal. Bakı. 2023 1(13). S. 44–54.*

O, sadəcə öz dövrünün qəhrəmanı deyildi, dövrün adamı oldu. Onun tarixi mahiyyətli və böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malik ibrətlərlə dolu ömür yolunun tədqiqi keçmişimizə qiymət verməklə yanaşı, gələcəyə gedən yolumuzu da müəyyənləşdirir.

Azərbaycan həmişə müxtəlif dinlərin, mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların birgə yaşadığı ölkə olub. O, təkcə coğrafi deyil, həm də Şərqlə Qərb arasında mədəni körpü idi. Bu gün Azərbaycanda müxtəlif dinlərin və mədəniyyətlərin nümayəndələrinin sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşaması ulu öndərin ən böyük sərvətlərindən və irslərindəndir. Ən qısa müddətdə, biz özümüzü etibarlı beynəlxalq tərəfdaş, regional inkişafa, təhlükəsizliyə, sabitliyə və multikulturalizmə töhfə verən müstəqil xarici siyasət yürüdən ölkə kimi göstərə bildik.

Azərbaycan beynəlxalq birliyin nüfuzlu üzvünə çevrildi, etibarlı beynəlxalq tərəfdaş kimi özünü sübut etdi, Avropanın enerji təhlükəsizliyinin qarantı, Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələrindən isə BMT-nin qeyri-daimi üzvü olan ilk nümayəndəsi oldu. Təhlükəsizlik Şurası, müxtəlif mədəniyyətlərin mədəniyyətlərarası dialoqunun təşəbbüskarıdır. O, BMT, ATƏT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Şurası, Qoşulmama Hərəkatı və bir sıra digər beynəlxalq strukturların üzvüdür.

Əminəm ki, idealımız və ümummilli liderimiz Heydər Əliyev müasir Azərbaycanla fəxr edərdi və biz hər ürək döyüntüsü ilə onun vəsiyyətlərinə hörmətlə yanaşmalı, Azərbaycanı yeganə doğru, layiqli yola yönəldən şəxsiyyətin müqəddəs xatirəsi qarşısında baş əyməliyik.

İstedad və iradə Heydər Əliyev şəxsiyyətinin əsas keyfiyyətləridir. Ən yüksək təşkilatçılıq və tələbkarlıq — ilk növbədə özünü. Bir insanı dinləmək və eşitmək və tutumlu bir anlayış — «xalq», «millət» ilə birləşdirilən hər kəsin istəklərini başa düşmək bacarığı. O, böyük siyasətçinin peyğəmbərlik uzaqgörənliyini və komandirin cəsarətini birləşdirdi. Təbiətin bəxş etdiyi dərin tərbiyə və incə estetik hiss.

Azərbaycan dövlətimizin İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə əldə olunan nailiyyətlər 20 illik bir müddətdə bu gün də davam edir və xalqımızı xoşbəxt gələcəyə aparır. Bu uğurların banisi ulu öndər Heydər Əliyevin adı xalqımızın qəlbində əbədi yaşayacaqdır. Düz deyirlər: nə qədər ki, müstəqil Azərbaycan dövləti var, Azərbaycan xalqı var, Heydər Əliyev ürəklərdə yaşayacaq.

2.5. HEYDƏR ƏLİYEV 100 IL. UZUN ŞƏRƏFLİ BİR HƏYAT DASTANI¹

Giriş

Ulu Öndər Heydər Əliyev dedikdə ilk öncə gözlərim önünə bu bir beyt şe'r gəlir:

Bir ud ağacıyam şaxlı budaqlı
 Bir qaya daşiyam sinəm bulaqlı
 Getsəm bu dünyadan sözlü soraqlı
 Bənzətmə bir şirin xəyala məni
 Əqidəm yetirib kamala məni².

Doğrudanda bu insan bir xəyal deyil bu bir reallıqdır, bir məktəbdir, bir memardır. Xalqı üçün içindən yanaraq ətrafını qoruyan əfsanəvi Ud ağacıdır. Bu böyük düha haqqında söz demək sadə bir müəllim üçün nə qədər çətindirə o qədər də şərəflidir.

Heydər Əliyev kamil bir insan portretidir ki, hər kəs öz aspektindən baxsa öyrənəcəyi çox şey tapar. Şəxsən mən bir sadə müəllim kimi gənc nəsələ Heydər Əliyevin aşağıdakı cəhətlərini aşılamağa çalışıram.

Əsas hissə

Ulu öndər Heydər Əliyevin həyat yoluna nəzər salsaq bir Türk oğluna xas olan bütün cəhətləri görürük. Bu liderin gələcək nəslinin onun həyat yolunu öyrənməyə ondan ibrət götürməyə çox ehtiyacı var. Biz müəllimlər yetişdirdiyimiz gələcək nəsilləri Heydər Əliyev ideyaları ilə yetişdirməliyik ki, Azərbaycan dünyaya yeni Heydər

¹ *Səfayə Məmməd qızı Naiboba. Heydər Əliyev 100 il. Uzun şərəfli bir həyat dastanı. (Kiyev şəhəri 37, 137, 188, 247, 291 sayılı ümum təhsil orta məktəblərində fəaliyyət göstərən "Azərbaycanın mədəniyyət tarixi" adlı dərnəklərin rəhbəri). AKADEMİK TARİH VE DÜŞÜNCE DERGİSİ, ACADEMIC JURNAL OF HISTORY AND IDEA, 2023-cü il "Heydər Əliyev ili", Türkiyə, 2023, C. 317–322.*

² *Eldar Həsənli. Türk dünyasının babası Həder baba. Bakı. Gənclik nəşriyyatı. 1994-cü il.*

Əliyevlər bəxş edə bilsin¹. Gənc nəsil öncə Heydər Əliyev kimi atanaya sədaqətli, ailəcanlılığı, vətəni, torpağı, milləti sevməyi, insan əməyinə qiymət verməyi, müdrikliyi təvazökarlığı, əmək sevərliyi, sadəliyi uzaq görün olmağı öyrənməlidir.

Xalqımızın xeyirxahlığı, nəcibliyi, dostluqda sədaqəti, qonaqpərvərliyi, humanistliyi həmişə bütün dünya xalqlarına örnək olmuşdur.

Heydər Əliyev və Ukrayna əlaqələrinin tarixi də unudulmaz faktlarla zəngindir.

Sovet hökumətinin ali rəhbərliyində olanda Heydər Əliyev Ukrayna üçün də çox işlər görüb. Bununla əlaqədar bir neçə faktı diqqətinizə çatdırmaq istərdim. 1980-ci illərin sonunda keçmiş Sovet İttifaqında Dunay çayını Dneprlə birləşdirmək üçün daha bir «böyük layihə» yarandı. Amma bu, təkcə Ukrayna üçün deyil, bütün Avropa üçün böyük ekoloji fəlakətlə nəticələndi. Ukraynanın o vaxtkı baş naziri V.Fokin Moskvada heç bir dəstək tapmadan kömək üçün birbaşa Heydər Əliyevə müraciət etdi və o, müəllifləri bu layihədən imtina etməyə razı sala bildi. Bundan əlavə, keçmiş baş nazirin müavini M.A.Orlik Ukraynada mədəniyyət müəssisələrinin abadlaşdırılması ilə bağlı kömək üçün birbaşa Heydər Əliyevə müraciət edir onun qayğısı sayəsində Kiyev Milli Filarmoniyasının əsaslı təmiri nəticəsində həmin bina bu gündə çox möhtəşəm görünür. Onun köməyi ilə Obolon zavodu da tikilib istifadəyə verilmiş, Uşaq qidası fabriki tikilmiş. Kiyev metrosunun tikintisində də lazımda diqqət göstərmişdir².

Moskvada fəaliyyəti zamanı Çernobil faciəsi zamanı Heydər Əliyevin diqqəti hər bir Ukraynalının qəlbində bir humanist insan obrazı yaratmışdır.

Məhz o səbəbdəndir ki, Ukraynada ona həmişə görkəmli dövlət xadimi kimi dərin hörmətlə yanaşılıb. Onun xidmətləri Ukrayna dövlətinin ali mükafatı — Yaroslav Müdri ordeni ilə qeyd olunmuş. Heydər Əliyevə Kiyev şəhərinin fəxri vətəndaşı, Ukrayna Prezidenti

² Anar Nağıyev. *Heydər Əliyev və təhsil siyasəti. Hüquqi müstəvi. Elmi nəzəri, təcürbi jurnal. Bakı. 2023 1(13). C. 9–12.*

¹ Həbibbəyli İsa. *Heydər Əliyev dövlətçilik təlimi və müasir dövr. Naxçıvan. 2013.*

yanında Milli Dövlət İdarəçilik Akademiyasının fəxri doktoru fəxri adı verilmişdir. Kiyevdə Azərbaycan Respublikasının Ukraynadakı səfirliyinin yaxınlığındakı park onun adını daşıyır. Hətta Bakıda, Ukrayna dairəsində Heydər Əliyevin abidəsi ucaldılıb¹.

Sovet hökumətinin ali rəhbərliyində olanda Heydər Əliyev Ukrayna üçün də çox işlər görüb. 2004-cü il iyunun 4-də Kiyevdə Heydər Əliyevin dünyada ilk abidəsinin açılışı zamanı Ukrayna Prezidenti Leonid Kuçma demişdir: «Azərbaycanlı qonaqlarımız heç şübhəsiz bilirlər ki, Heydər sözü qədim türkcədən irəliddə çapan atlı kimi tərcümə olunur»².

Bu qürurverici ad unudulmaz Heydər Əliyeviç Əliyevin ruhuna, enerjisinə və məqsədyönlülüyünə tam uyğun gəlir. Onun xarakterində iş üslubu bir tərəfdən möhkəmlik və praqmatizmi, digər tərəfdən isə köhnəlmiş olan hər şeyə qarşı dözümlülüyü öz mübarizliyi ilə üzvi şəkildə birləşdirdi. O, siyasi — realist idi.

¹ Əliyev Qoşqar. *Heydər Əliyev və milli mentalitet fəlsəfəsi*. Bakı, 2003.

² Quliyeva Xatirə. *Heydər Əliyev və mənəvi-estetik dəyərlər*. Bakı, Azərnaşr, 2002.

Heydər Əliyeviçin həyatı öz xalqına fədakar xidmət rəmzinə çevrildi. O, təşkilatçı kimi bütün istedadını və diplomat kimi istedadını müstəqil Azərbaycanın inkişafında yeni, misilsiz zirvələrə çatmasına yönəldib.

Onun ardıcıl, balanslaşdırılmış xarici və daxili siyasəti sayəsində Dağlıq Qarabağda hərbi əməliyyatlar dayandırılmış, beynəlxalq ictimaiyyət münafiqşənin həllinə cəlb edilmişdir.

Heydər Əliyevin xatirəsi həm ölkədə, həm də xaricdə yaşayan azərbaycanlıların qəlbindən silinmir, o, Azərbaycan diasporunun atası oldu. Məhz o, Azərbaycan xalqını ayağa qaldıran, ideal və mənəviyyət zirvəsini ucaldan, bu da öz simasını bütün dövrlər üçün milli ideala çevirdi. Heydər Əliyev həmişə milli mənəvi-mədəni dəyərlərin qorunub saxlanması uğrunda mübarizə aparmış, eyni zamanda onların ümumbəşəri dəyərlərlə inteqrasiya yolu ilə zənginləşməsi üçün əlindən gələni etmişdir¹.

Ulu öndər qardaş Ukraynaya səfəri zamanı Ukraynada yaşayan azyaşlı azərbaycanlılara öz töhvəsini-məsləhətini demişdi. Ulu öndər Vətəndən kənardə yaşayan soydaşlarımız üçün Azərbaycan dili kursları açılmasını qaçılmaz hesab etmiş, dilimizin-dinimizin, milli-mənəvi dəyərlərimizin, poeziyamızın yaşaması üçün gənc nəslə öyrədilməsini tövsiyyə etmişdi. Ulu Öndərimizin bu tövsiyyəsi əsnasında Kiyev şəhərində 5 orta ümumtəhsil məktəblərində (37, 137, 188, 247, 291 sayılı məktəblərdə) «Azərbaycan mədəniyyət tarixi» adlı dərnlər təşkil edildi. Bu dərnlərin köməyi ilə həm Azərbaycanın gələcəyi olan azyaşlı Azərbaycanlılarımız xalqımızın milli-mənəvi dəyərləri olan dilimizi, dinimizi, poeziyamızı aşılamaqla birlikdə, həm də yaşadığımız ölkədə «Azərbaycan mədəniyyətini, musiqisini, poeziyasını, milli-mənəvi dəyərlərini, mətbəximizin təbliğinə nail oluruq². Göstərilən məktəblərdəki dərnlərimizin köməyi ilə biz Azərbaycanımızın korifey sənətkarlarının yubileylərini, xalqımızın qədim adət-ənənələri, bayramları tək cə məktəblərdə deyil ötən əsrdən dahi şairimiz Səməd Vurğunun adını daşıyan kitabxanada, Kiyev

¹ *Quliyeva Xatirə. Heydər Əliyev Siyasəti: Milli Dövlət, Milli Lider, Vətəndaşlıq, Mənəviyyət. Bakı, 2019.*

² *Гулиев Ариф. Украина-азербайджанские отношения: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 2. — Х.: Факт, 2015. — 572 с.*

şəhər radiosunda, Kiyevdə ən müqəddəs yer sayılan “Peçerski Lavra” muzeyində Ukrayna Yazıçıları İttifaqının (evində) Azərbaycan xalqını azyaşlı məktəbli soydaşlarımız layiqincə təmsil edirlər. Belə ki, öncül şagirdlərimizdən Yəhya Quliyev, Alsu Paşayeva, Fidan Qasımova, ... hər həftənin 2-ci və 4-cü günəri Azərbaycan xalq nağıllarını və Azərbaycan yazıçılarının yazdığı kiçik həcmli Ukrayna dilinə tərcümə olunmuş mənzum hekayələrini səsləndirirdilər (Müharibədən öncə) və bu dinləyicilər tərəfindən çox yüksək səviyyədə qarşılanırdı, xalqımızın ünvanına xoş sözlər yazırdılar.

Biz məktəblərdə və kitabxanalarda Azərbaycan poeziyası günləri keçirməyə nail oluruq. Bu tədbirlərdə dahi Nizamai Gəncəvinin, İmaməddin Nəsiminin, Füzulinin, Cəməd Vurğunun, Bəxtiyar Vahabzadənin, Mirzə Ələkbər Sabirin, Mirzə Fətəli Axundzadənin, Məmməd Arazın və başqalarının yaradıcılıq yolunu, əsərlərini azyaşlı soydaşlarımız Azərbaycanın mədəniyyətini bütün dünyaya təbliğ etməyə çalışırlar¹.

Qədim və müqəddəs adət-ənənələrlə bəzənmiş “Novruz şənliyimizi” Kiyevdə yerləşən “Uşaq evində” keçirərək valideynlərini itirən uşaqlara həm sevinc, həm də Novruz hədiyyələr bağışlayaraq xalqımızın gözəl adətlərini nümayiş etdiririk.

Bütün bu səhnələri görənlər hər kəs bir söz deyir “Azərbaycan xalqı nə qədər müdrik xalqdır!”. Bu sözləri eşitmək insana qürur verir, desək azdır!..

Nəticə

Kiyev və Bakı şəhərləri və təhsil idarələri arasında, Kiyev şəhəri 247 sayılı orta məktəblə Bakı şəhəri 164 sayılı ümumtəhsil məktəbləri arasında Əməkdaşlıq əlaqələrini əks etdirən Müqavilələrin imzalanması və fəaliyyəti də Ukrayna və Azərbaycan xalqlarının gənc nəsli arasında dostluğun təməlidir. Bütün bunlar Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin ideyalarının təzahürüdür.

Biz fəxr edirik ki, bu gün Ulu Öndərimizin davamçısı Ali baş komandan İlham Əliyev Ulu Öndərin ən böyük arzusunu həyata keçirdi, 30 ildən çox düşmən tapdağında qalmış Qarabağı azad

¹ *Гулиев Ариф. Штрихи к портрету Гейдара Алиева. Впервые опубликовано в Киевском журнале «Перзидент». — К. — 2001. — № 6. — С. 45–54.*

edərək Öndərimizizin 100 illik yubleyinə ərmağan etdi və Ata vəsiyyətini yerinə yetirmiş oldu.

Bu böyük şəxsiyyət haqqında hələ illər, əsrlər ötəcək qədər bilən Azərbaycan xalqı onun haqqında çoxlu şe”rlər, mahılar, dastanlar yazacaqlar...

Mən isə sadə bir müəllim kimi sözlərimi şair Eldar Həsənlinin bir beyt şe”ri ilə bitirmək istəyirəm:

Qədir bilən hərəkəsin qəlbində heykəlin var
Gələcəyin əlini sıxa bilən əlin var
Dünyaya şəfəq saçan nurlu pak əməlin var
Sizə haqdan pay gəlib bu hünər tərər baba
Bütün Türk dünyasının babası Heydər baba!¹

¹ *Eldar Həsənlı. Türk dünyasının babası Hedər baba. Bakı. Gənclik nəşriyyatı. 1994-cü il.*

2.6. НАРОДНА ПАМ'ЯТЬ НЕ ЗАБУВАЄ СВОЇХ ЛІДЕРІВ¹

Лідерство — це не титул, а діяльність. Це здатність впливати на зміни, надихати і об'єднувати, навіть у найважчі часи. Гейдар Алієв був видатною людиною, історичною постаттю, такі люди з'являються, можливо, раз в століття і приходять у найважчий час, саме тоді, коли вони особливо необхідні. Народна пам'ять не забуває своїх лідерів і героїв, чие життя було присвячене величній службі Батьківщині, країні та народу. Протягом майже 38-річного періоду Гейдар Алієв очолював державу, його ім'я пов'язувалося з рішенням практично усіх проблем і реалізацією роковинних для країни ідей.

¹ Аріф Гулієв. Народна пам'ять не забуває своїх лідерів <https://kyivdiplomatic.com/ua/news/5930>; Народная память не забывает своих лидеров <https://yenimedia.org/ru/posts/detail/narodnaya-pamyatne-zabyvaet-svoix-liderov-1702396048>.

Його яскравий геній та гострий інтелект не знали кордонів, виходили за межі Азербайджану. Народна пам'ять не забуває своїх лідерів та героїв, чиє життя було присвячене великому служінню батьківщині, країні, народу. Не дивлячись уже 20 років (з 12 грудня 2003 р.) з нами немає, Гейдаре Алієве, сьогодні, коли десь у світі говорять про Азербайджан, говорять і про Гейдара Алієва, а коли згадують про Гейдара Алієва, перед очима виникає Азербайджан¹.

Відродження Азербайджана

Безперечно, Гейдар Алієв, визнаний за життя потужним лідером азербайджанського народу, і після його фізичного відходу не втратив народного визнання, шани та любові. Він шанований у всьому світі, мудрий політик став для кожного азербайджанця ідеалом не лише як талановитий керівник країни, але й як глибоко гармонійна, цілісна, всебічно розвинена особистість, він взірець для наслідування. Завдяки його здібності відігравати вирішальну роль в найважчі та складні моменти у долі країни та народу, негайно втілювати в життя рятувальну місію, направляючи державу і націю правильним шляхом. Не лише цим, але Гейдар Алієв був невтомною людиною, його саморозвиток тривав протягом усього життя, природні таланти від Бога розвивалися в прагненні пізнавати нове. Міжнародний лідер — сильний духом, за свідченням історії, Гейдар Алієв не обирає легший шлях, але завжди шукає найкращий для свого народу, так було, і так є зараз — курс країни незмінно до успіху і розквіту².

Від минулого до майбутнього

Справжній політичний лідер — це той, хто не тільки бачить шлях, але й відкриває його для інших, вдихаючи надію та направляючи до спільної мети, саме таким був Гейдар Алієв.

¹ Гулиев А. Д. *УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 3 / А. Д. Гулиев. Харьков: Факт, 2018. С. 297.*

² Гулиев А. Д. *УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 2 / А. Д. Гулиев. Харьков: Факт, 2015. С. 232.*

На початку 90-х років, після розпаду Радянського Союзу, Азербайджан опинився на межі розпаду і громадянської війни. Агресія Вірменії проти азербайджанського народу набула широких масштабів. Криза в економіці, політиці та інших сферах стала серйозним випробуванням. У цей важкий час через недостатній досвід та відсутність професіоналізму тодішнього керівництва країна опинилася у некерованій ситуації. Даний період був вирішальним для Азербайджана: або він стане незалежною державою, або розпадеться та буде знищений внаслідок внутрішніх розбратів та підривної діяльності сепаратистських сил. Перед Азербайджаном стояв вибір: «бути чи не бути», але у цей критичний момент азербайджанський народ продемонстрував свою мудрість, закличавши на допомогу видатного політичного діяча тієї епохи — Гейдара Алієва. У червні 1993 року Гейдар Алієв був обраний головою Парламенту Азербайджану і в той же час почав виконувати повноваження президента Азербайджанської Республіки. У жовтні цього ж року азербайджанський народ обрав його своїм президентом¹.

Мудрий і переконливий

У світлі великої влади стоїть велика відповідальність — лідерство полягає в умінні нести її з гідністю та чесністю, адже прийшовши до влади як президент Республіки, Гейдар Алієв не тільки досяг внутрішньої політичної стабільності в Азербайджані, але і заклав основи економічної незалежності країни. Була розроблена антикризова програма для відновлення виробництва, покращення фінансового стану та залучення інвестицій.

У важливий момент, коли вирішувалася доля країни, великий син Азербайджана продемонстрував свою відданість азербайджанському народу. Об'єднавшись навколо свого лідера, азербайджанці вдало витягнули країну із глибокого провалля проблем, де її втягнуло колишнє керівництво республіки. Фактично, Гейдар Алієв врятував країну від розпаду, в якій за п'ять

¹ Гулиев А.Д. Отец нации. Монография / А.Д. Гулиев. Харьков: Факт, 2023, 452 с.

років, з 1988 по 1993 рік, змінилися шість керівників. Більше того, він відновив економіку, забезпечив право народу на владу, побудував правове громадянське суспільство. А ще в 70-х роках, використовуючи можливості, які надавала центральна влада, Гейдар Алієв у всіх сенсах піднімав республіку, оживляв національну економіку, забезпечував розвиток усіх галузей економіки і сільського господарства.

Лідер не той, хто шукає слід, а той, хто створює стежки. Він піднімається вгору, дивлячись вперед, ведучи за собою цвіт нації. Титанічна діяльність Гейдара Алієва з упорядкування країни йшла паралельно з розвитком нафтової стратегії. Невимірні заслуги Гейдара Алієва в розробці стратегії стійкого економічного розвитку країни, соціальної єдності, національного єднання. Благодаря об'єднувачому лідеру в Азербайджані з'явилася своя модель державотворення, яка увійшла в світову політичну науку як «азербайджанський шлях» розвитку.

Пам'ять про Гейдара Алієва не гасне у серцях азербайджанців, які проживають як у країні, так і поза її межами, він став батьком діаспори азербайджанців. Саме він зблизив азербайджанський народ, підняв високу планку ідеалів та моральності, що зробило його образ народним ідеалом на все часи. Гейдар Алієв завжди боровся за збереження національних моральних та культурних цінностей, а також робив все можливе для їх збагачення через інтеграцію з загальнолюдськими цінностями.

Свідок епохи генія

Я десятки років досліджую постать лідера й мав честь бути особисто знайомим із цією геніальною особистістю. Зазначу не без гордості, що мені доводилося не один раз безпосередньо особисто зустрічатися з цією великою людиною і навіть чотири рази виступати перед ним. Його, тодішнього керівника країни, відзначало доступність і відкритість для спілкування та взагалі доброзичливе ставлення до людей.

Завдяки Гейдару Алієву, котрий плекав національну культуру та високо цінував світову культурну спадщину, і його наступнику, нинішньому президенту Ільхаму Алієву, сьогодні Баку став діючою широкою площадкою міжкультурного та міжцивілізаційного діалогу. Азербайджан завжди був країною, де уживалися різні релігії, культури та цивілізації. Він був не лише географічним, а й культурним мостом між Сходом і Заходом. Однією з найбільших успадкованих спадщин великого всеукраїнського лідера є те, що сьогодні в Азербайджані живуть в умовах миру і спокою представники різних релігій і культур.

Успіх лідера випробуваний часом та поколіннями

Більше видно на відстані. Велич особистості, як і все велике, теж видно на відстані, і час — найкращий фільтр для цього. І чим більше часу пройде, тим чіткіше виявиться масштабність тієї чи іншої особистості, яка залишила свій слід в історії людства. Про великі заслуги визначного політика та об'єднавчого лідера азербайджанського народу Гейдара Алієва почали говорити ще за його життя. Гейдаром Алієвим була розроблена концепція

азербайджанства, що стала гарантом збереження національної самобутності азербайджанського народу. Відданість основним цінностям азербайджанства стала об'єднуючим фактором для народу, забезпечуючи суспільну стабільність і добробут, успішну реалізацію реформ, втілення національних інтересів у глобальній політиці. Ми з повним підґрунтям гордимось об'єднаним лідером Гейдаром Алієвим, який визначив своєю метою, прежде всього, національне гідність та самоповагу народу, що можливо лише при повному злитті нації, її відповідальності і високому моральному настрої¹.

Пам'ять про Гейдара Алієва не гасне в серцях азербайджанців, які проживають як у країні, так і за її межами, він став батьком діаспори азербайджанців. Саме він зближив азербайджанський народ, високо підняв планку ідеалів та моральності, що зробило його образ народним ідеалом на все часи. Гейдар Алієв завжди боровся за збереження національних моральних і культурних цінностей, і разом з тим робив все можливе для їх збагачення через інтеграцію з загальнолюдськими цінностями².

Зазначу не без гордості, що мені доводилося не один раз безпосередньо особисто зустрічатися з цією великою людиною і навіть чотири рази виступати перед ним. Його, тодішнього керівника країни, відзначало доступність і відкритість для спілкування та взагалі доброзичливе ставлення до людей.

Звертаючись тоді до рідного народу, Ильхам Алієв дав слово, «що буду захищати національні інтереси азербайджанського народу і Азербайджанської держави, захищати територіальну цілісність Азербайджана. Я приніс клятву, поклавши руку на Конституцію та священний Коран. Раджу, що за останні 20 років усі дані мною обіцянки, всі поставлені перед собою завдання виконані»³.

Азербайджан перетворився на авторитетного члена міжнародної спільноти, показав себе як надійний міжнародний партнер, став гарантом європейської енергетичної безпеки і пер-

¹ Анвар Сеидов. *Гейдар Алиев и Конституция Азербайджанской Республики. Учебное пособие.* Б. 2013. 542 с.

² Зенкович Н. *Гейдар Алиев. Зигзаги судьбы.* М.: Яуза, Эксмо, 2007. 207 с.

³ *Ильхам Алиев...*

шим представником від країн Південного Кавказу та Середньої Азії — непостійним членом Ради безпеки ООН, ініціатором міжкультурного діалогу різних культур. Він є членом ООН, ОБСЄ, Організації ісламського співробітництва, Ради Європи, Руху неприєднання та кількох інших міжнародних структур. Він завжди буде жити в серцях людей і в серцях майбутніх поколінь. Життя Гейдара Алієва — це частина життя, прожита Азербайджаном, його історія. Тому необхідно вивчати життєвий шлях цього чудового людина, який є прикладом для кожного азербайджанця. 20 років тому Гейдар Алієв пішов із життя на вершині своєї політичної слави, великим керівником і мудрою людиною. Проте він назавжди залишився з нами у своїх ідеях та планах на майбутнє. Його великі справи, створена ним могутня держава, світлі ідеї будуть жити вічно і примножуватись усіма наступними поколінням азербайджанців у світі.

Він завжди житиме в серцях людей і в серцях майбутніх поколінь. Життя Гейдара Алієва — це частина життя, прожите Азербайджаном, його історія. Тому необхідно вивчати життєвий шлях цієї чудової людини, яка є прикладом для кожного азербайджанця.

20 років тому Гейдар Алієв пішов із життя на вершині своєї політичної слави, великим керівником та мудрою людиною. Однак він назавжди залишився з нами у своїх ідеях та планах на майбутнє. Ми ж з повною підставою пишаємося загальнонаціональним лідером Гейдаром Алієвим, який поставив на чолі свого курсу, перш за все, мету національної гідності та самоповаги народу, які можливі лише за повного згуртування нації, її відповідальності та високого морального настрою.

...Його місія була великою рятівною місією. Його великі справи, створена ним держава, світлі ідеї житимуть вічно...

2.7. НАРОДНАЯ ПАМЯТЬ НЕ ЗАБЫВАЕТ СВОИХ ЛИДЕРОВ¹

Лидерство — это не титул, а деятельность. Это способность влиять на изменения, вдохновлять и объединять даже в самые трудные времена. Гейдар Алиев был выдающимся человеком, исторической фигурой, такие люди появляются, возможно, раз в век и приходят в самое тяжелое время именно тогда, когда они особенно необходимы. Народная память не забывает своих лидеров и героев, чья жизнь была посвящена величественной службе Родине, стране и народу. На протяжении почти 38-летнего периода Гейдар Алиев возглавлял государство, его имя было связано с решением практически всех проблем и реализацией годовщинных для страны идей.

Его яркий гений и острый интеллект не знали границ, выходили за пределы Азербайджана. Народная память не забывает

¹ Ариф Гулиев, Этибар Алиев *Народная память не забывает своих лидеров. Жур. Юридический плоскость. — Баки 2024 №1(14). С. 52–59. <https://yenimedia.org/ru/posts/detail/narodnaya-pamyat-ne-zabyvaet-svoix-liderov-1702396048>.; Народна пам'ять не забуває своїх лідерів. <https://kyivdiplomatic.com/ua/news/5930>;*

ет своих лидеров и героев, чья жизнь была посвящена великому служению отечеству, стране, народу. Но несмотря уже на 20 лет (с 12 декабря 2003 г.), что с нами нет Гейдара Алиева, сегодня в мире говорят об Азербайджане, говорят и о Гейдаре Алиеве, а когда вспоминают о Гейдаре Алиеве, перед глазами возникает Азербайджан. Народная память не забывает своих лидеров¹.

Возрождение Азербайджана

Бесспорно, Гейдар Алиев, признанный при жизни сильным лидером азербайджанского народа, и после его физического ухода не потерял народного признания, уважения и любви. Он уважаемый во всем мире, мудрый политик стал для каждого азербайджанца идеалом не только как талантливый руководитель страны, но и глубоко гармоничная, целостная, всесторонне развитая личность, он образец для подражания. Благодаря его способности играть решающую роль в труднейшие и сложные моменты в судьбе страны и народа, немедленно претворять в жизнь спасательную миссию, направляя государство и нацию правильным путем. Не только этим, но Гейдар Алиев был неутомимым человеком, его саморазвитие длилось всю жизнь, естественные таланты от Бога развивались в стремлении познавать новое. Международный лидер — сильный духом, по свидетельству истории, Гейдар Алиев не выбирает более легкий путь, но всегда ищет самый лучший для своего народа, так было, и так есть сейчас — курс страны неизменно к успеху и расцвету².

От прошлого к будущему

Настоящий политический лидер — это тот, кто не только видит путь, но и открывает его для других, вдыхая надежду и направляя к общей цели именно таким был Гейдар Алиев. В начале 90-х годов после распада Советского Союза Азербайджан оказал

¹ Гулиев А. Д. *УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 3 / А. Д. Гулиев. Харьков: Факт, 2018. С. 297.*

² Гулиев А. Д. *УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 2 / А. Д. Гулиев. Харьков: Факт, 2015. С. 232.*

ся на грани распада и гражданской войны. Агрессия Армении против азербайджанского народа приобрела широкие масштабы. Кризис в экономике, политике и других областях стал серьезным испытанием. В это тяжелое время из-за недостаточного опыта и отсутствия профессионализма тогдашнего руководства страна оказалась в неуправляемой ситуации. Данный период был решающим для Азербайджана: либо он станет независимым государством, либо распадется и будет уничтожен вследствие внутренних раздоров и взрывной деятельности сепаратистских сил. Перед Азербайджаном стоял выбор: быть или не быть, но в этот критический момент азербайджанский народ продемонстрировал свою мудрость, призвав на помощь выдающегося политического деятеля той эпохи — Гейдара Алиева. В июне 1993 года Гейдар Алиев был избран главой Парламента Азербайджана и в то же время начал выполнять полномочия президента Азербайджанской Республики. В октябре того же года азербайджанский народ избрал его своим президентом¹.

Мудрый и убедительный

В свете большой власти стоит большая ответственность — лидерство состоит в умении нести ее с достоинством и честностью, ведь придя к власти как президент Республики, Гейдар Алиев не только достиг внутренней политической стабильности в Азербайджане, но и заложил основы экономической независимости страны. Была разработана антикризисная программа по восстановлению производства, улучшению финансового состояния и привлечению инвестиций.

В важнейший момент, когда решалась судьба страны, великий сын Азербайджана продемонстрировал свою преданность азербайджанскому народу. Объединившись вокруг своего лидера, азербайджанцы удачно извлекли страну из глубокой пропасти проблем, где ее вовлекло бывшее руководство республики. Фактически Гейдар Алиев спас страну от распада, в которой за пять лет, с 1988 по 1993 год, сменились шесть руководителей. Более того, он восстановил экономику, обеспечил право народа на власть, выстроил правовое гражданское общество. А еще в

¹ Гулиев, А.Д. Отец нации. Монография/А.Д.Гулиев.Харков: Факт, 2023, 452 с.

70-х годах, используя возможности, предоставляемые центральными властями, Гейдар Алиев во всех смыслах поднимал республику, оживлял национальную экономику, обеспечивал развитие всех отраслей экономики и сельского хозяйства.

Лидер не ищущий след, а тот, кто создает тропы. Он поднимается вверх, глядя вперед, уводя за собой цвет нации. Титаническая деятельность Гейдара Алиева по благоустройству страны шла параллельно с развитием нефтяной стратегии. Неизмеримые награды Гейдара Алиева в разработке стратегии устойчивого экономического развития страны, социального единства, государственного единения. Благодаря объединительному лидеру в Азербайджане появилась своя модель создания государства, которая вошла в мировую политическую науку как «азербайджанский путь» развития.

Память о Гейдаре Алиеве не гаснет в сердцах азербайджанцев, проживающих как в стране, так и за ее пределами, он стал отцом диаспоры азербайджанцев. Именно он сблизил азербайджанский народ, высоко поднял планку идеалов и нравственности, что сделало его образ народным идеалом на все времена. Гейдар Алиев всегда боролся за сохранение национальных нравственных и культурных ценностей, а также делал все возможное для их обогащения через интеграцию с общечеловеческими ценностями.

Свидетель эпохи гения

Я десятки лет исследую личность лидера и имел честь быть лично знакомым с этой гениальной личностью. Отмечу не без гордости, что мне приходилось не раз непосредственно лично встречаться с этим великим человеком и даже четыре раза выступать перед ним. Его тогдашнего руководителя страны отмечало доступность и открытость для общения и вообще доброжелательное отношение к людям.

Благодаря Гейдару Алиеву, питавшему национальную культуру и высоко ценившему мировое культурное наследие, и его преемнику, нынешнему президенту Ильхаму Алиеву, сегодня Баку стал действующей широкой площадкой межкультурного и межцивилизационного диалога. Азербайджан всегда был страной, где использовались разные религии, культуры и цивилизации. Он был не только географическим, но и культурным мостом

между Востоком и Западом. Одним из крупнейших унаследованных наследий великого всеукраинского лидера является то, что сегодня в Азербайджане живут в условиях мира и покоя представители разных религий и культур.

Успех лидера испытан временем и поколениями

Больше видно на расстоянии. Величие личности, как и все большое, тоже видно на расстоянии, и время — лучший фильтр для этого. И чем больше времени пройдет, тем явственнее окажется масштабность той или иной личности, которая оставила свой след в истории человечества. О больших заслугах выдающегося политика и объединяющего лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева начали говорить еще при его жизни. Гейдаром Алиевым была разработана концепция азербайджанства, которая стала гарантом сохранения национальной самобытности азербайджанского народа. Приверженность основным ценностям азербайджанства стала объединяющим фактором для народа, обеспечивая общественную стабильность и благосостояние, успешную реализацию реформ, воплощение национальных интересов в глобальной политике. Мы с полной основой гордимся объединительным лидером Гейдаром Алиевым, который определил своей целью, прежде всего, национальное достоинство и самоуважение народа, возможно только при полном слиянии нации, ее ответственности и высоком моральном настроении¹.

Память о Гейдаре Алиеве не гаснет в сердцах азербайджанцев, проживающих как в стране, так и за ее пределами, он стал отцом диаспоры азербайджанцев. Именно он сблизил азербайджанский народ, высоко поднял планку идеалов и нравственности, что сделало его образ народным идеалом во все времена. Гейдар Алиев всегда боролся за сохранение национальных нравственных и культурных ценностей и вместе с тем делал все возможное для их обогащения через интеграцию с общечеловеческими ценностями².

Отмечу не без гордости, что мне приходилось не раз непосредственно лично встречаться с этим великим человеком и даже

¹ *Анвар Сеидов. Гейдар Алиев и Конституция Азербайджанской Республики. Учебное пособие. Б.2013. 542 С.2*

² *Зенкович Н. Гейдар Алиев. Зигзаги судьбы. М.:Яуза, Эксмо, 2007. 207 с.*

четыре раза выступать перед ним. Его тогдашнего руководителя страны отмечало доступность и открытость для общения и вообще доброжелательное отношение к людям.

Обращаясь к родному народу, Ильхам Алиев дал слово, «что буду защищать национальные интересы азербайджанского народа и Азербайджанского государства, защищать территориальную целостность Азербайджана. Я принес клятву, возложив руку на Конституцию и священный Коран. Докладываю, что за последние 20 лет все данные обещания, все поставленные перед собой задачи выполнены»¹.

Азербайджан превратился в авторитетного члена международного сообщества, показал себя как надежный международный партнер, стал гарантом европейской энергетической безопасности и первым представителем от стран Южного Кавказа и Средней Азии — непостоянным членом Совбеза ООН, инициатором межкультурного диалога разных культур. Он является членом ООН, ОБСЕ, Организации исламского сотрудничества, Совета Европы, Движения неприсоединения и ряда других международных структур. Он всегда будет жить в сердцах людей и в сердцах будущих поколений. Жизнь Гейдара Алиева — это часть жизни, прожитая Азербайджаном, его история. Поэтому необходимо изучать жизненный путь этого замечательного человека, являющегося примером для каждого азербайджанца. 20 лет назад Гейдар Алиев ушел из жизни на вершине своей политической славы, великим руководителем и мудрым человеком. Тем не менее, он навсегда остался с нами в своих идеях и планах на будущее. Его великие дела, созданное им могущественное государство, светлые идеи будут жить вечно и приумножаться всеми последующими поколениями азербайджанцев в мире.

Он будет всегда жить в сердцах людей и в сердцах будущих поколений. Жизнь Гейдара Алиева — это часть жизни, прожитая Азербайджаном, его история. Поэтому необходимо изучать жизненный путь этого замечательного человека, являющегося примером для каждого азербайджанца.

20 лет назад Гейдар Алиев ушел из жизни на вершине своей политической славы, великим руководителем и мудрым челове-

¹ *Ильхам Алиев. Ильхам Алиев поднял Государственный флаг Азербайджанской Республики в городе Ханкенди и выступил с речью. 15 октября 2023. <https://president.az/ru/articles/view/6158>*

ком. Однако он навсегда остался с нами в своих идеях и планах на будущее. Мы же с полным основанием гордимся общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, который поставил во главе своего курса, прежде всего цель национального достоинства и самоуважения народа, которые возможны только при полном сплочении нации, ее ответственности и высоком моральном настроении.

Гейдар Алиев сделал много для Азербайджана, но в сердце унес одну неосуществленную мечту — освобождение оккупированных территорий и возвращение беженцев в родные края¹. Прошли время, и, опираясь на результаты многогранной деятельности общенационального лидера, Азербайджан под руководством его достойного преемника Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева освободил все оккупированные земли, возвращается к родным очагам беженцев и везде поднималось над Карабахом Азербайджанский 3-х светный флаг, который по этому Флагу тоже была большой труд Гейдара Алиева.

Талант и воля — ключевые качества личности Алиева. Высочайшая организованность и требовательность — прежде всего к себе. Умение слушать и слышать одного человека и понимать устремления всех, кого объединяют емкие понятия — «народ», «нация». В нем сочетались пророческая дальновидность большого политика и отвага полководца, глубокая образованность и дарованное природой тонкое эстетическое чувство.

Человека делают великим его дела, но чтобы совершать великие дела, нужно быть не выше людей, нужно быть вместе с ними. Гейдар Алиев прошел тяжелый путь его спасения. Его сердце билось в унисон с сердцами миллионов азербайджанцев.

Он не был просто героем своего времени, он стал человеком-эпохой. Изучение его жизненного пути, исполненного уроками исторического характера и имеющими большое воспитательное значение, наряду с оценкой нашего прошлого, определяет и наш путь в будущее, а именно: жить так, как жил Гейдар Алиев, любить родину так, как это делал он. До сих пор Гейдар Алиев остается самым популярным и уважаемым политиком и дипломатом Азербайджана.

¹ Гулиев А. Д. *УКРАИНО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: право, политика, дипломатия: сб. научных трудов. Том 3 / А. Д. Гулиев.* Харьков: Факт, 2018. С. 302.

Высокую оценку деятельности Гейдара Алиева как политика давали современные ему мировые лидеры, выдающиеся государственные и политические деятели, известные писатели. В основе высокой оценки, данной великому лидеру азербайджанского народа, стоят не только дела, совершенные им для своей Родины и народа, но и гибкая реакция на вызовы современности, общечеловеческие идеалы, вклад в дружбу, мир и прогресс на планете. Продолжают с уважением говорить о нем и сегодня.

...Его миссия была великой спасительной миссией. Его великие дела, созданное им государство, светлые идеи будут жить вечно...

2.8. ИЛЬХАМ АЛИЕВ: ВЧЕРА. СЕГОДНЯ. ЗАВТРА¹

Азербайджан конкретными делами подтверждает правильность избранного курса: вместо внутренней конфронтации — стабильность и неуклонное развитие экономики. Мир охвачен финансовым и экономическим кризисом — и в мировом масштабе в абсолютном большинстве стран наблюдается экономический спад. А экономика Азербайджана развивается.

¹ Ариф Гулиев, Вероника Чекалюк. Ильхам Алиев: Вчера. Сегодня. Завтра. <http://versii.com/news/377272/>

Проведенные в последние годы коренные реформы, практические шаги, направленные на диверсификацию экономики, обусловили сегодняшний экономический рост ВВП. Отрадно, что макроэкономическая ситуация в Азербайджане очень стабильная. Правда и то, что если провести сравнение, хотя мы не сторонники этого, в Украине и других, в том числе постсоветских странах наблюдается снижение как экономики, так и курса национальной валюты, национальная валюта девальвируется, а уровень инфляции повышается.

Последовательная и целенаправленная реализация 14 государственных программ, охватывающих все ступени образования — от дошкольного и до профессионального и высшего, — открывает широкие возможности для всестороннего развития детей и молодежи, являющихся будущим страны. Успешно завершилась и осуществляемая в стране в течение последних лет Государственная программа социально-экономического развития регионов. С 2003 года по настоящее время в Азербайджане открыто 838 тысяч новых рабочих мест. Широкий размах приобрело строительство социальных объектов. За последние пять лет в Азербайджане при содействии Фонда Гейдара Алиева построено 1600 новых школ, и эта политика продолжается. В регионах повсюду создаются новые медицинские учреждения и олимпийские сооружения, оснащенные самым современным медицинским и спортивным оборудованием. Проводимые в сфере образования реформы приносят позитивные результаты: за последний год только в Баку количество детей, посещающих детские сады, увеличилось более чем на 1300 человек, число иностранных студентов, обучающихся в высших учебных заведениях Азербайджана, возросло с 1860 до 7000, а количество азербайджанцев, которые обучаются за рубежом, превысило 4000.

Программа адресной социальной помощи направлена на то, чтобы такое общественное зло, как бедность, в Азербайджане было искоренено. И за последние годы количество граждан, живущих на грани бедности, по статистическим данным сократилось с 49 до 16%. Чтобы была возможность получить от государства необходимое материальное обеспечение, для работающих в бюджетных организациях создаются все условия. Особо отметим, что азербайджанский путь демократизации, опирающийся

ся на анализ всего зарубежного опыта, возможен, если он будет ориентирован в отечественном — азербайджанском — институциональном, а не западном ключе, предполагающем обязательное копирование западных образцов.

Приближаются новые президентские выборы в Азербайджане, и большинство сознательных азербайджанцев хочет, чтобы на пост Президента вновь был избран нынешний глава государства Ильхам Алиев. И это не удивительно, так как он выполняет все данные народу обещания, — сказанные в 2003 году при первом вступлении на пост Президента страны: «Я буду Президентом каждого гражданина Азербайджана независимо от национальности, вероисповедания, политической принадлежности и оправдаю доверие азербайджанского народа».

«Отец для каждого»

Так и было на самом деле: он стал Президентом каждого гражданина Азербайджана и оправдал доверие своего народа. Кроме того он выполнил все обещания во всех областях жизни своей страны, данные беженцам и вынужденным переселенцам в сфере решения социальных проблем.

Все эти годы решительно претворял в жизнь политику независимости и свободы общенационального лидера Гейдара Алиева, направленную на построение демократического, правово-

го и светского государства. Под его чутким руководством было ускорено проведение в стране экономических реформ, принята Государственная программа по социально-экономическому развитию регионов, что послужило превращению Азербайджана в лидирующее государство на Южном Кавказе. Благодаря разумным внутренним реформам и предусмотрительной внешней политике Ильхама Алиева, Азербайджан сегодня является динамично развивающейся страной.

Курс на стабильность и успех

Сегодня для каждого гражданина важны условия стабильности страны, рабочие места, достойные условия жизни, возможность растить детей в безопасной обстановке — и все это обеспечивает Президент Ильхам Алиев. Его большой опыт, высокий авторитет в регионе и мире принесут Азербайджану новые успехи. Об этом Ариф Гулиев писал еще накануне первого президентства Ильхама Алиева в статье «Ильхам Алиев — политик нового времени (газета «Бакинский рабочий» от 20 августа 2003 г.), а также в статье «Ильхам Алиев — завтрашний лидер Азербайджану? А чому б ні?!» (журнал «Политика и культура», сентябрь 2003 г.), «Легко ли быть отцом нации, когда папа тоже президент» (газета «Киевский телеграф», 5–18 мая 2006 г.), «Совершенствуя Конституцию: президент ответит за все» («Киевский телеграф», 20–26 февраля 2009 г.).

Ариф Гулиев ранее неоднократно писал в научных и аналитических трудах о больших заслугах Ильхама Алиева в расширении экономических и культурных связей Азербайджана с иностранными государствами, и в целом в интеграции Азербайджана в мировое сообщество. Благодаря его успешной внешней политике возрастает роль Азербайджана в разрешении международных и региональных проблем.

Благодаря своему широкому кругозору, глубоким и всесторонним знаниям, высокой культуре, Ильхам Алиев снискал уважение и большой авторитет в мире, как сильный и гибкий политик, который успешно защищает интересы своей страны на всех международных встречах и переговорах высокого уровня.

Претворяя в жизнь курс Гейдара Алиева по сохранению и развитию национально-культурных ценностей, Ильхам Алиев проявляет особую заботу об историческом прошлом, настоящем и будущем азербайджанского народа. Вместе со своей супругой, первой леди Азербайджана Мехрибан ханумом Ильхам Алиев уделяет большое внимание пропаганде азербайджанской культуры, искусства и музыки во всем мире. Он, как мудрый государственный деятель и дальновидный политик, проводит линию воспитания здоровой молодежи, что обеспечит народу здоровое будущее.

Во всех публичных выступлениях профессор, дипломат Ариф Гулиев уверенно заявляет о своей позиции «От всего сердца поддерживаю проводимую нынешним Президентом Ильхамом Алиевым успешную внешнюю и внутреннюю политику, поскольку благодаря этой политике наша страна достигла больших успехов. Также выражаем глубокую веру в то, что в очередные сроки Президентства Ильхама Алиева Азербайджан ожидают еще большие достижения. Вспоминаю вступление Ильхама Алиева на III и IV съезде азербайджанцев мира, где он говорил, что «...и в каждом выступлении специально касаюсь вопроса о том, что должны оказывать помощь диаспорским организациям. Между диаспорскими организациями и посольствами должны быть прочные связи, и эти связи необходимо укреплять. Потому что, хочу повторить, мы служим одной цели, все мы хотим, чтобы Азербайджан стал еще сильнее. Все мы хотим, чтобы азербайджанцы за рубежом жили спокойно, занимали высокие позиции в странах пребывания и достойно представляли Азербайджан».

А если бы в Распоряжениях Президента о награждении за заслуги указали бы должности (особенно диаспорских) награжденных, думаю, это было бы большим стимулом для достойных людей в Азербайджане.

История Лидера

Ученый, технократ и политик Ильхам Алиев унаследовал лидерские качества отца и мудрость правления: харизма и лидерские качества, наиболее успешно формируются в семейной партийно-политической среде, в окружении людей, которые имеют единое мировоззрение и совместно реализуют его на практике.

Азербайджанцы, которые заинтересованы в росте национального престижа своего государства, чрезвычайно положительно воспринимают Ильхама Алиева. Факты — вещь упрямая, и они уже говорят о том, что Ильхам Алиев — это политик-профессионал с четко выраженным творческим началом, лидер нового времени, который обладает всеми необходимыми качествами, чтобы управлять страной сейчас и в будущем.

Истинный лидер — человек, приводящий к успеху свою команду, семью, страну. Классический портрет лидера: самодостаточный и успешный человек, пунктуален, справедлив и щедр. Истинный секрет человека, претендующего на статус абсолютного лидера, — в идеологии, восприятии мира, его системе взглядов и убеждений, которые определяют его решения и поступки, и, в свою очередь, определяют его достижения, размах деятельности.

Ильхам Алиев — политик сегодняшнего и будущего

Есть основания полагать, что президентские выборы 11 апреля 2018 г. расширят рамки политического пространства республики и в избирательной кампании смогут принять участие и молодые политики. Ильхаму Алиеву идет 57-й год — возраст расцвета для политика и начинающего государственного деятеля. К хорошему семейному воспитанию он получил солидное профессиональное образование, окончив в Москве Институт международных отношений и аспирантуру этого же учебного заведения, став кандидатом исторических наук по международным отношениям, овладев несколькими иностранными языками.

Все эти факторы сформировали у качества политической личности высокой пробы: ясный и плодотворный ум, целеустремленную волю, коммуникабельный характер, умение вести диалоги, переговоры и договариваться, он обладает способностью сближаться и работать с людьми во имя достижения общенациональных интересов, настойчив в реализации лично осмысленных целей и проблем. Все эти качества он уже более пятнадцати лет активно реализует в сферах внутренней и внешней политики независимого Азербайджана.

Лидерские черты Гейдара Алиева, несомненно, передались сыну. Но и в этом случае у Ильхама Алиева ярко выражены глубоко личные начала, неповторимая индивидуальность, развитый интеллект, общая культура, скромность, способность с пользой синтезировать все ценное и позитивное, что он вообрал в себя за годы сознательной жизни и целеустремленной учебы.

Ильхам Алиев накрепко усвоил урок отца: политик будущего должен уже сегодня настойчиво работать над созданием «родной социальной среды» для предстоящей государственной деятельности. Это подтверждает Азербайджанская модель демократии — синтез глобальной интеграции и национально-культурной самобытности.

В XXI веке демократия превратилась в идеологическое оружие, которое перевело ее основную суть из плоскости теории народовластия в геополитическую теорию установления нового мирового порядка. Часто говорят, что то или иное государство не соответствует «общепринятым демократическим стандартам» или отходит от «уровня демократии». Возникли принципы нового разделения мирового пространства на «свободные», «частично свободные» и «несвободные» государства.

Демократия действительно всегда связана с развитием, в том числе экономическим, свободой и консенсусом. Не поэтому ли на

протяжении всей истории в бедных странах фактически не было демократии? ...

Увеличиваются и средства, выделяемые на образование, науку, здравоохранение, информационные средства и технологии, что создает хорошую основу для дальнейшего сближения людей и развития демократических процессов.

Несмотря на огромные успехи человечества, демократию и восхваляли, и критиковали. О ней написаны тысячи томов научных трудов. Однако до настоящего времени все еще не сформированы исходные, приемлемые для большинства стран ее (демократии) содержательные моменты. Речь идет о совокупности официальных и неофициальных институциональных ограничений, сформированных внутри каждой суверенной, отдельно взятой страны, и возможности «экспортирования» таких ограничений в другие страны. Фактически современные мощные общемировые интеграционные процессы показали, что «ввоз» институциональных ограничений и норм из высокоразвитых стран Запада на Восток имеет крайне ограниченную «пропускную способность». Здесь речь идет, в первую очередь, о жизнестойких вековых традициях, нормах жизнедеятельности, глубинной культуре народов, религии, системе убеждений и внутреннем мире жителей стран. В том числе и моей родины — Азербайджанской Республики. Соответственно, смена «демократических волн» всякий раз сопровождалась переходом общества от одного общественного, экономического, социального, культурного устройства к другому. Однако особенно в странах Востока попытки привития «демократических изменений» часто наталкивались на институциональные традиции, которые в течение многовековой истории отвечали и были нацелены на национальные интересы народов. Отсюда неоднократные проявления того, что демократические ценности и критерии, хорошо привившиеся в странах Запада, не находят своего воплощения в практике международных отношений, в том числе с Азербайджанской Республикой. Преобладание философии двойных стандартов является реальностью наших дней. Выясняется, что демократия сама нуждается в сильной защите. И такая защита имеет свою неповторимую специфику в каждой стране.

В формирующемся новом мировом порядке народы вправе сами определять содержание, формы, методы, глубину и возможные последствия демократических изменений, которые испокон веков так привлекают человечество. Такой подход для современного Азербайджана, небольшой по территории страны, расположенной в одном из стратегических регионов мира, является крайне актуальным. При этом всевозрастающий интерес к ней высокоразвитых государств и транснациональных компаний способствует созданию благоприятных условий для развития государства, но в то же время порождает противоречивые нюансы.

Перед рисками и вызовами глобализации естественно усиливается концентрация интересов народов нашей страны, в результате чего активизируется большая сила, именуемая регионализмом. Противоречие между глобализацией и регионализмом является едва ли не ведущей отличительной чертой нынешнего времени. И понятно, какие огромные усилия, талант, способности и умение независимого азербайджанского государства и его общенационального лидера Гейдара Алиева нужны были, чтобы перед трудностями и противодействием со стороны внутренних и внешних сил не только выстоять после развала СССР, но и развиваться дальше. Возглавив в тот сложный период азербайджанское государство, как Отец Нации Гейдар Алиев продемонстрировал всему миру несокрушимую волю и мужество азербайджанского народа, его готовность идти на самые решительные меры во имя защиты независимости своей Родины, поддержания правопорядка и безопасности в стране.

Азербайджанское общество, избежав коллапса, приступило к решению конкретных вопросов, касающихся насущных проблем исторического бытия — развития и претворения в жизнь провозглашенного государственного суверенитета. Преодолев хаос в Республике, а главное — в умах и сердцах людей, Гейдар Алиев поэтапно, шаг за шагом, строил будущее независимого Азербайджана, определив основы его государственного, политического и экономического устройства. Была проделана огромная работа в области государственного строительства, при этом оставшиеся в наследство еще от советского периода структуры власти постепенно ослабевали, обновляющиеся же государственные и общественные институты развивались и расширялись.

Преодолев негативные последствия правления бывшей власти, общенациональный лидер взял курс на возрождение экономики, налаживание социальной жизни, развитие науки, образования, здравоохранения, культуры. Удалось преодолеть тенденции расчленения страны, предотвратить угрозу гражданской войны. В мае 1994 года было заключено соглашение о прекращении огня на нагорно-карабахском направлении.

Важно отметить демократическую атмосферу внутри страны как самое действенное средство и в решении армяно-азербайджанской, нагорно-карабахской проблемы. Приняты необходимые меры для строительства армии. Азербайджанская армия является самой сильной в регионе, обладает самым крупным военным потенциалом. Есть необходимость и дальше наращивать этот потенциал. Строительство демократического государства и общества — процесс длительный и непростой. Ни одна страна не может считать, что она находится на вершине этого процесса.

Таким образом, Азербайджан последовательно становился подлинно независимым государством, созидающим новое демократическое общество. Гейдар Алиев знал, что от уровня демократических преобразований, независимости судебной власти, наличия среднего класса и активного привлечения представителей молодого поколения к процессу руководства той или иной отраслью зависит динамика развития государства и общества. Предполагалось проведение комплекса мер по дальнейшему укреплению суверенитета республики, проведению структурных реформ, совершенствованию системы управления народным хозяйством. Правовой основой для этого стало принятие основного закона страны — Конституции независимого Азербайджанского государства, в которой были закреплены главные принципы и цели, стоящие перед нами, и в первую очередь — строительство демократического светского государства.

Удачно реформирована экономика республики, что полностью стала рыночной, проведено разгосударствление собственности — осуществлена ее приватизация, созданы условия для развития частного предпринимательства. Все это дало импульс для развития промышленности и сельского хозяйства, появления местных бизнесменов и фермеров, деятельность которых, как известно, является фундаментом для экономического процвета-

ния страны. «Контракт века», подписанный уже в сентябре 1994 года и продление срока договоров с крупнейшими нефтяными компаниями мира, стал закономерным этапом развития Азербайджана. А легендарный нефтепровод Баку-Тбилиси-Джейхан, железнодорожный путь Баку-Тбилиси-Карс ведущие мировые политологи и экономисты впоследствии назовут гарантией независимости Азербайджана. Словом, был взят решительный курс на активизацию внутренней и внешней политики Азербайджана. В этом нашему общенациональному лидеру виделся залог дальнейших успехов в области демократизации и суверенитета Азербайджанской Республики, построения развитого гражданского общества и правового государства.

Что касается внешней политики, то Азербайджану в течение короткого времени удалось установить прочные взаимосвязи со всеми крупными государствами мира. Настоящая дружба Гейдара Алиева и Леонида Кучмы укрепила и дала новый приоритетный подход давнему сотрудничеству Азербайджана и Украины. В числе главных аспектов внешнеполитической концепции Азербайджана была активная интеграция в международные и региональные политические и экономические структуры на правах равного партнерства и с учетом баланса интересов, укрепление всесторонних дипломатических связей. Ильхаму Алиеву принадлежат большие заслуги в деле разоблачения захватнических позиций армянских агрессоров в международном сообществе и признания Армении в уровне ООН, Совете Европы страной-агрессором.

Последовательные целеустремленные действия главы государства приносили колоссальные результаты: весь мир был оповещен о справедливых требованиях по разрешению самой сложной проблемы азербайджанского народа — армяно-азербайджанского нагорно- карабахского конфликта.

В результате этого во всем западном мире сформировалось однозначное объективное мнение о Нагорном Карабахе, являющимся неотъемлемой частью Азербайджана, а также была дана верная политическая оценка армяно-азербайджанскому нагорно-карабахскому военному конфликту и предприняты важные шаги на пути его разрешения.

Постепенно эти требования были поддержаны всеми государствами мира, международными и региональными организациями. А это означает, что, волей Всевышнего, победа будет за нами.

Выполняя заветы Гейдара Алиева, Ильхам Алиев верил и знал, что этот курс обязательно выведет народ Азербайджана к долгожданному миру, покою, созидательной работе в мировой семье народов. Азербайджан входил в XXI век европейской страной, но это означает не только и не столько «географическое самоопределение», сколько выбор определенного политического курса. Этот курс был нацелен на достижение европейской модели демократии, совершенствование правовой системы, создание надежных механизмов защиты прав человека. Он включал также дальнейшее всестороннее укрепление государственного суверенитета Азербайджана, восстановление его территориальной целостности и неделимости, процветание и благополучие его народа, уверенно созидающего свое будущее.

Особо отметим, что с 50-х годов XX века нефтяная политика стала составной частью мировой политики. Как же воспользовались этими природными ресурсами богатые нефтью страны? Исторический опыт показывает, что при разработке нефтяной стратегии Азербайджана Гейдар Алиев обобщил опыт различных стран. Его вывод состоял в том, что нефть не будет предметом «головной боли» в Азербайджане. Большинство богатых нефтью стран — Венесуэла, Нигерия и другие — добывали и поставляли нефть на мировые рынки, не проведя политических и экономических реформ, не устранив внутренних этнических противоречий и политических конфликтов, не добившись консенсуса в обществе. Сегодня у этих стран долги, исчисляемые миллиардами долларов, и не верится, да и нет таких прогнозов, что в ближайшее время они выберутся из этой тяжелой ситуации.

В Азербайджане же за счет роста валютных резервов созданного Нефтяного фонда и принятых мер по использованию его средств для развития общества и решения самых насущных проблем создаются благоприятные условия для жизни будущих поколений, углубления демократических процессов и достижения социального консенсуса.

Сегодня Азербайджан является подлинно независимым государством, эффективно развивающимся, уверенно созидующим новое, демократическое общество под руководством достойного преемника общенационального лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева — президента Ильхама Алиева. При этом главное для нас — не забывать уроков, преподанных историей, помнить, сколь необходимы для победы единство и сплоченность народа. Формируя новое демократическое государство, азербайджанский народ на всех структурных и социальных уровнях стремиться к согласию и единению. В этом — наша сила, залог дальнейших успехов в построении процветающего благополучного общества, сохранения самого дорогого, что у нас есть, — нашей общенародной государственной независимости. Основываясь на необходимости отражения в Конституции Азербайджана положений, касающихся более эффективной защиты прав и свобод человека и гражданина, обеспечения более достойного уровня жизни, расширения демократии, развития местного самоуправления, отвечая вызовам XXI века, в начале года было проведено конституционную реформу. Совершенствования Конституции будет способствовать обеспечению продолжительного демократического развития и национальной безопасности, защиты прав человека и вообще — каждого пункта Конституции, где говорится о том, что высшей целью государства является реализация прав граждан и т. д.

Как известно, целостность общей картины определяют детали, и страна не является исключением. Стране нужно всегда стремиться быть уважаемой, богатой и сильной, комфортной для счастливой жизни, чтобы каждый гражданин любил свой дом, вплоть до мелочей, свою землю, родину. Удачи Вам. И пусть успех — будет Вашим осознанным выбором.

С чувством гордости можем сказать, что сегодняшний Азербайджан идет путем, намеченным и проложенным отцом нации Гейдаром Алиевым. Азербайджанский народ 11 апреля 2018 года будет голосовать за дальнейшее развитие так, как того хотел великий лидер, и все это благодаря последовательной, непоколебимой, уверенной политике Ильхама Алиева, который любит свой народ и думает не только о сегодняшнем дне, но и о будущем Азербайджана.

2.9. ИЛЬХАМ АЛИЕВ ВЕРЕН СВОЕЙ ПРИСЯГЕ¹

Приближаются новые президентские выборы в Азербайджане, и большинство азербайджанцев хотят, чтобы на пост Президента вновь был избран нынешний глава государства Ильхам Алиев. И это не удивительно, так как он выполняет все данные народу обещания.

Хотелось бы напомнить слова Ильхама Алиева, сказанные им в 2003 году при первом вступлении на пост Президента страны: «Я буду Президентом каждого гражданина Азербайджана. Я буду Президентом каждого гражданина Азербайджана независимо от национальности, вероисповедания, политической принадлежности и оправдаю доверие азербайджанского народа».

В действительности так и было: он стал Президентом каждого гражданина Азербайджана и оправдал доверие своего народа. Минувшее десятилетие отчетливо показало, что Ильхам Алиев в течение первого и второго президентского сроков выполнил все данные им обещания во всех областях жизни своей страны. Кроме того, он выполнил все обещания, данные беженцам и вынужденным переселенцам, решая их социальные проблемы.

¹ Гулиев А. Д. Ильхам Алиев верен своей присяге. Эл. вер: Азербайджанского Телеграфного Агентства 26.08.2013 [12:05], <http://www.azertag.com/ru/node/1128649>; газета, Бакинский рабочий, 27 сентября 2013 г. <http://www.br.az/politics/20130827104241539.html>; Киевский телеграф. <http://telegrafua.com/world/14344/>

Все эти годы он решительно претворял в жизнь политику независимости великого лидера Гейдара Алиева, направленную на построение демократического, правового и светского государства. Под его руководством было ускорено проведение в стране экономических реформ, принята Государственная программа по социально-экономическому развитию регионов, что послужило превращению Азербайджана в лидирующее государство на Южном Кавказе. Благодаря глубоко продуманным внутренним реформам и взвешенной внешней политике Ильхама Алиева Азербайджан сегодня является динамично развивающейся страной.

Следует отметить большие заслуги Ильхама Алиева в расширении экономических и культурных связей Азербайджана с иностранными государствами, и в целом — в интеграции Азербайджана в мировое сообщество. Благодаря его успешной внешней политике возрастает роль Азербайджана в разрешении международных и региональных проблем. Ильхаму Алиеву принадлежат большие заслуги в деле разоблачения захватнической политики армянских агрессоров в международном сообществе и признании Армении в Совете Европы страной-агрессором. В результате на западе сформировалось объективное мнение о Нагорном Карабахе, являющемся неотъемлемой частью Азербайджана, была дана верная политическая оценка армяно-азербайджанскому, нагорно-карабахскому конфликту и предприняты важные шаги на пути его разрешения.

Благодаря широкому кругозору, глубоким и всесторонним знаниям, высокой культуре, Ильхам Алиев снискал уважение и большой авторитет в мире как сильный и гибкий политик, успешно защищающий интересы своей страны на всех международных встречах и переговорах высокого уровня.

Претворяя в жизнь курс Гейдара Алиева по сохранению и развитию национально-культурных ценностей, Ильхам Алиев проявляет особую заботу об историческом прошлом, настоящем и будущем азербайджанского народа. Он вместе с первой леди Азербайджана Мехрибан ханум уделяет большое внимание пропаганде азербайджанской культуры, искусства и музыки во всем мире. Он как мудрый государственный деятель и дальновидный политик также заботится о воспитании патриотичной, всесто-

ронне развитой и здоровой молодежи, что обеспечит народу благоденствие и счастливое будущее.

Сегодня для каждого гражданина важны стабильность в стране, открытие новых рабочих мест, достойные условия жизни, возможность растить детей в безопасной обстановке — и все это обеспечивает Президент Ильхам Алиев. Его большой опыт, высокий авторитет в мире принесут Азербайджану новые успехи. Об этом я писал еще накануне первого президентства Ильхама Алиева в статье «Ильхам Алиев — политик нового времени (газета «Бакинский рабочий» от 20 августа 2003 г.), а также в последующих статьях «Ильхам Алиев — завтрашний лидер Азербайджану? А чому б ні?!» (Украинский журнал «Политика и культура», сентябрь 2003 г.), «Легко ли быть «отцом нации», когда папа тоже президент» (газета «Киевский Телеграф», 5–18 мая 2006 г.), «Совершенство Конституцию: президент ответит за все» («Киевский Телеграф», 20–26 февраля 2009 г.).

В этом контексте следует также вспомнить его слова на III съезде азербайджанцев мира, где он говорил о том, что государственные структуры, дипломатические представительства должны заботиться о наших земляках, поддерживать ученых и других азербайджанцев, проживающих и работающих за рубежом. «Сотрудничество между посольствами и диаспорскими организациями должно стать еще более крепким и целенаправленным, — подчеркнул в своей речи Президент. — Мы хотим, чтобы каждый азербайджанец, независимо от места проживания, жил хорошо, был богатым, имел широкие возможности. Наше единственное пожелание к ним заключается в том, чтобы они помогали своим соотечественникам, и эта поддержка соответствовала принципам общенациональной идеи «азербайджанства», завещанной нам общенациональным лидером Гейдаром Алиевым».

С чувством гордости могу сказать, что сегодняшний Азербайджан идет путем, намеченным и основанным общенациональным лидером Гейдаром Алиевым. Страна развивается так, как того хотел великий лидер, и все это благодаря последовательной, непоколебимой, уверенной политике Ильхама Алиева, который любит свой народ и думает не только о сегодняшнем дне, но и о будущем Азербайджана.

ГЛАВА 3. ПРЕЗЕНТАЦИЯ МОНОГРАФИИ «ОТЕЦ НАЦИИ» В ЧЕСТЬ 100-ЛЕТНЕГО ЮБИЛЕЯ ГЕЙДАРА АЛИЕВА В УКРАИНСКИХ И АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ НАУЧНЫХ, ОБЩЕСТВЕННЫХ КРУГАХ

3.1. В УКРАИНЕ ИЗДАНА КНИГА ОБ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОМ ЛИДЕРЕ ГЕЙДАРЕ АЛИЕВЕ¹

Благодаря Ректору Киевского университета интеллектуальной собственности и права Национального университета «Одесская юридическая академия», доктору юридических наук, профессору, Заслуженному юристу Украины, Генерал-майору милиции, служившему в 1988–1990 годах в вооруженных силах на территории Азербайджана, Василию Фелику, его рекомендациям Ученому Совету, издано книгу об общенациональном лидере Гейдаре Алиеве «Отец Нации».

В Украине издана книга под названием «Отец нации» («Millətın atası») о деятельности основателя современного Азербайджанского государства, общенационального лидера Гейдара Алиева.

Как сообщает АЗЕРТАДЖ, автор книги — председатель общественного объединения «Ученый совет азербайджанцев Украины», доктор юридических наук, профессор, заслуженный

¹ В Украине издана книга об общенациональном лидере Гейдаре Алиеве. https://azertag.az/ru/xeber/v_ukraine_izdana_kniga_ob_obshchena-cionalnom_lidere_geidare_alieve-2449103

Офіс Президента України
Департамент з питань звернень громадян

22.03.2023 № 22/025602-26

На № _____

Гулієв А.Д.
вул. Азербайджанська, 16/1,
кв. 39,
м. Київ,
02090

Шановний пане Гулієв!

Висловлюємо Вам щиро вдячність за надіслану Президентові України В.О.Зеленському книжку «Батьки нації».

Користуючись нагодою, бажаємо міцного здоров'я, щасливої долі, наснаги на нові добрі справи, добра і злагоди Вам і Вашій родині.

З повагою

Перший заступник Керівника Департаменту

Ю.Сизоєнко

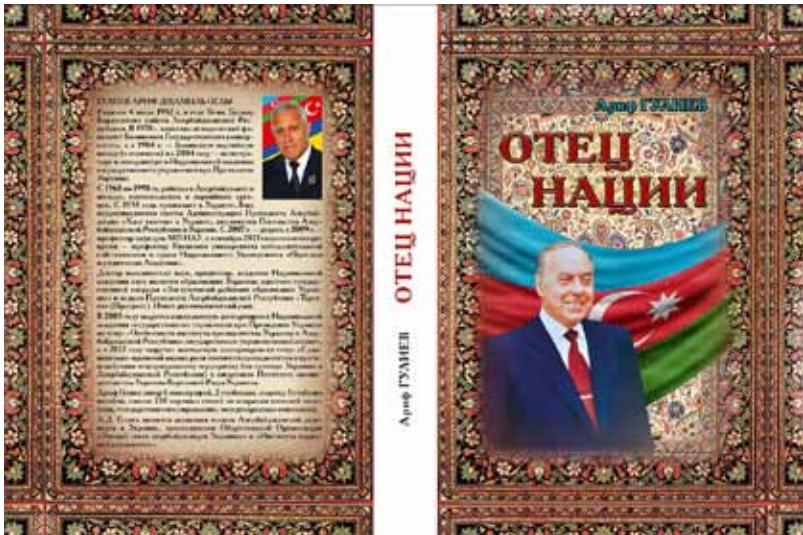
Вик. Харахондє Т. О.
ЕДОС-44-1080451

работник образования Украины, академик Академии наук высшего образования Украины Ариф Гулиев. В книге, изданной на русском языке, широко проанализированы деятельность Гейдара Алиева, его вклад в мировую политику, отмечено, что он является архитектором азербайджано-украинских отношений.

Автор также уделил большое внимание дальновидной политике Президента Азербайджана Ильхама Алиева, который является достойным преемником великого лидера. В книге отмечены большой авторитет Президента Азербайджана среди мировых лидеров, его весомый вклад в мировую политику, энергетическую безопасность, подчеркнута его мужество и прагматичная политика в решении армяно-азербайджанского конфликта как победоносного Верховного главнокомандующего.

3.2. KITABXANANIN FƏXRİ OXUCUSU, PROFESSOR ARIF QULİYEV YENİ YAZDIĞI «MİLLƏT ATASI» MONOQRAFİYASINI KITABXANAYA TƏQDİM ETDİ¹

¹ <https://azpressmedia.az/public/news3152>

Bakı Şəhər Mədəniyyət Baş İdarəsi Yasamal rayon MKS-nin M.Ş.Vazeh adına Mərkəzi Kitabxanasının Fəxri oxucusu, hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi Arif Quliyev yeni yazdığı “Millət atası» monoqrafiyasının elektron formasını kitabxanaya təqdim etdi.

Monoqrafiyada qeyd olunur ki, Heydər Əliyev müasir Azərbaycanın memarı, Azərbaycan — Ukrayna arasında dostluq münasibətlərinin təməlini qoyan şəxsdir. Heydər Əliyev Ukrayna və Azərbaycan arasında strateji partnyorluğun inkişafına böyük diqqət yetirərək həmişə Ukraynanın sabit dostu olmuşdur. Ulu Öndərin çoxsaxəli quruculuq fəaliyyəti nəticəsində müstəqil Azərbaycanın inkişafı müsbət dinamika almışdır.

Alim qeyd edir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Ulu Öndərin keçirdiyi siyasəti bu gün uğurla davam etdirir. Topluda alimin iyirmi illik elmi fəaliyyətinin əsər və materialları Heydər Əliyevi millətin atası kimi bütün səmimiyyəti ilə sevir.

Müəllifin Heydər Əliyevlə səxsən bir neçə dəfə görüşməsi barədə xatirələr də monoqrafiyada yer almışdır. Müəllif Ulu Öndəri “Hakimiyyət ustası”, “Böyük vətəndaş”, “Əsrin adamı” adlandıraraq bu məsələlərə ayrı-ayrı fəsillər ayırır.

Kitabda Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın fəaliyyəti də əks olunub. “Millət atası” kitabı Azərbaycan Respublikasında elan olunmuş “Heydər Əliyev İli” çərçivəsində nəşr olunub. Kitabın müəllifi, professor Arif Quliyev Ukrayna Prezidenti V.Zelenskiyə kitabı göndərdiyi üçün ona Ukrayna Prezidentinin ofisindən təşəkkür məktubu göndərilib.

3.3. ПРЕЗЕНТАЦІЯ У ДЕРЖАВНІЙ УСТАНОВІ «ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НАН УКРАЇНИ» МОНОГРАФІЇ АРІФА ДЖАМІЛЬ ОГЛИ ГУЛІЄВА «ОТЕЦ НАЦИИ»¹

«Жизненный путь Гейдара Алиева — это путь развития Азербайджана. В истории есть такие личности, жизнь и деятельность которых определяет судьбу целого народа. Таким был Гейдар Алиев»

Аріф Гулієв

18 квітня 2023 р. у Державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбулась презентація монографії Заслуженого працівника освіти України, доктора юридичних наук, професора Аріфа Джаміль огли Гулієва «Отец Нации». У книзі ґрунтовно висвітлено життя та діяльність третього за рахунком, але першого у серцях азербайджанців, Президента Азербайджану Гейдара Алієва (1993–2003 рр.). Досить символічно, що вихід та презентація монографії відбулась напередодні відзначення 100-тя з дня народження Гейдара Алієва. Щодо цієї визначної дати, згідно з пунктом 23, статті 109 Конституції Азербайджану Президентом Азербайджанської Республіки 2023 рік оголошено — «Роком Гейдара Алієва».

Презентація книги Аріфа Гулієва проходила в залі засідань Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» і привернула увагу широкого кола науковців та зацікавлених осіб, що підкреслює актуальність та важливість даної монографії. Серед присутніх на заході були політики та дипломати, науковці, представники азербайджанської діаспори, громадського сектору, освітяни. Через Zoom-зв'язок до презентації приєд-

¹ Презентація монографії Аріфа Джаміль огли Гулієва «Отец Нации» «Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної Академії Наук України». <https://ivinas.gov.ua/novini/prezentatsiia-monohrafii-arifa-dzhamil-ohly-huliieva-otets-natsyy.html>

нались: Надзвичайна і Повноважна Посол Азербайджанської Республіки в Україні Ельміра Ахундова, керівник Бакинської міської бібліотеки Лятіфа Мамедова, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО Бакинського державного університету Амір Алієв, доктор юридичних наук, професор Академії державного управління при Президенті Азербайджану, Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджану Намік Алієв, директор лабораторії ґрунтознавства та агрохімії НАН Азербайджану Закір Алієв та багато інших небайдужих до даної теми з різних країн, які високо оцінили монографію Аріфа Гулієва.

Модерував захід Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» Кудряченко Андрій Іванович, який написав передмову до презентованої книги. У вступному слові член-кореспондент НАН України Кудряченко Андрій Іванович відзначив вагоме значення монографії Аріфа Гулієва для популяризації постаті президента Гейдара Алієва в Україні та за її межами; наголосив на ключовому значенні президента Г. Алієва у розбудові дружніх відносин між Азербайджаном та Україною. Як підкреслив А.І. Кудряченко, Гейдар Алієв — це видатний державний та політичний діяч сучасної епохи, який фактично запобіг дезинтеграції своєї країни та став архітектором сучасної світської держави Азербайджан.

Автор монографії професор Аріф Гулієв під час свого виступу резюмував свій особистий досвід роботи з Гейдаром Алієвим на дипломатичній службі. Розкрив роль та місце Гейдара Алієва у непростому становленні державності в Азербайджані, його особисті лідерські якості та значення для азербайджанського народу. Автор книги наголосив, що Гейдар Алієв пройшов важкий шлях незалежності та становлення Азербайджану разом, пліч-о-пліч, зі своїм народом, виявивши у складний період небачену самовідданість в ім'я його порятунку. Аріф Гулієв підкреслив, що понад третину століття державного будівництва, економічного відродження, політичного життя в сучасному Азербайджані тісно пов'язані з ім'ям Гейдара Алієва.

Із вітальним словом виступила Надзвичайна і Повноважна Посол Азербайджанської Республіки в Україні Ельміра Ахундова. Пані посол зазначила високий рівень презентації, наголосила на вагомій ролі ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» у проведенні даного заходу та висловила особисту подяку директору Інституту, члену-кореспонденту НАН України А.І. Кудряченку за сприяння у просуванні спільних наукових проєктів. Пані посол, яка є також знаним дослідником біографії Гейдара Алієва, відзначила масштаб та обсяг виконаної Аріфом Гулієвим роботи у дослідженні видатного президента Азербайджану та побажала автору подальших наукових здобутків. Книга, на думку посла Е. Ахундової, важлива як для пропаганди особистості Гейдара Алієва, так і для історії азербайджано-українських дипломатичних взаємин.

На презентацію книги завітав український політик, голова Адміністрації Президента України (1999–2002 рр.), голова Верховної Ради України (2002–2006 рр., 2008–2012 рр.), дійсний член (академік) Національної академії наук, доктор історичних наук, професор, Литвин Володимир Михайлович. Під час свого виступу, Литвин В.М. поділився спогадами про приватні розмови з Гейдаром Алієвим у 1990-х рр., зміст яких доповнив та посилив образ Гейдара Алієва як батька нації, яким його представив автор у книзі.

Український політичний та громадський діяч, Народний депутат України I, II, III скликань, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної Академії правових наук України Костицький Василь Васильович у своєму виступі зазначив, що традиційна система поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову у сучасних реаліях є застарілою. У цьому контексті, він вважає за доцільне надати більшу роль інституту президента у системі державного управління, і приклад Гейдара Алієва в Азербайджані, на його думку, може слугувати успішним практичним проявом такої необхідності.

Під час свого виступу завідувач відділу нових та незалежних країн ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» Бульвінський Андрій Григорович звернув увагу на те, що попри суттєві відмінності у релігії, культурі, ставленні до вла-

ди, між Україною та Азербайджаном простежується тяглість дружніх міждержавних відносин. А.Г. Бульвінський пов'язує це із спільними безпековими загрозами, зокрема, він зазначив, що у різні періоди новітньої історії близько 20 % території Азербайджану та України були під окупацією. Розуміння важливості оборони своєї країни від агресії, на його думку, є фактором який найбільше зближує Україну та Азербайджан.

Доктор соціологічних наук, голова Генеральної дирекції МАРТИС «Золота Фортуна» Акімов Дмитро Ігорович відзначив неоціненний внесок Гейдара Алієва у становлення та розбудову державності в Азербайджані. На основі власного досвіду спілкування з президентом Г. Алієвим та численними контактами з азербайджанськими елітами Д.І. Акімов наголосив на тому, що назва книги — «Отец нации» — цілком відповідає тому образу Гейдара Алієва, який склався про нього в азербайджанського народу.

У ході презентації виступило понад 20 учасників, які обговорили широке коло питань, пов'язаних із діяльністю та спадком Гейдара Алієва. Серед важливих тем, які підіймались, варто виділити наступні: місце лідерства в історії на прикладі президентства Гейдара Алієва; політичні та дипломатичні, наукові зв'язки між Україною та Азербайджаном; допомога азербайджанців під час широкомасштабної війни Росії проти України та ін. Учасники заходу підкреслили у яких складних умовах відбувся прихід до влади Гейдара Алієва: розпад Радянського Союзу, внутрішньополітичний хаос у самому Азербайджані, економічна розруха на початку 1990-х рр., розпал конфлікту з Вірменією. Було наголошено, що повернення Гейдара Алієва у політику не просто визначило подальший вектор розвитку Азербайджану, але і уможливило зберегти незалежність та суверенітет країни.

3.4. BAKI ŞƏHƏRİNDƏ KİTABXANADA «MİLLƏT ATASI» («ОТЕЦ НАЦИИ») KİTABININ TƏQDİMATI KEÇİRİLDİ¹

Bakı Şəhər Mədəniyyət Baş İdarəsi Yasamal rayon MKS-nin M.Ş.Vazeh adına Mərkəzi Kitabxanasında kitabxananın Fəxri oxucusu, hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi Arif Quliyev yeni yazdığı «Millət atası» («Отец Нации») kitabının təqdimatı keçirildi.

Kitabın müəllifi A.Quliyev qeyd etdi ki, sözü gedən kitab onun çoxillik əməyi nəticəsində ərsəyə gəlib. O qeyd etdi ki, Heydər Əliyev müasir Azərbaycanın memarı, Azərbaycan — Ukrayna arasında dostluq münasibətlərinin təməlini qoyan şəxsdir. Heydər Əliyev Ukrayna və Azərbaycan arasında strateji əməkdaşlığının inkişafına böyük diqqət yetirərək həmişə Ukraynanın sabit dostu olmuşdur. Ulu Öndərin çoxşaxəli quruculuq fəaliyyəti nəticəsində müstəqil Azərbaycanın inkişafı müsbət dinamika almışdır. Təqdimatda müəllif onun Ulu Öndərlə görüşlərindən danışdı, maraqlı xatirələrini bölüşdü və vurğuladı ki, o, Heydər Əliyevi millətin atası kimi bütün səmimiyyəti ilə sevir və kitab Ulu Öndərə ithaf edilərək “Heydər Əliyev İli” çərçivəsində nəşr olunub.

Alim qeyd etdi ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Ulu Öndərin keçirdiyi siyasəti bu gün uğurla davam etdirir.

¹ Bakı şəhərində kitabxanada «Millət atası» («Отец нации») kitabının təqdimatı keçirildi. <https://az.ajmedia.jp/kitabxanada-mill%c9%99t-atasi-%d0%be%d1%82%d0%b5%d1%86-%d0%bd%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%b8-kitabinin-t%c9%99qdimati-kecirildi/>; <https://azpressmedia.az/news4282>

Yasamal MKS-nin direktoru Lətifə Məmmədova qeyd etdi ki, Ulu Öndər qısa müddətdə Azərbaycanı aqrar-sənaye respublikasından sənaye-aqrar rəspublikasına çevirə bildi. O qeyd etdi ki, kitabda çox maraqlı faktlar toplanılıb, müəllifin dəyərli fikir və nəticələri əks olunub. Bundan başqa, kitabda Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın fəaliyyəti də işıqlandırılıb.

Kitabxananın əməkdaşları K. Vəliyeva, Y. Qafarova, T. Heydərova, G. Allahverdiyeva, L. Səlimova, G. Cəlilova, İ. Hüseynova və fəal oxucular çıxış edərək kitabla bağlı maraqlı fikirlər söylədilər.

Sonda kitabın müəllifi, professor, həmyerlimiz Arif Quliyev Ukrayna Prezidenti V. Zelenskiyə kitabı göndərdiyini və ona Ukrayna Prezidentinin ofisindən təşəkkür məktubunun göndərilməsini tədbir iştirakçılarında çatdırdı.

Kitabxananın “Kitabxanaya kitab hədiyyə edirik” layihəsinə öz töhfəsini verərək müəllif “Millət atası” («Отец нации») kitablarını kitabxanaya hədiyyə etdi.

3.5. ULU ÖNDƏRƏ HƏSR OLUNMUŞ KITABIN TƏQDIMATI KEÇİRİLDİ ¹

Kiyev şəhərinin Darnitsa rayonunun M.Rudenko adına Mərkəzi Kitabxanası və Bakı şəhər Yasamal rayon Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi həmyerlimiz, hüquq elmləri doktoru, professor Arif Quliyevin Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri, Ulu Öndər Heydər Əliyevə həsr olunmuş “Otes nasii” (“Millət atası”) kitabının təqdimatını keçirdilər.

Tədbir iştirakçılarını Kiyev şəhəri dövlət administrasiyası Darnitsa rayonu mədəniyyət şöbəsinin müdri Nataliya Melniçuk və Kiyev şəhəri Darnitsa rayon Mərkəzi Kitabxanasının direktoru, Ukraynanın Əməkdar mədəniyyət işçisi Oksana Qalovata salamladılar.

Ulu Öndər Heydər Əliyevə Kiyev şəhərinin Fəxri vətəndaşı statusu verilmişdir, o eyni zamanda Ukrayna Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Fəxri doktoru olmuşdur.

Kitab Ulu Öndərin 100 illik yubileyinə həsr olunub. Kitabda Heydər Əliyevin dövlətçilik fəaliyyəti, onun dünya siyasətinə və Azərbaycan-Ukrayna münasibətlərinə verdiyi töhfələr təhlil edilib. Arif Quliyev öz əsərləri ilə beynəlxalq arenada Azərbaycanın və Ukraynanın nüfuzunun artmasına təkan verir.

Tədbirdə Azərbaycan diasporasının tanınmış nümayəndələri iştirak edib: Azərbaycanın Ukraynadakı Səfirliyinin ikinci katibi Vilayət Şükürzadə, Kiyevin Şevçenko rayonunun prokuroru Samir Sadıqov, Dövlət Telekomunikasiyalar Universitetinin professoru, UEA-nın akademiki Mükafat Əsgərov, Çernobl AES-də baş verən qəzanın nəticələrini aradan qaldıranlardan Şirxan Allahverdiyev, akademik Şöhrəddin Əsgərov, ingilis dili müəllimi, şair Çiçək Tağıyeva, Azərbaycanın Əməkdar həkimi Sədaqət Xudiyeva. Təqdimata videoformatda Yasamal rayon Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sisteminin direktoru Lətifə Məmmədova da qoşulmuşdur.

¹ *Ulu Öndərə həsr olunmuş kitabın təqdimatı keçirildi. file:///C:/Users/Asus/AppData/Local/Temp/%7BF528CC31-66FC-4A1F-AA5F-20460621C04A%7D/%7B3E2286DC-8DFF-4C1E-BF29-99326D974F0F%7D/news8361%20(1).htm*

Тəқдiматда Азəрбайcan və Украйна тарихи əлаqələриндən, dostluğundan, əməkdaşlığından səhbət aparıldı.

Professor A.Quliyev Darnitsa rayon Mərkəzi Kitabxanasına müəllifi olduğı kitabları hədiyyə etdi. Kitablار beynəlxalq hüquq və beynəlxalq münasibətlər, dövlət idarəçiliyi sahəsində çalışanlar, habelə ali məktəb müəllimləri üçün faydalı ola bilər.

3.6. ПРЕЗЕНТАЦІЯ МОНОГРАФІЇ АРІФА ДЖАМІЛЬ ОГЛИ ГУЛІЄВА «ОТЕЦ НАЦИИ» В БІБЛІОТЕЦІ ІМ. МИКОЛИ РУДЕНКА М. КИЄВА¹

Сьогодні в бібліотеці ім. Миколи Руденка відбулась презентація монографії Аріфа Джаміль огли Гулієва «Отец Нации», присвячена історії та пам'яті Президента Азербайджану Гейдара Алієва. У презентованому виданні широко проаналізо-

¹ Презентація монографії Аріфа Джаміль огли Гулієва «Отец Нации» в бібліотеці ім. Миколи Руденка м. Києва. <https://cbsdarniza.kiev.ua/prezentatsiia-monohrafii-arifa-dzhamil-ohly-huliieva-otets-natsiy-v-bibliotetsi-im-mykoly-rudenka/>

вано діяльність Гейдара Алієва, його внесок у світову політику та у азербайджано-українські відносини. Відомий азербайджанський науковець, голова громадської організації «Вчена рада азербайджанців України», доктор юридичних наук, професор Аріф Гулієв усією своєю діяльністю сприяє підвищенню авторитету України та Азербайджану на міжнародній арені, зміцненню культурних, наукових та дипломатичних зв'язків між нашими народами.

Перебуваючи за межами своєї Вітчизни, Аріф Гулієв продовжує жити її життям, радостями і сподіваннями, особливо опікується питаннями боротьби за територіальну цілісність як Азербайджану так і України. Гостями заходу стали численні представники азербайджанської діаспори, серед яких — другий секретар посольства Азербайджану в Україні Вілаят Шукурзаде, прокурор Шевченківського району міста Києва Самір Садигов, учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС Ширхан Аллахвердієв, професор, академік УАН, Державного університету телекомунікацій Мукафат Аскеров, доктор технічних наук, професор, заступник голови громадської організації «Вчена рада азербайджанців України» Шохрадін Аскеров, викладачка англійської мови, поетеса Чічек Тагієва, заслужений лікар Азербайджану Сагадат Ханум, а у відеоформаті до презентації приєдналася керівник Бакинської міської бібліотеки Лятіфа Мамедова. З вітальним словом до почесних гостей звернулися начальник відділу культури Дарницької районної в місті Києві державної адміністрації Наталія Мельничук та директор ЦБС, Заслужений працівник культури України Оксана Головата. Вони наголосили на важливості розвитку українсько-азербайджанських культурних майданчиків та висловили сподівання на те, що подібні заходи посприяють новим цікавим спільним проектам.

А ще говорили про дружбу між Азербайджаном та Україною, про давнє партнерство двох великих країн, кожна з яких готова підставити інший плече у біді. В дарунок бібліотекам Дарниці Аріф Гулієв подарував добірку своїх книг, які стануть в нагоді для працівників у сфері міжнародного права та міжнародних відносин, державного управління, а також викладачів вузів та юристів-міжнародників.

3.7. BAKI SLAVYAN UNIVERSITETINDƏ «MILLƏT ATASI» KITABININ TƏQDİMAT MƏRASIMI KEÇİRİLİB FOTOLAR¹

Bakı Slavyan Universitetində (BSU) «Odessa hüquq Akademiyası» Milli Universitetinin Kiyev Əqli mülkiyyət və Hüquq Universitetinin Konstitutsiya, Beynəlxalq hüquq və ictimai Hüquq fənləri kafedrasının professoru Arif Quliyevin «Millətin atası» (Отец нации) kitabının təqdimat mərasimi keçirilib.

¹ Bakı Slavyan Universitetində “Millətin atası” kitabının təqdimat mərasimi keçirilib. <https://kanal32.az/?p=17634>

Tədbirdə giriş nitqi ilə çıxış edən BSU-nun Tədris işləri üzrə prorektoru, dosent Ənvər Abbasov qonağı salamlayaraq, onu universitetdə görməkdən məmnunluğunu ifadə edib. O, Ulu Öndərin həyatımızın bütün sahələrini əhatə edən zəngin elmi-nəzəri irsi əks olunduğu bu kitabı əhəmiyyətli tədqiqat əsəri kimi yüksək qiymətləndirib.

Kitabın müəllifi, Hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi, Ali təhsil Ukrayna Milli Elmlər Akademiyasının Akademiki Arif Quliyev Ümummillə liderin elmi, siyasi fəaliyyətinin daha dərinədən öyrənilməsinin vacibliyindən danışmış. Kitabın ərsəyə gəlməsi istiqamətində apardığı tədqiqatlardan geniş şəkildə bəhs edib. Müəllif, həmçinin kitabın təqdimatında göstərdiyi dəstəyə görə BSU rəhbərliyinə təşəkkürünü bildirib.

BSU-nun Elm və İnnovasiyalar üzrə prorektoru Nailə Xəndan kitabın Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələri, eləcə də Azərbaycan-Ukrayna əlaqələrinin araşdırılması baxımından təqdirəlayiq olduğunu vurğulayıb. Prorektor müəllifi təbrik edərək, ona gələcək elmi araşdırmalarında uğurlar arzulayıb.

Diplomatiya və xarici siyasət kafedrasının müdiri, dosent Əsgər Əhməd kitabın Ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi portretinin yaradılması baxımından xüsusi əhəmiyyətə malik olduğunu deyib.

Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının müdiri, professor Habil Məmmədov Ulu Öndərin millət və dövlət qarşısında misilsiz xidmətlərindən bəhs edən kitabın işıq üzü görməsi münasibətilə Arif Quliyevi təbrik edib.

Bakı şəhəri, 164 №-li tam orta məktəbin direktoru Kəmalə Qədirova xarici dillərdə yazılaraq işıq üzü görən kitabların əhəmiyyətindən danışıb. Nəfis tərtibatda çap olunmuş bu kitabın ərsəyə gəlməsinə görə müəllifə rəhbərlik etdiyi pedaqoji heyət adından təşəkkür edib.

3.8. AZƏRBAYCAN MEA MƏRKƏZİ ELMİ KİTABXANASINDA — PROFESSOR ARİF QULİYEVİN «MİLLƏT ATASI» (ОТЕЦ НАЦИИ) KİTABININ TƏQDİMATI BAŞ TUTUB¹

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) Mərkəzi Elmi Kitabxanasında (MEK) «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri, hüquq elmləri doktoru, professor Arif Quliyevin «Millətin atası» (Отец нации) kitabının təqdimatı baş tutub.

¹ *Azərbaycan MEA mərkəzi elmi kitabxanasında — professor Arif Quliyev «Millət atası» (Отец нации) kitabının təqdimatı baş tutub. “Şərq” qəzetinin 76(5837) nömrəli 4 may 2023 buraxılışı; “Səs” qəzetinin 077(6760) nömrəli 5 may 2023-ci il buraxılışı. <https://azia.az/edebiyat/43940-mek-de-professor-arif-quliyevin-milletin-atasi-otec-nacii-kitabinin-teqdimati-bas-tutub.html>; <https://azpressmedia.az/news3842>; <https://science.gov.az/az/news/open/24943>; <https://tehsil.biz/news/az/58591/Professor-Arif-Quliyevin-Milltin-atas-kitabnn-tqdimat-ba-tutub>; <https://ikisahil.az/post/416563-sen-ele-bir-zirvesen-foto>; <https://www.bayraqdar.info/2023/05/04/mill%C9%99tin-atasi-%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%86-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8-kitabinin-t%C9%99qdimati-olub/>; <https://www.youtube.com/watch?v=rVV1pYQ9bTM>*

Təqdimatda elm xadimləri, millət vəkilləri, media nümayəndələri iştirak ediblər.

Tədbiri giriş nitqi ilə MEK-in baş direktoru, professor Məmməd Əliyev açaraq qeyd edib ki, bütün mənalı ömrünü xalqına həsr etmiş, siyasi və dövlət xadimi kimi zəngin fəaliyyəti ilə Azərbaycan xalqının tarixində dərin izlər buraxaraq əsl dövlət idarəçilik məktəbinə çevrilən Ulu Öndərin irsinə həsr olunmuş yeni əsərlər, kitablar və monoqrafiyalar nəşr olunur. Diqqətə çatdırıb ki, təqdimatı keçirilən «Millətin atası» (Отец нации) kitabı da məhz müasir Azərbaycan dövlətinin qurucusu Ümummilli Lider Heydər Əliyevin fəaliyyətini əks etdirir.

Çıxışı zamanı prof. Məmməd Əliyev bu kitabı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illik yubileyinə müəllifin şəxsi töhfəsi kimi qiymətləndirib. Həmçinin kitabxananın fondlarının belə nəşrlərlə zənginləşməsinin istifadəçilər üçün faydalı olacağını ifadə edib.

AMEA-nın birinci vitse-prezidenti akademik Arif Həşimov çıxış edərək təqdimatı keçirilən kitabı müəllifin uzun illər zəhmətinin bəhrəsi olduğunu vurğulayıb. Akademik Arif Həşimov bildirib ki, Ulu Öndər haqqında çoxsaylı dəyərli nəşrlər yazılıb və yazılmaqda davam edəcək, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin irsi daim öyrəniləcək və gələcək nəsillərə ötürüləcək. Ukraynada gedən siyasi proseslər zamanında belə bir kitab yazmağın heç də asan olmadığı vurğulayan akademik Arif Həşimov bu baxımdan da müəllifin zəhmətini yüksək qiymətləndirib.

Daha sonra nəşrin müəllifi professor Arif Quliyev çıxış edərək kitabın ərsəyə gəlməsi istiqamətində gərgin zəhmətindən danışıb. Qeyd olunub ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev müasir Azərbaycanın memarıdır. Bildirilib ki, Heydər Əliyev Ukrayna və Azərbaycan arasında strateji partnyorluğun inkişafına böyük diqqət yetirərək həmişə Ukraynanın sabit dostu olmuşdur. Müəllif Heydər Əliyevlə şəxsən bir neçə dəfə görüşməsi barədə xatirələrini bölüşüb və monoqrafiyada xüsusi yer ayırdığını diqqətə çatdırıb. Bildirilib ki, Ulu Öndəri «Hakimiyyət ustası», «Böyük vətəndaş», «Əsrin adamı» adlandıraraq bu məsələlərə ayrı-ayrı fəsillər həsr edib. Müəllif, həmçinin kitabın təqdimatında göstərdiyi dəstəyə görə MEK-in rəhbərliyinə təşəkkürünü bildirib.

AMEA-nın müxbir üzvü, Qafqazşünaslıq İnstitutunun direktoru, millət vəkili, professor Musa Qasımlı öz növbəsində xarici dillərdə yazılaraq işıq üzü görün kitabların əhəmiyyətini vurğulayıb.

AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun icraçı direktoru, tarix elmləri doktoru Eynulla Mədətli kitabın işıq üzü görməsi münasibətilə Arif Quliyevi bir daha təbrik edərək Ukraynada çalışdığı müddət ərzində müəlliflə sıx əməkdaşlıq əlaqələrindən danışıb, xaricdə yaşayan azərbaycanlı ziyalıların ölkəmizin həqiqətlərini dünyaya çatdırılmasındakı öhdəliklərini qeyd edib. Çıxışı zamanı Eynulla Mədətli onu da vurğulayıb ki, hakimiyyətdə olduğu illərdə AMEA-ya xüsusi diqqət və qayğı ilə yanaşan Ulu Öndərin fəaliyyətinə həsr olunmuş kitabın təqdimatının məhz Mərkəzi Elmi Kitabxanada keçirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Daha sona millət vəkili Fatma Yıldırım vaxtilə Ulu Öndərin, bu gün də dövlət rəhbərimiz İlham Əliyevin apardığı uğurlu xarici siyasət nəticəsində fəxrlə azərbaycanlı olduğumuzu hər yerdə vurğuladığını qeyd edib.

Millət vəkili Vüqar İskəndərov Ukrayna və Azərbaycan arasında strateji partnyorluğun inkişafına toxunub və orada yaşayan azərbaycanlı alimləri, tədqiqatçıları tərəfindən ərsəyə gətirilən hər bir nəşrin ölkəmiz üçün əhəmiyyətli olduğunu bildirib.

YAP Səbail rayon təşkilatının sədri Muxtar Nağıyev çıxışında Ulu Öndər hər gün ucalan zirvə adlandırıb. Bildirilib ki, Heydər Əliyev böyüklüyü və ucalığı tam dəqiqliklə araşdırılmalı, dərindən öyrənilməlidir.

Azərbaycan Dillər Universitetinin elmi işlər üzrə prorektoru, professor Novruz Məmmədov çıxışında professor Arif Quliyevin diplomatiyaya, beynəlxalq münasibətlərə dair əhəmiyyətli yazılarının, monoqrafiyalarının müəllifi olduğunu bildirib.

Sonda tədbir iştirakçıları xatirə şəkilləri çəkilib.

3.9. BAKI DÖVLƏT UNIVERSITETİNİN HÜQUQ FAKÜLTƏSİNDƏ UNIVERSITETİN MƏZUNU, PROFESSOR ARIF QULİYEVİN ÜMUMMILLI LİDER HEYDƏR ƏLİYEVƏ HƏSR EDİLMİŞ «MİLLƏT ATASI» («ОТЕЦ НАЦИИ») KİTABININ TƏQDİMATI KEÇİRİLMİŞDİR¹

Hüquq fakültəsində Heydər Əliyev İli çərçivəsində silsilə tədbirlər davam edir. 11 may 2023-cü il tarixində Hüquq fakültəsində Ukraynanın «Odessa Hüquq Akademiyası» Milli Universitetinin professoru, Ukraynanın əməkdar təhsil işçisi, Ukrayna Ali Təhsil Milli Elmlər Akademiyasının akademiki Arif Quliyevin Ümummilli lider Heydər Əliyevə həsr edilmiş «Отец нации» kitabının təqdimatı keçirilmişdir. Təqdimat mərasimini açıq elan edən Hüquq fakültəsinin dekanı Zaur Əliyev müasir Azərbaycan dövlətinin qurucusu, xalqımızın xilaskarı Ulu Öndər Heydər Əliyevin xalqımız və dövlətimiz qarşısında misilsiz xidmətlərindən bəhs edərək kitabın əhəmiyyətini vurğulamışdır. Dekan qeyd etmişdir ki, kitabda Ulu Öndərin müxtəlif illərdə göstərdiyi xidmətlərin qələmə alınması gələcək nəsillərə tarixi əhəmiyyətli hadisələrin ötürülməsi baxımından olduqca vacibdir. Hüquq fakültəsinin dekanı Ulu öndər Heydər Əliyevin müasir Azərbaycan dövlətinin memarı, Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin isə qalib Azərbaycan dövlətinin memarı olduğunu vurğulamışdır.

Kitabın müəllifi professor Arif Quliyev çıxışında kitabın ərsəyə gəlməsi haqqında məlumat verərək Ulu öndər Heydər Əliyevin Ukraynaya səfərləri haqqında xatirələrini tədbir iştirakçıları ilə bölüşmüşdür.

Daha sonra çıxış edənlər — AMEA-nın müxbir üzvü, Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi və tarixi kafedrasının müdiri professor Məsumə Məlikova, Cınayət prosesi kafedrasının müdiri professor Firuzə Abbasova, İnsan hüquqları və informasiya hüququ UNESCO kafedrasının müdiri professor Əmir Əliyev kitab haqqında öz təəssüratlarını bölüşmüşlər.

Tədbirin sonunda müəllif Hüquq fakültəsi ilə sıx əməkdaşlıq etdiyinə görə dekan tərəfindən təşəkkürnamə ilə təltif edilmişdir.

¹ *Bakı Dövlət Universiteti Hüquq Fakültəsi rəsmi saytı: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0X2WDntiyEMf7EwWeXXQtIKstAT7YdTWUPMTE5xwjxBFrRxKby9PbjSYibkqEZnKkl&id=100075556047782&sfnsn=mo&mibextid=RUBZ1f*

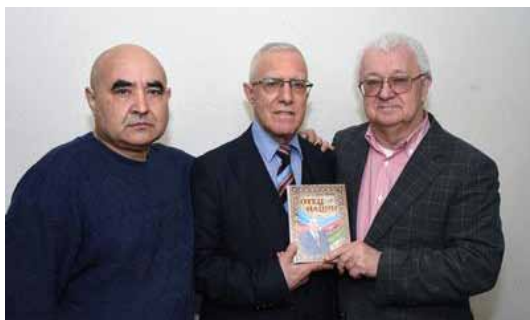

Заместителю главы
ОО «Ученый совет
Азербайджанцев
Украины, доктору
технических наук,
профессору Шохрадину
Аскерову и члену
организации, доктору
экономических наук,
профессору
Мукафату Аскерову

Земляку из Николаевской области
Адилу Бабаеву

Друзьям
Олегу Гасанову
и Александру
Кондратенко

3.10. ПРЕЗЕНТАЦІЯ МОНОГРАФІЇ «ОТЕЦ НАЦІЇ» У ГРОМАДСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ «ЛІГА АЗЕРБАЙДЖАНЦІВ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ»¹

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК

АЗЕРБАЙДЖАН СТАБИЛЬНО ПОМОГАЄ УКРАЇНІ

Впродовженні останніх років між Україною та Азербайджаном, що є членом Ради Європи та Організації економічного співробітництва та розробки, відбулися численні зустрічі на високому рівні. Одним з них є зустріч між Президентом України Володимиром Зелендим та Президентом Азербайджану Ільхамом Алієвим. Сторони обговорили

важливі питання, серед яких – розширення торгівлі. Після зустрічі між сторонами було надіслано листівку з наміром про подальше розвиток відносин між країнами.

Попри це, Азербайджан завжди був і буде надійним партнером України.

Сторони також обговорили питання розвитку економіки та торгівлі між країнами. Після зустрічі між сторонами було надіслано листівку з наміром про подальше розвиток відносин між країнами.

Попри це, Азербайджан завжди був і буде надійним партнером України.

Сторони також обговорили питання розвитку економіки та торгівлі між країнами. Після зустрічі між сторонами було надіслано листівку з наміром про подальше розвиток відносин між країнами.

Попри це, Азербайджан завжди був і буде надійним партнером України.

Джерело: на 2-й стор.

ЦЕНТР ПІДТРИМКИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Для національної спадщини Центр є важливим інструментом. Це є важливим інструментом для збереження культурної спадщини. Центр підтримки культурної спадщини є важливим інструментом для збереження культурної спадщини.

Серед інших важливих питань, що обговорюються, це збереження культурної спадщини. Центр підтримки культурної спадщини є важливим інструментом для збереження культурної спадщини.

Серед інших важливих питань, що обговорюються, це збереження культурної спадщини. Центр підтримки культурної спадщини є важливим інструментом для збереження культурної спадщини.

«Об'єднані зусилля» Центр є важливим інструментом для збереження культурної спадщини. Центр підтримки культурної спадщини є важливим інструментом для збереження культурної спадщини.

Серед інших важливих питань, що обговорюються, це збереження культурної спадщини. Центр підтримки культурної спадщини є важливим інструментом для збереження культурної спадщини.

«Об'єднані зусилля» Центр є важливим інструментом для збереження культурної спадщини. Центр підтримки культурної спадщини є важливим інструментом для збереження культурної спадщини.

Серед інших важливих питань, що обговорюються, це збереження культурної спадщини. Центр підтримки культурної спадщини є важливим інструментом для збереження культурної спадщини.

Джерело: на 2-й стор.

ТВОРЧА ЗУСТРІЧ З АРІФОМ ГУЛІЄВИМ

УДніпрі відбулася творча зустріч з Аріфом Гулієвим, який є одним з найкращих письменників Азербайджану. Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим». Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим». Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим». Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим». Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим». Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим». Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим». Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим». Зустріч відбулася в рамках проекту «Творча зустріч з Аріфом Гулієвим».

Джерело: на 2-й стор.

¹ Презентація монографії «Отец нации» У Громадській Організації «Ліга Азербайджанців Дніпропетровщини». <https://www.facebook.com/photo/?fbid=3432988306963316&set=pcb.3432991923629621>

2 **ГІМН АЗЕРБАЙДЖАНУ**

Актуальні інтерв'ю

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК ВЕРСІЯ 2023

АРІФ ГҮЛІЄВ – ВИДАТНИЙ ТА СПРАВЖНИЙ ПАТРІОТ

Він видатний вчений, дипломат та справжній патріот Ариф Гюльєв виступає на конференції в Києві. З його ініціативи в Україні вийшли книги та друковані статті про народження та духовну спадщину нашого народу.

СПРЯМОВА ДРУЖИН ВІДНОСИНАМ

Ариф Гюльєв завжди прагнув створити добрі відносини між Україною та Азербайджаном. Він не тільки розкривав історію і дипломатію, але й людина, яка не могла залишитися байдужою до гуманітарної ситуації та потреб українців після війни російсько-української. Його сприяння на сприяння встановленню та наданню допомоги у разі війни є важливим політичним гаслом, що відображає його відданість справі дружби.

Також керував та делегував делегації офіційно Ариф Гюльєв та делегації азербайджанської дипломатії та керівників громадської організації, спрямовані на підтримку дипломатії та співпраці між Україною та Азербайджаном. Його лідерство сприяло як встановленню добрих відносин та сприяло розвитку культурної співпраці та співробітничества між державами.

«Він дав людям діяти на чужині своїми силами і сприяв згуртуванню українців та азербайджанців в процесі створення гуманітарних центрів та шкіл. Ариф Гюльєв був великим чоловіком, який не тільки в Україні, а й в Україні уособлював Україну та Азербайджан. Крім того сприяв у Києві до виходу українців з війни – і це величчє громадянина. Саме через його дипломатичні зусилля вийшли українці з війни та стали робити своїми громадянами» – сказав Гюльєв після азербайджанського фестивалю «Світло Свободи» як він читав вірші в Ариф Гюльєв та Дмитро Гюльєв.

Ариф Гюльєв – це приклад справжнього дипломатичного працівника та людина, яка віддала життя, велику частину її своєму народу, роблячи його справжнім патріотом для України.

Завдячуючи своєму життю в Україні, він видатний освітній працівник укладі українського суспільства. Він – автор численних наукових праць та досліджень, що розкривають різноманітні аспекти міжнародних відносин, політики та дипломатії. Його внесок у розвиток цих галузей є невіддільним та важливим елементом до наших днів. Так, за останні роки було опубліковано 12 книг про Україну та Азербайджан.

ОСВІТА ТА КАР'ЄРА

Ариф Джалілієв, син Гюльєв народився

в лютому 1955 року в селі Бакча Гарах Борджомського району Азербайджанської Республіки. Він закінчив середню школу, а потім навчався в Бакинському державному університеті та в Московському державному університеті ім. Ломоносова. Після закінчення навчання в Москві, у 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

З 1996 року Ариф Гюльєв працює в Україні. Він очолює делегації Азербайджану в Україні. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

З 2003 року працює в Україні. Він очолює делегації Азербайджану в Україні. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

ВІДАНІСТЬ ДРУЖИ ТА СПРЯМОВА ДРУЖИН ВІДНОСИНАМ

Ариф Гюльєв завжди був людиною, яка не могла залишитися байдужою до гуманітарної ситуації та потреб українців після війни російсько-української. Його сприяння на сприяння встановленню та наданню допомоги у разі війни є важливим політичним гаслом, що відображає його відданість справі дружби.

Також керував та делегував делегації офіційно Ариф Гюльєв та делегації азербайджанської дипломатії та керівників громадської організації, спрямовані на підтримку дипломатії та співпраці між Україною та Азербайджаном. Його лідерство сприяло як встановленню добрих відносин та сприяло розвитку культурної співпраці та співробітничества між державами.

Великий внесок у розвиток науки та його життєвий шлях – це не тільки його наукові праці, але й його активна діяльність у сфері міжнародних відносин, політики та дипломатії. Він – автор численних наукових праць та досліджень, що розкривають різноманітні аспекти міжнародних відносин, політики та дипломатії. Його внесок у розвиток цих галузей є невіддільним та важливим елементом до наших днів. Так, за останні роки було опубліковано 12 книг про Україну та Азербайджан.

Завдячуючи своєму життю в Україні, він видатний освітній працівник укладі українського суспільства. Він – автор численних наукових праць та досліджень, що розкривають різноманітні аспекти міжнародних відносин, політики та дипломатії. Його внесок у розвиток цих галузей є невіддільним та важливим елементом до наших днів. Так, за останні роки було опубліковано 12 книг про Україну та Азербайджан.

власної країни. Професор завжди в центрі уваги своїх колег та молоді. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам.

дипломатом з великим талантом і талантом, який завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам.

дипломатом з великим талантом і талантом, який завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам.

ВІВЕННІ КРОКИ ДИПЛОМАТА

Вся діяльність професора Гюльєва спрямована на підтримку візитів України до Азербайджану на міжнародній арені, зокрема до культурних мистецтв наших народів. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

Вся діяльність професора Гюльєва спрямована на підтримку візитів України до Азербайджану на міжнародній арені, зокрема до культурних мистецтв наших народів. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

власної країни. Професор завжди в центрі уваги своїх колег та молоді. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам. Він завжди готовий допомогти молодим вченим та студентам.

НАГОРОДИ ТА ВІЗНАННЯ

Він очолює делегації Азербайджану в Україні. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

Він очолює делегації Азербайджану в Україні. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

Він очолює делегації Азербайджану в Україні. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

Він очолює делегації Азербайджану в Україні. Завдяки своїй активній діяльності Ариф Гюльєв отримав численні нагороди та відзнаки, зокрема: Почесний доктор Азербайджанського державного університету, він працював керівником та виступав лідером партійних комітетів у 1985 році в місті Баку. Він був членом Центрального комітету в Баку, а в 2002 – 2003 році працював в азербайджанському посольстві в Україні. З 2003 року працює в Міністерстві закордонних справ Азербайджану.

Ариф ГҮЛІЄВ, член міжнародної Ради журналістів України, голова редакції газети «Вісник Азербайджану»

ТВОРЧА ЗУСТРІЧ З АРІФОМ ГУЛІЄВИМ

У Дніпрі пройшла творча зустріч з Аріфом Джаміль огли Гулієвим — відомим в багатьох країнах вченим, дипломатом та громадським діячем. Під час події відбулася презентація самих відомих книг Заслуженого науковця України, серед яких: «Україно-азербайджанські відносини: право, політика, дипломатія» та «Батько нації».

Ініціатором та організатором творчого вечора став голова «Ліги азербайджанців Дніпропетровщини» Сархош Ісмаїлов. Він вже багато років особисто знайомий з Аріфом Гулієвим та з його багатогранними науковими роботами.

На заході були присутні журналісти, громадські діячі та активісти азербайджанської діаспори. Серед них: Ельдар Тагієв, Рустам Алієв, Аяз Рзаєє та інші. Усі вони мали змогу особисто поспілкуватися з автором, поставити свої запитання та підписати примірники на автограф-сесії. Обговорення торкнулися не тільки книжної тематики, але й сьогоденної складної ситуації, пов'язаної з повномасштабним російським військовим вторгненням в Україну.

— Дуже приємно, коли ми спілкуємось на різноманітні теми та аналізуємо деякі історичні події, а потім ці, вже обґрунтовані

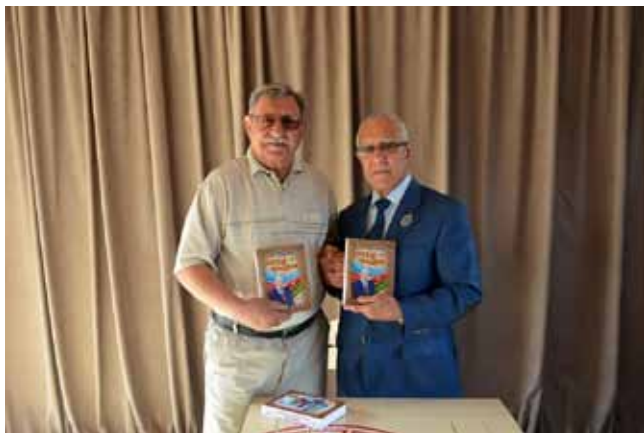
факти, можна знайти в наукових статтях та книгах,—зазначив Сархош Ісмаїлов.

Присутні погодилися з наведеними А.Д. Гулієвим та С.М. Ісмаїловим фактами щодо всебічної підтримки Азербайджаном України в усі часи. З сумом були проведені деякі паралелі: вірменського геноциду мирних азербайджанських громадян та сьогоденним звірячим знущанням російських окупантів над українцями.

Виступаючі зазначили, що представники азербайджанської діаспори вже півтора року активно допомагають усім постраждалим від «рашистів» грошима, продуктами харчування, медичним та гуманітарним обладнанням. Багато азербайджанців добровільно вступили до лав Збройних Сил України, щоб захищати країну від російських окупантів. Ті, хто через різні причини залишився в тилу — регулярно надають вагому фінансову допомогу ЗСУ та переселенцям, підтримують працездатність об'єктів критичної інфраструктури, волонтерських штабів та центрів.

Закінчилася творча зустріч з Аріфом Гулієвим масовою фотосесією: кожен з присутніх бажав мати фото з такою відомою людиною, яка все своє життя присвятила зміцненню братніх стосунків між Азербайджаном та Україною.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДОРОБКУ АРІФА ГУЛІЄВА — ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО ТА СПРАВЖНЬОГО ПАТРІОТА

Ім'я видатного вченого, дипломата та справжнього патріота Аріфа Джаміль огли Гулієва добре відомо як в Азербайджані, так і в Україні. В обох братніх країнах люди вдячні йому за вагомий внесок у розвиток науки та дружніх стосунків між народами.

Сприяння дружнім відносинам

Аріф Гулієв завжди прагнув сприяти добрим відносинам між Україною та Азербайджаном. Він не лише видатний вчений і дипломат, але й людина, яка усе життя займається громадською діяльністю та просуває співпрацю між цими країнами на різних рівнях. Його стеження за розвитком відносин та надання допомоги у розв'язанні складних політичних питань відображають велику відданість і справжню дружбу.

Поза науковою та дипломатичною сфер Аріф Гулієв є активістом азербайджанської діаспори та керівником громадських організацій, спрямованих на підтримку дружніх відносин та співпраці між Україною та Азербайджаном. Його зусилля сприяють ще більшому зближенню народів та зміцненню розвитку культурної взаємодії та азербайджанської діаспори.

«Це дивовижна людина: він чудовий співрозмовник і справжнє джерело інформації, аналітики, а також неймовірних історичних фактів та подій. А ще — Аріф завжди бажаний гість не тільки в Дніпрі, а й в будь-якому куточку України та Азербайджану. Коли ми буваємо у Києві, то завжди зустрічаємось з ним — і це вже є традицією. Своєю чергою, шановний дипломат завжди відвідує земляків під час своїх робочих поїздок країною», — сказав голова «Ліги азербайджанців Дніпропетровщини» Сархош Ісмаїлов під час зустрічі з Аріфом Гулієвим у Дніпрі.

Аріф Гулієв — це приклад справжнього дипломатичного працівника та вченого: відданість принципам, велика мудрість та безкорисливість роблять його справжнім прикладом для інших.

Закарбовуючи своє ім'я в історії, цей відомий освітянин продовжує рушати вперед науковим шляхом. Він — автор численних видатних наукових праць та дослідження, які розкривають різноманітні аспекти міжнародних відносин, політики та дипломатії. Його внесок у розвиток цих галузей є унікальним, а вчинки надихають інших долучитися до наукових досліджень.

Освіта та наукова й дипломатична кар'єра

Аріф Джаміль огли Гулієв народився 4 липня 1952 року в селі Беюк Гаджар Бардинського району Азербайджанської Рес-

публіки. Вже змалечку відзначалася його цікавість до навчання, допитливість та бажання змінювати світ на краще. Підтриманий родинними цінностями та настановами батьків, молодий Аріф вирушив у життєву подорож, яка виявилася багатоаспектною та незвичайною.

Здобувши першу вищу освіту на історичному факультеті Азербайджанського державного університету, він продовжив навчання в Бакинській вищій партійній школі. У 1989 році закінчив 10-й курс Суворовського училища в Києві, а у 2002 — Національну академію державного управління при Президентів України. Ці роки стали фундаментом для його подальших досягнень у дипломатії та громадській діяльності.

Трудовий шлях молодий амбіційний спеціаліст розпочав секретарем сільради, що дозволило розкрити талант організатора та здатності працювати з людьми та для людей. Саме тому тривалий час він був на найвищих посадах у партійних органах Азербайджану. Накопичений керівний досвід знадобився на посаді директора Бардинського професійного ліцею.

З 1998 року Аріф Гулієв працює в Україні: був кореспондентом газети Адміністрації Президента Азербайджанської Республіки «Халг газеті» в Україні. З 2001 по 2006 роки — працював дипломатом у Посольстві Азербайджанської Республіки в Україні. Його невтомна праця підтримувала та зміцнювала дружні відносини між двома братніми народами.

З 2007 працював доцентом, а згодом професором на кафедрі міжнародного права інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету. На сьогодні Аріф Гулієв є членом Вченої Ради та професором Київського університету інтелектуальної власності та права Національного Університету «Одеська юридична Академія».

Відданість дружбі та спільному успішному майбутньому

Аріф Гулієв завжди був борцем за дружні стосунки між Україною та Азербайджаном. Його громадська діяльність, активність у роботі різноманітних громадських організацій, що сприяють підтримці та розвитку відносин між цими країнами, відображають його глибоку відданість цій справі.

Великий вклад в розвиток науки та його життєвий шлях — це неймовірна життєва подорож з високими вершинами, які він подолав з великою гідністю. Усі зусилля завжди були направлені на підтримку дружби та взаєморозуміння між народами, і цей шлях ще далеко не завершений.

Щоб побудувати успішну кар'єру Аріфу Гулієву доводилося вчитися самому та вчити інших, допомагати, а іноді рятувати людей — через те він довів, що є справжнім азербайджанцем. Як сказав загальнонаціональний лідер Гейдар Алієв:

«Для кожної людини національна приналежність є джерелом гордості. Я завжди пишався і сьогодні пишаюся тим, що я азербайджанець». Саме ці слова добре характеризують особу професора Аріфа Джаміль огли Гулієва.

«Людину роблять великою її справи, але щоб робити такі справи, треба бути не вищим за людей, треба бути разом з ними». Це написав Аріф Гулієв про Гейдара Алієва, якого знав особисто. Професор завжди з почуттям великої поваги та теплом згадує зустрічі з лідером азербайджанського народу:

«Це велика людина та, беззаперечно, наймудріший з політиків. Його блискучий ораторський талант ідеально поєднувався з умінням чітко і твердо, крок за кроком, слідувати до наміченої мети. Він людина слова і справи. Такі люди, як Гейдар Алієв — народжуються раз на тисячу років», — говорить професор Гулієв. «Зауважу не без гордості, що мав честь неодноразово зустрічатися з нашим Лідером, і навіть тричі виступати перед ним. Його, тодішнього керівника країни, відрізняли доступність і відкритість для спілкування і, в цілому, доброзичливе ставлення до людей. Саме Гейдар Алієв після зустрічі з ним в Ялті висунув мою кандидатуру на посаду дипломата тодішнього Міністра закордонних справ. Тому, якщо можна так сказати, я вважаю себе його учнем. Бажаю кожному знайти таку мудру людину, котра буде підтримувати словом, порадою і своїм прикладом!»

Маючи величезний досвід керівної, дипломатичної та публіцистичної діяльності, Аріф Гулієв постійно використовує його у своїй науково-педагогічній роботі, відображає у своїх працях та публічних виступах.

Впевнені кроки дипломата

Вся діяльність професора Гулієва спрямована на підвищення авторитету України та Азербайджану на міжнародній арені, зміцнення дипломатичних відносин та культурних зв'язків між нашими народами. Особливу увагу він завжди приділяв підвищенню ролі інституту президентства у державному розвитку, формуванню демократичних та правових засад діяльності, а також захисту інтересів держави. При цьому вченого відрізняє не лише кількість публікацій, а й широта тематики досліджень та фундаментальність його підходів. Значних успіхів вчений досяг у дослідженні проблем права зовнішніх відносин та боротьби з тероризмом. Цьому напрямку присвячено його монографії, підручники, кандидатська та докторська дисертації. 10 аспірантів підготовлено у вчених колах України та Азербайджану.

Його життя пронизане вірністю і чесністю, при цьому почуття справедливості іноді заважало просуватися кар'єрними сходами, але яким би не був тернистим шлях, він завжди досягав успіху. Свідченням плідної наукової та практичної роботи є його численні державні та міжнародні нагороди.

Нагороди та визнання

Як голова ГО «Вчена Рада Азербайджанців України» та «Інституту Народної дипломатії», член національних Спілок журналістів України та Азербайджану, а також десяти редколегій наукових журналів, велику увагу вчений приділяє громадській діяльності.

За вагомий внесок в науку, культуру та державність, Ариф Гулієв нагороджений Президентом Азербайджану Ільхамом Алієвим медаллю «Тараггі» (Прогрес) та Міжнародним журналом «Мой Азербайджан» Золотий орден «Гордість Азербайджана», має інші чисельні державні відзнаки, серед яких: диплом «НАНУ 1918–2018», медаль «Народна Шана 1918–2018, Почесний знак «За досягнення у розвитку культури та мистецтв» та інші. Він з 2013 року має Державну нагороду — «Заслужений працівник освіти України», кандидат наук з державного управління («Особливості інституту президентства в Україні та Азербайджанській Республіці: державно-управлінський аспект»), доктор юридич-

них наук («Порівняльно-правовий аналіз ролі інституту президентства у протидії міжнародному тероризму (на прикладі України та Азербайджанської Республіки)», дійсний член Асоціації правників України, лауреат премії «Мости дружби Україна—Азербайджан», академік вищої освіти НАН України.

Професор є автором багатотомної монографії «Батько нації», яка присвячена історії та пам'яті Президента Азербайджану Гейдара Алієва. Серед багатьох робіт відомого дипломата — збірка чотири тома наукових праць «Україно-азербайджанські відносини: право, політика, дипломатія», научна монографія «Наука та Народна дипломатія», підручник «Право зовнішніх зносин», навчальний посібник «Основи дипломатичного протоколу та етикету»...

Аріф Гулієв завжди опікується питаннями боротьби за територіальну цілісність Азербайджану та України. У своїх книгах він пояснює можливості розвиненого і безпечного життя народів.

Ця шанована колегами і студентами особистість — це не просто вчений, дипломат, громадський діяч, який завжди долав труднощі і йшов до своєї мети з впевненістю і вірою. Його життя — це історія самовідданості та дружби. Сторінки його долі розвертаються на очах у всього світу і люди вдячні йому за те, що він робить. Успіхів і процвітання, професору Гулієву, нових звершень!

Андрій ЦУРКАНОВ,
член національної Спілки журналістів України
головний редактор газети «Огни Азербайджана»

3.11. В РОДНОМ БАРДИНСКОМ РАЙОНЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ПО ИНИЦИАТИВЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПАРТИИ ЕНИ АЗЕРБАЙДЖАН ПРОШЛА ПРЕЗЕНТАЦИЯ МОНОГРАФИИ АРИФА ГУЛИЕВА «ОТЕЦ НАЦИИ»

Участники мероприятия почтили память шехидов Карабахской войны и Общенационального лидера Гейдара Алиева

Выступая на мероприятии, автор подчеркнул значение создания монографии, посвященной памяти Гейдара Алиева, в которой рассказал о своем личном знакомстве и дружбе с ним в Бардинском районе, когда он был государственным служащим, и подарил свою книгу принявшим участие в мероприятии:

председателю Региональной организации ПЕА Фагате Шадлинской;

депутату Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Тахиру Рзаеву;

матери, награжденной орденом «Служение Родине» Шехида Асифа Абишова, Исбете Хатамовой;

члену правления ПЕА Асифу Аскерли; руководителю Районного управления полиции Анверу Гасанову;

начальнику районного отдела мобилизационно-призывной службы Рафату Абдуллаеву и другим.

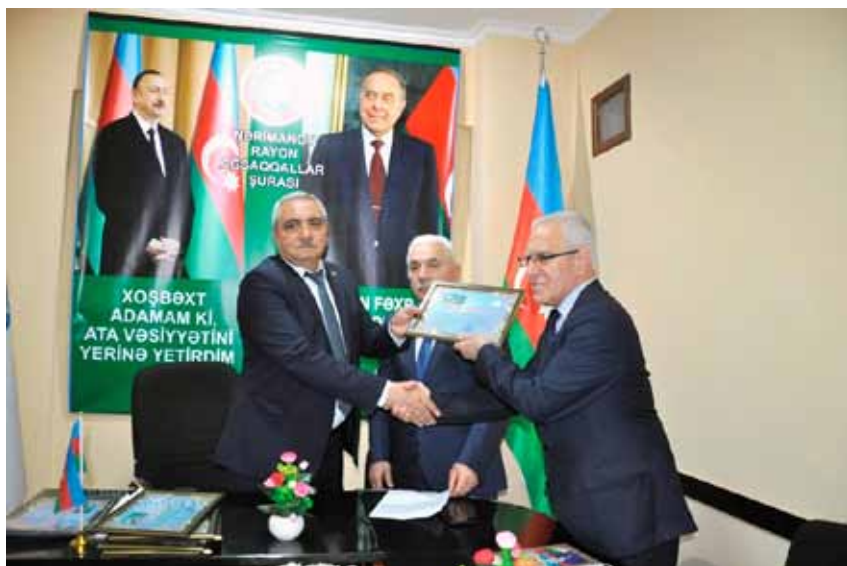

3.12. ПРЕЗЕНТАЦИИ МОНОГРАФИИ АРИФА ГУЛИЕВА «ОТЕЦ НАЦИИ» ВЕТЕРАНСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ НАРИМАНОВСКОГО РАЙОНА ГОРОДА БАКУ

Председатель Ариф Гумбатов вручает Почетную Грамоту Арифу Гулиеву.

ГЛАВА 4. НАРОДНАЯ ДИПЛОМАТИЯ КАК ДЕЙСТВЕННЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО, НАУЧНОГО ОБЩЕСТВА

4.1. ГЕННАДІЙ УДОВЕНКО. ВСТУПНЕ СЛОВО. ПРАВО
ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН: ПІДРУЧНИК / АРІФ ДЖАМІЛЬ ОГЛИ
ГУЛІЄВ. — К.: НАУ, 2012. — 488 с.

ВСТУПНЕ СЛОВО

У сучасних умовах, як і в попередні епохи, установи зовнішніх зносин суверенних держав залишаються основними суб'єктами дипломатії. Саме цим пояснюється той факт, що в доктрині міжнародного права та практиці міжнародних відносин традиційно розрізняють діяльність дипломатичних представництв у державі перебування та діяльність постійних представництв держав при міжнародних міжурядових організаціях.

Еволюція міжнародних відносин супроводжується зміцненням позицій незалежної України. Одним з найголовніших завдань її зовнішньої політики є захист своїх національних інтересів.

В умовах стирання відмінностей між внутрішніми і зовнішніми засобами забезпечення захисту національних інтересів і безпеки зовнішня політика стає одним у глобалізованому світі.

Серед чинників, що впливають на міжнародну політику, крім військових, усе більшого значення набувають економічне становище, науково-технічний прогрес, добробут народів, стан демографії та навколишнього середовища, зміни ступеня інформаційного впливу.

Мета автора цієї книги — зосередити увагу читача на основних інститутах міжнародно-правових контекстів зовнішніх зносин в умовах глобалізації, які в сукупності покликані створити сприятливі умови державам для вирішення складних питань мирними засобами, зокрема шляхом переговорів — за допомогою переконання та компромісів.

Сучасна світова політика повинна вирішити найважливіше завдання — забезпечити керованість у нових масштабах: по горизонталі — на всьому просторі планети, по вертикалі — на всіх рівнях її організації — від локального до всесвітнього.

Підручник дає змогу уявити, що саме ця дія розгортається на наших очах: відбувається формування нового світового ладу, не просто як чергової системи міжнародних відносин, а як цілісного світоустрою, що ґрунтується на єдиних засадах. Економіка, політика, право, соціальні стосунки, моделі суспільства, не стаючи тотожними, здобувають небачені раніше світові рівні сумісності.

У підручнику проведено також порівняно-правовий аналіз проблематики зовнішніх зносин в умовах глобалізації. Видання призначене для професійної освіти студентів, буде корисне також для співробітників органів зовнішніх зносин.

Ознайомлення з цим дослідженням буде цікавим для всіх, хто бажає більше знати про сучасну дипломатію.

Дослідження поглиблює систематизовані знання правових складових зовнішніх зносин в умовах глобалізації як важливого напрямку сучасного міжнародного права і стане у нагоді науковим і практичним працівникам у галузі міжнародного права та міжнародних відносин, викладачам вищих навчальних закладів, юристам-міжнародникам, історикам, економістам, політологам, студентам, аспірантам і докторантам, а також усім, хто цікавиться окресленою проблемою.

**Міністр закордонних справ України (1994–1998),
Голова 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (1997–1998),
Надзвичайний і Повноважний Посол,
Геннадій Удовенко**

4.2. UKRAYNA PREZİDENTİ VLADİMİR ZELENKI UKRAYNADA YAŞAYAN HƏMYERLİMİZ PROFESSOR ARIF QULİYEVƏ MİNNƏTDARLIQ MƏKTUBU GÖNDƏRİB

AZƏRBAYCANIM
Ukrayna Prezidenti Vladimir Zelenski Ukraynada yaşayan həmyerlimiz professor Arif Quliyevə Minnətdarlıq məktubu göndərüb

Ukrayna Prezidenti Vladimir Zelenski Ukrayna Milli Aviasiya Universitetinin (MAU) Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun Beynəlxalq hüquq kafedrasının professoru, "Ukrayna Azərbaycanlıları Ailələri Şurası" ictimai təşkilatının sədri, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi, diplomat Arif Quliyevə müəllifi olduğu və yenidən işq üzvü görən "Ukrayna-Azərbaycan münasibətləri: hüquq, siyasət və diplomatiya" adlı kitabı ilə əlaqədar Minnətdarlıq məktubu göndərüb.

Məktubda Prezident V.Zelenski həmyerlimiz Arif Quliyevə Ukrayna-Azərbaycan əlaqələrindən bəhs edən yeni kitabına görə minnətdarlığını bildirib, ona can sağlığı, uzun ömür və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıb.

Xatırladıq ki, bir müddət öncə soydaşımız Arif Quliyevin "Ukrayna-Azərbaycan münasibətləri: hüquq, siyasət və diplomatiya" adlı kitabının IV cildində iki ölkə arasında qüvvədə olan münasibətlərlə yanaşı, yeni hədəflər, hüququn əliyi, siyasi və diplomatiya sahəsində əldə edilən uğurlardan söhbət açılıb. Eyni zamanda, kitabda ermənilərin terrorizm və separatizmə dəstəyi, terror təşkilatlarının fəalliyəti, Qarabağ münaqişəsinin yaranma tarixi, beynəlxalq təşkilatların bu münaqişənin tənzimlənməsində iştirakı məsələləri öz əksini tapıb.

Müəllif, həmçinin əlu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanın xarici siyasi kursunda, o cümlədən Ukrayna ilə əməkdaşlığında misilsiz xidmətləri, Prezident İlham Əliyevin bu siyasəti uğurla davam etdirməsi, dövlət başçımızın rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusunun 44 günlük Vətən müharibəsində əldə etdiyi Qələbə baredə geniş təhlil aparıb.

Xəbərlər şöəsi
"Azərbaycanım"

94

BEYNƏLXALQ JURNAL

4.3. MÜASIR XARICI SIYASƏTİN FƏLSƏFƏSİ VƏ XALQ DIPLOMATIYASI ¹

İyulun 1-də AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda «Müasir xarici siyasətin fəlsəfəsi və xalq diplomatiyası» mövzusunda «dəyirmi masa» keçirildi.

AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun baş direktoru, fəlsəfə elmləri doktoru, professor İlham Məmmədzadə mövzu ilə bağlı çıxış edərək bildirdi ki, Azərbaycan Prezidentinin həyata keçirdiyi effektiv xarici siyasətin əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş balanslaşdırılmış siyasi kursun varisliyini təmin etməklə yanaşı, müasir dünyanın çətin geosiyasi gerçəkliklərində xalq diplomatiyası xarici siyasətin ayrılmaz tərkib hissələrindən biri olmuşdur: «Rəsmi Bakı bu illərdə də beynəlxalq hüquq prinsiplərindən çıxış edərək pragmatizmə, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa əsaslanan açıq xarici siyasət yeritmiş, qlobal geosiyasi məkanda cərəyan edən proseslərə çevik və adekvat reaksiya, ikitərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlığa üstünlük vermişdir.»

¹ Məsumə Babayeva, "İki sahil" qəzeti. Müasir xarici siyasətin fəlsəfəsi və xalq diplomatiyası. <https://ikisahil.az/post/325983-muasir-xarici-siyasetin-felsefesi-ve-xalq-diplomatiyasi>

İlham Məmmədzadə çıxışına davam edərək Azərbaycan-Ukrayna elmi və diplomatik əlaqələrinin inkişaf etdirilməsində əməyi olan, uzun illərə Ukrayna Milli Aviasiya Universitetinin (MAU) Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun Beynəlxalq hüquq kafedrasının və hal-hazırda «Odessa hüquq Akademiyası» Milli Universitetinin Kiyev Əqli mülkiyyət və hüquq Universitetinin Konstitutsiya, Beynəlxalq hüquq və ictimai-hüquqqi fənlər kafedrasının professoru vəzifəsində çalışan, hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın Əməkdar Təhsil işçisi, «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» ictimai təşkilatının sədri Arif Quliyevin gördüyü işləri qeyd edərək, onu 70 illik yubileyi münasibəti ilə təbrik edib, alimə elmi yaradıcılığında uğurlar arzuladı.

Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun icraçı direktoru, tarix elmləri doktoru Eynulla Mədətli hüquq elmləri doktoru, professor Arif Quliyevin Ukraynadakı elmi-ictimai fəaliyyəti haqqında dəyirmi masa iştirakçılarına ətraflı məlumat verərək, Azərbaycan diasporunun Ukraynadakı uğurlu fəaliyyətindən söz açdı. Azərbaycan-Ukrayna əlaqələrindən bəhs edən E.Mədətli dövlətlərarası humanitar əlaqələrin uğurla davam etdirildiyini diqqətə çatdırdı. Məhz bu əlaqələrin nəticəsi olaraq Azərbaycanın Ukraynaya mütəmadi humanitar yardımlar göndərməsini misal gətirdi və bu əlaqələrin vüsət tapmasında elmə, xalqa təmənnəsiz xidmət göstərən Arif Quliyev kimi ziyalılarımızın böyük xidmətlərini olduğunu bildirdi.

Azərbaycan Respublikasının Ukraynada fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Elmira Axundova Arif Quliyevi yubileyi münasibəti ilə təbrik etdi, ona elmi və ictimai işlərində müvəffəqiyyətlər dilədi.

AMEA-nın Azad Həmkarlar Komitəsinin sədri, hüquq elmləri doktoru, professor Həbil Qurbanov «Elm və Xalq diplomatiyası» kitabının müəllifi, Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurasının sədri Arif Quliyevi yubileyi münasibəti ilə təbrik edərək alimi Fəxri fərmanla təltif etdi.

Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun Müasir siyasətin fəlsəfəsi şöbəsinin müdiri, fəlsəfə elmləri doktoru, professor Rəna Mirzəzadə, fəlsəfə elmləri doktoru Füzuli Qurbanov, fəlsəfə elmləri doktoru, professor Sakit Hüseynov, «Azərbaycanım» jurnalının baş redaktoru Emil Nəsirli, tarix elmləri doktoru Qasım Hacıyev, Vətən müharibəsi

qazisi, Suraxanı Rayon İcra Hakimiyyətinin şöbə müdiri Elmar Hüseyn, Bərdə Rayon Veteranlar Təşkilatının sədri, Qarabağ qazisi Gəray Əsədov, iqtisad elmləri doktoru, professor Rasim Həsənov və digər çıxış edənlər Arif Quliyevin Ukrayndakı elmi və ictimai fəaliyyəti haqqında öz fikirlərini dəyirmi masa iştirakçıları ilə bölüşdülər və alimi yubileyi münasibəti ilə təbrik etdilər.

Hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi Arif Quliyev «Müasir xarici siyasətin fəlsəfəsi və xalq diplomatiyası» mövzusunda fikirlərini dəyirmi masa iştirakçıları ilə bölüşərək, ona göstərilən diqqətə və elmi-ictimai fəaliyyətinin yüksək qiymətləndirilməsinə görə Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun rəhbərliyinə, tədbirə gələn və çıxış edən hər kəsə minnətdarlığını bildirdi.

4.4. AZƏRBAYCAN MEA-DA KEÇİRİLƏN DƏYİRMI MASADA PROFESSOR ARIF QULIYEV «AZƏRBAYCANIN QÜRURU» QIZIL ORDENINƏ LAYIQ GÖRÜLÜB¹

İyulun 1-də AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda «Müasir xarici siyasətin fəlsəfəsi və xalq diplomatiyası» mövzusunda Dəyirmi Masa keçirilib.

Tədbiri giriş sözü ilə AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun Baş direktoru fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, professor İlham Məmmədzadə açıb və qlobal miqyasda dünya siyasəti və diplomatiyasının müəyyən problemləri, müstəqil Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin söykəndiyi ana prinsiplər, xalq diplomatiyasının mahiyyəti barədə fikirlərini söyləyib. Professor İlham Məmmədzadə vurğulayıb ki, hazırkı şəraitdə Azərbaycan dövlətinin xarici siyasəti həm milli maraqları gözləyir, həm də

¹ *AMEA-da keçirilən Dəyirmi Masada professor Arif Quliyev “Azərbaycanın Qüruru” Qızıl Ordeninə layiq görülüb <https://www.cumhuriyyet.net/sonxeber/177877-amea-da-keciril%20n-d%20yirmi-masada-ukraynada-f%20aliyy%20t-gost%20r%20soydasimiz-professor-arif-quliyev-az%20rbaycanin-qururu-qizil-ordenin%2099-layiq-gorul.html>*

dünya siyasətinin bütün subyektlərinin bərabərhüquqlu iştirakını təmin edən fəaliyyət modelinə üstünlük verir. «Azərbaycanın xarici siyasətində çoxvektorluq üstünlük təşkil etdiyindən onun qlobal miqyasda geosiyasi çəkisi durmadan artır» – deyə qeyd edən professor İlham Məmmədzadə onu da əlavə edib ki, bu məqamları nəzərə alsaq, belə nəticəyə gələ bilərik ki, Azərbaycanın regional və qlobal siyasətin müstəqil mərkəzi olmasında, Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən edilmiş çoxvektorlu xarici siyasət kursu həlledici rol oynamışdır. Həmin məqam ölkəmizin dinamik inkişafı üçün geniş perspektivlər açır. Bütövlükdə, Azərbaycanın xarici siyasəti ölkənin milli təhlükəsizliyinin etibarlı təminatıdır. Bu, əsası ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla inkişaf etdirilən müasir xarici siyasət kursunun məzmunundan qaynaqlanır.

Dəyirmi Masada AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini, tarix elmləri doktoru, professor Eynulla Mədətli Ukrayna Milli Aviasiya Universitetinin (MAU) Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun Beynəlxalq hüquq kafedrasının professoru, «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» ictimai təşkilatının sədri, hüquq elmləri doktoru, professor Arif Quliyev və onun Ukraynada elmi- ictimai fəaliyyəti haqqında məruzə ilə çıxış edib. Məruzəsində ölkənin davamlı inkişafını təmin etmək üçün əlverişli xarici şəraitin yaradılmasına yönələn diplomatik strategiyanın saxlanması imkanlarından bəhs edən professor Eynulla Mədətli bildirib ki, professor Arif Quliyevin «Elm və Xalq diplomatiyası» adlı sərbəllik monoqrafiyasında özünün bu sahədəki fəaliyyətində üstünlük verdiyi əsas prinsiplər, istifadə etdiyi metodlar barəsində ətraflı məlumat almaq olar. Onun qeyd etdiyi kimi, xalq diplomatiyası qlobal çağırış və təhdidlərə, yeni dünya düzəninə bərqərar olmasına, daxili siyasi inkişafın gedişinə cavab olan bir fəaliyyətdir.

Dəyirmi Masada hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın əməkdar təhsil işçisi (Kiyev) Arif Quliyev «Müasir xarici siyasətin fəlsəfəsi və xalq diplomatiyası» mövzusunda məruzə ilə çıxış edərək qeyd edib ki, Azərbaycan dövlətinin xarici siyasəti yuxarıda qeyd etdiyimiz prinsiplərə söykənməklə özünün konkret prioritetlərinə malikdir. Arif Quliyev vurğulayıb ki, ölkənin xarici siyasətinin digər prioritetlərini də göstərmək olar. Məsələn, bunlardan regionda qanunsuz silah və digər daşımaların qarşısının alınması; təhlükəsizliyin və sabitliyin gücləndirilməsi; Xəzər dənizi hövzəsinin demilitarizasiyası; nüvə silahlarının yayılmasının qarşısının alınmasına dair mövcud olan qlobal rejimlərə sadıqlıq və Cənubi Qafqazda nüvə silahlarından azad zonanın yaradılması; iştirakçısı olduğu Avrasiya nəqliyyat dəhlizini inkişaf etdirmək və s. istiqamətlərdə geniş fəaliyyət proqramının həyata keçirilməsini qeyd etmək olar.

Professor Arif Quliyev onu da əlavə edib ki, Azərbaycan dövləti istər regional, istərsə də beynəlxalq münasibətlər sistemində fəaliyyəti zamanı xarici siyasətinin müəyyənləşdirdiyi hər bir prioritetinə istisnasız olaraq böyük həssaslıqla yanaşır.

Dəyirmi Masada hüquq elmləri doktoru, professor, AMEA Azad Həmkarlar Komitəsinin sədri Həbil Qurbanov, fəlsəfə elmləri doktoru, professor, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun «Müasir siyasətin fəlsəfəsi» şöbəsinin müdiri Rəna Mirzəzadə, Azərbaycan Respublikasının Ukraynada fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Elmira Axundova, «Azərbaycanım» beynəlxalq jurnalının baş redaktoru, Beynəlxalq Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Emil Nəsirli və başqaları çıxış ediblər. Tədbirdə çıxış edənlər «Elm və Xalq diplomatiyası» kitabının müəllifi, Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurasının Sədri Arif Quliyevi 70 illiyi ilə əlaqədar təbrik edib, ona uzun ömür, can sağlığı və fəaliyyətində uğurlar arzu ediblər. Sonra professor Arif Quliyevin mükafatla təltif olunması baş tutub.

«Azərbaycanım» beynəlxalq jurnalının baş redaktoru, Beynəlxalq Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Emil Nəsirli «Elm və Xalq diplomatiyası» kitabının müəllifi, Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurasının Sədri Arif Quliyevi 70 illiyi ilə əlaqədar «Azərbaycanım» beynəlxalq jurnalının Redaksiya Şurasının qərarı ilə «Azərbaycanın Qüruru» qızıl ordeninə layiq görüldüyünü söyləyib. Emil Nəsirli bildirib ki, hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın əməkdar təhsil işçisi, «Azərbaycanım» beynəlxalq jurnalının Fəxri üzvü Arif Quliyev dövlət quruculuğu, diplomatiya, sosial-iqtisadi, elmi-texniki və təhsil sahələrinin inkişafına böyük töhfəsinə və Azərbaycan diasporunun möhkəmlənməsində xidmətlərinə görə qeyd olunan mükafata layiq görülüb və qızıl ordeni Arif Quliyevə təqdim edib.

Çıxışında professor Arif Quliyevin «Elm və Xalq diplomatiyası» adlı sənədləli monoqrafiyasında özünün bu sahədəki fəaliyyətində üstünlük verdiyi əsas prinsiplər, istifadə etdiyi metodlar barəsində ətraflı məlumat verən baş redaktor Emil Nəsirli onu da əlavə edib ki, Arif müəllimin qeyd etdiyi kimi, xalq diplomatiyası qlobal çağırış və təhdidlərə, yeni dünya düzəninə bərqərar olmasına, daxili siyasi inkişafın gedişinə cavab olan bir fəaliyyətdir və rəhbərlik, diplomatik və jurnalist fəaliyyətində mühüm təcrübəsi Arif müəllimə öz elmi-pedaqoji fəaliyyətində, elmi əsərlərinin yazılmasında, mətbuatdakı müsahibələrində, eləcə də həmkarları ilə ünsiyyətində, Ukrayna ilə Azərbaycan Respublikası arasında səmərəli münasibətlərin qurulmasında xeyli kömək edir.

Emil Nəsirli onu da xüsusi qeyd edib ki, Arif Cəmil oğlu Quliyevin geniş, çoxşaxəli fəaliyyəti həm Ukrayna, Həm də Azərbaycan dövləti tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. O, «Ukraynanın əməkdar təhsil işçisi» adına, Azərbaycan Respublikası Prezidenti «Tərəqqi» medalına, «Ukraynanın müstəqilliyinin 25 illiyi» medalına, Azərbaycanın və Ukraynanın 20-yə qədər mötəbər təşkilatlarının diplomlarına layiq görülmüşdür.

Hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın əməkdar təhsil işçisi Arif Quliyev onu «Azərbaycanın Qüruru» qızıl ordeninə layiq gördüklərinə görə «Azərbaycanım» beynəlxalq jurnalının Redaksiya Şurasına və jurnalın kollektivinə minnətdarlığını bildirib.

Sonda Dəyirmi Masada iştirak edənlər xatirə şəkilləri çəkdiriblər.

4.5. «ŞUŞA İLİ» QARABAĞIN TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN GÜCLƏNDİRİLMƏSİ BAXIMINDAN ÇOX ÖNƏMLİ İL KİMİ YADDA QALACAQ¹

Ukraynada yaşayan azərbaycanlı ziyalılar Prezident İlham Əliyevin 2022-ci ili «Şuşa İli» elan etməsini strateji və əhəmiyyətli hesab edirlər.

«İki sahil» xəbər verir ki, «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» ictimai təşkilatının sədri, hüquq elmləri doktoru, professor Arif Quliyev AZƏRTAC-a açıqlamasında bildirib ki, dövlətimizin başçısının 2022-ci ili «Şuşa İli» elan etməsi şəhərin yubileyi ilə yanaşı, Azərbaycanın milli-mədəni dəyərlərinin yeni meyarlarla bərpasının rəmzi deməkdir.

«Bu, həm də Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin Ümummilli Liderimizin vəsiyyətlərinin yerinə yetirilməsi istiqamətində fəaliyyətinin əməli təsdiqi olmaqla, dünya tarixində misilsiz nailiyyətidir. Azərbaycanın dünya səviyyəsində istər mədəni, istərsə də digər dəyərlərinin inkişafında Şuşanın adı daim diqqəti cəlb edib və edəcək. Düşünürəm ki, məhz belə addımlar azərbaycanlıların gələcək fəaliyyətlərində yeni-yeni səhifələr açmaqla bizi qürurlandıracaq. Əminəm ki, «Şuşa İli» şəhərin qısa

¹ «Şuşa İli» Qarabağın təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi baxımından çox önəmli il kimi yadda qalacaq. 10 yanvar 2022 19:36 1327 <http://ikisahil.az/post/277000-shar>

müddətdə bərpası və əhalinin məskunlaşdırılması, Qarabağın təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi baxımından çox önəmli il kimi yadda qalacaq», — deyərək Arif Quliyev qeyd edib.

Ukraynalı Ziyalılar Assambleyasının sədri, tarix elmləri doktoru, professor Fərhad Turanlı bildirib ki, qədim dövlətçilik tarixi, zəngin mədəniyyəti olan Azərbaycan dünyada ən qüdrətli müstəqil ölkələrdən biri kimi inkişaf etməkdədir. Güclü Azərbaycan Ordusu Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən və xalqımızın qəhrəmanlıq rəmzinə çevrilən «Dəmir yumruq» əməliyyatı nəticəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa edərək yeni dövrün başlanğıcını qoydu.

«Bu mənada Azərbaycan Prezidentinin «...xaricdə yaşayan milyonlarla azərbaycanlıların da ürəyi tarixi Vətəniylə bir döyünürdü...» fikri də təqdirəlayiqdir. Əminik ki, Qarabağ, Vətən müharibəmiz, xüsusilə də Şuşa döyüşləri haqqında tarixi əsərlər və kitablar yazılacaqdır. 1747-ci ildə Azərbaycanın Qarabağ xanlığını təsis edən sərkərdə Pənahəli xan 5 il sonra hərbi nöqtəyi-nəzərdən də mühüm əhəmiyyət daşıyan, türk dünyası mədəniyyətinin beşiklərindən biri olan Şuşa şəhərinin qurulması haqqında qərar qəbul etdi. 270 il sonra — 2022-ci ilin «Şuşa İli» elan edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı təqdirəlayiqdir və bu, şəhərin Azərbaycan tarixində böyük əhəmiyyətə malik olduğunu bütün dünyaya bəyan edəcək», — deyərək Fərhad Turanlı vurğulayıb.

Kiyev şəhərinin 5 ümumtəhsil məktəbində Azərbaycan mədəniyyəti tarixi dərnəyinin rəhbəri Səfayə Naibova isə qeyd edib ki, 2020-ci ilin sentyabrın 27-də başlayan İkinci Qarabağ müharibəsi cəmi 44 gün sonra 30 il «yanan ürəklərə su səpdi». Qətiyyətli Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyev, xalqımızın həmrəyliyi, mərd oğulları ermənilərin 200 illik cəfəngiyatını 44 gün ərzində alt-üst etdilər. Şuşa kimi əlçatmaz bir qalaya qalxaraq füsunkar şəhəri əlbəyaxa döyüslə düşməndən azad etməklə bir daha öz köklərini – türk olduqlarını bütün dünyaya bəyan etdilər.

«Sülhpərvər ukraynalılar da bizim bu Qələbəmizə sevinirlər. Bunu Ukraynanın paytaxtı Kiyev şəhərində 247, 37, 181, 135, 291 sayılı orta ümumtəhsil məktəblərində soydaşlarımızın övladlarına tədris etdiyim Azərbaycan dili və mədəniyyətinə dair dərslər

мәşğәләрində 200-ә yaxın şagirdimiz, onların valideynləri, dostları olan həmyaşıdları da Qarabağ dəyərlərini, Şuşamızın mədəniyyət paytaxtı kimi gözəlliyini geniş təbliğ etməklə nümayiş etdirirlər. 2022-ci ildə – «Şuşa İli»ndə bütün şagirdlərim, onların valideynləri adından xalqımıza uğurlar, möhkəm cansağlığı arzulayıram. Şuşanın işğaldan azad olunmasından dərhal sonra bu şəhərdə başlanan tikinti-quruculuq işləri hansı sürətlə aparılıbsa, «Şuşa İli»ndə bu proses bir qədər də sürətlənəcək», — deyər Səfayə Naibova fikirlərini yekunlaşdırıb.

4.6. ГОЛОВІ КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ, АКАДЕМІКУ НАН УКРАЇНИ ЛИТВИНУ В.М.

Ариф Джаміль оғлу Гулієв — доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського Національного авіаційного університету

Вельмишановний Володимире Михайловичу!

Дозвольте висловити Вам свою пошану та повагу до вашої нелегкої праці на благо України та українського народу.

Проте звертаюся до Вас з приводу такого питання: у Верховній Раді України зареєстровано проект постанови про визнання геноциду вірменського народу в 1915–1922 роках в Османській імперії. Азербайджанський народ, представником якого я є, стурбований та обурений можливістю прийняття Верховною Радою України такої не виправданої, юридично необґрунтованої та безпідставної постанови.

Не дивно, що ініціаторами даного законопроекту виступили народні депутати, вірмени за національною належністю — Арсен Аваков і Вілен Шатворян, а В. Шатворян до того ж є головою Спільки вірмен України. Тому їх позиція та наміри «проштовхнути» такий законопроект є цілком суб'єктивними та юридично необґрунтованими. Утім хочу Вас застерегти, що прийняття

такої постанови ускладнить стратегічні взаємовідносини між Україною та Азербайджаном (а заодно й з Туреччиною), оскільки азербайджанський народ проти визнання геноциду вірменського народу в 1915–1922 роках в Османській імперії бо це не є історично та документально підтвердженим фактом.

А ось вірменський тероризм, що проявився небаченими звірствами вірмен до тюрків, до всіх, хто говорить тюркською мовою, — це зовсім не міф, а реальність, як і ідеї расової переваги вірмен над іншими народами, а вірменський тероризм залишив кровавий слід в історії Азербайджану й Туреччини. Окупувавши Нагірно-Карабаську територію та інших прилеглих до нього 7 районів Азербайджану, вірменські терористи принесли масову загибель азербайджанців. Згадати хоча б трагічні події в Баку в січні 1990 року, які ввійшли в історію, як «кривавий січень», а також жорстоке фізичне знищення азербайджанців у 1992 році в м. Ходжали Азербайджану, який був вчинений вірменськими збройними бандитськими формуваннями. Зазначимо, що цей факт визнається усім світом як геноцид азербайджанців. Матеріали наукових праць щодо цих подій додаються до листа.

Слід підкреслити, що не існує юридично обґрунтованого підтвердження фізичного знищення вірмен в Османській імперії в 1915–1922 роках. А вигаданий «вірменський геноцид» — це всього лиш чергові хитрування вірмен з метою розжалобити, сіяти ворожнечу й ввести в оману українське суспільство.

Поважний Володимире Михайловичу, чи варто ставити під загрозу добрі взаємовідносини України з Азербайджаном і Туреччиною заради примарного та брехливого «геноциду вірмен» та йти на поводу в масштабній історичній фальсифікації?

Сподіваюся на Вашу мудрість у розгляді зазначеного питання.

З великою повагою,

А. Д. Гулієв

4.7. ВІДПОВІДЬ ГОЛОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ ЛИТВИНА В.М.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань національної безпеки і оборони

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-31-95, тел./факс: 255-33-08

№ 04-25/15-557

« 04 » листопада 2015 р.

Аріфу ГУЛІЄВУ

Пр. Космонавта Комарова, 1,
м. Київ -58, 03680

Шановний Аріф Джаміль огли!

Ознайомився з Вашим листом щодо внесеного народними депутатами України А.Аваковим та В.Шатворяном до Верховної Ради України проекту Постанови «Про визнання геноциду вірменського народу».

Одразу зроблю застереження. Народні депутати України - автори законодавчої ініціативи взяли за вкрай чутливу і надскладну тему, оскільки визнання факту геноциду і відповідальності за нього на міжнародному рівні саме по собі часто є проблематичним.

Сучасне осмислення наслідків минулих міжнаціональних конфліктів, де б вони не відбулися, потребує мудрості від нинішніх політиків та істориків конфліктуючих сторін, чого, на жаль, немає у випадку сучасних вірмено-азербайджанських відносин. Публікації рясніють взаємними звинуваченнями та приниженнями.

Не впевнений, що парламент будь-якої країни світу має давати оцінку вірмено-азербайджанському конфлікту майже 100-річної давнини, а тим паче визначатися щодо наявності чи відсутності в діях ворогуючих сторін проявів геноциду. Це справа сторін, які конфліктували, і, як показує життя, продовжують, на жаль, це робити, у тому числі й політичними методами, нібито в ім'я людей, які свого часу потерпіли у конфлікті.

Як на мене, шанобливе ставлення до загиблих під час масштабних міжнаціональних та міжетнічних конфліктів потрібно підтримувати світлою пам'яттю про убивених і недопущенням подібного в майбутньому. Потрібно подумати про нинішні й прийдешні покоління та зробити все, щоб вони припинили ворожнечу, а через формулу: «Прошаємо і просимо прощення» прийшли до взаєморозуміння і примирення.

Знаю, що у законодавчого органу України вистачає відповідальності на прийняття зважених та юридично обґрунтованих рішень. Перекоаний, так буде і під час розгляду згаданого Вами проекту Постанови.

З повагою

Голова Комітету

 В.М.ЛИТВИН

4.8. RƏSMİ SƏNƏDLƏR

4.8.1. «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri Arif Quliyevdən¹

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab İlham Əliyevə
Möhtərəm cənab Prezident!

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının üzvləri olan soydaşlarımız adından və Şəxsən Sizə əlamətdar yubileyiniz münasibətilə səmimi təbriklərimizi və xoş arzularımızı çatdırmaqdan böyük məmnunluq duyuruq. Bizə Zəfər bəxş etdiyinizə, dövlətimizin layiqli başçısı, Ali Baş Komandanı kimi hər bir azərbaycanlıya qürur və şərəf hissləri yaşatdığınıza görə Sizə minnətdarlığımızı bildiririk.

Biz fəxr edirik ki, Siz ulu öndərimiz Heydər Əliyevin vəsiyyətini yerinə yetirdiniz, onillər boyunca davam etmiş haqsızlığa, ədalətsizliyə, hüquqsuzluğa son qoymaqla BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsini icra edərək ikili standartları zərərsizləşdirdiniz. Sizin gördüyünüz işlər bütün türk dünyasında qürur hissi ilə qarşılanır.

Əziz və çox hörmətli Prezident, Sizi bir daha yubileyiniz münasibətilə təbrik edir, Azərbaycan xalqının milli birliyinin, regionumuzda sülhün təmin olunması istiqamətində faydalı fəaliyyətinizə görə təşəkkürümüzü bildirir, ali dövləti fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar, doğma Azərbaycanımıza əmin-amanlıq, tərəqqi, firavanlıq arzulayıyıq.

Dərin hörmətlə,

Arif Quliyev

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri, hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi, Ukrayna Ali Təhsil Milli Elmlər Akademiyasının akademiki

¹ Arif Quliyev. 27 dekabr 2021, 19:29. <https://president.az/articles/55010>

4.8.2. «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri Arif Quliyevdən¹

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab
İlham Əliyevə
Hörmətli cənab Prezident!**

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının üzvləri adından və şəxsən özüm Sizi — Azərbaycanımızın möhtəşəm Qələbəsinin müəllifini, Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin layiqli varisini doğum günü münasibətilə təbrik edir, ən xoş arzularımızı çatdırıram.

Zati-alinizin Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafı ilə bağlı arzu və vəsiyyətlərini həyata keçirmək üçün yürütdüyünüz humanist və sülhsevər siyasət nəticəsində doğma Azərbaycanımızın müstəqilliyinin möhkəmlənməsi, Prezident-Xalq-Ordu həmrəyliyi ilə qazanılan tarixi Zəfər bizi olduqca fərəhləndirir, Vətənimizdən kənarında Azərbaycançılıq naminə yeni-yeni nailiyyətlər qazanmağa səfərbər edir.

Azərbaycanda həyata keçirilən islahatları, ölkəmizin siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrdə əməkdaşlığının genişləndirilməsi istiqamətində gördüyünüz işləri, eləcə də diaspor fəaliyyətinin gücləndirilməsinə verdiyiniz dəstəyi yüksək qiymətləndiririk.

Hörmətli cənab Prezident, bu xoş fürsətdən istifadə edərək Sizi Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il münasibətilə təbrik edirik. Sizə möhkəm cansağlığı, ali dövləti fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.

Dərin hörmət və ehtiramla,

Arif Quliyev

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri, hüquq elmləri doktoru, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi, «Odessa Hüquq Akademiyası» Milli Universitetinin Kiyev Əqli Mülkiyyət və Hüquq Universitetinin professoru, Ukrayna Ali Təhsil Milli Elmlər Akademiyasının akademiki

¹ Arif Quliyev. 26.12.2022 [16:17]. https://azertag.az/xeber/Ukrayna_Azerbaycanlilari_Alimler_Surasi_Ictimai_Teskilatinin_sedri_Arif_Quliyevden-2425511

4.8.3. «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri Arif Quliyevdən¹

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri
İlham Əliyevə
Hörmətli cənab Prezident!**

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının üzvləri adından və şəxsən özüm Sizi doğum gününüz münasibətilə təbrik etməyi və ən xoş arzularımızı çatdırmağı özümüzdə böyük şərəf hesab edirik.

Zati-alinizin Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafı ilə bağlı arzu və vəsiyyətlərini həyata keçirmək istiqamətində reallaşdırdığınız humanist və sülhsevər siyasət nəticəsində doğma Azərbaycanımızın durmadan inkişafı, dünya ölkələri arasında layiqli yer tutması, suverenliyinin tam bərpa olunması bizi olduqca fərəhləndirir, Vətənimizdən kənarında azərbaycançılıq naminə yeni-yeni nailiyyətlər qazanmağa səfərbər edir.

Müstəqil Azərbaycanımızın dövlət quruculuğu sahəsindəki səylərinizi və siyasi, iqtisadi, mədəni əməkdaşlığın genişləndirilməsinə, inkişaf etdirilməsinə göstərdiyiniz diqqət və qayğını yüksək qiymətləndiririk.

Bu xoş fürsətdən istifadə edərək, Sizi qarşından gələn Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il münasibətilə təbrik edir, Azərbaycan diasporunun fəaliyyətinə göstərdiyiniz dəstəyə görə dərin təşəkkürümüzü bildiririk. Bu əlamətdar gündə Zati-alinizə və bütün ailə üzvlərinizə, doğma xalqımıza möhkəm cansağlığı, uzun ömür, ali dövləti fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.

Ən dərin hörmət və ehtiramla,

Arif Quliyev

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri, hüquq elmləri doktoru, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi, «Odessa Hüquq Akademiyası» Milli Universitetinin Kiyev Əqli Mülkiyyət və Hüquq Universitetinin professoru, Ukrayna Ali Təhsil Milli Elmlər Akademiyasının akademiki

¹ Arif Quliyev.23.12.2023 [11:24]. https://azertag.az/xeber/ukrayna_azərbaycanlıları_alimler_surasi_ictimai_teskilatının_sedri_arif_quliyevden-2862244

4.8.4. Arif Quliyevdən, Kiyev, Ukrayna¹

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri İlham Əliyevə Möhtərəm cənab Prezident!

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının üzvləri olan soydaşlarımız fevralın 7-dəki növbədənkənar prezident seçkilərində Sizə, qalib xalqın — qalib Liderinə layiqli dəstək olmağı özlərinə böyük şərəf hesab edirlər.

Mən Ukraynada hələ əsrin əvvəlində «Millət Atası...», «İlham Əliyev Azərbaycanın gələcək liderimi? Niyə də yox?!» adlı məqalə və kitablarımda çox böyük qürur hissi ilə Sizin Prezident və dünya azərbaycanlılarının Lideri kimi ən dəyərli, dünya səviyyəsində təsdiqlənən fəaliyyətinizi geniş şərh etmişəm.

Sizin müstəsna vətənpərvərliyiniz, Vətənə bağlılığınız nəticəsində Azərbaycanın Cənubi Qafqazın şəksiz liderinə çevrilərək dünyada böyük nüfuz qazanması da seçkilər zamanı Azərbaycan xalqının Sizinlə yekdilliyini bir daha təsdiqləyəcək.

Sizin Azərbaycanımıza rəhbərliyinizin 20-ci ilində Ulu Öndərimizin vəsiyyətlərini yerinə yetirməyə layiqli töhfələriniz — ölkəmizin ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin tam təminatı olub. Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident, Ordu, xalq və beynəlxalq hüquq həmrəyliyi ilə 44 günlük Vətən müharibəsində tarixi Zəfərə imzanızla 30 illik işğala son qoyubsunuz. BMT Təhlükəsizlik Şurasının 27 il kağız üzərində qalan 4 qətnaməsinin icrası və Silahlı Qüvvələrimizin 23 saat ərzində lokal xarakterli antiterror tədbirləri ilə ölkə suverenliyinin tam təminatı hər birimizdə inam yaradır ki, 7 fevral — növbədənkənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin qalibi məhz Siz olacaqsınız.

Dərin hörmət, inam və ehtiramla,

Quliyev Arif Cəmil oğlu,

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri, hüquq elmləri doktoru, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi, «Odessa Hüquq Akademiyası» Milli Universitetinin Kiyev Əqli Mülkiyyət və Hüquq Universitetinin professoru, Ukrayna Ali Təhsil Milli Elmlər Akademiyasının akademiki.

Ukrayna, Kiyev şəhəri. Azərbaycan küçəsi.

¹ Arif Quliyevdən, Kiyev, Ukrayna. <https://president.az/az/articles/view/63419>

4.8.5. «UKRAYNA AZƏRBAYCANLILARI ALIMLƏR ŞURASI» İCTIMAI TƏŞKILATININ SƏDRI ARIF QULIYEV DƏN¹

28 may 2024, 12:20

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab İlham Əliyevə

Çox hörmətli cənab Prezident.

Müstəqillik Günü münasibətilə Sizə və Sizin şəxsinizdə əziz xalqımıza “Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası” İctimai Təşkilatının üzvləri olan soydaşlarımız adından və şəxsən öz adımdan səmimi təbriklərimizi və xoş arzularımızı çatdırmaqdan böyük məmnunluq və şərəf duyuram. Dövlət müstəqilliyimizin ən mühüm hüquqi dəyərlərinin bərpası ilə bizə Zəfər sevincini bəxş etdiyinizə, hər bir azərbaycanlıya qürur və şərəf hissləri yaşatdığınıza görə Sizə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Fəxr edirik ki, Siz Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin vəsiyyətinə yerinə yetirdiniz, onilliklər boyunca davam etmiş haqsızlığa, ədalətsizliyə, hüquqsuzluğa son qoymaqla BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsinin tələblərini icra edərək ikili standartları zərərsizləşdirdiniz. Sizin gördüyünüz işlər bütün Türk dünyasında qürur hissi ilə qarşılanır.

Əziz və hörmətli Prezident, Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, işlərinizdə uğurlar arzulayırıq. Xalqın milli birliyinin, regionumuzda sülhün təmin olunması istiqamətində faydalı fəaliyyətinizə görə Sizə təşəkkürümüzü bildirir, ali dövləti fəaliyyətinizdə yeni-yeni uğurlar, Azərbaycanımıza əmin-amanlıq, tərəqqi, firavanlıq arzulayırıq.

Dərin hörmət və məhəbbətlə,

Arif Cəmil oğlu Quliyev.

«Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri, diplomat, hüquq elmləri doktoru, professor, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi, Ukrayna Ali Təhsil Milli Elmlər Akademiyasının akademiki

¹ «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri Arif Quliyevdən. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab İlham Əliyevə <https://president.az/az/articles/view/66079>; <https://yerveinsan.az/news.php?id=28786>; https://azertag.az/xeber/ukrayna_azerbaycanlilari_alimler_surasi_ictimai_teskilatinin_sedri_arif_quliyevden-3026278

4.9. «UKRAYNA CİDDİ ƏRAZİLƏRİNİ İTİRİB»¹ ÖLDÜRÜLƏN ƏSGƏRİN, DAĞILAN ŞƏHƏRLƏRİN QƏRBƏ DƏXLI YOXDUR»

Arif Quliyev: «Ukraynada olanda deyirdim ki, ölkədə aclıq olsa, Qərb bizə çörək verməz, amma çəkinmədən silah-sursat verər ki, savaş olsun»

Bütün dünyanın gözü Rusiya-Ukrayna müharibəsindədir. Dünya ölkələri Ukraynaya edilən təcavüzü görür və müxtəlif yollarla Kiyevə dəstək verir, işğalın qarşısını almağa çalışırlar. Bəzi ekspertlər savaşın qısa zamanda bitəcəyini proqnozlaşdırsalar da, bu ilin fevral ayında başlayan müharibə hələ də davam etməkdədir. Savaş boyunca Azərbaycan dövləti və xalqı, o cümlədən Ukraynada yaşayan soydaşlarımız da Kiyevə siyasi-humanitar dəstək veriblər. Hətta işğalçı rüslara qarşı savaşan Ukrayna ordusunun sıralarında azərbaycanlılar da yer alıb. Dünya ölkələrinin Kiyevə yardımına rəğmən, Ukraynada vəziyyət kifayət qədər gərgin və acınacaqlıdır. Şəhərlər dağılmış vəziyyətdə, milyonlarla insan ölkəsini tərk etmiş durumdadır. Baş verənlərlə bağlı «Şərq» in budəfəki müsahibi «Odessa Hüquq Akademiyası» Milli Universitetinin Kiyev Əqli mülkiyyət və Hüquq institutu Konstitusiyası, Beynəlxalq hüquq və ictimai-hüquq fənləri kafedrasının professoru, hüquq elmləri doktoru, Ukrayna Ali Təhsil Milli Elmlər Akademiyasının akademiki, Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi, «Ukrayna Azərbaycanlıları Alimlər Şurası» İctimai Təşkilatının sədri Arif Quliyevdir. Ukraynadakı Azərbaycan diasporunun fəallarından olan Arif Quliyevin diplomatiya xidməti, o cümlədən Ukraynanın elm və tədris sahəsində çox böyük xidmətləri və təcrübəsi var. O, terrorizmə qarşı mübarizə və başqa bir çox mövzularda elmi əsərlərin müəllifidir. A.Quliyev qəzetimizə müsahibəsində bir sıra məqamlara toxunub və prosesləri şərh edib...

- Arif müəllim, Ukraynaya nə vaxt getmisiniz, fəaliyyətə necə başlamısınız?

¹ Arif Quliyev. 09:57 16.07.2022 MÜSAHİBƏ 4891»Ukrayna ciddi ərazilərini itirib». <https://sherg.az/musahibe/201989>

- 1989-cu ildə Bərdə rayonunun partiya komitəsində işləyirdim. O vaxt sovet ordusunun ehtiyatda olan zabitləri ilə birlikdə Kiyevdə ikiaylıq təkmilləşdirmə kurslarına göndərilmişdim. Müxtəlif millətlərdən olan zabitləri hərbi təmayüllü məktəbin binasında yerləşdirmişdilər. Otaq yoldaşım Yevgeni Kuşnaryov idi. O vaxtlar o, Xarkov vilayət Kommunist Partiyasının şöbə müdiri işləyirdi. Məni görəndə azərbaycanlılar haqqında mənfi danışmağa başladı. Dedi ki, «azərbaycanlılar mədəniyyətsizdir, sizdə demokratiya yoxdur, Sumqayıtda başkəsənlik ediblər» və s. Ondan Azərbaycanda olub-olmadığımı soruşdum, olmadığını söylədi. Dedim ki, axşam söhbət edərik. Söhbətə gələndə əlində xeyli kağız-kuğuz var idi. Görünür, kağızları kimsə onu vermişdi. Başladı əlindəki kağızları oxumağa. Qurtarandan sonra üzünü mənə tutub «bunlarla bağlı nə deyə bilərsən?» dedi. Bildirdim ki, «ermənilərlə KQB (Sovet İttifaqı Rusiyasındakı dövlət təhlükəsizlik xidməti -red) «sağ olsunlar», bu uydurma materialları hazırlayıb sənə veriblər. Ona iki sual verdim. Soruşdum ki, azərbaycanlılar tərəfindən Sumqayıtda hansısa ağıllı, savadlı, qanacaqlı, əxlaqlı bir erməniyə sataşılıbmı? Əlindəki kağızlarda belə faktlar varmı? Dedi yoxdur. Dedim ona görə yoxdur ki, Sumqayıt hadisələrinin başlanmasına bir ay qalmış KQB ermənilərlə birlikdə bu prosesi hazırlamışdı. Onların hamısının adları məlumdur. Ermənilərin əksəriyyəti getmişdi, qalanlar üç-beş avara, dələduz idi. Onların da məqsədi Sumqayıt hadisələrini reallaşdırmaq idi. İkinci sual, Həmin hadisələri hansısa azərbaycanlının videoya çəkib dünyaya yayması ağılabatan, inandırıcı və bizim maraqlarımıza xoş olardımı? Dedi, xeyr, bunu ancaq ermənilər edərdi ki, sonradan proses ətrafında hay-küy qaldırınsınlar. Həqiqətləri ona izah etdikdən sonra mənə qucaqladı və biz dost olduq. Səhəri gün hərbi düzülüş zamanı əlindəki kağızları erməninin üzünə vurdu. Xoşagəlməz ifadələrlə onu aldatdığını söylədi. Bununla da ukraynalı ilə səmimi, gözəl dostluğumuz başladı. Hətta kursun axırında o öz ailəsini Xarkovdan, mən də Bərdədən dəvət etdik, yaxınlığımızı möhkəmlətdik. 1997-ci ildə həmin şəxs — Yevgeni Petroviç Kuşnaryov Ukrayna Prezident Administrasiyasının rəhbəri vəzifəsinə təyin olundu. 2007-ci ildə Kuşnaryov öldürülməsəydi, böyük ehtimal Ukraynada prezident olacaqdı və bugünkü hadisələr də baş verməyəcəkdə. Ağıllı, dərrakəli bir adam idi. Onunla bağlı xatirə yazılarım var.

- Diplomantik missiyanız haradan başladı?

- Dostum Kuşnaryov mənə Ukrayna Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında oxumağı məsləhət gördü və orada təhsil aldım. Akademiyada bir professor Azərbaycan barəsində mənfi düşüncədə idi, bizi pisləyirdi. Azərbaycan həqiqətləri ilə bağlı material hazırlayıb ona təqdim etdim. Yazdıqlarımı oxuyandan sonra qayıtdı ki, mən bu yazımla onu millilik baxımından tərbiyə etdim. Sonra həmin material professorun təşəbbüsü ilə onun şef-redaktor olduğu Prezident Administrasiyasının mətbuat orqanı olan «Politika i kultura» (Siyasət və mədəniyyət -red) jurnalında çap olunmaq üçün verildi. Material 2000-ci ilin sentyabr ayının 5-də «Millət Atası, nəyə görə Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevdən xahiş etdi ki, məsuliyyəti öz üzərinə götürüb Respublikanı xilas etsin» adı ilə çap olundu. Məqələdə ukraynalı professorun öz səhvlərini etirafı etməsi də diqqəti cəlb etmişdi. Heydər Əliyev məni tanıyırdı, dəfələrlə qarşısında çıxışlarım olmuşdu. Məqələni Bakıya göndərdim və dilimizə tərcümə olunduqdan sonra 2000-ci il 26 sentyabrda «Azərbaycan», «Xalq», «Bakinski Raboçi» qəzetlərində dərc olundu. Sonra Heydər Əliyevlə GUAM-ın tədbirində yenidən qarşılaşdıq. Heydər Əliyev yanındakı şəxslərə məni göstərərək «Ukraynada «Millət atası»nı yazan budur» dedi. Onun yanında o zaman Xarici işlər naziri olan Vilayət Quliyev də var idi. Heydər Əliyev Vilayət Quliyevə dedi ki, «kadr axtarırsan, bu da kadr». Bu söhbətdən sonra Ukraynadakı səfirliyimizdə çalışmağa başladım. İkinci katib, müşavir kimi vəzifələrdə çalışdım. Yəni oldum diplomat.

- Bəs elmi fəaliyyətə nə zaman başladınız?

- 2005-ci ildə Ukrayna Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında «Ukrayna və Azərbaycan Respublikası Prezidentliyi İnstitutunun xüsusiyyətləri: dövlət idarəçiliyi aspekti» mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişəm. Elə həmin ildə Ukraynada dövlət idarəçiliyi üzrə elmlər namizədi, Azərbaycanda bu ixtisas olmadığından 2006-cı ildə hüquq elmləri namizədi alimlik dərəcələri almışam. Diplomatiya sahəsində vəzifəm bitdikdən sonra elmi fəaliyyətimi bu istiqamətdə, yəni diplomatiya sahəsində davam etdirdim. Ukrayna Milli Aviasiya Universitetinin Beynəlxalq

Əlaqələr İnstitutunda «Beynəlxalq hüquq», «Diplomatiya və konsulluq xidməti», «Diplomatik protokol və etiket», «Beynəlxalq təşkilatlar» və başqa fənlər üzrə dərs deməyə başladım. Hər bir dövlətin əsasını təkcə onun məlum dövlətçilik əlamətləri deyil, əsasən onun ərazisində yaşayan, öz mənəviyyatına, mədəniyyətinə, adət-ənənələrinə, milli dəyərlərinə, inanclarına bələd olan insanlar təşkil edir. Bu baxımdan mən də elmi fəaliyyətim zamanı çalışmışam ki, öz mövqeyimlə konkretlik, qətiyyətlilik, məlumatın təqdim edilməsinin sadəliyi, Azərbaycanımızın qarşılaşmış olduğu münaqişə və vəziyyətin reallığı barədə ətrafa inandırıcı amilləri çatdırım. Buna görə də 2009-cu ildə doktorluq elmi dərəcəsi almaq üçün terrorizmlə əlaqədar mövzu götürdüm. Elmi məsləhətçim dedi ki, «səni birmənalı dəstəkləyə bilmərəm, bunun üçün Azərbaycana getməliyəm». Onunla birlikdə Azərbaycana gəldik, burada qaçqın ailələri ilə görüşümüz oldu. Bizi Prezident Administrasiyasında və Milli Məclisdə qəbul etdilər. Xarici İşlər Nazirliyində və digər qurumlarda olduq. Şəhidlər Xiyabınına və Qubada Soyqırım Muzeyinə getdik, müxtəlif KİV-lərə müsahibələr verdi və s. Bundan sonra elmi məsləhətçim məni tam dəstəkləyəcəyinə söz verdi. Nəticədə 2012-ci ilin noyabr ayında Ukrayna Ali Radasının Qanunvericilik İnstitutunda doktorluq müdafiəsi üzrə elmi metodologiya əsasında aparılan Ermənistan-Azərbaycan Qarabağ münaqişəsinin işıqlandırılması üçün «Beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə prezident institutu rolunun müqayisəli hüquqi təhlili (Ukrayna və Azərbaycan Respublikası təmsalında)» təsdiqlənərək hüquq elmləri doktorluq işimi uğurla müdafiə etdim. Ukraynanın Elm və Təhsil, Gənclər və İdman Nazirliyinin 17 may 2012-ci il tarixli qərarı ilə mənə Beynəlxalq Hüquq kafedrasının dosenti, Ukraynanın Elm və Təhsil Nazirliyinin 23 aprel 2019-cu ildə isə Beynəlxalq Hüquq kafedrasının Professoru elmi dərəcəsi adı verildi. 2020-ci ildə Ukrayna Ali təhsil Milli Elmlər Akademiyasının Akademiki seçilmişəm. Həmin elmi dərəcələrlə Azərbaycan-Ukrayna elmi və digər əlaqələrlə müvafiq faktlarla Azərbaycanımızın qarşılaşmış olduğu həmin faciənin səbəb-nəticə əlaqələrinin diqqətə çatdırılmasına çalışmışam. 2013-cü ildə Ukraynanın Əməkdar təhsil işçisi fəxri dövlət adına, 2016-cı ildə isə Azərbaycan Prezidentinin «Tərəqqi» medalına layiq görülmüşəm.

- Ukraynada azərbaycanlıların təşkilatlanması, diaspora fəaliyyətinin genişlənməsi barədə nə deyə bilərsiniz?

- Təşkilatlanmağımız 1997-ci ildə Heydər Əliyevin Ukraynaya səfəri ilə bağlıdır. Heydər Əliyevlə görüşün nəticəsi olaraq həmin vaxt diaspora rəhbəri seçilən Tələt Əliyev 2001-ci ildə Azərbaycanın Ukraynada səfəri təyin olunaraq 10 ilə yaxın Diplomatik korpusumuza rəhbərlik etdi. O, çox vətənpərvər adam idi. Uzun müddət Ukraynada yaşamışdı. Həmin ölkənin dəyərlərini yaxşı bilirdi. Bilirsiniz, səfir təmsil etdiyi ölkəsinin tarixini, mədəniyyətini, siyasətini mükəmməl şəkildə öyrənməli, bilməlidir. Lazım olan anda ölkəsini müdafiə etməyi, təbliğ etməyi bacarmalıdır. Yaxşı yadımdadır ki, Heydər Əliyev Ukraynaya səfər edəndə ilk görüşünü diaspora təmsilçiləri ilə keçirirdi. Bu addım həm Ukrayna rəhbərliyinə mesaj xarakteri daşıyırdı, həm də azərbaycanlılarda məsuliyyət hissini artırırdı. Əfsuslar olsun ki, zaman-zaman diaspora təşkilatlarımız arasında ziddiyyət, anlaşılmazlıq olur. Hətta aradakı gərginlik qarşıdurma həddinə qədər çatır, ermənilərdən fərqli olaraq bir-biri ilə düşmənçilik edirlər. Bu, bizim üçün yaramaz hərəkətlərdir, bununla da ermənilərin əlinə arqument vermiş oluruq. Təsəvvür edin, həmin təşkilatlardan birinin tədbirinə getdiyim üçün diasporanın qurultayına məni dəvət etməmişdilər. Harada azərbaycanlılarla bağlı məsələ var, mən orda iştirak edirəm. Çalışıram ki, imkan daxilində sağlam mənada fəaliyyət üçün arqumentlərlə onlara öz xeyrixah fikirlərimi çatdırım.

- Diaspora təşkilatları arasında hansı problem var ki, hətta milli məsələlərdə belə bir araya gəlmək qeyri-mümkün olur?

- Söhbət diaspora rəhbərliyində olan adamlara münasibətdən gedir. Çox ürəkaçırdan məqamdır ki, Ukraynadakı diaspora təşkilatlarımız orada, Rusiyada adamlar tutaraq bir-birinin əleyhinə kampaniya aparırlar. Başqa diasporalarda belə şeylər yoxdur. Həmişə deyirdim ki, ermənilər bizi «ayıltmaq üçün» əllərindən gələni edirlər, lakin biz ayılmırıq. 44 günlük Vətən müharibəsi, dövlətimizin, xalqımızın, ordumuzun və təbii ki, cənab Prezidentimizin rəhbərliyi ilə əldə etdiyimiz qələbə bizi bəlkə də 200 illik tariximizdə ilk dəfə olaraq, Milli Zəfərimiz naminə ayıltdı. Hətta Ukraynada deyirdim ki, Azərbaycanın «sağ əli sizin çiyininizə olsun, siz də işğal olunmuş ərazilərinizi həmin ruhla geri qaytarasınız».

- Rusiya-Ukrayna müharibəsi aylardır davam edir. Ukrayna torpaqları işğal altındadır və ölkədə çox ciddi fəlakət yaşanır. Uzun illər Kiyevdə yaşamış diplomat kimi prosesləri necə dəyərləndirirsiniz?

- Ukrayna əhalisinin rəsmi 30 faizi, qeyri-rəsmi isə daha çoxu Rusiya ilə qohumluq əlaqələri və başqa bağlılıqlara sahibdir. Qeyd edim ki, müharibə başlayanda prezident də, xarici işlər naziri də etiraf etdi ki, «biz gərək Qərbin vədlərinə inanmaydıq». ...

- Yəni rəsmi Kiyev Qərbə aldandımı?

- Aldandı. Ukraynada olanda deyirdim ki, ölkədə aclıq olsa, Qərb bizə çörək verməz. Amma çəkinmədən, tərəddüd etmədən silah-sursat verər ki, savaşı olsun. Rusiya Ukrayna ərazilərini işğal etməklə özünü çox alçaldı. Bu alçaltma da Qərbin əlinə əsas verib ki, Moskvanı bacardıqları qədər küncə sıxışdırsınlar. Qərb Ukrayna ərazisində Kiyevin əliylə Rusiya ilə müharibə aparır. Mənzərə budur. Ukrayna ancaq öz ərazisinin müdafiəsi ilə məşğuldur. Rusiya isə 2014-cü ildən Ukrayna ərazilərinin işğalına başlayıb. Bu ərazilər BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən də təsdiq olunub. Qərbin məqsədi Rusiyanı çökdürmək, məhv eləməkdir. Təəssüflər olsun ki, Moskva hələlik bunu dərk edə bilmir və işğalı davam etdirir. Rusiya BMT TŞ-nin üzvüdür. TŞ-nin digər üzvləri olan 5 ölkə Ukraynanı dəstəkləyir. 5 ölkə diplomatik səviyyədə birləşib, problemin həlli barədə ciddi fikirləşmişlər. Çünki həmin ölkələrin də öz maraqları var.

- Müharibənin davam etməsi Qərbə sərf edir?

- Bəli, sərf edir. Çünki Ukraynada məhv olan əsgərin, dağılan şəhərlərin, obyektlərin Qərbə dəxli yoxdur. Öldürülən ukraynalılardır, viran qalan Ukrayna şəhərləridir.

- Rusiyanı geriaddım atmağa məcbur etmək mümkündürmü?

- 2014-cü ildə Bakıda olarkən Rusiya Federasiya Şurasının sədri Valentina Matviyenkoya dedim ki, «siz də diplomatsınız, mən də. Əslən ukraynalı olsanız da, indi Rusiyadasınız. Mən isə Ukraynada yaşayıram azərbaycanlıyam. Əgər tərəflər arasında problem varsa,

orada başlıca günahkar diplomatlardır». Diplomatiya amili ilə münəqişənin dayanmasına köməklik göstərin. Diplomatların missiyası qarşıdurmanı, gərginliyi ilk andaca aradan qaldırmaqdır. Deyirdim, çalışın, Rusiya-Ukrayna münasibətlərinin pisləşməsinə şərait yaradılmasın. Hesab edirəm ki, müharibədə günahı olanlardan biri də elə Valentina Matviyenkodur. Müharibə Rusiyanın Təhlükəsizlik Şurasında müzakirə olunub. Günlərlə müxtəlif dairələrdə müzakirələr gedib. Niyə Matviyenko proseslərdən xəbərdar olmayıb?!..

- Rəsmi Bakının və azərbaycanlıların Ukraynaya siyasi-humanitar dəstəyini qənaətbəxş hesab edirsinizmi?

- Ukraynalıların bizə məhəbbəti çox yüksəkdir. Bakıda I Avropa Oyunlarında Ukrayna idmançılarını görəndə bütün stadion ayağa qalxdı, onları alqışladı. Bu, ümumxalq sevgisidir. Azərbaycan dövləti və xalqı Ukraynaya hər zaman yüksək səviyyədə dəstək göstərib. Ukrayna dövləti və xalqı bizi daim hörmətlə qarşılayıb. Qeyd edirəm ki, mən Ukraynanı məcburiyyət qarşısında qalaraq müvəqqəti tərək etdim. Ailəm, xüsusən nəvələrim üçün təhlükə yaranmasını istəmədim. Amma Ukraynadan çıxanların çoxu geri qayıdıb. Mən də hazırlaşırım, yaxın müddətdə Ukraynaya dönəcəm.

- Sizcə, Rusiya-Ukrayna savaşı necə başa çatacaq? Müharibə dayansa belə ərazi itkiləri olacaqmı?

- Ukrayna onsuz da ciddi ərazilərini itirib. Donetsk və Luqansk, Krım əraziləri tam işğal olunub, Xerson, Xarkov, Mariupul və başqa ərazilərdə də rusların nəzarəti mövcuddur. Ukraynanın məqsədi bu əraziləri geri qaytarmaqdır. Məhz elə bu geri qaytarmaq cəhdləri səbəbindən qurbanların sayı artmaqdadır. Türkiyə müəyyən cəhdlər göstərsə də, hələlik nəticə yoxdur. Ankara sadəcə ona nail ola bildi ki, dünyada taxıl böhranı, aclıq yaşanmasın. Lakin məsələnin digər yönələrini də həll etmək lazımdır. Əfsuslar ki, Avropa ölkələrinin sabahkı dünya üçün heç bir məsuliyyətləri yoxdur.

4.10. UKRAYNA MƏTBUATINDA 20 YANVAR FACİƏSİNƏ DAİR MƏQALƏ DƏRC EDİLİB¹

34 роки кровоточать спогадами про відкриту рану у світовій історії: "чорний січень" - щорічний траур з 1990 року

Україна страждала з 2014 року, коли сусідня країна переступила межу і почалася військова діяльність на території України. З перших днів Азербайджан надав підтримку Україні у боротьбі за збереження незалежності та відстоювання ворога. Зима - особливо важкий період для війни. Будь-яке насильство підсилюється погодними умовами. Так 20 січня 1990 року став "чорним" днем, "хривавим січнем". Ця дата увійшла в історію з 1990 року, коли хривавий радянський режим застосував геноцид проти азербайджанців. Юристи, міжнародні експерти, дипломати мають багато фактів, що свідчать про державний тероризм, був здійснений страшний, калібрал продуманий і заплянований акт розправи проти азербайджанського народу.

¹ Emil Hüseyinli. *Ukrayna mətbuatında 20 Yanvar faciəsinə dair məqalə dərc edilib. 19.01.2024 [14:52]. https://azertag.az/xeber/ukrayna_metbuatinda_20_yanvar_faciesine_dair_meqale_derc_edilib-2889448*

Ukraynanın «Kyiv Diplomatic» nəşrində soydaşımız, hüquq elmləri doktoru, «Odessa Hüquq Akademiyası» Milli Universitetinin professoru Arif Quliyevin 20 Yanvar faciəsinin 34-cü ildönümü ilə bağlı məqaləsi dərc edilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, məqalədə sovet ordusunun 1990-cı ilin yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi cinayətdən bəhs olunub.

Diqqətə çatdırılıb ki, hər il yanvarın 20-sində minlərlə insan Vətənin azadlığı və suverenliyi uğrunda canlarını fəda etmiş Azərbaycanın oğul və qızlarının xatirəsini ehtiramla yad etmək üçün Şəhidlər xiyabanına axın edir. 20 Yanvar faciəsi öz xalqına qarşı misli görünməmiş təcavüz və soyqırımı aktı, kobud qanun pozuntusu, keçmiş SSRİ və Azərbaycan SSR konstitusiyalarının pozulması idi.

Müəllif qeyd edib ki, həmin çətin anlarda Ulu Öndər Heydər Əliyev Moskvadan öz xalqının səsinə səs verdi, doğma xalqı üçün fədakarlıq göstərdi. Yanvarın 21-də Ümummilli Lider Heydər Əliyev Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək bu faciənin təşkilatçılarını sərt şəkildə qınadı, Azərbaycan xalqına qarşı cinayət törədildiyini bəyan etdi. Bu soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət də məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra verildi.

Emil Hüseynli

AZƏRTAC-ın xüsusi müxbiri

Kiyev

4.11. ДО 70-РІЧЧЯ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО ТА ПАТРІОТА АРІФА ГУЛІЄВА¹

Лідер — це відповідальність, це місія обраних, це обов'язок і честь, це привілей, який звеличує долю Аріфа Гулієва

Щоб побудувати успішну кар'єру Аріфу Гулієву доводилося багатьом жертвувати: вчитися самому та вчити інших, допомагати, а іноді рятувати людей, він довів словом і ділом, що відповідає званню лідера. Як сказав беззаперечний авторитет: Гейдар Алієв «Для кожної людини національна приналежність є джерелом гордості. Я завжди пишався і сьогодні пишаюся тим, що я азербайджанець», саме ці слова істинно характеризують осо-

¹ *Сергій Іванович Пирожков, Вероніка Василівна Чекалюк. 70-річчя видатного вченого та патріота Аріфа Гулієва. <https://kyivdiplomatic.com/en/news/2826>*

бу видатного вченого, мудрого дипломата, друга України, сина славного Азербайджану, ювіляра, професора Аріфа Джаміль огли Гулієва, який народився 4 липня у сонячному Азербайджані. 2022 року ми відзначаємо його 70-річчя.

«Людину роблять великою її справи, але щоб робити такі справи, треба бути не вищим за людей, треба бути разом з ними» — такі слова написав Аріф Джаміль огли Гулієв про Гейдара Алієва — загальнонаціонального лідера Азербайджанської Республіки. Такі ж слова ми можемо впевнено сказати і про самого ювіляра — Аріфа Гулієва — учня загальнонаціонального лідера народу Азербайджану, який своїми науковими доробками щодня підтверджує це кредо, сприяючи зміцненню дружніх і плідних відносин між Україною та Азербайджанською Республікою.

Маючи значний досвід керівної, дипломатичної та публіцистичної діяльності, ювіляр постійно використовує його у своїй науково-педагогічній роботі, відображає його у своїх наукових працях, публічних виступах, інтерв'ю пресі, а також неформальному спілкуванні з колегами.

Його життя пронизане вірністю і чесністю, при цьому почуття справедливості іноді заважало просуватися кар'єрними сходами, але яким би не був тернистим шлях Аріфа Гулієва, він завжди досягав успіху. Свідченням плідної наукової та практичної роботи ювіляра є його численні державні та міжнародні нагороди — і це лише початок. З віком Аріф Гулієв збільшив свій вплив у суспільстві, набув рівних собі друзів: впливових політиків, громадських діячів, дипломатів... Звернувшись до біографії ювіляра, а також до публіцистичних статей, можна відзначити, що вся діяльність професора Гулієва спрямована на підвищення авторитету України та Азербайджану міжнародної арені, зміцнення дипломатичних відносин та культурних зв'язків між нашими народами. Особливу увагу він приділяв підвищенню ролі інституту президентства у державному розвитку, формуванню демократичних та правових засад діяльності, захисту інтересів держави. При цьому вчений відрізняється не лише кількістю публікацій, а й вражає широта тематики досліджень ювіляра, фундаментальність його підходів. Значних успіхів вчений до-

сяг у дослідженні проблем права зовнішніх зносин, боротьби з тероризмом. Цьому напрямку присвячено фундаментальні монографії ювіляра, підручники, кандидатська та докторська дисертації. У наукових публікаціях професора Гулієва яскраво виражені наукові підходи та авторський стиль, його погляди на фундаментальні суспільні проблеми.

Коротка біографія ювіляра

Аріф Гулієв закінчив історичний факультет Азербайджанського державного університету, згодом навчався у Бакинській ВПШ, 1989 р. закінчив 10-й курс Суворовського училища у м. Києві, 2002 року закінчив НАДУ при Президентові України. Трудовий шлях розпочав секретарем сільради, що дозволило ювіляру розкрити та розвинути талант організатора, здатності працювати з людьми та для людей. Саме тому він тривалий час працював на найвищих посадах у комсомольських та партійних органах Азербайджану. Накопичений керівний досвід знадобився ювіляру на посаді директора Бардінського професійного ліцею.

З 1998 року Аріф Гулієв працює в Україні: був кореспондентом газети Адміністрації Президента Азербайджанської Республіки «Халг газети» в Україні. З 2001 р. — Дипломат Посольства Азербайджанської Республіки в Україні. З 2007 року працював доцентом, а згодом професором на кафедрі міжнародного права інституту міжнародних відносин Національного Авіаційного Університету. На сьогоднішній день Аріф Гулієв є професором Київського інституту інтелектуальної власності права Національного Університету «Одеський юридичний Академії».

Велику увагу вчений приділяє громадській діяльності Азербайджанців — як Голові ГО «Вчена Рада Азербайджанців України» та «Інституту Народної дипломатії».

Ариф Гулієв — має державні нагороди України та Республіки Азербайджан, зокрема, удостоєний звання «Заслужений працівник освіти України», нагороджений Президентом Азербайджану Ільхамом Алієвим медаллю «Тараггі» (Прогрес), Дипломом «НАНУ 1918-2018», Медаллю «Народна Шана 1918-2018», є лауреатом премії «Мости дружби Україна-Азербайджан». Відзначений Почесним знаком «За досягнення у розвитку культури та мистецтв» та ін. Надійну підтримку ювіляру забезпечує міцна сім'я: мудра дружина, двоє синів, дочка та 3 онуки.

Його покликання служити Батьківщині і робити все можливе, щоб кожен новий день приносив радість.

«Видатні особистості демонструють світу розум, науку, культуру, моральність народу», — говорив Гейдар Алієв. Як вчений та дипломат Аріф Джаміль огли Гулієв зробив великий внесок у розвиток дипломатичних відносин між Україною та Азербайджаном, народної дипломатії, вивчення питань міжнародного права. Справді, ми живемо у надзвичайно стрімкому світі, динамізм якого часто не дозволяє замислюватися про справжні життєві цінності.

Історія перебування Аріфа Джаміль огли Гулієва в Україні, його розповіді про навчання, роботу, наукове життя, погляди на міжнародні відносини, зокрема на розвиток дипломатичних відносин між Азербайджаном та Україною, дозволяють по-новому сприймати багато реалій. Між українським і азербайджанським народами здавна існували традиційні зв'язки їхньої дружби. Як справедливо наголошує Аріф Гулієв, основа будь-якої взаємодії — це його учасники. Основа будь-якої держави — це не лише

її відомі ознаки державності, але головним чином люди, які живуть на своїй території, усвідомлюють свою духовність, культуру, традиції, національні цінності, вірування.

Заслугою автора є конкретність, доказовість, простота викладу інформації, навіть найскладнішою. Наприклад, глибокий аналіз конфлікту в Нагірному Карабаху на основі наукової методології, виконаний у докторській дисертації «Порівняльно-правовий аналіз ролі інституту президентства у протидії міжнародному тероризму (на прикладі України та Азербайджанської Республіки)», захищеній Інститутом законодавства Верховної Ради України, дозволяє вивчити причинно-наслідкові зв'язки цієї трагедії.

Як істинний Громадянин, відчуваючи глибокі синові, патріотичні почуття до Азербайджану, де народився Аріф Джаміль огли Гулієв, та до України, де давно проживає та працює, ювіляр розкрив у своїх численних наукових публікаціях, зокрема, у 4-х томах наукових праць «Україно-азербайджанські відносини: право, політика, дипломатія» професор Гулієв яскраво висловив наукові підходи та авторський стиль, свої погляди на фундаментальні суспільні проблеми, красу та неповторність улюблених країн.

Ювіляр прагне розвивати та примножувати дружні відносини між двома народами та прищеплювати ці почуття своєму оточенню. Особисто для нас ювіляр є Особистістю, знайомство з якою залишає яскравий слід у душі та пам'ять у серці. Людиною, яка має величезний життєвий досвід, має усталені погляди, яка, керуючись шляхетними цілями, робить все від неї залежне, щоб змінити світ на краще і допомогти в цьому іншим. Цитуючи Гейдара Алієва: «Справжню духовність не можна купити ні за мільйони, ні за мільярди». Саме таким є наш ювіляр. Інтереси країни для нього завжди понад усе.

Підсумки

Сьогодні особливий день 4 липня 2022 року — день, коли Аріф Гулієв відзначає своє 70-річчя. Ми, його друзі, однодумці і, звичайно ж, сім'я, колеги, студенти і всі, хто хоч раз у житті стикнувся з цією світлою і доброю людиною, хто знає про його

великодушність, тонке почуття гумору та вірність своїм принципам — не стримуючи себе: вітайте іменинника, хвалите, він гідний всього найкращого. Будьте щирими, не шкодуйте слів та спогадів. Аріф Джаміль огли Гулієву властиво вміння мислити творчо та поетично. Особисто ми, коли писали цю статтю, згадували багато прекрасних моментів пов'язаних з Аріфом Гулієвим, ці яскраві епізоди можуть стати частиною мемуарів у майбутньому. Справжнє лідерство зростає з індивідуальності. Кожна похвала заслужена, навіть якщо вона запізнилася. Гейдар Алієв стверджував: “Мій герой — це моє сумління. Я не хотів бути подібним ні на кого”. Слід зазначити, що ювіляр відрізняється почуттям справедливості і має чисту совість. Будьте щасливі, шановний Аріф Гулієв, нехай Ваше життя буде осяяне світлими та радісними днями. Живіть довго та щасливо у колі рідних та коханих у мирному та гармонійному суспільстві, у вільній країні. Справжній лідер завжди чинить правильно, Ви саме така Людина! Ідіть вперед і ведіть до успіху Ваших однодумців.

4.12. On the 70 th anniversary of the outstanding scientist and patriot Arif Guliyev¹

Leadership is a responsibility, admission of the chosen, a duty and an honor, a privilege that magnifies destiny Arif Guliyev

To build such a successful career, Arif Guliyev had to sacrifice a lot, learn himself and teach others, help and sometimes save people; he proved both in word and deed that he corresponds to the title of a leader. As the unquestionable authority Heydar Aliyev said: «Nationality is a source of pride for every human being. I was and am always proud to be Azerbaijani». These words truly characterize the personality of Arif Jamil oglu Guliyev, outstanding scholar, wise diplomat, friend of Ukraine, son of glorious Azerbaijan, who

¹ *Sergei Pirozhkov, Veronika Chekaljuk. On the 70 th anniversary of the outstanding scientist and patriot Arif Guliyev <https://kyivdiplomatic.com/en/news/2827>*

was born on July 4 in sunny Azerbaijan. In 2022, we celebrate his 70th birthday.

Arif Jamil oglu Guliyev wrote these words about national leader of the Republic of Azerbaijan Heydar Aliyev: «Deeds make a man great, but to do great things you must not be above people, you must be with them». We can confidently say the same words about Arif Guliyev, a disciple of the national leader of the people of Azerbaijan, who daily confirms this credo with his scientific achievements, promoting in every possible way the strengthening of friendly and fruitful relations between Ukraine and the Republic of Azerbaijan.

Having considerable experience in leadership, diplomatic and publicist activity, the jubilee constantly uses it in his scientific and pedagogical work, reflects it in his scientific works, public speeches, interviews to the press, as well as informal communication with colleagues.

His life was permeated by loyalty and honesty, while a sense of justice sometimes prevented him from advancing in his career,

but no matter how thorny the path of Arif Guliyev was, he always achieved success. A number of national and international prizes — and this is only the beginning is an evidence of his fruitful scientific and practical work. With age Arif Guliyev increased his influence in the society, gained equal friends: influential politicians, public figures, diplomats... Turning to his biography, as well as his journalistic articles, one can note that all activities of Professor Guliyev were aimed at increasing the authority of Ukraine and Azerbaijan in the international arena, strengthening diplomatic relations and cultural ties between our peoples. He paid special attention to enhancing the role of the institution of presidency in state development, establishment of democratic and legal framework and protection of state interests. At the same time, the scientist is distinguished not only by the number of his publications, but also by the broadness of topics of research of the jubilee and fundamentality of his approaches. The scientist has achieved significant success in the study of the law of foreign relations and the fight against terrorism. This area is the subject of his fundamental monographs, textbooks, PhD and doctoral dissertations. In scientific publications of professor Guliyev scientific approaches and author's style, his views on fundamental social problems are clearly expressed.

Short biography of the birthday boy

Arif Guliyev graduated from the Faculty of History of the Azerbaijan State University, afterwards he studied at Baku Military School, in 1989 he graduated from the 10th year of Suvorov School in Kiev, in 2002 he graduated from National State University under the President of Ukraine. He began his career as a secretary of the village council, which allowed him to reveal and develop his talent of organiser, his ability to work with and for people. That is why for along tim he worked in higher positions in the Komsomol and party bodies of Azerbaijan. He needed his leadership experience as director of the Barda Vocational Lyceum.

Since 1998 Arif Guliyev has worked in Ukraine: he has been a correspondent for the presidential administration's newspaper «Khalq Gazet» in Ukraine. Since 2001 he has been a Diplomat in the Embassy of the Republic of Azerbaijan in Ukraine. From 2007

he worked as an Associate Professor and then Professor at the Department of International Law of the Institute of International Relations of National Aviation University. Currently Arif Guliyev is a Professor of the Kyiv Institute of Intellectual Property Law of the National University «Odessa Law Academy».

The scientist devotes much attention to the public activities of Azerbaijanis — as Chairman of the «Scientific Council of the Azerbaijanis of Ukraine» and the «Institute of People’s Diplomacy».

Arif Guliyev — has the state awards of Ukraine and the Republic of Azerbaijan, in particular, he was awarded the title of «Honored Educator of Ukraine», he was awarded by the President of Azerbaijan Ilham Aliyev the «Taraggi» (Progress) Medal, the Diploma «NASU 1918-2018», the Medal «Narodna Shana to Ukrainian Scientists 1918-2018», he is the recipient of the «Bridges of Friendship Ukraine-Azerbaijan». He has been awarded the Badge of Honor «For Achievements in the Development of Culture and the Arts» and others. He is supported by a strong family: a wife, two sons, a daughter and 3 grandchildren.

**His vocation is to serve his home land and to do his best
to make very new day a joyful one...**

«Outstanding personalities demonstrate to the world the intelligence, science, culture and morality of the people,» said Heydar Aliyev. As a scholar and diplomat Arif Jamil oglu Guliyev made a great contribution to the development of diplomatic relations between Ukraine and Azerbaijan, people-to-people diplomacy and the study of international law. Indeed, we live in an extremely fast-paced world, whose dynamism often does not allow us to think about the true values of life.

The history of Arif Jamil oglu Guliyev's stay in Ukraine, his stories about his studies, work, scientific life, views on international relations, in particular on the development of diplomatic relations between Azerbaijan and Ukraine, allow us to perceive many realities in a new way. The traditional ties of friendship have always existed between the Ukrainian and Azerbaijani peoples. As Arif Guliyev rightly stresses, the foundation of any interaction is its participants. The basis of any state is not only its known attributes of statehood, but mainly the people living on its territory, aware of their spirituality, culture, traditions, national values and beliefs.

The merit of the author is the concreteness, evidence and simplicity of the presentation of information, even the most complex. For example, the in-depth analysis of the conflict in Nagorny Karabakh, based on scientific methodology, carried out in his doctoral dissertation «Comparative Legal Analysis of the Role of the Presidency in Countering International Terrorism (on the Example of Ukraine and the Republic of Azerbaijan)», defended by the Institute of Legislation of the Supreme Council of Ukraine, allows to explore the cause and effect relationship of this tragedy...

As a true Citizen, having deep filial, patriotic feelings towards Azerbaijan, where Arif Jamil oglu Guliyev was born, and Ukraine, where he has been living and working for along time, in his numerous scientific publications, in particular, in 4 volumes of scientific works «Ukraine-Azerbaijan relations: law, politics, diplomacy» Professor Guliyev brightly expressed his scientific approaches and author style, his views on fundamental social problems, the beauty and uniqueness of his favorite countries.

The jubilee strives to develop and increase the friendship between the two nations and to instill these feelings in his surroundings. For us personally, the jubilee is a person whose acquaintance leaves a vivid mark on our souls and a memory in our hearts. A man of vast life experience, with established views, who, guided by noble goals, does his best to change the world for the better and help others to do so. To quote Heydar Aliyev: «True spirituality cannot be bought for millions or billions». That is exactly what our jubilee hero is like. The interests of his country are always above all for him.

Conclusion

Today is a special day, July 4, 2022, the day when Arif Guliyev celebrates his 70th birthday. We, his friends, associates and, of course, family, colleagues, students and all of us who at least once in our lives have come in to contact with this bright and kind man, who know about his generosity, subtle sense of humor and loyalty to his principles — do not hold back: congratulate the birthday boy, praise him — he deserves all the best. Be sincere, do not spare words and memories. Arif Jamil oglu Guliyev has an inherent ability to think creatively and poetically. Personally we recollected many beautiful moments related to Arif Guliyev while writing this

article, these bright episodes may become part of memoirs in future. True leadership grows from individuality. Every praise is deserved, even if it is too late. Heydar Aliyev used to say: «My hero is my conscience. I did not want to be like anybody else». It should be noted that the hero of the day is distinguished by his sense of justice and clear conscience. Be happy, dear Arif Guliyev, let your life be full of bright and joyful days. Live happily ever after in the company of your relatives and loved ones in a peaceful and harmonious society, in a free country. A true leader always does what is right, you are such a Man! Go ahead and lead your like-minded people to success.

4.13. XALQ DIPLOMATIYAMIZIN LAYIQLI TƏMSİLÇISI — PROFESSOR ARIF QULIYEV¹

Yer üzündə qlobollaşma prosesi müxtəlif şəkildə davam etdikcə — hər bir xalqın, ölkənin inkişafına xarici ölkələrin də münasibəti daha çox təsir etdikcə, başqa ölkələrdə yaşayan, fəaliyyət

¹ *Habil Qurbanov. AMEA Azad Həmkarlar İttifaqının sədri, h.ü.e.d, professor. Xalq diplomatiyamızın layiqli təmsilçisi – professor Arif Quliyev. <https://aia.az/62819-xalq-diplomatiyamzn-layiqli-tmsilçisi-professor-arif-quliyev.html>*

göstərən insanların öz vətəni üçün əhəmiyyəti xeyli artır. Bu insanlar ən azından öz davranışları, hərəkətləri, əməlləri ilə təmsil etdikləri ölkə, xalq haqda fikir yaradırlar. Başqa ölkələrdə öz ölkələri barədə daha xoş fikir yaradan insanlar dəyərli insanlardır. Bəzən hansısa bir ölkə başçısının, mühüm siyasi xadimin, diplomatın, jurnalistin, biznesmenin və s. başqa bir ölkəyə münasibətində o ölkənin konkret insanların onun yanında həmin ölkə barədə yaratdığı fikirlər mühüm rol oynayır. Hər bir ölkədə başqa ölkənin insanları barədə formalaşmış ictimai rəy beynəlxalq münasibətlərdə mühüm rol oynayır. Ona görə də bizim xarici ölkələrdə öz ağılı, əxlaqı, savadı, əməlləri ilə seçilən, ölkəmizə nüfuz gətirən insanlarımız olduqca böyük ehtiyacımız vardır. Biz bunu son 30-35 ildə daha aydın hiss elədik. Mənfur qonşularımız, bir sıra qara niyyətli güc mərkəzlərinin fətvəsi ilə üstümüzə ayaq almağa başlayanda gördük ki, başqa ölkələrdə bizim sözumüzü deyə biləcək doğma insanlara çox böyük ehtiyacımız var. Düşmənin belə insanları çox idi. Onlar bütün beynəlxalq aləmdə səs-səsə verib bizim əleyhimizə mübarizə aparırdılar. Birinci Qarabağ müharibəmizdə məğlub olduğumuz, torpaqlarımızın 20 faizini itirməmizin mühüm səbələrindən biri də o zaman xarici ölkələrdə bizim sözumüzü deyən insanlarımızın olduqca az olması idi. Biz bunu aydın hiss etdik. Həm dövlətimiz, həm də ayrı-ayrı vətənpərvər insanlarımız bu sahədə mühüm addımlar atdılar. Bu sahədəki boşluğu doldurmağa başladıq. Müxtəlif səbəblər üzündən başqa ölkələrə köçən vətənpərvər insanlarımız bu sahədə əhəmiyyətli işlər gördü. Belə insanlarımızdan biri də uzun illərdir ki Ukraynada fəaliyyət göstərən görkəmli ziyalımız, hüquq elmləri doktoru, professor Arif Cəmil oğlu Quliyevdir.

Hələ gənlik illərindən bir vətənpərvər insan kimi tanıdığım Arif müəllim 1952-ci ildə Bərdə rayonunun Böyük Qacar kəndində anadan olub. Bakı dövlət Universitetində, Bakı Ali Partiya məktəbində, Ukrayna Prezidenti yanında dövlət idarəçilik Akademiyasında təhsil alıb. İndi “Odessa Hüquq Akademiyası” Milli Universitetinin Kiyev Əqli mülkiyyət və Hüquq İnstitutunun professoru, Ukrayna Azərbaycanlıları alimlər şurasının sədridir. Ukrayna (özəl) Elmlər Akademiyasının akademikidir. 5 monoqrafiya, 2 dərslik, 2 tədris vəsaiti, 150-dən çox elmi və publisistik məqalənin müəllifidir. Arif

müəllim Ukrayna siyasətçiləri, hüquqşünasları, müxtəlif sahələri təmsil edən ziyalıları, Ukraynadakı Azərbaycan diasporası arasında böyük nüfuza malikdir. Bu mövqeyi ona ölkəmizəz üçün olduqca əhəmiyyətli işlər görməyə xeyli kömək edir.

Arif müəllimin bütün fəaliyyətində hər zaman Azərbaycan və Ukrayna xalqlarına xas olan xüsusi atmosfer — yüksək mənəviyyət, hadisələrə obyektiv baxış, bir-birinə doğru hörmətlə, enerjili qarşılıqlı əlaqələrin yaranmasına çalışmaq həvəsi hiss olunur. Onunla söhbət etdikcə hiss olunur ki, qəlbi həmişə Azərbaycanın yanındadır, Azərbaycan uğrunda yeni uğurlar gətirəcək geniş fəaliyyətlə məşğul olmaq arzusundadır. Ukrayna xalqının Azərbaycana olan sevgisini isə ifadə etmək üçün ukraynalı filosof, yazıçı, alim, ictimai və siyasi xadim İvan Frankonun bu sətirlərini tez-tez yada salır:

***«Azərbaycanlıları sevmək — qürurdur,
Azərbaycanlıları unutmaq — alçaqlıqdır,
Azərbaycanlı olmaq — şərəfdir,
Bu bütün xalqlarda belə yoxdur»***

Arif müəllim Ukrayna və Azərbaycan dövlətləri, xalqları arasında qarşılıqlı hörmət əsasında xoş münasibətlərin yaranması üçün xalq diplomatiyasını ağılla, diplomatiyanın incəliklərini bilən bir insan, bir mütəxəssis kimi uğurla həyata keçirən insanlarımızdan biridir.

Ukraynadakı fəaliyyətinin ilk illərində Ukrayna xalqının ümumilikdə Azərbaycan barədə məlumatlarının heç də arzu olunan səviyyədə olmamasının şahidi olub. Arif müəllim danışır ki, hələ 1989-cu ildə ilk dəfə Ukraynaya hərbi kursa göndərildiyi zaman kurs yoldaşlarımla söhbət edərkən mənfur qonşuların haqqımızda nə qədər yanlış məlumatlar formalaşdığına şahidi oldum. Mən də bir fikir yarandı ki, hökmən bu düşmən münasibətin ortadan götürülməsi üçün əlimdən gələni etməliyəm... Orada rəhsil almağa getmək fikri də bu istəyin təsiri altında formalaşdı. 1998-ci ildən Ukraynada yaşamağa başladığı vaxtdan hələ də bu sahədə problemlərin az olmadığını gördü. Sumqayıt hadisələri, vətənimizin tarixi barədə təhriflər geniş yayılmışdı. Ölkəmizdə gedən proseslər barədə böhtanlara inanan

insanlar az deyildi. Arif müəllim o zaman Ukraynanın «Політика і культура» (Siyasət və Mədəniyyət) jurnalında «Millət Atası, nəyə görə Azərbaycan xalqı Hedər Əliyevdən xahiş etdi ki, məsuliyyəti öz üzərinə götürüb Respublikanı xilas etsin» adlı məqalə ilə çıxış etdi. Məqalənin önündə bir professorun indiyədək Azərbaycan barədə yanlış məlumatla malik olması ilə bağlı etirafı məqaləyə xüsus bir əhəmiyyət vermişdi. Həmin məqalə 2000-ci ilin sentyabr ayında Azərbaycanın «Azərbaycan», «Bakinskiy Raboçiy», «Xalq qəzeti»və b. qəzetlərində də dərc olundu.

Arif müəllimin Ümum milli liderimizlə şəxsi tanışlığı, hətta bir neçə dəfə onun qarşısında çıxış etməsi ona Ukraynada Azərbaycan həqiqətlərini geniş yaymağa daha çox həvəsləndirirdi. Arif müəllim hər zaman böyük minnətdarlıq hissi ilə deyir ki, onun Bakı Ali Partiya Məktəbində oxuması, sonralar «Xalq qəzetinin» Ukraynada müxbiri kimi fəaliyyət göstərməsi və Ukrayna Prezidenti yanında Dövlət idarəçiliyi Akademiyasının dinləyicisi olması, diplomat kimi fəaliyyət göstərməsi məhz Ulu Öndərimizin köməkliyi, tövsiyələri hesabına mümkün olub. Arif müəllim hər zaman özünü böyük Heydər Əliyevin tələbəsi hesab edir. Ona görə də hər zaman qardaş ölkədə dünyanın bu nəhəng siyasətçisinin, dövlət xadiminin şəxsiyyətinin daha əhatəli tanınması üçün fəaliyyət göstərir.

2003-cü ildə dahi Heydər Əliyevi onun layiqli davamçısı, sonradan öz yüksək intellekti, siyasəti, diplomatik gedişləri, Ali baş komandan olaraq hərbi fəaliyyəti ilə beynəlxalq aləmdə böyük nüfuz qazanan İlham Əliyev əvəz etdi. Arif müəllim Ölkəmizdə baş verən prosesləri, Qarabağ həqiqətlərini, yeni prezidentimizin fəaliyyətiniun Ukraynada obyektiv baxımdan qiymətləndirilməsini özünün borcu kimi qəbul etdi. Hələ 2003-cü ildə, İlham Əliyev prezident olmazdan əvvəl onun Ukraynadakı “Siyasət və Mədəniyyət” jurnalında “İlham Əliyev — Azərbaycanın sabahkı lideri? Niyə də yox?!» məqsədi dərc olundu. Bundan sonrakı illərdə Arif müəllim Ukrayna Azərbaycan əlaqələrinin daha sıx, daha mehriban, dostcasına inkişaf etməsi üçün bir çox layihələrin hazırlanmasında və həyata keçməsində fəal rol oynadı. Azərbaycan həqiqətlərinin, onun yeni, müdrik prezidentinin fəaliyyətinin Ukraynada daha yaxından tanınması üçün geniş fəaliyyət göstərdi.

Vətənimizin işğal olmuş ərazilərinin düşmən caynağından azad olunması yolunda 44 günlük müqəddəs müharibəmizdə Ukraynada müxtəlif təbəqələrdə ölkəmizdə baş verənlər barədə obyektiv məlumat alması, Ukrayna xalqının da bizim yanımızda olması üçün Arif müəllim özünün bütün imkanlarından istifadə etdi.

Professor Arif Quliyevin «Elm və Xalq diplomatiyası» adlı sərbəllik monoqrafiyasında özünün bu sahədəki fəaliyyətində üstünlük verdiyi əsas prinsiplər, istifadə etdiyi metodlar barəsində ətraflı məlumat almaq olar. Onun qeyd etdiyi kimi, xalq diplomatiyası global çağırış və təhdidlərə, yeni dünya düzəninə bərqərar olmasına, daxili siyasi inkişafın gedişinə cavab olan bir fəaliyyətdir.

Rəhbərlik, diplomatik və jurnalist fəaliyyətində mühüm təcrübəsi Arif müəllimə öz elmi-pedaqoji fəaliyyətində, elmi əsərlərinin yazılmasında, mətbuatdakı müsahibələrində, eləcə də həmkarları ilə ünsiyyətində, Ukrayna ilə Azərbaycan Respublikası arasında səmərəli münasibətlərin qurulmasında xeyli kömək edir.

Arif Cəmil oğlu Quliyevin geniş, çoxşaxəli fəaliyyəti həm Ukrayna, Həm də Azərbaycan dövləti tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. O, «Ukraynanın əməkdar təhsil işçisi» adına (2013), Azərbaycan Respublikası Prezidenti «Tərəqqi» medalına (2016-cı il), «Ukraynanın müstəqilliyinin 25 illiyi» medalına layiq görülmüşdür. Azərbaycanın və Ukraynanın 20 — yə qədər mötəbər təşkilatlarının diplomlarına layiq görülmüşdür.

4 iyul 2022-ci ildə hörmətli professorumuz Arif Quliyevin 70 yaşı tamam olur. Vətəninə layiqli xidməti ilə şərəfli bir ömür yaşamış Arif müəllimi ürəkdən təbrik edirik!

Habil Qurbanov,

AMEA Azad Həmkarlar İttifaqının sədri, h.ü.e.d, professor

4.14. ВСЕГДА ВПЕРЕДИ ВРЕМЕНИ¹

Миссия Гейдара Алиева была великой спасительной миссией

Доктор юридических наук, профессор кафедры международного права Института международных отношений, Национального авиационного университета Украины, академик украинской Национальной академии наук высшего образования Ариф Гулиев живет в Киеве более сорока лет. На протяжении многих лет ученый является председателем общественной организации «Совет ученых Азербайджана», способствуя развитию азербайджано-украинских научных и дипломатических отношений.

К заслугам ученого эксперты относят его работы в области института президентства в борьбе с международным терроризмом (сравнительно-правовой анализ законодательства Украины и Азербайджана), научные исследования по комплексному изучению механизма международно-правового регулирования

¹ *Галия АЛИЕВА, Всегда впереди времени. <https://br.az/society/20220715101746112.html>*

борьбы с терроризмом, открытию национальных особенностей и характерных свойств модели активизации института президентства в борьбе с терроризмом.

Недавно он побывал на родине, принял участие в проведении «круглого стола» в Институте философии и социологии НАНА, после чего ответил на вопросы корреспондента нашей газеты, поделился своими мыслями о непреходящей роли выдающегося политика современности — общенационального лидера Азербайджана Гейдара Алиева.

«Я глубоко осознаю степень ответственности»

- Такие люди, как Гейдар Алиев, появляются раз в столетие...

- ...и приходят в самое тяжелое время, именно тогда, когда в них особенно нуждаются. Народ не забывает своих лидеров и героев, чья жизнь была посвящена великому служению Родине, стране, народу. С именем великого политика были связаны решение практически всех проблем, реализация судьбоносных для страны идей. Признанный еще при жизни общенациональным лидером азербайджанского народа, он и после своего физического ухода не утратил народного признания и любви, став для каждого азербайджанца идеалом не только как талантливый руководитель, но и как глубоко гармоничная, цельная, всесторонне развитая личность. Покорение им вершины лидерства стало возможным благодаря его способности играть решающую роль в самые тяжелые и сложные моменты в судьбе страны и народа, без промедления претворять в жизнь спасительную миссию, направляя государство и нацию по верному пути.

Но, помимо этого, Гейдар Алиев был неутомимым трудолюбом, его работа над собой продолжалась всю жизнь, и всю жизнь развивались данные ему от Бога таланты и стремление познавать новое, быть всегда впереди времени. Находясь у власти, Гейдар Алиев сыграл судьбоносную роль в жизни своего народа. Это — самые яркие и содержательные страницы в летописи Азербайджана, который сегодня изменился до неузнаваемости. За короткий отрезок времени страна прошла путь развития, равный веку.

- Неоспоримый факт, что великий государственный деятель видел свою страну на 20–30 лет вперед.

- Совершенно верно. Большое стратегическое значение имели заложенные им в то время проекты экономического и социального развития страны.

Гейдар Алиев эффективно использовал принципы управления и старался обеспечить развитие Азербайджана. Это заложило мощную основу его дальнейшего успешного развития в качестве лидера независимого государства.

В начале 90-х годов, после развала Советского Союза, Азербайджан находился на грани распада и гражданской войны. Агрессия Армении против азербайджанского народа приобрела широкий масштаб. Кризис в экономике, политике и других сферах стал серьезным испытанием. В такое трудное время из-за неопытности и отсутствия профессионализма, находившегося тогда у власти руководства страна оказалась в неуправляемой ситуации. Этот период был для Азербайджана решающим: или он станет независимым государством, или же расколется и будет уничтожен в результате внутренних раздоров и подрывной деятельности сепаратистских сил. Перед Азербайджаном стоял выбор: «быть или не быть», но в этот критический момент азербайджанский народ продемонстрировал свою мудрость, призвав на помощь выдающегося политического деятеля Гейдара Алиева. В октябре 1993 года народ избрал его своим Президентом. И он каждым своим шагом, каждым поступком подтверждал свои слова, сказанные 10 октября 1993 года на церемонии инаугурации: «Азербайджанский народ переживает сложнейший, трагический период своей истории. Я глубоко осознаю степень ответственности, которая возложена на меня в это сложное время, и хочу заверить, что всей своей деятельностью, всей своей жизнью постараюсь оправдать высокое доверие и надежды народа».

Выработать оптимальную модель

- Ариф муаллим, прежде чем мы коснемся дипломатического таланта Гейдара Алиева, поделитесь, пожалуйста, информацией о той сфере научной деятельности, которой вы занимаетесь на протяжении многих лет.

- Действительно, сфера моих научных интересов связана в том числе и с вопросами международных отношений, развитием международного права и права внешних сношений, дипломатической и консульской деятельности. В моих научных поисках есть место таким проблемам современности, как этнонациональные конфликты, сближение культур и цивилизаций, роль института президентства в формировании демократического общества, а также другим вопросам, волнующим социум.

Нефтяные контракты и установление внутри страны стабильности и спокойствия, проведение экономических реформ и подъем культуры, наконец, прекращение огня в войне с Арменией в зоне Карабаха — это и были первые успехи азербайджанской дипломатии по урегулированию конфликта, все это результат величия слова и дела Гейдара Алиева.

Общенациональный лидер стремился к мирному и справедливому урегулированию конфликта, он говорил, что дипломатия — не поле битвы, здесь нужно проявлять не агрессивность, а доброжелательность и доверие к оппоненту, не отдаваться стихии страстей, а проявлять мудрость и терпение, не быть инструментом в руках политиков, а проявлять волю и стойкость в проведении самостоятельного политического курса. Такие подходы азербайджанского лидера к проблеме и сегодня стоят как первоочередная задача на повестке дня азербайджанской дипломатии — выработать наиболее оптимальную модель развития процессов по урегулированию конфликта и, в конечном счете, приблизить перспективы мира во всех горячих точках Южного Кавказа.

В 1999 году совет директоров Кембриджского международного биографического центра за проведение миролюбивой политики и большой вклад в развитие демократии присвоил Гейдару Алиеву звание «Выдающийся деятель XX века».

- За годы, отделяющие нас от эпохи Гейдара Алиева, было много сказано о его глубоком интеллекте, феноменальной памяти, волевых качествах, но самым мощным алиевским оружием было, пожалуй, умение разговаривать с народом так, что каждый гражданин воспринимал сказанное как обращение лично к нему.

- Абсолютно верно подмечено. Тонкий психолог и дипломат, он умел улавливать мельчайшие нюансы в настроении собесед-

ника. В центре особого внимания Гейдара Алиева находился азербайджанский язык. Он был твердо убежден в том, что только родным языком создается каждый народ, и добился предоставления азербайджанскому языку статуса государственного, что было законодательно закреплено в Конституции 1978 года. В то время такой шаг равнялся героизму. В 2007 году (посмертно) он был удостоен премии тюркского языка имени Ататюрка.

Символ беззаветного служения

- Дипломатия, юридическая и политическая культура государственного управления укрепляют развитие государства. Известно, что дружеские и партнерские отношения между Азербайджаном и Украиной сложились гораздо раньше официального установления дипломатических отношений между Киевом и Баку.

- Это правда, приведу несколько фактов, подтверждающих сказанное. В бытность свою в высшем руководстве советского правительства Гейдар Алиев сделал очень многое для Украины. В конце 80-х годов в бывшем Советском Союзе возник очередной «великий проект» о соединении Дуная с Днестром. Но это было чревато крупной экологической катастрофой не только для Украины, но и всей Европы. Тогдашний премьер-министр Украины В.Фокин, не найдя поддержки в Москве, обратился за помощью прямо к Гейдару Алиеву, который сумел убедить авторов отказаться от этого проекта. Кроме того, за помощью к Гейдару Алиеву в связи с благоустройством культурных заведений Украины обратился и экс-вице-премьер М.Орлик.

В результате именно благодаря заботе великого государственного деятеля Киевская национальная филармония сегодня так отлично выглядит — были вовремя изысканы необходимые средства на ее реставрацию. Также при содействии Гейдара Алиева были построены и сданы в эксплуатацию завод «Оболонь» и фабрика детского питания. Трудно переоценить его роль в строительстве Киевского метрополитена.

В Украине всегда с глубоким почтением относились к Гейдару Алиеву как к выдающемуся государственному деятелю. Его заслуги отмечены высшей наградой украинского государства

— орденом Ярослава Мудрого. Гейдар Алиев удостоен званий почетный гражданин города Киева, почетный доктор Национальной академии государственного управления при президенте Украины, его именем назван парк в Киеве возле азербайджанского посольства. Помню, во время его открытия в июне 2004 года тогдашний Президент Украины Леонид Кучма сказал: «Наши азербайджанские гости, несомненно, знают, что Гейдар переводится с древнетюркского как всадник, скачущий впереди. Это гордое имя полностью отвечает духу, энергичности и целеустремленности незабываемого Гейдара Алиевича Алиева. В его характере, его стиле работы органично сочетались основательность и прагматичность — с одной стороны, и нетерпимость ко всему отжившему и рутинному — с другой. Он был политиком-реалистом.

Жизнь Гейдара Алиевича стала символом беззаветного служения своему народу. Весь свой талант организатора и дар дипломата он направлял на то, чтобы независимый Азербайджан достиг новых, невиданных в своем развитии высот».

- Вам лично доводилось встречаться с этим великим человеком?

- Много раз, и я этим безмерно горжусь. Именно Гейдар Алиев утвердил мою кандидатуру и дал добро на учебу в Бакинской партшколе, рекомендовал мою кандидатуру на должность дипломатического сотрудника в Министерство иностранных дел. Поэтому я считаю себя его учеником.

Особую роль в формировании дружбы, взаимного уважения и поддержки между Украиной и Азербайджаном сыграло то, что Гейдар Алиев лично уделял неустанное внимание развитию стратегического партнерства между нашими странами, всегда был верным другом Украины.

Его миссия была великой, спасительной. Поэтому его великие дела, созданное им государство, светлые идеи будут жить вечно.

Галия АЛИЕВА,
«Бакинский рабочий»

4.15. СЕГОДНЯ АЗЕРБАЙДЖАН ВЫСТУПАЕТ С ИНИЦИАТИВАМИ, СПОСОБСТВУЮЩИМИ РЕШЕНИЮ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ¹

В Баку в онлайн формате прошла Международная научно-практическая конференция на тему «Зов Ньюади: восстановление нарушенных прав», которая была посвящена 30-летию (1991–2021) со дня депортации населения села Ньюади Западного Зангезура.

Доктор юридических наук, профессор Ариф Гулиев в беседе с корреспондентом Eurasia Diary рассказал о деталях конференции.

Ариф Гулиев отметил, что конференция была посвящена тридцатилетней депортации населения села Мувади в Западном Зангезуре. Он подчеркнул, что такого рода мероприятия имеют важное значение в сегодняшних реалиях.

«Именно общенациональный лидер Гейдар Алиев был автором идеи создания независимого государства и солидарности азербайджанцев всего мира. Я хочу рассказать вам интересный факт из истории, который я услышал в 1975–1976 годах, когда

¹ <https://ednews.net/ru/news/analytical-wing/473089-segodnys-azerbaydjan-vistupaet-s-iniciativami-sposobstvuyushimi-resheniyu-globalnix-problem?>

проходил военную службу в поселке Вананд Ордубада. двадцатитрехлетний дядя Гейдара Алиева, именем которого он гордился в молодые годы, стал шехидом при вывозе из Зангезура. Создание Зангезурского коридора в договоре «Зафар» от 10 ноября полностью отвечает нашим национальным интересам, и поддержка совместного устойчивого развития региона приведет к восстановлению новых проявлений солидарности Азербайджана. Армяне, воспользовавшись революционными процессами, происходившими в то время в России, провели этнические чистки в десятках сел и городов Азербайджана, изгнали азербайджанцев из Баку, Шуши, Зангезура, Иревана, Нахчывана и других территорий, тысячи азербайджанцев были зверски убиты, а наши исконные земли стали территорией Армении.

К сожалению, безнаказанность бывших глав государств Армении Кочаряна и Саргсяна, несмотря на их признание на страницах прессы в лице организаторов террористических актов, происходящих сегодня в мире, привела к продолжению оккупации, увеличению атрибутов зверств.

Когда 10 лет назад я защитил докторскую диссертацию на тему «Институт президентства в борьбе с международным терроризмом: сравнительно-правовой анализ законодательства Украины и Азербайджанской Республики» в Институте законода-

тельства украинского парламента, я испытал те же чувства, и это продолжается в моей научной деятельности. В начале XXI века, учась в Академии государственного управления при Президенте Украины, профессор при первом знакомстве сказал мне: «Азербайджан отсталый, недемократичный и т.д. ...». Я спросил: «Вы были в Азербайджане?» Он сказал: «Нет..., если у вас есть аргумент, принесите письмо». Я написал ему и представил... После ознакомления с информацией он сказал: «Вы воспитали меня с точки зрения национализма». Материал я предоставил журналу «Политика и культура», учредителем которого я являюсь, в приложениях есть примечание. Этот материал был опубликован в сентябре 2000 года под заголовком «Отец нации, почему азербайджанский народ в трудной ситуации попросил Гейдара Алиева взять на себя ответственность и спасти Республику», и редакция в начале статьи своей регистрацией признала: «у нас было другое негативное мнение об Азербайджане, но автор своими аргументами оттолкнул нас от негативных мыслей...»

Фраза общенационального лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева «Я горжусь, что я азербайджанец», ставшая афоризмом, нашла свое место в сознании всех азербайджанцев. «Сохранение и увековечение независимого Азербайджанского государства является для нас самым ценным историческим достижением и стало священным долгом каждого из нас».

В ходе нашей 44-дневной Отечественной войны азербайджанский народ, Национальная армия, единодушие президента наряду с восстановлением атрибутов суверенитета Азербайджана подтвердили солидарность с международным правом, выполнив 4 резолюции Совета Безопасности ООН, принятые в 1993 году. К сожалению, 30-летняя деятельность сопредседателей Минской группы ОБСЕ представителей США, Франции и РФ не как дипломатов, а как “туристов” завершилась национальными интересами азербайджанства.

В интервью, данных Ильхамом Алиевым представителям мировых СМИ в дни войны, до мировой общественности были доведены соответствующие ценности Азербайджана, будущие отношения с государством-агрессором-террористом, с которым мы столкнулись.

Духовные связи Азербайджана с другими странами на примере руководства Турции, Пакистана, Украины и Движения неприсоединения, возглавляемого нашим Президентом, еще раз заявили всему миру о желании жить в мире и согласии с соседями нашей страны.

Главное заключение двух последних выступлений президента Азербайджана: наши успехи—это факт, но нельзя останавливаться, мы должны построить более мощный, более процветающий Азербайджан. Двигаясь к этой цели, мы не должны забывать ни об удачных страницах, ни о горьких воспоминаниях прошлых лет; ни об успехах, ни о некомпетентности тех, кто управлял страной; ни о последствиях политической решимости, ни о последствиях халатности.

Работа, проделанная первым вице-президентом Азербайджанской Республики Мехрибан ханум Алиевой, также заслуживает высокой оценки. Так, Фонд Гейдара Алиева осуществляет систематическую и последовательную деятельность по доведению до мира фактов о самой большой трагедии человечества—Ходжалинском геноциде, в ряде стран, в том числе и на Украине, начали свою деятельность азербайджанские школы под названием «Карабах».

С этой точки зрения для установления мира во всем мире важно развивать культурную дипломатию с вечными ценностями на основе мультикультурализма. Сегодня Азербайджан выступает с инициативами, способствующими решению глобальных проблем, возникших в мире, — приглашает государства мира к межкультурному диалогу, использованию мультикультурных ценностей.

Все это дает основание говорить о том, что Президент Ильхам Алиев достойно продолжает и развивает заложенный Общенациональным лидером Гейдаром Алиевым политический курс, а также о том, что в результате динамичной, многогранной и основанной на национальных интересах политики Азербайджан добился очень больших успехов, что гарантирует повышение позиций нашей страны в мировом сообществе. Все это, несомненно, оказало достаточное влияние и на дипломатическую деятельность азербайджанской диаспоры и создает широкую основу для достижения более успешных результатов.

В результате успехов 44-дневной Отечественной войны высокие ценности азербайджанства вновь обретают новые проявления в мировом масштабе. Желаю всем нашим соотечественникам успехов и крепкого здоровья в сохранении и расширении нашей практической деятельности в Зангезурском коридоре, а также в возвращении к временному периоду», — поделился Ариф Гулиев.

4.16. ЯК ПРОТИДІЯТИ МІЖНАРОДНОМУ ТЕРОРИЗМУ?¹

Своїм баченням еволюції міжнародного тероризму з «Віснем» поділився професор кафедри міжнародного права київського Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету Аріф ГУЛІЄВ. Місяць тому

¹ Аріф Гулієв. *Як протидіяти міжнародному тероризму?* <http://www.viche.info/journal/3560/>

в Інституті законодавства Верховної Ради України він успішно захистив докторську дисертацію «Порівняльно-правовий аналіз ролі інституту президентства у протидії міжнародному тероризму (на прикладі України та Азербайджанської Республіки)».

Віче №5, 2013

Аріф Джаміль огли ГУЛІЄВ — професор кафедри міжнародного права київського Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету. Народився в Азербайджані, закінчив Бакинський державний університет (1978), Бакинську вищу партійну школу (1984), Національну академію державного управління при Президентові України (2002). З 1998 року працює в Україні. Зокрема, кореспондентом «Халг газети» адміністрації Президента Азербайджану, протягом п'яти років — у Посольстві Азербайджанської Республіки в Україні. З 2007 року займається науковою діяльністю в Інституті міжнародних відносин НАУ.

Аріф Гулієв є також директором освітнього, науково-культурного, спортивного Центру імені Гейдара Алієва в Києві. Він знає багато цікавих фактів з історії відносин наших країн. За його словами, саме завдяки першому заступникові Голови Ради Міністрів СРСР Гейдару Алієву було прийнято рішення про будівництво печерсько-сирецької лінії Київського метрополітену, заводу «Оболонь» і фабрики дитячого харчування. У той же період Гейдар Алієв презентував першому секретареві ЦК Компартії України Володимиру Щербицькому архітектурний проект зовнішнього ви-

гляду Будинку профспілок на Хрещатику, допоміг із фінансуванням реставрації Київської філармонії.

– У ХХІ столітті, в епоху глобалізації, нового змісту набувають уявлення про національну ідентичність і непопушність кордонів, економічні простори та ділові зв'язки, військові союзи та ідеологічну експансію, а розвиток передових технологій зумовлює перехід суспільних відносин у нову інформаційну площину. Результатом таких процесів стають нові виклики — техногенні та демографічні загрози, а також насильство, найнегативнішим проявом якого є тероризм.

Щорік кількість терористичних актів у світі постійно збільшується, їхні форми та способи вчинення змінюються. І держави не завжди здатні адекватно відповісти на виклики сучасного міжнародного тероризму. Серед його характеристик: удосконалення взаємодії терористичних та екстремістських організацій; розширення їхньої діяльності в інші сфери організованої злочинності — наркобізнес, незаконну торгівлю зброєю та людьми, відмивання грошей; спрямованість терористичних атак на об'єкти промислової інфраструктури, транспортні комунікації та системи життєзабезпечення; наявність цільової підтримки тероризму державними органами певної країни, тобто його виправдання низкою держав і надання притулку терористам.

У зв'язку з цим перед нами стоїть завдання постійного вдосконалення не тільки нормативної, а й інституційної складової боротьби з тероризмом. Ідеться про те, наскільки ефективно відповідні органи використовують надані їм повноваження з протидії тероризму, не порушуючи при цьому норм щодо захисту прав людини.

– Якою є специфіка терористичних проявів на пострадянському просторі?

– Насамперед виокремимо типові чинники, що сприяють виникненню тероризму. Це посилення політичного протиборства в країні, міжнаціональні конфлікти, екстремізм, сепаратизм, корупція та зростання організованої злочинності.

Біда в тому, що тероризм став істотним компонентом сучасних збройних конфліктів у багатьох країнах світу. До теми міжнародного тероризму я маю безпосередній стосунок, бо коли жив у Азербайджані, практично щодня стикався з проявами тероризму у вірмено-азербайджанському нагірнокарабаському конфлікті. Коли працював у державних органах, доводилося брати участь у розміщенні біженців і переселенців – вигнаних із рідних земель — Вірменії та Нагірного Карабаху азербайджанців. У кожному місті чи районному центрі там є кладовища — алеї «шехидів», моїх співвітчизників, які загинули від рук вірменських сепаратистів у Нагірному Карабаху. Монографію я присвятив пам'яті невинних людей, які стали «мішенями» терористів.

Нині проблема тероризму й геноциду стосовно азербайджанського народу залишається нерозв'язаною. Дуже важливо, що Президент України Віктор Янукович під час виступу на 67-й Генасамблеї ООН наголосив, що Україна всіляко сприятиме процесу нагірнокарабаського врегулювання, а також женецьким дискусіям з питань безпеки та стабільності на Кавказі. Упевнений: якби Вірменія, Грузія та Азербайджан знайшли можливість забезпечити стабільність у регіоні, вони не поступалися б у розвиткові й стали б цивілізованішими навіть за Прибалтійські країни...

Що ж до ситуації в Україні, то, як ви пам'ятаєте, після вибухів у Дніпропетровську Президент Віктор Янукович увів у дію рішення Ради національної безпеки та оборони «Про заходи щодо посилення боротьби з тероризмом в Україні». Фахівці РНБО звернули увагу, що підвищення рівня терористичної загрози в Україні стає надзвичайно серйозною проблемою. Серед основних причин тероризму вони називають, зокрема, політизацію проблематики міжнаціональних, етноконфесійних відносин, поширення громадянської нетерпимості та протистояння, а також негативний вплив міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій.

Розмовляв Олексій СИЩУК

4.17. İNSAN HÜQUQLARINA HÖRMƏT BEYNƏLXALQ HÜQUQUN ƏSAS NORMALARINDANDIR...AMMA!¹

QƏRBI
AZƏRBAYCAN
İCMASI

WESTERN
AZERBAIJAN
COMMUNITY

“İnsan hüquqlarına hörmət
beynəlxalq hüququn
əsas normalarındandır...amma!”

Prof. Dr. Arif Quliyev

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının
101 illiyinə həsr olunmuş “Qərbi Azərbaycana qayıdışın
beynəlxalq-hüquqi əsasları” beynəlxalq elmi konfrans

QƏRBI
AZƏRBAYCAN
İCMASI

WESTERN
AZERBAIJAN
COMMUNITY

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının
101 illiyinə həsr olunmuş “Qərbi Azərbaycana qayıdışın
beynəlxalq-hüquqi əsasları” beynəlxalq elmi konfrans

International Scientific Conference dedicated to the
101st anniversary of National Leader Heydar Aliyev on the
Legal Bases of the Return to Western Azerbaijan in International Law

Bakı, 4 MAY 2024-cü il | Baku, 4 MAY 2024

¹ Arif Quliyev. *İnsan hüquqlarına hörmət beynəlxalq hüququn əsas normalarındandır...amma! 4 may 2024 cü il.* <https://westaz.org/az/xeber/qerbi-azerbaycan-icmasinda-umummilli-lider-heyder-eliyevin-anadan-olmasinin-101-illiyine-hesr-olunmus-qerbi-azerbaycana-qayidisin-beynelxalq-huquqi-esaslari-beynelxalq-elmi-konfrans-kecirilib>

Çox hörmətli Əziz müəllim, Zahid müəllim Azərbaycanımızın dövlət siyasətində mühüm rolu olan Qərbi Azərbaycan icmasının konfransına dəvət üçün diqqətinizə görə minnətdarlığımı yetirməklə, konfransda iştirakçı olan səmimi dostlarım Misir Mərdanovu, Əhliman Əmiraslanovu, Firuzə Abbasovanı, Mələhət İbrahimqızını, Bəhrüz Məhərrəmovu, bütün tədbir iştirakçılarını Ukraynadan Kiyev şəhəri Azərbaycan küçəsindən Salamlayır və ilk növbədə Qərbi Azərbaycanlı soydaşlarımıza yeni-yeni uğurlar, Ata-Baba torpağına tezliklə qovuşmaq arzularına qoşuluram!

Bu tədbirin Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin anadan olmasının 101 illiyinə həsr olunması hər bir Azərbaycanlı üçün böyük uğur və məhəbbət timsalıdır. 2023-cü ildə Mənim “Millət Atası” (Отец Нации) monoqrafiyam Ukraynada çap olunub, Ukrayna və Azərbaycan elmi, siyasi və ictimai qurumlarında geniş təqdimat mərasimləri keçirilməsinə nail olmuşam.

Azərbaycanımızın və xüsusilə Qərbi Azərbaycanlı soydaşlarımızın son illərdəki fəaliyyətləri bütün dünya üçün lazımı arqumentlərlə xüsusi dəyərlər təqdim etmişdir və müvafiq həqiqətləri dünyaya çatdırmaqdadır. Biz bunları daha da genişləndirməklə milli dəyərlərimizi ətraflı şəkildə işıqlandırmaqla insan hüquqlarının beynəlxalq hüquqla əlaqəsində olan hüquqlarımızı genişləndirməklə öz istək və arzularımızın həyata keçməsinə nail olmalıyıq....

Bu gün biz çox təəssüf olaraq qeyd etməliyik ki, müasir dünyada dövlətlərin ən yüksək hüquqi qüvvəyə malik fundamental ümumi qəbul edilmiş normalar olan beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərini unutmağa və ya birmənalı şəkildə ancaq sözə, əməli fəaliyyətlərinin nəticəsizliyinə imkan verməsi ilə üzləşirik.

Onların universal xarakterinə məhəl qoyulmur və beləliklə, bütün digər beynəlxalq normalar üçün müəyyən edilmiş qanunilik meyarı unudulmağa başlanır...

Mən diplomat və terrorizm mövzusunda doktorluq elmi dissertasiyası müdafiə etmiş hüquqşünas olduğuma görə də mövzuya beynəlxalq hüquq prizmasından baxıram.

Beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərinin məzmunu BMT Nizamnaməsinə (1970) və digər beynəlxalq sənədlərə uyğun olaraq dövlətlər arasında dostluq əməkdaşlıq münasibətlərinə dair Beynəlxalq hüququn Prinsipləri Bəyannaməsində ətraflı şəkildə açıqlanmışdır.

Avropa şəraiti ilə əlaqədar olaraq, əsas prinsiplərin məzmunu Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Müşavirəsinin (ATƏM) aktlarında, xüsusən 1975-ci il Helsinki Yekun Aktında, 1989-cu il Vyana Görüşünün Yekun Sənədində, və s.

Bu baxımdan Beynəlxalq hüququn müvafiq olan 10 prinsipini qısaca xatırlatmaq istərdim.

1. Suveren bərabərlik, suverenliyə xas olan hüquqlara hörmət. Bunlar bir-birinin suveren bərabərliyinə və şəxsiyyətinə, habelə hər bir dövlətin hüquqi bərabərlik, ərazi bütövlüyü, azadlıq və siyasi müstəqillik hüququna hörmət etmək öhdəlikləridir.

2. Güc tətbiq etməmək və ya güclə hədələnməmək prinsipi. Bu, həm beynəlxalq münasibətlərdə hər hansı bir dövlətin ərazi bütövlüyünə, siyasi müstəqilliyinə qarşı güc tətbiq etməkdən və ya güc tətbiq etməklə hədələməkdən çəkinmək vəzifəsidir, həm də mübahisələrin həlli vasitəsi kimi gücdən istifadə etməkdən imtina etməkdir.

3. Sərhədlərin toxunulmazlığı prinsipi. *Dövlət sərhədlərinin toxunulmazlığının tanınması və bu sərhədlərə hər hansı müdaxilədən çəkinmək öhdəliyi. Həm də hər hansı iştirakçı dövlətin ərazisinin bir hissəsini və ya hamısını ələ keçirməyə və qəsb etməyə yönəlmiş hər hansı tələblərdən və ya hərəkətlərdən çəkinmək öhdəliyi.*

4. Dövlətlərin ərazi bütövlüyü. Hər bir iştirakçı dövlətin ərazi bütövlüyünə, siyasi müstəqilliyinə və ya birliyinə qarşı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinin məqsəd və prinsiplərinə zidd olan hər hansı hərəkətdən və xüsusilə də, istifadə və ya təhlükə törədən hər hansı hərəkətdən çəkinmək öhdəlikləri. Bir-birinin ərazisini beynəlxalq hüququ pozmaqla hərbi işğal və ya digər bilavasitə və ya dolaylı yolla güc tətbiq etmə obyektinə və ya bu cür tədbirlər vasitəsilə əldə edilmiş obyektinə və ya onların həyata keçirilməsi təhlükəsinə çevirməmək öhdəliyi. Bu prinsipə görə, bu növ heç bir məşğuliyyət və ya qazanma qanuni sayılmamalıdır.

5. Mübahisələrin sülh yolu ilə həlli prinsipi. Dövlətlər arasında mübahisələri yalnız danışıqlar, sorğu, vasitəçilik, barışdırma, arbitraj, məhkəmə çəkişmələri və ya öz seçdikləri digər dinc vasitələrlə, o cümlədən tərəf olduqları mübahisələrdən əvvəl razılaşdırılmış hər hansı həll proseduru kimi sülh yolu ilə həll etmək öhdəliyi.

Mübahisənin tərəfləri yuxarıda qeyd olunan dinc vasitələrdən biri ilə mübahisənin həllinə nail olmadıqda, onlar mübahisənin sülh yolu ilə həlli üçün qarşılıqlı razılaşdırılmış vasitələr axtarmağa davam etməlidirlər.

6. Daxili işlərə qarışmamaq. Əlaqələrindən asılı olmayaraq, digər iştirakçı dövlətin daxili və ya xarici işlərinə birbaşa və ya dolaylı, fərdi və ya kollektiv şəkildə hər hansı müdaxilədən çəkinmək öhdəlikləri. Digər iştirakçı dövlətə qarşı hər hansı formada silahlı müdaxilədən və ya belə müdaxilə təhdidindən çəkinmək. Başqa bir İştirakçı Dövlət tərəfindən onun suverenliyinə xas olan hüquqların həyata keçirilməsini öz maraqlarına tabe etmək məqsədi daşıyan hər hansı digər hərbi və ya siyasi, iqtisadi və ya digər məcburiyyət aktından bütün hallarda çəkinmək öhdəliyi.

7. İnsan hüquqlarına və əsas azadlıqlara hörmət — iştirakçı dövlətlərin irqindən, cinsindən, dilindən asılı olmayaraq hamı üçün fikir, vicdan, din və ya əqidə azadlığı da daxil olmaqla insan hüquqlarına və əsas azadlıqlarına hörmət etməsi öhdəliyini özündə əks etdirən prinsiplər.

Beynəlxalq hüququn bu prinsipinə əsasən, ərazisində milli azlıqlar olan iştirakçı dövlətlər belə azlıqlara mənsub şəxslərin qanun qarşısında bərabərlik hüququna hörmət etməyi öhdələrinə götürür, onlara insan hüquq və əsas azadlıqlarından faktiki istifadə etmək üçün tam imkan yaradacaqdır. və bununla da onların bu sahədə qanuni maraqlarını qoruyacaq.

İştirakçı dövlətlər sülh, ədalət və firavanlıq üçün vacib amil olan, bütün dövlətlər kimi, onlar arasında dostluq münasibətlərinin və əməkdaşlığın inkişafını təmin etmək üçün zəruri olan insan hüquqlarının və əsas azadlıqların universal əhəmiyyətini tanıyırlar.

İnsan hüquqları və əsas azadlıqlar sahəsində iştirakçı dövlətlər BMT Nizamnaməsinin və Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin məqsəd və prinsiplərinə uyğun fəaliyyət göstərməyi öhdələrinə götürmüşlər. Onlar həmçinin beynəlxalq bəyannamələrdə və bu sahədə sazişlərdə, o cümlədən, insan hüquqlarına dair Beynəlxalq Paktlarda təsbit olunmuş öhdəliklərini yerinə yetirəcəklər.

8. Bərabərlik və xalqların öz müqəddəratlarını idarə etmək hüququ. Bu, BMT Nizamnaməsinin məqsəd və prinsiplərinə və

beynəlxalq hüququn müvafiq qaydalarına, o cümlədən ərazi bütövlüyünə aid olanlara uyğun olaraq hər zaman hərəkət edərək, hüquq bərabərliyinə və xalqların öz müqəddəratlarını idarə etmək hüququna hörmət etmək dövlətlərin öhdəliyidir.

9. Dövlətlər arasında əməkdaşlıq. BMT Nizamnaməsinin məqsəd və prinsiplərinə uyğun olaraq bütün dövlətlərlə olduğu kimi, bütün sahələrdə bir-birimizlə əməkdaşlığımızı inkişaf etdirmək öhdəliyi. Əməkdaşlıqlarını inkişaf etdirərkən, onlar Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq üzrə Konfransın müəyyən etdiyi sahələrə xüsusi önəm verməyi öhdələrinə götürdülər və onların hər biri tam bərabərlik şəraitində öz töhfəsini verməlidir.

10. Beynəlxalq hüquq üzrə öhdəliklərin vicdanla yerinə yetirilməsi. Yuxarıda göstərilən bütün prinsiplər böyük əhəmiyyət kəsb edir, ziddiyyət təşkil etmir və bir-biri ilə bağlıdır: bir müddəanın pozulması digərlərinə əməl edilməməsinə səbəb olur. Belə ki, məsələn, dövlətin ərazi bütövlüyü prinsipinin pozulması eyni zamanda dövlətlərin suveren bərabərliyi, daxili işlərə qarışmamaq, güc tətbiq etməmək və s.

Dünya birliyi bu mərhələdə bir çox mürəkkəb məsələlərin həlli mərhələsindədir. Ən ağırlılarından biri milli-etnikdir.

Bax bu məsələdə Azərbaycanın həyata keçirdiyi siyasi və diplomatik tədbirlər bütün dünya üçün layiqli dərs olmalıdır. Təkcə Qoşulmama hərəkətinə rəhbərlik zamanı həyata keçirilən beynəlxalq tədbirlər, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq arqumentlərə söykənən çıxışları layiqli dərslik olmalıdır...

Avropa ailəsinə qoşulmaq istəyən Şərq Tərəfdaşlığı ölkələri təəssüf ki, belə münaqişə zonaları ilə yüklənir. Bu yaxınlara qədər Ukrayna qondarma millətlərarası münaqişəyə cəlb olunmayan iki ölkədən biri idi. Ancaq hamımızın bildiyi kimi, hazırda Ukraynadakı vəziyyət digər Şərq Tərəfdaşlığı ölkələri ilə müqayisədə bəlkə də ən kəskindir.

Təəssüf ki, bu gün siyasi və maddi maraqlardan asılı olaraq, beynəlxalq hüquq normalarına baxmayaraq, istər ərazi bütövlüyü prinsipi, istərsə də xalqların öz müqəddəratlarını idarə etmək hüququ tərəfində prioritet yaranır.

Bu gün biz müəyyən siyasi qüvvələrin seçiciliyini, bəzən isə açıq-aşkar qazanc əldə etdiyini görürük. Beynəlxalq ictimaiyyət bu hüququn

bəzilərinin tanınmasına, bəzilərinin isə rədd edilməsinə yaxınlaşır. Bir tərəfdən Dağlıq Qarabağdakı, digər tərəfdən isə Ukrayna, Gürcüstan, Kosovo, Yuqoslaviya, Liviya və Əfqanıstandakı vəziyyətlərə fərqli yanaşmalar tamamilə göz qabağındadır.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı və Təhlükəsizlik Şurası öz qətnamələrini icra etmir. Biz bunu Təhlükəsizlik Şurasının və BMT Baş Assambleyasının Dağlıq Qarabağ və Azərbaycanın işğal olunmuş 7 rayonu ilə bağlı qəbul etdiyi qətnamələrə əməl edilməməsi timsalında görmüşük.

Bu baxımdan yalnız Azərbaycanımızın Prezidenti cənab İlham Əliyev ən yüksək səviyyəli Beynəlxalq tədbirlər Tribunalarında Azərbaycan həqiqətlərinə söykənən fikirləri də hər birimizin, Dövlətimiz və Xalqımızın yekdilliyi nümunələri ilə diqqət cəlb etməklə bəzi qurumlarda İkili və qısqanclıq təzahürləri ilə nəzərə çatdırmaqdadır.

Heç vaxt unutmamalıyıq ki, mövcud olduğu 70 ildən artıqdır ki, BMT-nin fəaliyyət prinsipləri bir dəfə də olsun dəyişməyib. BMT Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvü olan 5 ölkə üçün veto hüququnun saxlanması təəccüblüdür. Əgər 70 il əvvəl rolların belə bölüşdürülməsinin məntiqi və əsası var idisə, müasir cəmiyyətin inkişafı şəraitində bu, ən azı, izah olunmazdır. Dəyişən dünyada hətta BMT kimi strukturların da dəyişməyə ehtiyacı tamamilə aydındır. İlk növbədə, BMT Təhlükəsizlik Şurasının fəaliyyətini yenidən təşkil etmək. Təcavüzkarların hərəkətlərinə tez və vaxtında cavab verə biləcək xüsusi beynəlxalq missiya yaratmaq lazımdır.

Bu baxımdan fürsətdən istifadə edərək konfrans iştirakçılarına Azərbaycanın siyasi-millə maraqları baxımından dünya səviyyəsindəki mövqeyindən hər birimizin layiqincə istifadəsinə yekdilliyi təmin etməklə mübarizəsini daha gücləndirməliyik. Konfransımıza və onun bütün iştirakçılarına bu sahədə mübarizələrində yekdilliklərini daha da artırmağı, ən xoş arzularla tezliklə Qərbi Azərbaycan torpağımızda birləşib gələcəkdə layiqli dəyərlərimizin daha da inkişafına xidmət edəcək həyat diləyirəm.

Diqqətinizə görə Minnətdaram. Çox sağ olun!!!

ОБРАЩЕНИЕ К ЧИТАТЕЛЮ ПРЕДСТАВИТЕЛЯ УКРАИНСКОЙ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ НАУКИ

Ознакомление с новым собранием научных трудов (5-й том) профессора Арифа Джамиль оглы Гулиева, являющегося продолжением цикла авторских работ, посвященных его жизни и деятельности в Азербайджане и Украине, развитию дипломатических отношений между двумя странами, народной дипломатии, вопросам международного права и права внешних сношений, роли автора в этом, производит весьма положительное впечатление, побуждает по-новому взглянуть на автора — интересного, неординарного человека!

Действительно, мы живём в чрезвычайно стремительном мире, динамизм которого зачастую не позволяет задумываться об истинных жизненных ценностях.

История пребывания Арифа Джамиль оглы Гулиева в Украине, его рассказы об учебе, работе, научной жизни, взгляды на международные отношения, в частности, на развитие дипломатических отношений между Азербайджаном и Украиной, позволяют снова воспринимать многие реалии.

Известно, что тёплые дружеские связи между Азербайджаном и Украиной сложились намного раньше официального обмена Послами между Киевом и Баку. Между двумя народами издавна существовали традиционные узы дружбы, которые прочно связывают украинский и азербайджанский народы.

Как справедливо подчеркивает Ариф Гулиев, основа любого взаимодействия — это его участники, а основа любого государства — это не только его известные признаки государственности, но главным образом люди, живущие на своей территории, осознающие свои духовность, культуру, традиции, национальные ценности, верования.

Заслугой автора — конкретность, доказательность, простота изложения даже самой сложной информации.

Как истинный Гражданин, испытывая глубокие сыновне-патриотические чувства к Азербайджану, где он родился, и Украине, где живёт и работает, Ариф Джамиль оглы Гулиев раскрывает на страницах своей книги их красоту и неповторимость этих стран, стремится развивать и приумножать дружеские отношения между двумя народами и прививать эти чувства своему окружению.

Лично для меня, автор этой книги Личность, знакомство с которой оставляет след в душе и память в сердце. Человек, имеющий большой жизненный опыт, устоявшиеся взгляды, благородные приоритеты делает все, чтобы изменить мир к лучшему, помочь в этом другим.

Искренне желаю автору успехов и вдохновения в дальнейшей работе по созданию научных трудов в университете и человеческого наслаждения от общественной деятельности. Так держать, уважаемый ДРУГ, крепкого здоровья на многие годы, благополучия и мира нашему дому!

С глубоким уважением,
Доктор наук по государственному управлению, профессор,
заведующий отделом проблем государственного управления
и административного права Института государства и права
имени В. М. Корецкого Национальной академии наук
Украины, г. Киев, Украина

Ярослав Жовнирчик

Навчальне видання

Гулієв Аріф Джаміль огли

**УКРАЇНО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІ ВІДНОСИНИ:
ПРАВО, ПОЛІТИКА, ДИПЛОМАТІЯ**

ТОМ 5

**(українською, азербайджанською, англійською
та російською мовами)**

Формат 60×84 1/16. Ум. друк. арк. 31,16.

Тираж 300 прим.

Видавництво «Факт»

Україна, 61166, м. Харків, вул. Бакуліна, 11, оф. 2-26.

+38(050)323-22-01, publish_fakt@ukr.net

Свідоцтво про держреєстрацію: серія ДК № 3172 від 22.04.2008 р.

Виготовлено у ФОП В. С. Гудзинський

Україна, 61072, м. Харків, вул. 23-го Серпня, 27.

+38(057)340-52-26, for_veg@ukr.net

Свідоцтво про держреєстрацію: серія ХК № 269 від 23.11.2010 р.

Последняя личная встреча с Гейдаром Алиевым в Бориспольском аэропорту в прекрасном г. Киеве

Встреча с Гейдаром Алиевым на Бардинском хлопкоочистительном заводе, 5 сентября 1980 г.

Президент Украины Леонид Кучма и Президент Азербайджана Ильхам Алиев с семьей в день торжественного открытия первого в мире памятника Гейдара Алиеве в Киеве, 4 июня 2004 г.

Выполняя завет отца и друга Президент Азербайджана Ильхам Алиев и Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган на торжественном параде в честь 44-дневной Отечественной войны, которая закончилась освобождением всех оккупационных территорий Азербайджана

Ариф и Акшин Гулиевы с большим другом азербайджанцев Украины, президентом Леонидом Кучмой

Торжества в честь 85-летия первого Президента Украины Леонида Кравчука Ариф и Акшин Гулиевы вместе с юбиляром Леонидом Кравчуком

Презентация монографии Арифа Гулиева «Отец Нации» в НАН Украины – присутствуют директор института, академик Андрей Кудряченко, председатель МОО «Мир и Безпека» Хусамеддин Ад-Халавани, доктор социологических наук, Заслуженный деятель искусств Украины Дмитрий Акимов и экс-спикер Парламента Украины, академик Владимир Литвин

Азербайджанцы в городе Киеве возле памятника чтят память
Общенационального лидера Гейдара Алиева

Друзья Ариф Гулиев,
Ариф Рагимзаде и Владимир
Антипенко Милли Меджлиса
в Азербайджане.

Момент торжественного
воспоминания общенацио-
нального лидера
Гейдара Алиева

Друзья Ариф Гулиев, Ариф
Рагимзаде и Айдын Джафа-
ров перед памятниками
в г. Ирпене (Украина)
вместе вспоминают извест-
ного азербайджанского
офтальмолога Зарифа Алиева

Ариф и Акшин Гулиевы с Григорием Суркисом и Анатолием Кинахом

На презентации монографии Арифа Гулиева «Международно-правовой контекст внешних сношений в условиях глобализации» светлой памяти и 60-летнему юбилею друга, государственного, политического и общественного деятеля Украины Евгения Кушнарева, выступает Геннадий Удовенко, присутствуют Послы Азербайджанский Республики, доктор исторических наук Эйнулла Мадатли и доктор философии политических наук Таят Алиев, директор Института всемирной история НАН Украины Андрей Кудряченко и др.

Зал Ученого совета Института истории Национальной академии наук
(во время презентации)

Экс-министр Иностранных Дел Украины Геннадий Удовенко прощается
с участниками презентации

Друзья и родные на могиле Евгения Кушнарева (после презентации родным монографии, посвященной 60-летию Е. Кушнарева)

Портрет семьи друга Евгения Кушнарева, выполненный азербайджанскими мастерами (1998 г.)

Валентина Кушнарева, Татьяна Кагановская и Ариф Гулиев на презентации книги Евгения Кушнарева «Выборы и вилы», 2007 г.

Ариф Гулиев с другом
Президентом НАН
Азербайджана, Академиком
Иса Габиббейли

Ариф Гулиев вместе с Президентом НАН Азербайджана Иса Габиббейли, экс Послом Азербайджана в Украине Эйнуллоу Мадатли, коллегой Диларой Гулиевой на презентации монографии «Heydar Əliyev Siyasəti: Milli Lider, Vətəndaşlıq, Mənəviyyat» (Политика Гейдара Алиева: национальный лидер, гражданственность, мораль) профессора Хатиры Гулиевой

Ариф Гулиев с сыном уважаемого и известного писателя Мир Джалала Пашаева, Академиком, почетным доктором трех Украинских университетов Арифом Пашаевым

Вручение своих трудов, как отчет, Почетному члену Азербайджанской диаспоры в Украине, уважаемому Академику Арифу Пашаеву

С другом, Почетным профессором, доктором философии, председателем всеукраинского политического объединения «Женщины за будущее», экс-министром по делам семьи, детей и молодежи Украины Валентиной Довженко

Ариф Гулиев с другом, экс-вице-премьер-министром и Министром иностранных дел Украины Константином Грищенко за круглым столом «Реинтеграция Донбаса: людской фактор» в Национальном авиационном университете

Ариф Гулиев, Владимир Огрызко (министр иностранных дел Украины, 18.12.2007–03.03.2009 гг.), а также коллеги на дипломатических приемах

Экс-омбудсмен Украины Нина Карпачова с другом Арифом Гулиевым

Ариф Гулиев с другом — экс-Премьер министром Азербайджана, профессором Новрузом Мамедовым

Память об Анатолии Зленко вечно останется в сердцах его Азербайджанских друзей

Ариф Гулиев вместе с давним другом, первым Вице-президентом НАН Азербайджана, академиком Арифом Гашимовым, сделавшим многое для укрепления научного сотрудничества, дружбы Украины и Азербайджана

Получение медали в честь 100-летия Национальной академии наук Украины «Народна шана українським науковцям 1918–2018» (Народный почёт украинским ученым 1918–2018) из рук первого вице-президента НАН Украины Антона Наумовца

Ариф Гулиев с своим коллективом Посольства Азербайджана в Украины начала XXI века

Ариф Гулиев с другом доктором юридических наук, профессором Ибрагимом Гулиевым

Давний друг Арифа Гулиева Павел Тесленко — общественный деятель, политик, депутат Киевского городского совета VI и VIII созывов, доктор философии, кандидат технических наук, Заслуженный юрист Украины

Ариф Гулиев с заместителем главы ОО «Ученый Совет Азербайджанцев Украины», доктором технических наук, профессором Шохраддином Аскеровым и доктором наук государственного управления, профессором, народным депутатом Верховной Рады Украины III созыва, Заслуженным работником народного образования Украины Александром Пухкалом

Ариф Гулиев и профессор Мансур Бархударов вместе с Общественным деятелям, землячкой Симой Бабаевой и Ясаман Мохуббатгызы в Азербайджанском государственном экономическом университете на юбилейном мероприятии в честь 100-летия памяти Общенационального лидера Гейдара Алиева

Ариф Гулиев в селе
Ширванлы Бардинского
района Азербайджана
с Ахундом Гаджи Рамазан
Гусейновым и своей одно-
класницей, родственницей
Тарлан Абдуллаевой
и Аладдином Абдуллаевым

Соавторы Арифа Гулиева в научных
публикациях, коллеги и друзья: публи-
цист Вероника Чекалюк и культуролог
Мария Розова

Встреча с экс-министром образования, ныне директором института Математики НАН Азербайджана, академиком Мисиром Мардановым

Ариф Гулиев со своими мудрыми преподавателями, Чрезвычайным и Полномочным Послом Азербайджана, Доктором юридических наук, профессором Намиком Алиевым и доктором философии политических наук, доцентом Махсати Алиевой

С внуком Ондар Мурадом в Турции в Посольстве Украины

Академик Масума ханым
Меликова пригласила на встречу
в Бакинский Государственный
Университет своих Киевский
друзей, внуков профессора
Арифа Гулиева

Ариф Гулиев с другом,
директором Института государ-
ства и права им. В.М.Корецкого
Национальной академии наук
Украины академиком Александром
Скрипнюком

Ариф Гулиев с экс-министром иностранных дел Азербайджанской Республики Вилятом Гулиевым, первым экс-Чрезвычайным и Полномочным Послом Украины в Азербайджане Борисом Алексеенко, экс-Чрезвычайным и Полномочным Послом Азербайджана в Украине Ельмирой Ахундовой,

дипломатами и активным членом Азербайджанской диаспоры Намиком Гулиевым на открытии аудитории Киевского национального университета имени Тараса Шевченко в честь первого Посла Азербайджана в Украине Юсифа Везира Чеманзаминли

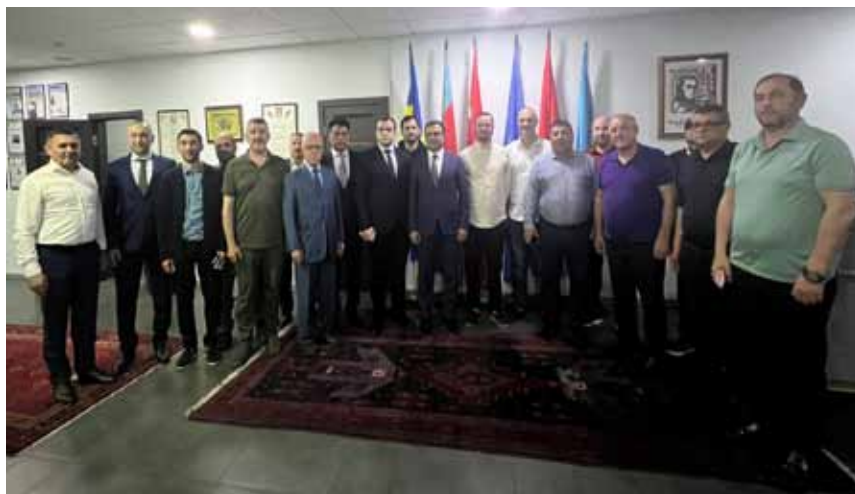
Вице-президента Национальной Академии Наук Высшего Образования Украины Академик Петр Воробей от имени коллектива Академии поздравил Академика Арифа Гулиева с юбилеем

Ариф Гулиев с друзьями, деканом юридического факультета Бакинского государственного университета Зауром Алиевым и доцентом Асмарой Алиевой

Научная конференция Юридического факультета НАУ Ариф Гулиев, Амир Алиев, Субхан Алиев, Тургай Гусейнов, Ирина Сопилка и др.

«Объединенная Диаспора Азербайджанцев Украины» в честь 28 Мая – дня Независимости Азербайджанской Республики собралась подтвердить Объединение Организации

Научный коллектив Арифа Гулиева: Кафедра Конституционного, международного права и публично-правовых дисциплин Киевского университета Интеллектуальной собственности и права Национального университета «Одесская юридическая академия»

Вручение монографии Арифа Гулиева «Отец Нации»

Экс-спикеру Верховной Рады Украины, академику Владимиру Литвину после презентации монографии «Отец Нации» НАН Украины

Экс-премьер-министру Украины
Анатолию Кинаху

Экс-министру образования
и науки Украины Лилии Гриневич

Вице Президенту НАН Украины,
Чрезвычайному Полномочному
Послу Украины, доктору экономи-
ческих наук, Академику
Сергею Пирожкову

Вице президенту Национальной
Академии Наук Украины
Олегу Рафальскому

Директору института Истории НАН Украины, экс-заместителю Премьер министра Украины, Доктору исторических наук, Академику НАН Украины, Заслуженному деятелю науки, техники Украины Валерию Смолию

Давнему другу Председателю Национального союза писателей Украины Михаилу Сидоржевскому

Директору института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, доктору политических наук, профессору Валерию Копейку

Коллеге, директору колледжа КУИС и права, кандидату юридических наук Игорю Глобенко

Ученые – дипломаты Ариф Гулиев и Андрей Кудряченко делились своими научными трудами, используя свой опыт для укрепления дружеских отношений

Ариф Гулиев вместе со своими студентами-магистрантами при входе в Киевский университет интеллектуальной собственности и права Национального университета «Одесская юридическая академия»

Первому Проректору Киевского Национального медицинского университета имени А.Богомольца, Член-кореспонденту НАМН Украины, доктору мед. наук, профессору, Заслуженному доктору Украины Александру Науменко

Судье Конституционного Суда Украины, доктору юридических наук, профессору Игорю Слиденко

Земляку, академику Мукафат Аскерову и другу Ректору Государственного информационно-коммуникационного университета технологий профессору Владимиру Шульге

Начальнику ЖЭУ № 404 Днепровского района (где находится улица Азербайджанская) г. Киева
Андрею Яценку

Соседу по улице Азербайджанская города Киева, полковнику Георгию Копылову

Сотруднику Государственной Нефтянной Компании Азербайджанской Республики SOCAR Energy в Украине
Владимиру Брожину

Главе Нотариального Центра Юрию Каплину

Старший сын Асаф Гулиев с сыном Ондар Мурадом, отцом Арифом Гулиевым и матерью Сафая Наировой

Директору Печерской гимназии
№ 75 Печерского р-на г. Киева
Галине Поварчук

Директору средней специализиро-
ванной школы № 135 города Києве
Наталі Винник

Директору средней специализован-
ной школы № 4 города Барда
Азербайджана Тофига Мамедовой

Вместе с внуками в гостях у дирек-
тора ССШ № 4 города Барда
Азербайджана Тофига Мамедовой

Мероприятия 28 мая в честь Дня Независимости Азербайджанской Республики, организованным Посольством Азербайджана в Украине

Ариф Гулиев с земляком, ученым Мукафат Аскеровым вместе с Президентом НАН Украины академиком Анатолием Загородным и директором института всемирной истории НАН Украины Андреем Кудряченко

Ариф Гулиев вместе с Главой духовного управления мусульман Украины, шейхом Ахмедом Тамимом и его заместителем Рустамом Гафури

Земляк, родственник Алиш Сафаров, политический и общественный деятель Украины крымско-татарского происхождения, Герой Украины, депутат Парламента Украины Мустафа Джемилов и Ариф Гулиев

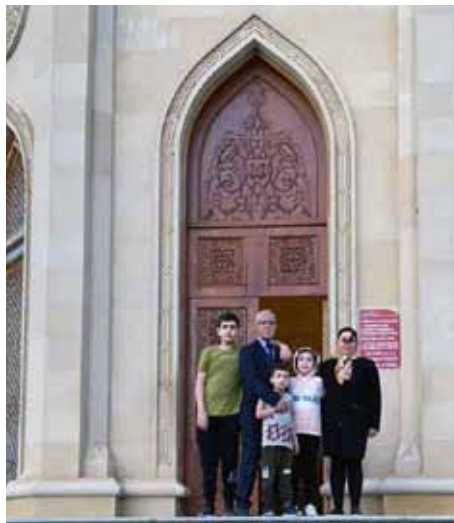
Экс Чрезвычайный и Полномочный Посол Украины в Азербайджане Владислав Каневский, Ариф Гулиев, земляки, депутат Винницкого Городского Совета Теймур Абышов и Алиш Сафаров

**Память – единственный рай.
Точная и длинная память удваивает жизнь тех,
о ком мы думаем**

Родные в городе Барда Азербайджанской Республики в парке имени Гейдара Алиева вспоминают лучшие моменты жизни Общенационального Лидера перед памятником

Почтение памяти многоуважаемого Сейид Юсиф Ага с внуками

Ариф Гулиев вместе с дочерью Конул Гулиевой и Ахунд Гаджи Рамазаном Гусейновым вспоминает родителей отца – дедушки, матери – бабушки

Встреча дедушки Арифа Гулиева с родными в своей деревне — село Бейук Гаджара Бардинского района Азербайджанской Республики

С другом Илгаром Сафаровым

Ариф Гулиев вместе с дочерью
Конул Гулиевой в садике
родного села

С внуком Ондаром Мурадом

Дружественная встреча в Киевском Университете Права НАН Украины

Ариф Гулиев вместе с заслуженным юристом Украины Валентином Волынцом, Ректором Киевского университета права НАН Украины, профессором, заслуженным юристом Украины Юрием Бошицким, Академиком НАН Украины, почетным ректором КУП

НАН Украины, Заслуженным деятелем науки и техники Украины Юрием Шемшученко и Экс-Председателем Конституционного Суда Украины, экс-судьей Верховного Суда Украины, членом Высшей квалификационной комиссии судей Украины Иваном Домбровским

Профессор Ариф Гулиев с Почетным доктором Киевского университета права НАН Украины, Предстоятелем ПЦУ Блаженнейшего Митрополита Киевского и всея Украины Эпифания Ефремом Владыка, Вице-президентом НАН Украины Олегом Рафальским, а также Ректором Киевского университета права НАН Украины Юрием Бошицкий, Академиком НАН Украины Юрий Шемшученко, Доктором исторических наук профессором Фархад Туранлы

Ариф Гулиев и Ректор Киевского университета права НАН Украины профессор Юрий Бошицкий, Вице-президент НАН Украины Олег Рафальский

Ректор Киевского университета права НАН Украины Юрий Бошицкий вместе со студентами Анастасией Майоровой и Александром Петриченко, готовятся к презентации научных трудов Общенационального лидера Гейдара Алиева

Отчет в родной Бардинской электронной библиотеке

Ариф Гулиев
ОСНОВЫ
ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО
ПРОТОКОЛА И ЭТИКЕТА

учебное пособие

Ариф Гулиев
ОСНОВИ
ДИПЛОМАТИЧНОГО
ПРОТОКОЛУ ТА ЕТИКЕТУ

Навчальник

Гулиев
Ариф Джамиль оглу

ОСОБЕННОСТИ
ИНСТИТУТА ПРЕЗИДЕНТСТВА
В УКРАИНЕ
И АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
РЕСПУБЛИКЕ:
ГОСУДАРСТВЕННО-
УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ
АСПЕКТ

А. А. ГУЛИЕВ
ПРАВО
ВНЕШНИХ
СНОШЕНИЙ

"С благодарностью к редакциям изданий, где

ДИПЛОМАТИЧЕСКИЙ
ПРОТОКОЛ И ЭТИКЕТ

А. Д. ГУЛИЕВ

ПРАВО
ЗОВНІШНІХ
ЗНОСИН

А. Д. ГУЛИЕВ

ИНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА
В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ
МЕЖДУНАРОДНОМУ
ТЕРРОРИЗМУ

Arif GULIYEV

Arif GULIYEV
FOUNDATIONS OF
DIPLOMATIC PROTOCOL
AND ETIQUETTE

Monograph

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ
ТЕКСТ ВНЕШНИХ СНОШЕНИИ
УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Arif GULIYEV

ПРАВО
і суспільство

Випуск 50

Збірник
наукових
праць

Державне
право

STRATEGIYA.az

AZƏR
TAC

где были размещены научные труды автора"

